

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Черкаський державний бізнес-коледж

Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції

**«ЕКОНОМІКА, ОСВІТА, ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ
ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ
ІМПЕРАТИВ РОЗВИТКУ»**

16-17 жовтня 2019

Випуск 1

Економіка, освіта, технології в контексті глобальних трансформаційних імператив розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Черкаси, 16-17 жовтня 2019 р. / [Куклін О.В., Дьякон Р., Карманнік Р.В.]. – Черкаси.: ЧДБК, 2019. – 310 с.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції висвітлюють широкий спектр теоретичних і практичних питань розвитку економіки, освіти та ІТ-технологій в Україні та у країнах Європейського Союзу. Детально розглядаються основні тенденції розвитку економіки, освіти та ІТ-технологій на основі формування конкурентоспроможних адаптивних систем оцінки потенціалу вітчизняних підприємств, закладів вищої освіти. Окрему увагу приділено проблемам регулювання економіки в кризових умовах господарювання. Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти економічних спеціальностей, слухачів бізнес-шкіл, інститутів підвищення кваліфікації, спеціалістів з економіки, освіти та ІТ-технологій.

Наукові редактори: Куклін О.В., д.е.н., професор; Дьякон Р., д.інж.н., професор; Азьмук Н.А., к.е.н., доцент; Гмиря В.П., к.е.н., доцент.

Технічні редактори: Гмиря В.П.

Автори опублікованих матеріалів та наукові керівники несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, галузевої термінології, імен власних та інших відомостей.

Рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського
державного бізнес-коледж
Протокол №02-19/20 від 24 жовтня 2019 року

ОРГАНІЗАТОРИ МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Співголова Куклін Олег Володимирович, професор, доктор економічних наук, кандидат педагогічних наук, директор Черкаського державного бізнес-коледжу, член Наглядової Ради Агенції регіонального розвитку Черкаської області, проектний менеджер Програми малих грантів громадської дипломатії уряду США – «Освіта» в Україні.

Співголова Дьякон Роман, академік, професор, доктор інженерних наук, президент Вищої школи менеджменту інформаційних систем, м. Рига, Латвія

Співголова Карманнік Роман Володимирович, директор Департаменту регіонального розвитку Черкаської обласної державної адміністрації, Україна

Члени оргкомітету:

Азьмук Надія Анатоліївна, кандидат економічних наук, заступник директора Черкаського державного бізнес-коледжу, член Регіональної ради підприємців Черкаської області, Україна

Дьякон Деніс, доктор економічних наук, професор Вищої школи менеджменту інформаційних систем, м. Рига, Латвія

Верденхофа Ольга, доктор економічних наук, асоційований професор Вищої школи менеджменту інформаційних систем, м. Рига, Латвія

Каленюк Ірина Сергіївна, доктор економічних наук, професор, директор НДІ економічного розвитку ДВНЗ "Київський національний економічний університет», Україна

Пустовійт Роберт Фрідріхович, доктор економічних наук, професор кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Черкаського державного бізнес-коледжу, Україна

Захарова Марія В'ячеславівна, доцент, кандидат технічних наук, Черкаський державний бізнес-коледж, Україна

Гмиря Вікторія Петрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, Черкаський державний бізнес- коледж, Україна

Зміст

Каленюк І.С. Розвиток дослідницької функції вищої освіти у XXI столітті	9
Пустовійт Р.Ф. Вплив інституційних чинників на економічне зростання	18
Липов В. В. Глобалізація та еволюція культурних засад вищої освіти	23
Пасєка С.Р., Семикіна М. Формування конкурентоспроможних фахівців як детермінанта розвитку освіти у умовах глобалізації	28
Васильчук Є. Еміграція молоді за кордон: проблеми, загрози, шляхи вирішення	32
Sandra Plota Digital Competencies and Creativity as the Driving Force of Global Competitiveness	36
Куклін О.В. Проблеми стратегічного розвитку регіональних закладів вищої освіти	43
Азьмук Н.А. Соціально-трудова сфера: цифрові глобальні виклики та можливості	46
Ватаманюк О. Про деякі підходи до оцінювання ефективності монетарної політики	50
Honcharenko Iryna Modern Essence and Components of State Financial Security	55
Морозов Р.В. Розвиток рисівництва в Україні: теоретичні аспекти	58
Tanklevska N. Modern Financial Instruments for the Impact on the development of Business Entities	62
Berezina O. Globalization, Localization and Decentralization as the Main Multidirectional Processes that Impact on the development of Modern Economy	65
Бойко В.О., Бойко Л.О. Пріоритети розвитку органічного виробництва в аграрній сфері економіки	68
Власюк С.А., Цимбалюк Ю.А., Холявіцька К. Стан та основні напрямки розвитку екологічного маркетингу в Україні	72
Гриліцька А. Впровадження МСФЗ в Україні	77
Гунько В.І. Основні аспекти формування шерингової економіки в сучасних умовах	80
Dernova I. An Assessment of Openness of the National	

economy	84
Здiр В.А. Шерiнгова економiка: сучасний стан та тенденцiї її розвитку	87
Kryvoruchko M. The Kleptocratic Economy as an Institutional Challenge for European Integration	91
Петрова О. Аналiз тенденцiй розвитку продовольчих торговельних мереж в Україні	94
Скорик М. Основнi прiоритети економiчного розвитку України в контекстi геополiтичних тенденцiй	98
Обривкiна Т. Захист права iнтелектуальної власностi в умовах євроiнтеграцiї	102
Фiм'яр С.В. Динамiка структури свiтового ринку енерго-ресурсiв	105
Хлiбнiкова Н.Б. Маркетинговий аудит: проблеми термiнологiї та практичного застосування	109
Marina Celika, Julija Galkina, Žanna Kļeščevņikova Problems of improving the market mechanisms to regulate educational services	113
Гнатюк О. Оцiнка рiвня еколого-економiчної безпеки пiдприємств: пiдходи та особливостi	117
Melnyk O. Development of the Theory of Formation of the fundamental Value of the Enterprise	120
Yarmolenko V Agriculture: State, Problems and Prospects	123
Боровик Т.М., Руденко А.Ю. Вимоги ринку працi до фахiвця в умовах глобалiзацiї	128
Волощенко О., Руденко А. Методика «CASE STUDY» як основний елемент практичної пiдготовки фахiвцiв сфери маркетингу	132
Коваленко Н.О. Макродисбаланси – як елемент перешкоди євроiнтеграцiї України	135
Лядовська Т., Напрями вдосконалення кадрової полiтики пiдприємства в євроiнтеграцiйних умовах	139
Лазарєва О.В. Професiйна пiдготовка землевпорядних кадрiв для системи управлiння земельними ресурсами	143
Субочев О.В. Слабкi та сильнi сторони доктрини iсламських фiнансiв	147
Юркевич О.М. Можливостi та загрози доктрини iсламських фiнансiв	152

Тяжкороб І. В. Інвестиційна складова стратегії просторового розвитку регіонів України в умовах інноватизації	156
Zavydivska O. Assessment center: the essence, components and practice of using in Ukraine	160
Максименко Н. Організація ринку земель сільськогосподарського призначення	164
Фурман І. В. Основні проблеми розвитку бурякоцукрового виробництва в Україні та шляхи їх подолання	168
Гонтарук Я. В. Розвиток кооперації в сільському господарстві, як напрям досягнення енергетичної незалежності	176
Гузар У. Особливості формування ефективної команди на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу	184
Гмиря В.П. Банківське кредитування як невід’ємний інструмент розвитку аграрного виробництва України	187
Шкіца Л., Корнута В., Шляхи активізації інноваційної діяльності у закладах вищої освіти	192
Обрусна С.Ю. Окремі проблеми викладання правових дисциплін для неюридичних спеціальностей	194
Артеменко О. Інформаційна війна як глобальне явище	197
Боліла С., Кириченко Н. Інноваційні підходи навчання в світлі глобалізаційних процесів в умовах цифрової трансформації суспільства	201
Ivanova I. Promoting Professional Culturological Dimensions in the Process of Foreign Language Learning and Teaching	205
Іванова Л., Художня своєрідність поезії Ліни Костенко як засіб активізації літературної діяльності молодших школярів	208
Кузнецова Н.Б. Розвиток освіти в умовах глобальних трансформацій: виклики та небезпеки	211
Князька Л. Сучасний стан реформування вищих закладів освіти в Україні	215
Куксенко С.І. Освіта як важливий фактор утвердження європейських демократичних цінностей	219
Movchan L. Designing Syllabi for Foreign Languages Incorporating interdisciplinary Links	223
Стеблюк Н., Богданович А. Оцінка зовнішнього середовища закладів вищої освіти	226
Підласий А.І. Моделювання навчання для побудови експертних систем	229

Дейнега М. Еволюція наукових поглядів на взаємодію суспільства і природи	233
Potapenko L. Languages in the Context of Globalization	237
Улютіна О. Сучасні правові детермінанти розвитку вищої освіти в Україні	240
Жуган Н.А. Комунікація як важлива складова освітнього процесу в умовах глобалізації	244
Чернуха Т., Специфіка інституціональних блоків системи вищої освіти України	248
Стеблянко П., Дзюба В. Використання математичного моделювання технологічних процесів на основі ітераційних методів	251
Качур В. Використання інформаційних технологій у забезпеченні дистанційного навчання (на прикладі Національного університету біоресурсів і природокористування України)	254
Москаленко С.І. Перспективи інформаційного забезпечення цивільної авіації в Україні	257
Бурмістров С.В. Фрактальний комп'ютер як один із варіантів суперкомп'ютерів	259
Василевич Ю. Небезпеки особистості та суспільства в сучасному інформаційному просторі	262
Dehtjare Jevgenija, Alexander Galkin, Victoriia Ryaschenko communication in Banking Sector	265
Захарова М.В. Адаптивний підхід до побудови захищених інформаційних систем	267
Копытов Р., Акимов Г, Амадгельдиев А, Ситников П., Разработка требований, предъявляемых к полномасштабной диагностике бизнеса	271
Копытов Р., Казина И. Самонастраивающиеся алгоритмы метасистемы	273
Копытов Р., Кельсина Д. Сопровождающие организацию лояльные структуры	276
Скідан В.В., Романюк О.О. Інженерна освіта – найважливіша ланка в структурі розвитку виробництва в Україні	280
Спіркіна О. Щодо історії виникнення терміну «ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА» як засобу підкорення населення країни волі країни-переможця	283

Хотунов В.І. Щодо питання використання автоматизованого тестування на всіх етапах розробки програмного продукту	286
Видриган- Лаврук А. Особливості захисту інформаційних систем в галузі освіти	290
Марченко С. Перспективи інструментів та підходів до розробки мобільних додатків	292
Полиця Тетяна, Саїда Абу Снейне Функціонально- комуні - кати вний підхід у навчанні студентів-іноземців української мови	294
Viktoriia Riashchenko, Dehtjare Jevgenija, Valentīna Djakona, Evgeny Pikalov Оценка кредитоспособности заемщика инвестиционного кредита	296
Смирнова С.М., Смирнов В.М., Активізація участі студентів-землевпорядників у науково-дослідній роботі засобами інформаційно-комунікаційних технологій	301
Ania Bilous On the importance of cultural knowledge when doing business overseas	305
Замлинський В.А., Пінкус Іцхак Реноваційні механізми реінжинірингу системи управління персоналом	311

**Каленюк Ірина Сергіївна, д.е.н., професор,
директор науково-дослідного інституту
економічного розвитку ДВНЗ «Київський
національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана», Київ, Україна
E-mail: kalenuk@ukr.net**

Розвиток дослідницької функції вищої освіти у XXI столітті

В сучасному світі відбувається процес різкого зростання чисельності студентів вищої освіти в окремих країнах та у світі в цілому. Якщо у 1999 році у світі навчалося 93 млн студентів, то в 2017 – вже майже 221 млн [1]. В таблиці 1 наведені дані щодо тих країн, де чисельність студентів перевищує 1 мільйон осіб (на 2016 р). Загальне зростання чисельності студентів, водночас, супроводжується досить різними трендами в різних країнах. В країнах Європи та Північної Америки після періоду стрімкого зростання відбувається зменшення контингенту. В той же час високими темпами зростає чисельність студентства в таких країнах динамічного розвитку, як Китай, Індія, Бразилія, Індонезія, Мексика, Туреччина та ін. (таблиця 1):

**Таблиця 1.
Чисельність студентів у світі та деяких країнах,
2012 – 2016 рр. [1].**

Країна	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Китай	32 585	34 091	41 924	43 367	3 886	127
Індія	28 568	28 175	30 305	32 107	2 391	
США	20 994	19 972	19 700	19 531	9 288	
Бразилія	7 241	7 541	8 072	8 285	3 319	
Індонезія	6 233	6 423	6 463	-	-	983

Туреччина	4 353	4 975	5 472	6 062	6 689	
РФ	7 983	7 528	6 995	6 592	6 182	
Іран	4 404	4 367	4 685	-	4 348	
Мексика	3 161	3 300	3 419	3 515 404	4 244	
Японія	3 884	3 862	3 862	3 845 395	3 846	
Філіппіни	3 044	3 317	3 563	-	-	589
Корея	3 356	3 342	3 318	3 268	3 204	
Аргентина	2 726	2 768	2 869	2 966	3 061	
Німеччина		2 780	2 912	2 977	3 043	
Єгипет	2 301	2 477	2 544	2 868	2 789	
Франція	2 296	2 338	2 388	2 424	2 480	
Таїланд	2 430	2 405	2 433	-	2 410	
Колумбія	1 958	2 109	2 220	2 293	2 394	446
Великобританія	2 495	2 386	2 352	2 330	2 387	
В'єтнам	2 261	2 250	2 692	2 466	2 307	
Іспанія	1 965	1 969	1 982	1 963	1 968	
Австралія				1 903	1 918	
Пакистан	1 816	1 915	1 931	1 871	1 856	941
Італія	1 925	1 872	1 854	1 826	1 815	
Україна	2 390	2 205	2 146	1 776	1 689	667
Саудівська Аравія	1 206	1 356	1 496	1 527	1 622	
Польща	2 007	1 902	1 762	1 665	1 600	
Канада	1 505	1 555	1 577	1 564	1 593	
Алжир	1 210	1 252	1 245	1 289	1 439	545

Малайзія	1 076	1 116	1 128	1 302	336	248
Чилі	1 118	1 174	1 205	1 221	236	
Південна Африка	1 005	1 035	1 018	1 050	053	
Весь світ	198 196	200 488	212 931	217 458	220 005	220 704

Зростання чисельності студентів характеризується не тільки абсолютними показниками, а й відносними. Одним з важливих і показових показників виступає Валовий коефіцієнт охоплення вищою освітою (Gross enrollment ratio), який розраховується як загальна кількість учнів /студентів у вищих навчальних закладах (МСКО 5 и 6), незалежно від віку, виражена у відсотках від загальної чисельності населення п'ятирічної вікової групи після закінчення середньої школи. За даними таблиці 2 можемо побачити, що більшість країн світу наближаються до 100% охоплення молоді вищою освітою і навіть перевищують: Австралія (121.86%), Греція (126.86%), Туреччина (103.75%). Загалом всі провідні країни демонструють високі показники: США (88.84%), Фінляндія 86.99%), Корея (93.78%) тощо. З іншого боку, багато країн світу засвідчують високі темпи росту цього показника: Китай всього за 4 роки з 2012 по 2016 роки збільшив валове охоплення вищою освітою з 28.04% до 48.44%. Україна також знаходиться на передових позиціях серед країн світу за цим показником. [1]

Таблиця 2.
Валове охоплення вищою освітою, % [1]

№	Країни	2012	2016
1	Австралія	-	121.86
2	Австрія	78.88	83.46
3	Канада	64.17	67.04
4	Чилі	78.78	90.32
5	Китай	28.04	48.44
6	Фінляндія	92.89	86.99

7	Франція	57.91	64.44
8	Греція	110.31	126.38
9	Ісландія	81.97	73.60
10	Латвія	66.64	80.60
11	Нідерланди	76.61	80.36
12	Нова Зеландія	78.96	81.75
13	Норвегія	73.58	80.55
14	Республіка Корея	96.64	93.78
15	РФ	76.14	81.82
16	Туреччина	69.78	103.75
17	Україна	81.94	83.42 ⁽²⁰¹⁴⁾
18	Велика Британія	59.84	59.41
19	США	88.73 ⁽²⁰¹³⁾	88.84
	Весь світ	32.48	37.46

Збільшення масштабів освітньої діяльності закладів вищої освіти супроводжується і нарощуванням їх дослідницької функції. Флагманами наукової діяльності виступають дослідницькі університети, ключовою ознакою є здійснення потужних наукових досліджень та акумулювання вагомих обсягів фінансування. Для прикладу наведемо дані щодо обсягів та структури фінансових надходжень до Топ-10 американських університетів за величиною фінансування досліджень. Цікаво, що лівову частку всіх надходжень складають саме витрати федерального уряду (більше 60 відсотків), на другому місці – витрати самих університетів (19,8%), залучені кошти неприбуткових організацій (9,1%), а надходження від бізнесу (6,9%) та місцевого уряду (1,5%) є набагато скромнішими (табл.3):

Таблиця 3

**Обсяги та структура фінансування досліджень в
Топ-10 американських дослідницьких університетах,
млн. дол. (2017) [2]**

Ранг	Університет	Витрати на R&D, загалом	Федеральні витрати	Витрати штату та місцевого уряду	Витрати університету	Витрати бізнесу	Витрати неприбуткових організацій	Інші
1	Університет Джона Хопкінса	2 562,3	2 178,6	5,3	138,0	84,0	149,0	7,4
2	Мічиганський університет	1 530,1	829,7	2,7	537,2	82,9	64,7	13,0
3	Каліфорнійський університет, Сан-Франциско	1 409,4	606,8	32,9	334,0	96,9	221,4	117,4
4	Пенсільванський університет	1 374,3	669,9	16,7	445,5	140,2	99,2	2,8
5	Вашингтонський університет, Сіетл	1 348,2	952,7	28,0	128,0	53,8	153,1	32,7
6	Університет Вісконсин-Медісон	1 193,4	570,8	57,5	394,4	25,7	104,0	41,1
7	Каліфорнійський університет, Сан-Дієго	1 133,5	641,5	34,6	186,5	80,8	84,0	106,1
8	Університет Дюка	1 126,9	623,6	0,12	151,2	234,8	98,2	19,0
9	Гарвардський університет	1 123,2	573,2	2,3	334,0	47,0	150,0	16,7
10	Стенфордський університет	1 109,7	710,7	30,4	106,5	114,8	142,6	4,8
	Загалом по Топ-10	13 911	8 357,4	210,6	2 755,3	960,8	1 266,1	361,0
	%	100	60,1	1,5	19,8	6,9	9,1	2,6

Важливим показником цієї уваги стає рівень фінансування науки в країні. Загалом у 2016 році частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,03%. Більшою за середню частка витрат на дослідження та розробки була у Швеції – 3,25%, Австрії – 3,09%, Німеччині – 2,94%, Данії – 2,87%, Фінляндії – 2,75%, Бельгії – 2,49%, Франції – 2,25%. Світовими

лідерами за показником частки витрат на наукові дослідження є Ізраїль – 4,25%, Корея – 4,23%, Японія – 3,14%, США – 2,74% ВВП. Для порівняння, в Україні питома вага загального обсягу витрат на науку у ВВП становила 0,48% у 2016 році та 0,45% в 2017.

Перетворення сильних позицій у справжні конкурентні переваги потребує цілеспрямованих зусиль. У сучасному світі наукове визнання потенціалу кожної країни визначається кількістю публікацій у наукометричних виданнях. Авторами узагальнені дані щодо динаміки таких публікацій, статистику яких веде міжнародна мережа SCIMAGO з 1996 року [3]. В таблиці 4 представлені дані, які дозволяють наочно побачити загальні тренди та динаміку публікацій в найбільш передових країнах. Окремі країни демонструють надзвичайно високі темпи збільшення кількості цитованих публікацій (Китай - зростання 1531,1%, Малайзія - 2747,2%, Бразилія - 678,6%, Іран - 5116,5% та ін.), що, безумовно, є реалізацією цілеспрямованої державної політики цих країн. У 2018 р. десятку лідерів за кількістю публікацій у наукометричних виданнях складали: США (1 місце), Китай (2), Велика Британія (3), Німеччина (4), Індія (5), Японія (6), Франція (7), Італія (8), Канада (9), Австралія (10). На жаль, Україна знаходиться на 46 місці із кількістю публікацій 13 514 (загалом за період 1996-2018 рр. – 189 265) та індексом Хірша 225. Тим не менше, проведений аналіз засвідчив наявність у вітчизняної вищої освіти великого потенціалу збільшення публікацій, що підтверджується їх стрімким зростанням останніми роками.

Загальновідомою істиною є те, що досягають проривного розвитку тільки ті країни, які приділяють неабияку увагу системі науки та освіти.

Таблиця 4
Загальна кількість публікацій у наукометричних
виданнях в окремих країнах світу, 1996-2018 рр.[3]*

Країни	1996		2018		2016 - 2018		Н індекс
	Кількість публікацій	Ранг	Кількість публікацій	Ранг	Кількість публікацій	Ранг	
США	357 538	1	683 003	1	12 070 144	1	2222
Китай	30 758	9	599 386	2	5 901 404	2	794
Велика Британія	90 009	3	211 710	3	3 449 243	3	1 373
Німеччина	76 696	4	180 608	4	3 019 959	4	1 203
Японія	90 590	2	131 198	6	2 750 108	5	967
Франція	56 333	5	120 908	7	2 120 161	6	1 094
Канада	43 070	6	111 561	9	1 744 508	7	1 102
Італія	40 195	7	119 405	8	1 744 314	8	953
Індія	21 443	13	171 356	5	1 670 099	9	570
Австралія	25 0204	10	106 228	10	1 362 848	11	914
Корея	10 333	20	85 725	13	1 105 110	12	624
РФ	31 989	8	99 099	11	1 076 966	13	540
Бразилія	9 169	21	81 742	14	938 352	15	530
Тайвань	10 802	19	36 691	21	658 383	17	475
Швеція	16 799	14	43 956	20	655 869	18	825
Польща	12 321	16	49 488	17	655 485	19	519
Туреччина	5 789	26	45 582	19	588 326	20	402
Іран	849	53	60 268	16	514 496	22	292
Малайзія	1 060	50	33 295	23	286 411	34	281
Україна	5 697	27	13 514	46	189 265	42	252
Естонія	593	60	3 369	71	39 907	64	255
Латвія	387	71	2 267	78	24 398	75	151

Стратегічне майбутнє України залежить від того, чи визначить уряд своїм найважливішим пріоритетом зміцнення наукового потенціалу країни та створення умов для його ефективного використання в руслі глобальних тенденцій. Ключовими питаннями виступають: нарощування фінансування освіти і науки; збільшення притоку фінансових ресурсів з підприємницьких, неприбуткових та іноземних джерел; підтримка вчених, створення умов для реалізації їх потенціалу; створення потужних дослідницьких університетів в якості генераторів інноваційного розвитку.

Критично низький рівень фінансування науки в Україні не може не відображатися у загальних показниках

результативності та присутності українських університетів в глобальному освітньому середовищі. Так, у відомому Шанхайському рейтингу світових університетів (який називають світовим рейтингом дослідницьких університетів) відсутні наші університети як у перших 500, так і в групі 501-1000 – кандидатів у світові лідери.

І якщо освіта ще може похвалитися певними позитивними тенденціями, то відносно науки ситуація набуває загрозливого характеру. Україна дуже стрімко втрачає свої позиції, про що свідчать тенденції погіршення більшості показників. Дані наступної таблиці засвідчують суперечливі тренди розвитку наукового потенціалу української вищої освіти. Перш за все, не дивлячись на різке скорочення в 2014 році чисельності кандидатів і докторів наук, надалі нам вдається відновити тенденції їх зростання. Загалом позитивну динаміку мають і показники результативності науково-дослідницької діяльності (кількість публікацій, міжнародних конференцій, міжнародних грантів та ін.) (таблиця 5) [4; 5].

Таблиця 5
Динаміка окремих показників діяльності системи вищої освіти України [4; 5]

Рік	Фінансування вищої освіти % ВВП	Кількість кандидатів наук, ос.	Кількість докторів наук, ос.	Чисельність іноземних студентів	Кількість міжнародних конференцій	Кількість друкованих робіт, од.	Кількість грантів, отриманих міжнародних фондів, од.
2000	1,3	39 030	6 681	17 210	1 031	-	1 138
2005	1,8	61 150	11 309	29 614	1 768	241 942	1 464
2010	2,3	74 637	13 678	38 166	2 201	345 338	1 723
2014	1,8	86 230	16 090	56 933	2 023	327 919	1 885
2015	1,6	62 777	12 538	53 493	2 321	313 021	1 882
2016	1,5	63 603	13 233	52 147	-	-	-
2017		62 178	13 652	48 991	-	-	-

Спільною рисою всіх успішних урядів (стратегії яких були дуже різноманітними) – було фундаментальне визнання пріоритетності інтелектуальних чинників

проривного суспільного розвитку, яке проявлялося не тільки у значній увазі та фінансуванні сфери освіти і науки, а й – у залученні інтелектуальної еліти до вироблення державної політики і стратегії. Здається, що ознакою справжніх реформ може стати представлене на державному рівні визнання пріоритетності сфери освіти і науки та реальне піднесення їх ролі в розвитку країни. Перетворення дослідницьких університетів на важливий чинник інноваційного розвитку країни має здійснюватися через механізми програмно-цільового управління, посиленого фінансування, розширення автономії та підприємницьких функцій у взаємодії з реальною економікою та бізнесом.

Система вищої освіти України має великий потенціал та сформовані традиції, накопичені протягом тривалої історії. В сучасних умовах актуальним є удосконалення економічного механізму функціонування системи вищої освіти: пошук оптимальної моделі державного фінансування, спрямованого на забезпечення якості освіти та подолання відмінностей в доступі до якісної освіти. Це потребує чіткого розуміння бажаних результатів, цілей та механізмів їх досягнення. Актуальною проблемою для сучасної освітньої практики в Україні виступає подальше опрацювання механізмів фінансування за результатами діяльності, розробка простих, зрозумілих і чітких цілей, які можна фіксувати і визначати в якості результатів і орієнтирів для фінансування навчальних закладів. У першу чергу потрібна державницька позиція щодо збереження та підтримки нашої інтелектуальної еліти, накопиченого за багато років освітнього потенціалу.

Список використаних джерел:

1. data.uis.unesco.org
2. <https://ncesdata.nsf.gov/profiles/site?method=rankingBySource&ds=herd>

3. <https://www.scimagojr.com/countryrank.php>
4. Вища освіта в Україні в 2017 р. // Офіційний сайт Державної служби статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2015 році. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2016

***Пустовійт Роберт, доктор економічних наук, професор
Черкаський державний бізнес-коледж, Черкаси, Україна***

Вплив інституційних чинників на економічне зростання

В останні роки опубліковано результати значної кількості наукових досліджень, у тому числі й українських економістів, які надають суттєві докази тому факту, що інститути здійснюють значний внесок у довгострокове економічне зростання і якість інститутів є одним із ключових чинників, який впливає на економічний розвиток [1, 2, 3]. При цьому основною причиною того, що інституційна якість, як наслідок стану і результативності визначальних факторів інституційного середовища, сприяє економічному зростанню, полягає в наступному. Саме інституційні складові, зокрема – політична стабільність, право на оскарження в суді неправомірних дій посадових осіб, можливості правоохоронної системи щодо протидії насильству в суспільстві, контроль над корупцією, верховенство закону – обумовлюють стимули підвищення продуктивності праці та знижують трансакційні витрати. Останнє відбувається за рахунок зменшення невизначеності в сфері економічних трансакцій та дозволяє згенерувати прибуткові інвестиційні проекти і, отже, зробити їх ймовірними для реалізації.

Інституційна якість є багатовимірним показником, і конкретизація факторів інституційного середовища та надання стимулів для підвищення продуктивності праці можуть запроваджуватися на основі багатьох інституційних характеристик. Щодо трансформаційних економік, то в першу чергу зважуємо на ті чинники, які стосуються формування системи інституційного забезпечення структурних реформ. Деякими прикладами таких ознак є: зв'язок соціальної справедливості і розподільних відносин; відкритість і прозорість для суспільства системи державного управління, норм і правил прийняття державних рішень; інституційна стабільність і очікування того, що урядові розпорядження будуть належним чином реалізовуватися і забезпечуватися. У такій ситуації фірми і домогосподарства стимулюються для участі в різноманітних трансакціях, включаючи взаємодію протягом тривалих періодів часу і значну кількість контрагентів. Даний висновок пояснюється тим, що агенти трансакцій за зазначених умов здатні сформулювати раціональні очікування з приводу попередження епізодів опортунізму і шахрайства з боку інших осіб. На додаток відбувається інституціоналізація норми безумовного покарання правопорушника і, отже, потенційні зловмисники перебуватимуть у становищі меншої схильності до опортуністичної поведінки. Таким чином, надаючи фірмам і домогосподарствам стимули для добросовісної та передбачуваної поведінки, високоякісні інститути забезпечують достовірне прогнозування наслідків ініціатив і мотивацію для ефективної господарської діяльності економічних суб'єктів.

У той же час, теоретичний зв'язок між інституційною нестабільністю та економічним зростанням є неоднозначним. З одного боку, аргументи, які засновані на невизначеності і перехідних витратах, припускають негативну кореляцію зазначених процесів. З іншого – в

ситуації з «інституційним склерозом» концепції М. Олсона, коли період «політичної злагоди» сприяє формуванню процесів, які перешкоджають створенню «ефекту безбілетника», кореляційний зв'язок між інституційною нестабільністю та економічним зростанням може бути позитивним. Однак, очевидно, що вплив інституційної нестабільності на економічне зростання має враховувати різноманітність наслідків. Тому погоджуємося з ідеєю багатовимірності інституційної якості і припускаємо, що наслідки інституційної нестабільності можуть варіюватися в залежності від її тенденцій. Водночас підкреслимо неоднозначність ефектів інституційних змін в економічно розвинених країнах і, наприклад, в економічно слабо розвинених країнах. Хоча, навіть серед розвинених країн деякі мають більш стабільні інститути, ніж інші, і інституціональна теорія дає неоднозначне пояснення того, як інституційні зміни та інституційна нестабільність можуть конкретно вплинути на економіку країни в довгостроковій перспективі.

Виходячи з досвіду країн Центральної та Східної Європи, необхідно погодитися з висновком про те, що макроекономічна політика повинна враховувати потенційні симптоми основних інституційних проблем. У той же час, макроекономічні змінні, за можливим винятком порушення рівноваги валютного ринку, мабуть, не є основними передавальними каналами, за допомогою яких інститути впливають на економічні результати [4, с. 52]. Неефективні інститути, ймовірно, створюють макроекономічні проблеми в наслідок функціонування різноманітних викривлених стимулів.

Загалом для аналізу запропонованої проблематики першорядне значення має розгляд концепції інституційної рівноваги. Дана концепція ґрунтується на ситуації, коли в інституційному середовищі, при певному співвідношенні сил гравців і існуючому наборі контрактних відносин,

жоден з учасників трансакцій не вважає для себе корисним витрачати ресурси на реструктуризацію відносин. Така ситуація не означає, що всі гравці задоволені існуючими правилами та контрактами, але з урахуванням майбутніх витрат та збитків від змін правил гри, учасникам контрактних відносин не вигідно міняти наявні норми. Підкреслимо, що рикові гравці нездатні одночасно зреагувати на зміни в інституційному середовищі, адже вже створені інститути мають тенденцію до самовідтворення. Одночасно інститути, які є успадкованими від минулого є частиною вихідних умов, коли індивіди наражаються на необхідність вибору альтернативних норм поведінки. Таким чином, «інституційна спадщина» передбачає, що минулі інститути не зникають, коли фірми і домогосподарства стикаються з модифікованими обставинами економічного розвитку, а забезпечують основу, на якій ґрунтуються майбутні зміни. У цьому випадку розуміємо «залежність від попереднього шляху», як вплив інститутів минулого на напрям інституційних трансформацій.

У такому разі акцентуємо увагу на тому, що теорія інституційної рівноваги передбачає наявність в інституційній структурі вбудованих стимулів, які відіграють вирішальну роль у створенні відповідних організацій та оволодінні їхніми учасниками певними знаннями і навичками. Наприклад, якщо інституційне середовище заохочує корупційну діяльність, то утворюватимуться організації, які використовуватимуть наявні можливості для максимізації незаконного прибутку. Якщо, навпаки, найбільшу вигоду в даних інституційних рамках підприємці можуть отримати від виробничої діяльності в реальному секторі економіки, то формуватимуться фірми, які інвестуватимуть кошти в інноваційну виробничу сферу. Стабільність цієї рівноваги залежить від того, яким чином формальні політичні

інститути керують конструкцією суспільного договірному процесу.

Отже, інституційна нестабільність може призвести до трансформацій, подібних до тих, які відбувалися в постсоціалістичних країнах в кінці 1980-х та на початку 1990-х років, або в період «арабської весни» в 2010-2011 роках. Щодо постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи, то докорінна зміна інститутів в цих державах призвела до руйнації сфери впливу Радянського Союзу, зміни балансу сил в глобальній економіці, краху командно-адміністративної системи, становлення нових євроінтеграційних інституційних структур і в цілому переконливих темпів економічного зростання.

Список використаних джерел

1. Криворучко М.Ю. Інституціональний вимір міжрегіональної диференціації соціально-економічного розвитку в Україні. *Економічний форум*. 2015. № 4. С. 155–163.
2. Липов В. Комплементарность и гетерогенность институциональных систем: культурные и отнологические предпосылки воспроизводства и изменения институтов. *Научн. труды ДонНТУ. Сер: Экономическая*. 2013. Том 1. Випуск 43. С. 28–37.
3. Лагутін В. Інституційна природа суспільної стабільності в Україні. *Економічна теорія та право : зб. наук. пр.*, Харків : Право, 2018. № 1 (32). С. 23–37.
4. Daron A., Johnson S., Robinson J. Institutional causes, macroeconomic symptoms: volatility, crises and growth. *Journal of Monetary Economics*. 2003. № 50. P. 49–123.

*Липов Володимир, д. е. н., професор
Харківський національний економічний університет ім.
С. Кузнеця, Харків, Україна*

*Глобалізація та еволюція культурних засад вищої
освіти*

Проблема кризового стану вищої школи в Україні вже не перший рік знаходиться в центрі уваги освітян. Її витoki можна простежити у самих вихідних засадах перебудови національної економіки. Адже перехід на ринкові принципи господарювання зумовив не просто трансформацію інституціональних основ роботи ЗВО, а кардинальні зміни на ринку освітніх послуг, на які зорієнтована їх діяльність. Водночас проблема кризи системи університетської освіти отримує глобальний характер. Більше того, першими про неї почали говорити представники саме тих розвинених країн, які мають збагачену віковими традиціями розгалужену систему вищої освіти. Досить пригадати роботи таких дослідників, як Б. Ридінгс [6], Я. Пелікан [4], Д. Бок [1]. Ключовими чинниками збурення схильного до збереження академічних традицій університетського середовища визнаються зростання ролі та значення ринкових відносин, інформаційних технологій та глобалізації. Якщо перший та особливо другий можна вважати чинниками, що зумовлюють лінійний розвиток вищої освіти, то третій, глобалізація, на надає цьому розвитку елементи циклічності.

Університетська система, як форма організації освітньої діяльності з моменту зародження мала інтернаціональний характер. Таким був індійський університет Наланда (VI ст.), де вчилися вихідці зі всього буддистського світу. Так само Болонський та Паризький університети, що з'явилися майже на 500 років пізніше,

залучали студентів з різних частин Європи. Навчання провадилося на латинській мові, спільній для європейської еліти того часу. Епоха економічної модернізації, поширення ідеї національної держави внесли свої корективи. У XVIII - XIX ст. університети переорієнтуються на національні пріоритети, навчання проводиться на рідній мові. *Відбувається їх «деєвропеїзація» і «деінтернаціоналізація»*. Більше того, в деяких країнах набуває поширення заборона на навчання за кордоном [3]. Вища освіта (ВО) епохи модерну призначена для еліти суспільства, яка покликана зберігати, підтримувати і нести в суспільство ідеали національної культури, як основи його інтеграції, самоідентифікації та самовизначення в рамках Вестфальської системи національних держав.

Однак вже з середини XX ст. в розвинених країнах ВО набуває масового характеру. Відбувається поступова еволюція, розширення рамок охоплення нею населення країни. Від ВО для еліти суспільства - до освіти для багатьох, більшості, масової і загальної ВО. Вже до 2012 р в глобальному масштабі нею було охоплено 32% представників відповідної вікової когорти. Більш того, в окремих країнах світу вже до кінця століття ставиться завдання стовідсоткового охоплення ВО випускників середньої школи. Типовий характер має ситуація, коли більша частина її випускників продовжує навчання [7]. Отримує практичне втілення запропонована ще в 1973 р М. Туроу класифікація національних систем ВО на основі врахування залучення представників відповідної вікової когорти. Вона включала три категорії: елітні, що охоплюють менше 15% представників відповідної вікової групи; масові - від 15 до 50% і загальні (понад 50%) [8]. Досить подивитися на статистику охоплення вищою освіту відповідних вікових когорт в Китаї, Індії, США. Їх частка в цих країнах становить відповідно 30%, 20% і 90%. До

такого ж рівня наближається цілий ряд країн Західної та Центральної Європи, індустріальних країн Східної Азії, що швидко розвиваються. Більш того, стовідсоткове охоплення ВО випускників середньої школи досягнуте в Південній Кореї [7].

Одночасно відбувається постійне розширення галузей знання, зростання числа напрямів і сфер соціальної активності, галузей і ніш здійснення виробничої діяльності, що лише в своїй сукупності забезпечують успіх суспільного відтворення в цілому. На ринку праці виявляються затребуваними працівники, що володіють вузькоспеціальними професійними кваліфікаціями. Все це обумовлює поглиблення спеціалізації, диференціацію, дроблення напрямів професійної підготовки. Але чи набуває культура в цих умовах значення часткового, відокремленого елемента суспільного знання, однієї зі сфер суспільного відтворювального процесу?

Бурхливий розвиток технологій, активна глобальна конкуренція виробників товарів і послуг стимулюють постійну і швидко зміну кваліфікаційних вимог, що пред'являються до персоналу. Скорочуються терміни старіння професійних знань, одержуваних у процесі навчання у ЗВО. Отримують визнання ідеї розуміння професійних знань як особистого людського капіталу, безперервної освіти, smart-education [5]. У цих умовах актуалізується, набуває нового змісту і значення уявлення про функції та завдання ВО, альтернативне суто утилітарному формуванню конкретних професійних знань і навичок. Формування вміння мислити творчо, здатності орієнтуватися в швидко зростаючому потоці інформації, сприйняття і переосмислення нових знань, готовності до переорієнтації професійної діяльності відповідно до змін, що відбуваються на ринку праці, виховання інтересу та відкритості до освоєння нових знань набуває в сучасних умовах першорядного значення. По суті, відбувається

повернення до уявлення про більш ширі завдання ВО ніж формування конкретних професійних кваліфікацій. Йдеться про формування в процесі здобуття ВО певної культури саморозвитку та професійного самовдосконалення, універсальної професійної культури, здатної супроводжувати, направляти і керувати трансформацією форм трудової активності випускника ЗВО відповідно до змін на ринку робочої сили та в системі суспільного відтворення в цілому в продовж всього трудового життя.

Ми повертаємося до уявленням про формування певної культури як головного завдання ВО. Але говоримо про універсальну професійну культуру. Що має на увазі ця універсалізація? Як вона пов'язана з процесом економічної глобалізації? Чи означає вона відмову від визнання або ігнорування впливу в сучасних умовах на економічну сферу в цілому та на систему ВО, зокрема, національних культур? Економічна глобалізація передбачає формування певних універсальних в глобальному масштабі норм, правил, традицій ведення бізнесу, прикладом формалізованої вершини яких може служити міжнародне комерційне право. Ще однією причиною універсалізації є раціоналізація діяльності економічних суб'єктів. В узагальненій формі вона може бути виражена як максимізація результату діяльності за мінімізації витрат на її здійснення, раціональність дії за цілями відповідно до класифікації її типів за М. Вебером [2, с. 628]. У цьому контексті ми можемо говорити про універсальну в глобальному масштабі (незалежно від особливостей національної культури) професійну культуру. Але вибір цілей нашої діяльності, шляхи, способи та інструменти їх досягнення зумовлюються особливостями ціннісних орієнтацій національних культур. Ключовий для розуміння ролі і значення національних культур, тип раціональності М. Вебер характеризує як раціональність за цінностями. А

вони в різних культурах можуть істотно відрізнятися. Що й зумовлює актуалізацію значення національної культури в сфері ВО в умовах глобалізації.

Список використаної літератури

1. Бок Д. Университет в условиях рынка. М. : ИД ВШЭ, 2012. 224 с.
2. Вебер М. Основные социологические понятия // Вебер М. Избранные произведения. М. : Прогресс, 1990. С. 602 - 643.
3. Кинелев В. Образование, воспитание, культура в истории цивилизаций / В. Кинелев, В. Миронов. - М. : ВЛАДОС, 1998. - 520 с.
4. Пелікан Я. Ідея університету. К. : Дух і літера, 2009. 360 с.
5. Пустовійт Р., Кочума І. [Пріоритетні напрями вдосконалення інституційного середовища розвитку людського потенціалу в Україні](#) // Фінансовий простір. 2013. № 1. С. 70-81.
6. Ридингс Б. Университет в руинах М. : ИД ВШЭ, 2010. 304 с.
7. Altbach Ph. (2009) Trends in global higher education: Tracking an academic revolution. A report prepared for the UNESCO 2009 / Ph. Altbach, L. Reisberg, L. Rumbly // World Conference on Higher Education. UNESCO, 2009 [Електронний ресурс] http: // unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183219e.pdf.
8. Trow M. (1973) Problems in the transition from elite to mass higher education. Berkerey, CA : Carnegie Commission on Higher Education.

*Пасєка С.Р., д.е.н., проф., ЧНУ ім. Богдана
Хмельницького, м. Черкаси, Україна,
Семикіна М.В., д.е.н., проф., ЦНТУ, м. Кропивницький,
Україна*

Формування конкурентоспроможних фахівців як детермінанта розвитку освіти в умовах глобалізації

Рух України у напрямі євроінтеграції та побудови конкурентоспроможної економіки не може не враховувати глобальні інноваційні зміни світу, генератором яких стає розвиток освіти. Розвиток технологій призводить до вмирання третини робочих місць, призводить до появи нових професій, позначається на вимогах ринків праці, на конкурентоспроможності працівників, зокрема випускників закладів вищої освіти [1-3].

З огляду на процеси глобалізації однією з найважливіших детермінант розвитку освітньої системи в Україні має стати формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців, тобто спроможності працевлаштуватися, обираючи більш якісні робочі місця завдяки набутим в процесі навчання компетентностям (знанням, вмінням) та сформованій здатності до безперервного освітньо-професійного розвитку, прояву мобільності на ринку праці.

Аспектам формування конкурентоспроможності працівників присвячені праці П. Друкера, М. Портера, А. Сміта, А. Стрикленда, А. Томпсона, Р. Фатхутдінова, А. Юданова та ін. Певну теоретичну базу сучасних уявлень про освітню підготовку в умовах конкурентного середовища закладено працями В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, А. Маршалла, Т. Шульца, Г. Беккера, Дж. Мінцера та ін. В Україні дослідженню конкурентоспроможності у сфері праці і зокрема

конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти на ринку праці присвячені праці Д. Богині, О. Грішньої, Л. Лісогор, Т. Костишиної, Л. Мартинової, І. Петрової, Л. Шаульської та інших науковців.

Результати наших досліджень засвідчили, що сучасні вимоги до формування конкурентних якостей працівників на ринку праці є дуже динамічними в світі і в Україні зокрема, що пояснюється впливами глобалізації, розвитком нових технологій у різноманітних сферах економічної діяльності [2]. Реалії свідчать про те, що в Україні має місце суттєве відставання якості освітньо-професійної підготовки молодих фахівців від вимог світових ринків праці. Така ситуація несе ризики неконкурентоспроможності молодих фахівців. Молоді працівники з вищою освітою часто не готові конкурувати, виявляючи необхідні компетенції, тим більше у міжнародному просторі. За даними Федерації роботодавців України, понад $\frac{3}{4}$ роботодавців незадоволені якістю підготовки випускників закладів вищої освіти, які, на думку керівників підприємств, виявляють нестачу затребуваних компетентностей. За результатами опитування компаній і даними бази вакансій (дослідження Світового банку «Професійні уміння для сучасної України») в нашій країні існує значний попит на когнітивні уміння випускників навчальних закладів. Українські підприємці сьогодні найбільше чекають від майбутніх фахівців прояву вміння працювати в команді, комунікабельності, когнітивних навичок [3]. Разом з тим, за даними Світового економічного форуму у Давосі (2016 р.), підвищеним попитом з боку підприємців у 2030 р. користуватимуться навички дещо іншої пріоритетності: емоційний інтелект, вміння працювати у команді, здатність до вирішення комплексних проблем, спроможність швидко навчатися, адаптивність, критичне мислення, управління проектами, стратегічне мислення, ініціативність.

Очікується, що наявність окреслених якостей дасть змогу молодим фахівцям успішно конкурувати на світових ринках праці, знаходити якісні робочі місця, отримуючи бажаний економічний та соціальний ефект від зроблених інвестицій в освіту та її продовження, отже, виявляти конкурентоспроможність.

На нашу думку, проблема невисокої конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти в Україні є комплексною і зумовлена передусім недоінвестуванням в людський капітал, у розвиток освіти, дисбалансом у взаємодії ринку праці і ринку освітніх послуг, нестачею соціальної відповідальності держави і підприємців за якість професійної підготовки молоді, впровадження дуального навчання, організацію належної практики, модернізацію навчальних закладів, технічне переоснащення старих і створення робочих місць, забезпечення професійного розвитку зайнятого населення упродовж трудового життя.

Перешкоди у формуванні та реалізації конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти в умовах структурних трансформацій українського ринку праці мають системний характер: це незавершеність структурних реформ в економіці, неефективність реформування вищої школи, невідповідність між структурою підготовки кадрів і структурою вакантних робочих місць, хронічне відставання навчальних програм від потреб економіки, нестача фінансування, принизливо низька оплата праці викладачів, низька мотивація до навчання у студентів у зв'язку з перспективами отримання малого заробітку в разі працевлаштування, що не відповідає їх трудовим очікуванням, відсутність реальної взаємодії вишів і підприємців в питаннях стимулювання кращих студентів, забезпечення їх гідними робочими місцями.

Дослідження показало, що підвищення конкурентоспроможності випускників є процесом досить складним для керування, оскільки на нього впливає множина різноманітних чинників на різних економічних рівнях, зокрема інноваційні зміни у структурі зайнятості, зміни попиту на ключові компетентності на сучасному ринку праці під впливом глобалізації, що відбувається внаслідок поглиблення інтернаціоналізації економічного розвитку, прискорення науково-технічного прогресу, розвитку інформаційних технологій тощо.

Дотримуємось думки, що назрів час створення багаторівневого механізму підвищення конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти України, орієнтованого на формування у випускників низки важливих для сучасного ринку праці компетентностей, ключових навичок, необхідних для продуктивної роботи в умовах конкурентного середовища. Вважаємо пріоритетними такі напрями його функціонування: забезпечення належного інвестування в людський капітал, розвиток освіти; модернізація вищої освіти у відповідності з потребами економіки, глобальними викликами; створення якісних робочих місць, привабливих для молоді за змістом, умовами та оплатою праці; тісна взаємодія уряду, роботодавців та підприємців, вишів в питаннях оновлення переліку спеціальностей, підвищення якості освіти, побудови моделей компетентностей, подолання дисбалансу у взаємодії ринку праці і ринку освітніх послуг; забезпечення безперервного навчання випускників на робочих місцях для набуття та підтримання конкурентних переваг молоді на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Larysa Lisogor Transformation of Employment Relations in Ukraine: Problems and Prospects. Information Technologies, Management and Society. The 13th International Scientific

Conference «Information Technologies and Management», ISMA University, Riga, Latvia, 2015, April 16 – 17. P. 233-235 (269 p.)

2. Семикіна М. В., Семикіна А.В., Голбанос С.С. Конкурентоспроможність людського капіталу на молодіжному ринку праці. Збірник наукових праць НУК. Миколаїв, 2015. № 3 (459). — С. 110-117.

3. Сало А. В. Конкурентоспроможність випускників закладів вищої освіти на українському ринку праці: проблеми та напрями їх розв'язання. Determinants of Innovation and Investment Development of Multi-Branch Entrepreneurship, Tourism and Hospitality Industry. Collective monograph by V.M. Yatsenko. Nuremberg: Verlag SWG imex GmbH, Germany, 2019. P. 125-134.

4. Пасека С.Р., Семикіна М.В. Корпоративна культура як невід'ємна складова розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу. Financial-economic and innovative support of entrepreneurship development in the spheres of economy, tourism and hotel-restaurant business: collective monograph / V. Yatsenko, S. Pasioka, and others: [Ed. By Doctor of Economic Sciences, Prof. Yatsenko V.M.]. - Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2017. 619 p.

***Васильчук Євген Олегович доктор політичних наук
Черкаський державний бізнес-коледж
(м. Черкаси. Україна)***

Еміграція молоді за кордон: проблеми, загрози, шляхи вирішення

Протягом останніх років спостерігається значний відтік молоді за кордон. Ця проблема уже набула загальнодержавного характеру, але також значною мірою стосується і Черкащини. Попри декларовані можливості безвізового режиму основними причинами зростання

виїзду молоді за кордон є відсутність чітких соціальних перспектив, стрімке падіння життєвого рівня і матеріального забезпечення, хвилеподібне зростання безробіття серед молоді. Але однією із найвагоміших причин, через які молодь виїжджає, зокрема, й з Черкаської області, є суттєве звуження можливостей щодо здобуття освіти.

За останніми даними лише минулого року близько 40% випускників загальноосвітніх шкіл залишило Черкаську область для здобуття освіти за кордоном. Цьогоріч зберігається така ж тенденція. Пріоритетними стають заклади освіти Польщі, Чехії, Словаччини, Німеччини. Ця вимушена еміграція у недалекій перспективі об'єктивно спричинить низку демографічних і соціально-професійних проблем, пов'язаних із суттєвим зменшенням населення області та його старінням, нестачею професійних кадрів. 80% молоді, яка виїжджає на навчання за кордон, не планує повертатися в область після здобуття освіти. Уже сьогодні фахівці **Черкаського обласного центру зайнятості у своїх виступах у засобах масової інформації акцентують увагу на нестачі кваліфікованих працівників. Свідченням цього, зокрема, є і нещодавній виступ на інтернет-сайті «Прочерк» директора цієї установи Г. Дендемарченка.** Суттєве зменшення контингенту ставить під загрозу існування навчальних закладів Черкащини, частина з яких внаслідок суттєвого відтоку абітурієнтів буде змушена скорочувати персонал, а деякі з них узагалі припинять освітню діяльність.

З 1 січня 2018 р. за пропозицією Міністерства освіти і науки України до комунальної власності було передано вищі навчальні заклади I-II рівня акредитації. До цього на баланси місцевих рад було передано заклади професійно-технічної освіти. З огляду на це, перед керівництвом Черкаської області та Головнім управлінням

освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації постало завдання щодо створення належних умов для нормального функціонування зазначених закладів освіти. Насамперед, це передбачає фінансове і матеріально-технічне забезпечення, а також створення можливостей для набору контингенту на навчання.

Проте, сьогодні спостерігається зворотна ситуація. Відповідальні посадові особи зволікають із розглядом нагальних питань, пов'язаних із розподілом бюджетних місць серед навчальних закладів і створення умов для прозорого проведення вступної кампанії. Фактично відсутньою є належна інформаційна кампанія серед учнів старших класів, спрямована на популяризацію черкаських закладів освіти. Невизначеність із кількістю бюджетних місць, яка не дозволяє потенційним абітурієнтам упевнено розраховувати на можливості навчання за рахунок державного або місцевого бюджету, а також агресивна інформаційна діяльність приватних фірм, які підбирають контингент для навчання за кордоном, гарантуючи вигідні можливості для вступу, комфортні умови для проживання, матеріальні умови і можливості подальшого працевлаштування, спричинює вибір абітурієнтами закордонних закладів освіти.

За таких умов виглядає дивною пасивна, споглядальницька позиція Головного управління освіти і науки, яке за своїми функціональними обов'язками має відстоювати інтереси черкаських закладів освіти.

Наведені вище факти переконливо свідчать про виняткову суспільну актуальність проблеми відтоку молоді з Черкащини через необхідність набуття освіти.

З огляду на це, пропонується невідкладно вжити таких заходів:

1. Головному управлінню освіти і науки забезпечити своєчасний розподіл бюджетних місць між навчальними закладами місцевого підпорядкування.

2. Забезпечити проведення широкої інформаційної кампанії у засобах масової інформації щодо популяризації черкаських закладів освіти місцевого підпорядкування серед випускників загальноосвітніх шкіл Черкаської області.

3. Забезпечити сприяння укладанню угод про проходження реальної практики і подальшого працевлаштування на підприємствах Черкаської області випускників навчальних закладів місцевого підпорядкування, створення умов для належного висвітлення вжитих заходів та їх результатів у місцевих засобах інформації.

Комплексно пропоновані заходи дозволять скоротити відтік молоді з області, популяризувати черкаські заклади освіти місцевого підпорядкування серед випускників загальноосвітніх шкіл та сприяти зосередженню контингенту професійних кадрів у підприємствах, установах і організаціях Черкаської області.

Список використаних джерел:

1. Боган І.П. Глобальна економіка: підручник / І.П. Боган, І.Р. Михасюк. — К.: Знання, 2007. — С. 150—151.
2. Вареник Н. Бизнесэмиграция / Н. Вареник // Зеркало недели. — 2014. — № 2. — С. 9.
3. Кучер І. Робота там: як не потрапитися на гачок / І. Кучер // Експрес. — 2017. — № 18. — С. 12.
4. Міжнародна економіка: навчальний посібник / Фомішин С.В., Рибчук А.В., Румянцев А.П. та ін. / За ред. С.В. Фомішина. — Львів: Новий світ — 2000, 2011. — 446 с.

Sandra Plota,
director, Latvian College of Culture at the Latvian
Academy of Culture

Digital competencies and creativity as the driving force of global competitiveness

Goals of this paper are to clarify which job skills are required in the fields of data science and management and to outline recommendations for representatives of educational institutions and industry.

The purpose of education is to enable students to acquire knowledge and the skill-set needed for employment, further education and research. Today's rapid development of automatization and artificial intelligence is changing the requirements of labour qualifications and expertise in many fields. It implies that there are both, challenges and opportunities for educational institutions to keep up with these changes and to develop up-to-date curriculum. Thus, there is a need for collaboration among the representatives of business, science and education to address this issue and compile a curriculum that enables the development of analytic and creative minds with digital competencies.

Changes made through advances in technology

The development of technologies has reshaped almost all industries and the requirements for the labour market.

Firstly, improvements in technology and artificial intelligence alter the allocation of tasks that should be performed more efficiently and qualitatively, either by machines or humans. Researchers indicate that, by the end of this decade, artificial intelligence will enter businesses en masse and will affect all levels of management. Administrative and routine tasks, such as scheduling, allocation of resources, and reporting, will be automated by artificial intelligence (Kolbjørnsrud., Amico and Thomas; 2016; p.3-4.).

Secondly, the information and data regarding products, services, markets, that is generated every day, transform the

human knowledge. Studies have shown that industry analysis, rapid technological advances, innovations in digitization, analytics, artificial intelligence, and automation are creating performance and productivity opportunities for businesses and the economy, furthermore, they reshape employment opportunities and the future of work (Manyika ., Chui., Lund and Ramaswamy; 2017; p.1).

It is often misunderstood that the development of artificial intelligence and automatization will make the human workforce redundant. On the contrary, the technology will increase the need for human expertise. Researchers suggest that the so-called judgement work will be the main task for future managers: “When managers are no longer chained to routine and lower-value activities, they will have the opportunity to manage ideas, innovations and relationships and make better decisions that will grow the company. They will be free to take on more of what we consider “judgment work”” (Shanks, Sinha S, Thomas; 2016; p.3).

Both above mentioned changes have created a demand for an interdisciplinary approach and new professions with a novel skill-set. Therefore, a conceptual set of competencies that are necessary for the labour market of the 21st century will be briefly discussed in following paragraphs.

Digital skills and Data economics as the driving force of global competitiveness

The purpose of developing interdisciplinary approach for data science education programmes is broader than just satisfying the labour market demand. It is an essential prerequisite for innovation and global development.

We are living in an increasingly complex digital world, where the digital skills have a profound effect on people’s general life chances and employability. People need appropriate skills, knowledge and confidence to make the most of the digital revolution, to prosper in all areas of their lives in

a digital society and economy (The European Digital Competence Framework for Citizens; p.3-5).

The development of global economy needs professionals who are able to work in every level of data ecosystem. The European Political Strategy Centre has outlined that data is rapidly becoming the lifeblood of the global economy and data analytics will soon be indispensable to any economic activity and decision-making process, both public and private (Enter the Data Economy, p.1).

The development of technology, especially the use of big data, transforms all industries. The strategic note on Data economy states: “Big data and the Internet of Things are at the heart of a new industrial revolution, changing the landscape of our economies and boosting global productivity on a similar scale as the emergence of steam power during the first industrial revolution” (Enter the Data Economy; p.4).

The importance of digital competencies has been recognized by the European Union policy makers as indicated by European Commission’s aims, one of which is integrating digitisation in all industrial technologies and societal challenges. The combination of digital technologies (big data, internet of things, 5G, high performance computing etc.) with other advanced technologies and service innovation offers huge opportunities for increasing industrial competitiveness, growth, jobs and addressing societal challenges (Strategic programme overarching document “Horizon 2020 work programme 2018-2020”; p.5). This is further supported by the European Commission that emphasizes the importance of investing in data science and innovation education programmes in order to keep the Europe’s leading role in innovation in global context (White paper on the future of Europe; p.8).

To promote Europe’s competitiveness in data economics, reduce existing barriers and achieve the above-mentioned aim, various initiatives have been implemented. For example, European Commission has developed the European Digital

Competence Framework for Citizens “DigComp”, within 21 competences in five key areas have been identified that are paramount in the 21st century (The European Digital Competence Framework for Citizens; p.3-5). Another example is the harmonization of data privacy laws across Europe, in order to protect and empower all EU citizens and to reshape the way organizations across the region approach data privacy. This initiative has resulted in the General Data Protection Regulation (GDPR) that has been designed and will apply from 2018 onwards (EU General Data Protection Regulation). On a grander scale that reaches outside the region, EU has created a Digital Single Market strategy with an aim to create global market with the free movement of goods, persons, services, capital and data (Digital Single Market Background).

Labour market’s demand for data analytic competencies

Interdisciplinarity, innovation and digital competencies nowadays are trend concepts in educational discourse, nevertheless the researchers have shown that there is a shortage of professionals with adequate knowledge of data analytics, information technology and business.

One of the most demanded skills at the labour market is data analytics. In 2012, Harvard Business review declared data scientist as “the sexiest job of 21st century” (Davenport , Patil, 2012: p.70). McKinsey Global Institute predicts that the demand for deep analytical talent in the United States could be 50 to 60 percent greater than its projected supply by 2018 (Manyika J., Chui M., Brown B, Bughin , 2011; p.11). Companies report that finding the right talent is the biggest hurdle they face in trying to integrate data analytics into their existing operations (Henke, Bughin, Chui, Manyika; 2016, p.4.) and in many sectors the demand is outstripping available supply (Data analytics: the skills need in STEM, p.3.). Furthermore, statistics indicate that in the field of big data 58000 new data science jobs were created in UK between

2012-2017 (Matheson, Crouch., Dibde; 2015; p.3.). This shows the rapid growth of the data science field in terms of demand as well as opportunities.

The shortage of professionals in this field can be explained due to data analytics being a relatively new field. Therefore, a situation has arisen where the importance of data analytics is growing rapidly across many sectors of industry, government and the educational systems however, corresponding career paths are not yet fully established and recognised (Data analytics: the skills need in STEM, p.2.-3.).

To raise the prestige of Science, Technology, Engineering and Mathematics and, consequently, to attract more students and build better knowledge in these fields, an educational approach called STEM has been developed. Recently, data analytic skills were incorporated in the STEM concept, thus recognizing their importance. It was stated at the conference “Data analytics: the skills need in STEM” (held on 16th November 2016 in London), where the perspectives of the government, industry and academics were presented.

Requirement of creativity in data analytic curriculum

The reasons for the shortage of data analysis experts are diverse. Firstly, it is a lack of communication among employers, educators and students i.e. the latter do not see the supply of potential career opportunities (Data analytics: the skills need in STEM, p.3.). Secondly, there are discouraging stereotypes about jobs in information technology and data science fields although there are common patterns in both, data-driven and so-called creative jobs. The stereotypes restrain those who are looking for creative occupations. The article “10 Things Creative People and Data-Driven People Have in Common” emphasizes: “These stereotypes are very different, but in reality, the characteristics of highly-successful creative people and highly-successful data-driven people are very similar. And it’s in this overlap between creativity and data-drivenness where great things happen” (Kegler, 2014). A

similar opinion has been expressed by prof. Katie Normington: "Even within contemporary times, those at the forefront of innovation have been merging arts and science practice" (Normington, 2016; p.26). This brings to the broader model of interdisciplinary that is needed for science and the labour market than STEM offers. However, this is not a new concept according to Steven Ross Pomeroy: "Though many see art and science as somewhat at odds, the fact is that they have long existed and developed collaboratively. This synergy was embodied in great thinkers like the legendary Leonardo Da Vinci and the renowned Chinese polymath Su Song" (Pomeroy, 2012).

Data analyst job requires diverse skills defined in the STEM curriculum: understanding of mathematics, statistics, technical skills in coding, modelling and visualisation (Data analytics: the skills need in STEM, p.4). However, researchers and executives outline additional crucial skill needed in the data analyst job – creativity. Paper "Model workers" by Nesta concluded that data scientists are in fact highly creative. In this paper data science projects are characterised as those who often involve new datasets, new questions, and new areas of application, development of innovative products, services and business models (Bakhshi, Mateos-Garcia, 2014). Furthermore, the report states that almost all interviewed companies are looking for analysts with a data scientist profile that includes a mix of analytical and coding skills, creativity and business know-how (Bakhshi Mateos-Garcia, Whitby; 2014; p.5). This thesis is supported by research findings of Accenture. Their survey shows that the new top skills that managers expect as future requirements for employees include digital aptitude, creative thinking and experimentation, data analysis and interpretation, and strategy development (Kolbjørnsrud., Amico and Thomas; 2016; p.11). Similar opinion has been expressed by other researchers: "Creativity, a willingness to be explorative and an aptitude for making and applying

hypotheses are needed when working in new domain” (Data analytics: the skills need in STEM, p.4.). One of the proposals defined in Nesta report is to develop a STEAM model, which incorporates Arts in STEM concept: “The government should end the bias against multi-disciplinary education in our education system – turning STEM into STEAM” (Bakhshi, Windsor, 2015; p.4.).

Conclusions

Based on the discussion above it can be concluded:

1. Today’s rapid development of technologies is changing the requirements of labour qualifications and expertise in many fields.
2. The importance of digital competencies has been recognized by the European Union policy makers, therefore various initiatives have been implemented to promote Europe’s competitiveness in data economics.
3. There is a need for collaboration among the representatives of business, science and education to compile a curriculum with a conceptual set of skills that are necessary for the labour market of the 21st century and that enables the development of analytic and creative minds with digital competencies.
4. There is an evident lack of data scientists’ due to emergence of a new professional field, rising demand and lagging educational and industrial efforts to tackle it.
5. Researchers show that future of data analytics is inseparable from creativity, therefore the STEM concept should be revised and broadened with a field that develops creativity skills.

директор Черкаського державного бізнес-коледжу

Проблеми стратегічного розвитку регіональних закладів вищої освіти

За роки незалежності регіональними закладами вищої освіти (ЗВО) нагромаджено значні потужності для власного розвитку, що доповнюються додатковими сучасними можливостями, пов'язаними із збільшенням кількості іноземних студентів в Україні та міжнародних недержавних джерел фінансування. Так, за даними Українського державного центру міжнародної освіти, в Україні навчається 75605 іноземних студентів зі 154 країн світу в 443 ЗВО. У 2015 році 63906 студентів навчалися лише в 185 ЗВО України. Серед міжнародних недержавних джерел фінансування ЗВО найбільш відома є програма Європейського союзу Horizon 2020, яка фінансує в першу чергу науково-дослідні проекти, з бюджетом майже 80 млрд. євро та програма для реалізації освітніх проектів Erasmus+ із загальним бюджетом 14,7 млрд. євро.

Разом з тим, на нашу думку, в умовах становлення і розвитку інформаційної економіки розбудова системи вищої освіти в обласних центрах України з населенням до 300000 мешканців не відповідає майбутньому базису господарського устрою, де домінуючим є наука, знання та продуковані ними новачії. Не відбувається головна передумова становлення інформаційної економіки: стрімкий розвиток сфер освіти і науки, які виступають одними із найбільш потужних генераторів знань, інформації та інновацій. У більшості таких регіональних ЗВО не функціонує власний організаційно-економічний механізм комерціалізації результатів наукових досліджень з врахуванням наступних базових умов:

- розвиток інноваційного середовища ЗВО;
- диверсифікація джерел формування фінансових ресурсів ЗВО;
- проактивна позиція ЗВО на всіх етапах комерціалізації процесів.
- досягнення компромісу інтересів стейк-холдерів.

Здатність університетів до впровадження змін за принципом кумулятивного інкременталізму, на думку професора Бертона Кларка, є обов'язковою передумовою, які з часом приводять до якісних змін організаційного характеру. Відомий факт, що абітурієнти «голосують ногами»: кожен другий випускник старшої школи закладів загальної середньої освіти м. Черкаси вступає до ЗВО інших регіонів України. Найбільша кількість абітурієнтів – 10500 осіб, вступили до ЗВО Черкащини у 2007 році, найменша – 5500 осіб у 2017.

У 2018 та 2019 роках їх кількість зросла, але це пов'язано з майбутнім запровадженням Урядом України індикативної собівартості навчання. Провідні університети, готуючись до таких змін, поступово підвищували вартість освітньої послуги із здобуття вищої освіти ступеня бакалавра, магістра за перший курс (рік) навчання при укладанні Договору про надання освітніх послуг між ЗВО та фізичною (юридичною) особою. Наприклад, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка у 2019 році вартість одного року навчання (денна форма, освітній ступінь бакалавра) за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини» встановлена у розмірі 55200 грн., а у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького – 15500 грн., або 28% від показника лідера вищої освіти України. Відповідно, вартість одного року навчання за спеціальністю «Інформаційні системи та технології» у НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» - 32000 грн., а у Черкаському державному технологічному університеті – 16200 грн. або 51%. У Київському національному університеті імені Вадима Гетьмана вартість одного року навчання за спеціальністю «Облік і оподаткування» - 27200 грн., а у Черкаському ННІ Університету банківської справи – 13000 грн. або 48%.

У 2015 році професором Каленюк І.С. та її колегами здійснено кластерний регіональний аналіз українських ЗВО, який дозволив виявити чотири групи регіонів за рівнем загострення основних проблем у їх функціонуванні. Було виокремлено чотири кластери регіональних систем вищої освіти: успішні (кластер А), достатньо успішні (кластер В), частково успішні (кластер С), проблемні (кластер D). Серед 27

регіональних систем 11 (або 41%) позиціювалися у кластері А, 15 (або 55%) – кластері В і 1 (або 4%) – у кластері С, що засвідчувало наявність значної варіації серед регіональних систем вищої освіти.

На жаль, можемо констатувати, що показники більшості регіональних ЗВО, за останні чотири роки після проведення аналізу, погіршилися. І, головне, все більше ЗВО, намагаючись збільшити негативну тенденцію скорочення контингенту студентів, намагаються відкривати нові спеціальності та залучати іноземних студентів, надаючи освітні послуги невисокої якості за демпінговими цінами, не враховуючи реальні потреби регіонів у спеціалістах із вищою освітою.

Таким чином, проблеми стратегічного розвитку регіональних ЗВО необхідно вирішувати за допомогою заходів державного регулюючого впливу за умови оптимального поєднання зусиль університетів, місцевих органів державної влади, підприємницького сектору та громадських організацій, які необхідно сформувати з урахуванням зарубіжного досвіду та особливостей функціонування ЗВО в Україні.

Список використаних джерел:

1. Український державний центр міжнародної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>.
2. Головне управління статистики у Черкаській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ck.ekrstat.gov.ua>.
3. Приймальна комісія Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vstup.univ.kiev.ua/pages/107>
4. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kpi.ua/contact>
5. Каленюк І.С. Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні. Економіка України. 2015. № 2. С. 70-83.

Азьмук Н.А., к.е.н.

*Заступник директора Черкаського державного
бізнес-коледжу, доцент кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу*

Цифрові виклики для соціально-трудової сфери: можливості та загрози

Впровадження цифрових технологій у процес виробництва та надання послуг змінюють процес, зміст праці та характер праці, соціально-трудові відносини, що зумовлює зміну місця працівника в трудовому процесі та зростання цінності окремих видів «живої праці». Характерною рисою цифрової економіки є поява на ринку праці нового об'єкту – штучного інтелекту (ШІ). Відбуваються процеси скорочення живої праці у рутинних видах діяльності. ШІ заміщує працівника у певних видах діяльності виробництва товарів, або надання послуг.

Доцільно виокремити основні тенденції, які характерні для ринку праці при переході до цифрової економіки.

Трансформація процесів накопичення капіталу: скорочення попиту на робочу силу з одночасним зростанням інвестицій на новітні цифрові та роботизовані технології. За оцінками PWC (2017) зростання обсягу інвестування у ринок штучного інтелекту у 2020 р. має становити 70 млрд дол. США (2016 р.– 3 млрд дол. США) [1].

Розвиток ШІ та робототехніки сприяє зниженню витрат на виробництво товарів та надання послуг. Новітні цифрові технології зумовлюють реструктуризацію підприємств, що в свою чергу призведе до:

а) скорочення робочих місць у сферах, для яких притаманні повторювальні, рутинні операції (фізичні, інтелектуальні) з заміщенням людської праці ШІ;

б) цифровізації та роботизації виробництва та надання послуг, що зумовлює трансформацію у сфері праці та соціально-трудових відносин;

в) скорочення частки «живої праці» з одночасним зростанням її цінності у сферах де людська праця складно піддається уніфікації та роботизації;

г) збільшення розриву між країнами за основними факторами конкуренції: технології та інноваційний, креативний людський капітал

д) збільшення розриву між власниками традиційного та роботизованого капіталу, між носіями людського капіталу;

д) трансформація міжнародного розподілу праці через поширення цифрової трудової міграції;

Трансформація змісту, характеру та процесу людської праці.

За змістом людська праця стає більш інтелектуальною, інноваційною та креативною; зменшується частка важкої, монотонної праці та стереотипних операцій; а результат праці все більше залежить від м'яких навичок (креативності, вміння приймати нестандартні рішення, орієнтуватися у значних інформаційних потоках, спроможності продукувати інновації, емпатії, соціальної взаємодії). Креативність та творчість дає значні можливості для самореалізації індивіда. За характером праця стає індивідуальною. За процесом праці змінюється всі його елементи (предмет, засоби, організація, технологія, сама праця та її результат)

Збільшення цифрового розриву серед економічно-активного населення за цифровими навичками. Названа тенденція може призвести до появи вхідних бар'єрів на ринку праці та обмеження доступу частини економічно-активного населення до цифрових ринків. Цифровий розрив сприяє зростанню нерівності в оплаті праці.

МВФ прогнозує збільшення оплати праці для кваліфікованого персоналу на 160% та скорочення на 60% для некваліфікованого [2]. Це зумовить зростання прекаризації населення, а також виключення певної частини населення з цифрового ринку праці.

Зміна місця і ролі штучного інтелекту в процесі праці.

Відбувається прискорений розвиток технологій, пов'язаних з розвитком штучного інтелекту. Прикладом можуть слугувати заводи iPhone у Китаї, де відбудеться заміна 30% робочих місць роботами до 2020 р. [2] Штучний інтелект вже сьогодні здатний до самонавчання, тобто він може виконувати складні завдання та приймати нестандартні рішення. Це дозволяє розглядати можливість трансформації штучного інтелекту з *об'єкта* ринку праці в *суб'єкт* за умови відповідного правового унормування. За умови отримання штучним інтелектом правового статусу змінюється його позиція на ринку праці та він зможе виконувати роль суб'єкта.

Взаємодія людини та штучного інтелекту в процесі праці

В сучасних умовах носії людського капіталу мають переваги над штучним інтелектом у креативних та соціальних видах діяльності, оскільки навички, що потрібні для таких видів робіт не можуть бути автоматизовані. До таких навичок доцільно віднести: здатність до продукування інновацій, ірраціональне мислення, креативне мислення; емоційний інтелект, емпатію, почуття, що допомагають спілкуватися, розуміти та підтримувати інших людей. Водночас слід відмітити, що штучний інтелект здатний до самонавчання та можливо з часом його частка значно збільшиться у креативній праці. Практично поза сферою його дії залишається соціальна робота.

У звіті МВФ представлено чотири можливі моделі розвитку взаємодії та протистояння людини та тучного інтелекту.

- роботи конкурують з носіями людського капіталу у всіх видах діяльності;

- роботи конкурують з носіями людського капіталу тільки у деяких видах діяльності;

- роботи заміщують людей у сферах, що передбачають некваліфіковану працю та доповнюють їх у процесі кваліфікованої праці;

- за носіями людського капіталу залишаються лише види діяльності, що не можливо роботизувати.

У всіх моделях прогнозується зростання продуктивності та доходів на душу населення з одночасним збільшенням нерівності [2]

Наведені моделі є лише прогнозами, проте слід розуміти, що штучний інтелект розвивається стрімкими темпами. За будь якого сценарію розвитку зростає соціальна та економічна нерівність між носіями людського капіталу; власниками традиційного та «роботизованого» капіталу; між країнами різного рівня технологічного розвитку.

Дискусійними залишаються питання можливих сценаріїв розвитку заміщення штучним інтелектом людини, а також правових аспектів регулювання ринку ІІІ, взаємодії ІІІ з людиною в процесі праці.

Список використаних джерел

1. Восемь ключевых технологий. Искусственный интеллект. Отчет PwC. 2017https://www.pwc.ru/ru/assets/pdf/technology-hub/Artificial%20Intelligence_rus.pdf
2. Should We Fear the Robot Revolution? (The Correct Answer is Yes) (2018) IMF <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/05/21/Sh>

ould-We-Fear-the-Robot-Revolution-The-Correct-Answer-is-Yes-44923.

***Ватаманюк Остап, доктор економічних наук, професор
Львівський національний університет імені Івана
Франка, Львів, Україна***

Про деякі сучасні підходи до оцінювання ефективності монетарної політики

Наголос на понятті ефективності є однією ключових рис, що вирізняють економіку з-поміж інших суспільних наук. За словами відомого американського вченого Е.Лазіра, саме увага до ефективності поряд з використанням концепції рівноваги мотивує економістів до розширення кола запитань і пошуку якомога повніших відповідей на них [1]. З огляду на це, видається достатньо дивним той факт, що на сьогодні не існує загальноприйнятого підходу до оцінювання ефективності монетарної політики.

Значна частина підходів, що виокремлюються в пострадянській економічній літературі, передбачають оцінку ефективності монетарної поведінки на основі оцінних суджень. Два інших – трансмісійний підхід і цільовий підхід – заслуговують значно більшої уваги.

Трансмісійний підхід передбачає емпіричний аналіз ефективності різних каналів передавального механізму монетарної політики. Наприклад, одна з його реалізацій передбачає визначення основних каналів монетарної трансмісії, з'ясування умов та чинників їхньої ефективності, виокремлення двох ступенів у роботі кожного з каналів (зміна деякого проміжного показника під впливом зміни інструментів грошово-кредитної політики та зміна поведінки економічних агентів,

спричинена зміною проміжного показника), моделювання взаємодії каналів для визначення комплексного впливу заходів монетарної політики на динаміку макроекономічних показників, інтерпретацію отриманих результатів і висновки [2].

Згідно з цільовим підходом, ефективність монетарної політики оцінюють за відповідністю одержаних результатів поставленим цілям. Загалом, аналіз діяльності центрального банку передбачає використання певних припущень стосовно його пріоритетних завдань і формулювання, як наслідок, деякої цільової функції.

Згідно з загальновживаним підходом, така цільова функція містить змінні обсягу виробництва (зайнятості) та інфляції. Найчастіше використовують два її різновиди [3].

Перший з них передбачає максимізацію очікуваного значення функції

$$U = \lambda(y - y_n) - (1/2)(\pi - \pi^*)^2, \quad (1)$$

де y – обсяг виробництва, y_n – природний обсяг виробництва, π – темп інфляції, π^* – цільовий темп інфляції. Збільшення y забезпечує постійну граничну корисність, тому відповідний доданок є лінійним; натомість підвищення інфляції спричиняє зростання від’ємної граничної корисності, що відображається квадратичною залежністю. Параметр λ визначає важливість зростання виробництва стосовно стабілізації інфляції з погляду центрального банку.

Альтернативний підхід пов’язаний з мінімізацією очікуваного значення функції, яка визначається флуктуаціями обсягу виробництва та інфляції. Така функція втрат є квадратичною за обома змінними і набуває вигляду

$$V = (1/2) \lambda(y - y_n - k)^2 + (1/2)(\pi - \pi^*)^2, \quad (2)$$

де параметр k відображає бажання центрального банку стабілізувати обсяг виробництва на рівні $y_n + k$, що дещо перевищує його природний рівень; включення цього

параметра відкриває можливості проведення центральним банком стабілізаційної політики.

Відомим прикладом використання цільової функції (2) є підхід, запропонований у [4]. Його базова ідея полягає у виокремленні внесків двох чинників динаміки макроекономічних показників: змін, зумовлених мінливістю економічних збурень (шоків) та змін, спричинених ефективними заходами монетарної політики.

Нехай економіка країни підлягає двом різним типам збурень, які потребують реакції центрального банку. Можливими є шоки сукупного попиту, під впливом яких обсяг виробництва та інфляція змінюються в одному і тому ж напрямі, та шоки сукупної пропозиції, унаслідок яких ці показники змінюються у протилежних напрямках. Центральний банк може повністю нейтралізувати збурення сукупного попиту, натомість шоки пропозиції змушують робити вибір між коливаннями обсягу виробництва та інфляції. Графічно цей вибір відображають за допомогою так званої межі ефективності монетарної політики – кривої, що сполучає точки мінімальної мінливості інфляції і обсягу виробництва.

Положення цієї кривої залежить від мінливості збурень сукупної пропозиції – чим нижча мінливість, тим ближче до початку координат розташована крива; натомість кут її нахилу визначається структурою економіки. За оптимальної монетарної політики економіка описуватиметься точкою на кривій, точне розміщення якої залежатиме від ваги, що її надає центральний банк стабільності обсягу виробництва та інфляції. Якщо ж монетарна політика не оптимальна, економіка перебуватиме десь у точці справа від кривої. Тоді переміщення цієї точки у напрямку кривої вказуватиме на підвищення ефективності монетарної політики.

Альтернативний, водночас і споріднений, підхід запропоновано групою французьких вчених [5]. Вони

використали традиційні для теорії виробництва поняття міри Фаррела та індексу Малмквіста. Тут також вдається виокремити внесок поліпшення монетарної політики (переміщення точки, що описує стан економіки, у напрямку межі ефективності) та змін волатильності шоків сукупної пропозиції (переміщення самої межі ефективності). Додатковою перевагою є можливість отримати аналітичні вирази для згаданого параметру λ .

Р.Панкразі та М.Вукотіч визначають ефективність монетарної політики як вплив граничних змін у параметрах монетарної політики на дисперсію ендегенних змінних [6]. Інакше кажучи, йдеться про граничну ефективність, тобто показник локальної природи, який безпосередньо залежить від структури економіки, наявних шоків та процентної ставки. Такий підхід дає змогу аналізувати, як особливості економічного середовища впливають на спроможність монетарної політики згладжувати несприятливі збурення.

П.Сіклос та Д.Веймарк використовують так званий контрфактичний експеримент [7], пропонуючи оцінювати ефективність монетарної політики на основі відповідей на два гіпотетичні запитання. Перше: якою буде інфляція, якщо центральний банк залишить процентну ставку без змін? І друге: якою буде інфляція, якщо зміна ставки виявиться неочікуваною (“сюрпризом”) для економічних агентів? Порівняння результатів цих двох варіантів розвитку подій відображає ефективність політики центрального банку і є засобом оцінки ступеня незалежності змін очікувань та змін процентної ставки.

Підсумовуючи, зазначмо, що згідно з даними нещодавніх досліджень ефективність монетарної політики може знижуватися з перебігом часу через зміни в умовах поширення зовнішніх збурень в економіці, причому ключову роль тут відіграють зміни на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Lazear E. P. Economic Imperialism. *The Quarterly Journal of Economics*. 2000. Vol. 115, №1. P. 99–146.
2. Леонтьева Е. А. Моделирование влияния кредитно-денежной политики на макроэкономические показатели (на примере России) : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.13. Москва, 2010. 23 с.
3. Walsh C. Monetary Theory and Policy. Cambridge Massachusetts: The MIT Press, 2010. 613 p.
4. Cecchetti S. G., Flores-Lagunes A., Krause S. Has Monetary Policy Become More Efficient? A Cross-Country Analysis. *The Economic Journal*. 2006. Vol. 116. P. 408–433.
5. Briec W., Gabillon E., Lasselle L., Ratsimbanierana H. On Measuring the Efficiency of Monetary Policy. SIRE Discussion Paper. 2011. URL: http://repo.sire.ac.uk/bitstream/handle/10943/251/SIRE_DP_2011_09.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (дата звернення: 17.02.2019).
6. Pancrazi R., Vucotic M. On the Effectiveness of Conventional Monetary Policy. 2016. URL: https://warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/mvukotic/pv_oct_2016.pdf (дата звернення: 18.02.2019).
7. Siklos P. L., Weymark D. N. Has Inflation Targeting Improved Monetary Policy? Evaluating Policy Effectiveness in Australia, Canada, and New Zealand. 2008. URL: http://www.wiwiss.fu-berlin.de/forschung/veranstaltungen/rse/Papers_Winter_08_09/Has_Inflation_Targeting_Improved_Monetary_Policy.pdf (дата звернення: 19.02.2019).

Honcharenko Iryna

Doctor of Science in Public Administration, Professor

Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine

Modern essence and components of state financial security

The studies of various scientists of the nature and place of financial security in the state security system have led to the conclusion that the majority of authors hold the view of the critical importance of financial security to ensure economic and national security. Scientists distinguish from 4 to 9 components of the economic security; at the same time, financial security in all approaches is necessarily in the list of these elements. Consequently, the financial security of the state is a mandatory and basic component of the economic security of the state, since finance is a measure of the efficiency of the state as a public institution. For example, in Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine (2013) the components of economic security include production, demographic, energy, foreign economic, investment and innovation, macroeconomic, food, social, financial.

G. V. Kravchuk V. I. Shevchuk & O. L. Plastun (2013) stated that financial security is one of the most important components of economic security. Without economic security, it is almost impossible to solve any of the state problems. M. Yermoshenko (1998) notes that financial security is a fundamental component of the economic security of the state, since any economy is based on finance. Baranovskiy (1999) defined financial security as the level of security of citizens, household, enterprise, state, society, inter-state entities as sufficient financial resources to meet their needs and fulfill their existing obligations. Financial security of the state determines financial independence. At the same time, the size of foreign aid from international financial institutions, economic groups, governments of individual countries, the volume of foreign investment in the national economy, that is, the optimal ratio between the size of import and export capital, maintaining the national balance of payments in a positive state.

So, as a result, we come to the conclusion that the concept of financial security of the state is quite broad and multifaceted and can be interpreted as 1) financial security is the protection of the financial interests of the state and its provision of financial resources sufficient to meet their own needs and commitments (by resource and/or functional approach); 2) the financial, monetary, currency, banking, budget, tax, investment, customs tariff and stock systems, which are characterized by balance, resistance to internal and external negative influences, the ability to prevent external financial investors, and to ensure the effective functioning of the national economic system and economic growth (static approach); 3) the process of creating such conditions of functioning of the financial system, when in fact the possibility to direct financial flows in loose regulatory, the scope of their use and minimized the possibility of abuse of financial resources (normative approach). In the future, using a systematic approach, under the financial security of the state we understand the protection of financial interests at all levels of financial relations; a sufficient level of financial independence, stability of the financial system of the country under the influence of external and internal destabilizing factors that pose a threat to financial security; the ability of the financial system of the state to ensure the effective functioning of the national economic system and sustainable economic growth.

According to Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine (2013), the components of financial security are:

1) banking security is the level of financial stability of the country's banking institutions, which makes it possible to ensure the efficiency of the country's banking system and protection from external and internal destabilizing factors, regardless of the conditions of its functioning;

2) the security of the non-banking financial sector is the level of development of the stock and insurance markets, which makes it possible to fully meet the needs of the company in these financial instruments and services;

3) debt security is an appropriate level of internal and external debt, taking into account the cost of its servicing and the efficiency of the use of internal and external borrowings and the optimal ratio

between them, sufficient to meet the urgent social and economic needs, which does not threaten the sovereignty of the state and its financial system;

4) budget security is a state of ensuring the solvency and financial stability of public finances, which enables public authorities to perform their functions as efficiently as possible;

5) currency security is a state of exchange rate formation, which is characterized by a high degree of public confidence in the national currency, its stability, creates optimal conditions for the progressive development of the domestic economy, attracting foreign investment, integration of Ukraine into the world economic system, as well as maximum protection from shocks in the international currency markets;

6) monetary security is the state of the monetary system, which provides all the subjects of the national economy with high-quality and affordable credit resources in the amounts and conditions favorable for achieving economic growth of the national economy.

The Concept of national security in the financial sector (2012) identified two groups of phenomena, which can lead to the creation of external threats to national security of Ukraine in the financial sector: 1) external (limited access to international financial markets; heavy dependence on export-import activities; the deterioration of external trade, growth deficits, particularly the current account; considerable dependence on external creditors; the impact of the global financial crises on the financial system of the state); 2) internal (instability and imperfection of legal regulation in the financial sector; the uneven distribution of tax burden on economic entities, that determines the tax evasion and outflow of capital abroad; capital outflow abroad due to the deterioration of the investment climate; low level of budget discipline and the imbalance of the budget system; increasing government debt; the shadow economy; insufficient level of foreign exchange reserves; a significant level of dollarization of the economy; significant fluctuations in the exchange rate of the national currency, not due to the influence of macroeconomic factors; weak development of the stock market, particularly in terms of the application of mechanisms of registration and transfer of ownership of securities and ensuring the protection of the rights of investors in the stock market;

insufficient level of capitalization of the financial system). At the same time, we note that while taking into account such a large number of factors and events that affect the financial security of the state both in scientific works and at the legislative level, the factor of information asymmetry is not always taken into account, although it is very important and determines the financial security of the state, especially in modern conditions.

REFERENCES:

1. Baranovsky, O. I. (1999), *Financial security: monograph*, Phoenix, Kyiv.
2. Goncharenko I., Berezina O., Schevchenko A. (2017). The problem of corruption and legalization of money laundering. *Scientific bulletin of Polissia*. No 3 (11). Iss. 1. pp. 127-135.
3. Kravchuk, G. V., Shevchuk, V. I., Plastun O. L. (2013). The fight against information asymmetries as an important component of ensuring financial security. *Bulletin of Chernihiv State Technological University*. 1 (64). pp. 213-220.
4. Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine. Approved by Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine dated October 29, 2013 No 1277. available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm2
5. The Concept of protection of national security in financial sphere (2012), Approved by the Decision of the CMU of Ukraine No. 569-r, dated 15.08.2012 available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>
6. Yermoshenko, M. M. (1998). *Financial Security. Veche*, 11, pp. 61-73.

**Морозов Р.В. д.е.н., професор,
Державний вищий навчальний заклад «Херсонський
державний аграрний університет», м. Херсон, Україна**

Розвиток рисівництва в Україні: теоретичні аспекти

Актуальність і доцільність дослідження проблем сталого розвитку аграрного сектору обумовлені значимістю

забезпечення збалансованого функціонування соціально-економічних систем і особливим статусом агропродовольчої сфери у вітчизняній економіці.

Варто зазначити, що узагальнюючі концептуальні засади стратегії та економічного механізму сталого розвитку викладені в Програмі дій «Порядок денний на XXI століття» («Agenda XXI») [2], яка була ухвалена на Міжнародній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро 1992 року.

Безпосередньо, що стосується питання вирішення проблем сталого сільського господарства і сільського розвитку, то 1996 р. на сесії FAO (Food and Agriculture Organization –

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) у Римі були сформульовані і прийняті основні положення програми сталого сільського господарства і сільського розвитку (SARD – Sustainable Agricultural Rural Development), яка є важливою складовою «Agenda XXI» і висвітлює основні підпрограми та керівні принципи щодо досягнення сталого розвитку.

У контексті світового виробництва харчової продукції, ґрунтуючись на концепції сталого розвитку сільського господарства і сільських територій, країни світу надають важливого значення розвитку рисівництва, пропонується дедалі більше глобальних ініціатив, спрямованих на стимулювання цього виробництва. До них належать виконання положень «Порядку денного на XXI століття», що стосуються сталого сільського господарства і сільського розвитку, Декларації про всесвітню продовольчу безпеку 1996 р., Декларації тисячоріччя ООН 2000 р. До міжурядових регулятивних інструментів, які мають ключове значення для виробництва рису, належать міжнародні стандарти якості продовольства (CODEX Alimentarius), міжнародні угоди у сфері торгівлі сільськогосподарською продукцією, які функціонують на рівні Всесвітньої торгової організації. Нині у світовому сільському господарстві значну увагу приділяють розвитку рисівництва, про що свідчить той факт, що 2004 р. Генеральна Асамблея ООН об'явила Міжнародним роком рису.

Ініціатива проведення Міжнародного року рису була висунута 1999 р., коли Міжнародний науково-дослідний

інститут рису, відреагувавши на зростаючу стурбованість своїх співробітників важливими питаннями, що стосуються вирощування рису, звернувся за співпрацею до FAO з тим, щоб оголосити Міжнародний рік рису. В історії Генеральної Асамблеї ООН випадок оголошення міжнародного року, присвяченого одній сільськогосподарській культурі, був безпрецедентним.

Зважаючи на необхідність вирішення проблеми продовольчої безпеки у Світі, тема Міжнародного року рису – «Рис – це життя» – відображає значення рису як однієї з основних продовольчих культур і побудована на розумінні того, що рисові системи необхідні для забезпечення продовольчої безпеки, скорочення масштабів бідності та поліпшення засобів до існування.

Разом із тим, у рамках Міжнародного року рису рис визначено як центральний елемент, за допомогою якого можна чітко розрізнити взаємозалежний зв'язок між сільським господарством, продовольчою безпекою, харчуванням, агробіорізноманіттям, навколишнім середовищем, культурою, економікою, наукою, гендерними факторами і зайнятістю [1].

Нині рисівництво є невід'ємною складовою зернової галузі у Південно-степовому регіоні України розвивається прискореними темпами та має перспективи зростання як обсягів, так і ефективності виробництва.

Вважаємо, що за сучасних умов зрівноважений розвиток галузі має бути спрямований на отримання високих економічно виправданих рівнів урожайності високоякісного рису з поступовою переорієнтацією економічного зростання на задоволення соціальних потреб суспільства, раціональне використання зрошувальної води, земельних та інших ресурсів (рис. 1). Таким чином, розвиток галузі рисівництва є складним процесом, що зумовлюється різноманітністю і взаємозв'язком його компонентів. Його здійснення припускає баланс між економічною доцільністю та можливостями природно-ресурсного потенціалу забезпечувати економічне зростання галузі, яке має супроводжуватися адекватними соціальними перетвореннями, сприяти вирішенню проблеми підвищення якості довкілля.

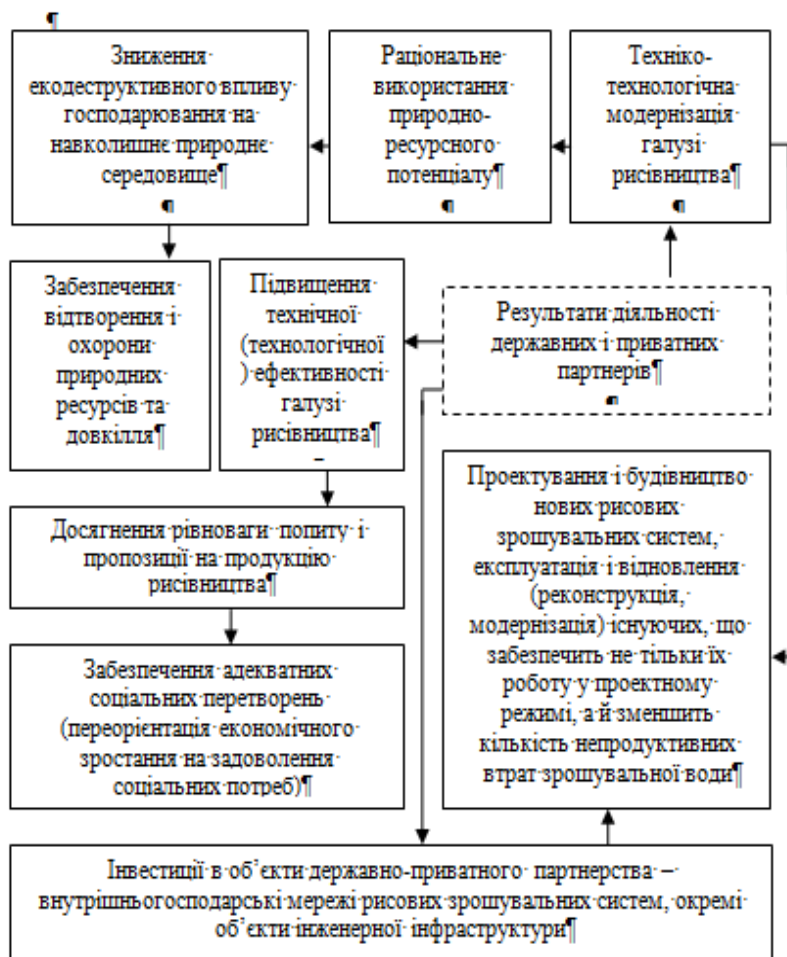

Рис. 1. Складові зрівноваженого розвитку галузі рисівництва

За сучасних умов зрівноважений розвиток галузі рисівництва як процес стабільного динамічного економічного зростання, що має супроводжуватися адекватними соціальними перетвореннями та сприяти збереженню навколишнього природного середовища і раціональному використанню природно-ресурсного потенціалу традиційної території

рисосіяння України, потребує коригуючо-регулюючого впливу, який необхідно забезпечувати шляхом формування системи стратегічного управління розвитком галузі рисівництва.

Список використаних джерел:

1. Международный год риса. Общая информация [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.un.org/russian/events/rice/basic.htm>
2. United Nation. Agenda XXI: Programme of action for sustainable development. UN Puplication, 1992. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Prvs/2009_1/0044.pdf

***Tanklevska N. D.Sc. (Economics), Professor
Kherson State Agrarian University***

Modern financial instruments for the impact on the development of business entities

The impact on the development of the national economy and its individual entities is carried out through financial instruments based on the relevant structural elements of the financial mechanism. The combination of the elements of the financial mechanism is its "design", which is activated by setting the quantitative parameters of each element, that is, the definition of rates and rates of withdrawal of funds, the volume of funds, the level of expenditures, etc. The purpose of the financial mechanism ultimately comes down to the financial support and financial regulation of economic and social processes in the state.

Based on the systematization of different approaches to the definition of the structure of the financial mechanism, taking into account the specifics of the functioning of agrarian enterprises, in the financial mechanism of sustainable development of agrarian enterprises. Seven main elements can be distinguished: the subsystem of financial policy, financial methods, financial levers, legal, normative and informational support, financial policy, as can be seen from the structure of the financial mechanism proposed by

us. In this case, the financial mechanism operates effectively if all its constituent parts function. However, the state can provide them with financial policy [1].

Many factors influence the dynamics and effectiveness of financial instruments. They can be divided into two large groups: objective and subjective. Objective factors include: increasing the role of the state in supporting the development of priority sectors of the economy; state financial policy of Ukraine; priorities of economic policy; transition to market conditions of management; food security of the country; fulfillment of Ukraine's obligations in the international arena (WTO membership, EU requirements); the need for structural adjustment of the national economy; support of entrepreneurial activity in the agrarian sector; financing of priority sectors of the national economy. Subjective factors are: level of professional competence of executive and legislative staff; political positions of employees in executive and legislative structures of power; level of corruption (presence of ethical norms of behavior); availability of legal, normative and information base; availability and level of qualification of financial and crisis managers at agrarian enterprises.

The combined effect of these groups of factors significantly influences the effectiveness of the use of financial instruments. Let us consider the most important components of it in more detail and give them a general scientific-theoretical description. In economic practice, financial forecasting has long been used as one of the financial methods, which allows for predicting the development of economic processes for the future. The process of forecasting as scientific prediction, besides knowledge of economic laws, still requires scientific orientation and intuition. In this regard, financial forecasting is a far more sophisticated financial method than financial planning. If financial forecasting is a strategy for developing state finances in a certain perspective, then financial planning is tactical ways to achieve this perspective [2]. From reliable financial forecasts, not only the quality of the implementation of current financial plans, but also the duration of their operational implementation will depend.

Formation, adoption of the budget of the enterprise and further control over its use are called budgeting. The budgeting procedure is

a norm for foreign companies and in recent years for Ukraine. In modern conditions, enterprises cannot work effectively if budgeting is not synchronized with the dynamics of economic development. Formation and approval of the budget - the most time-consuming part of the entire planning cycle, while more than 50% of enterprises do not take into account business planning at all when forming the budget [3].

In general, Ukraine is typical, except income poverty, the so-called "poverty Opportunity", when even people with middle and high-income country is unable to provide a high quality of life (nutrition, education, health, recreation, a healthy lifestyle in general). According to domestic experts, about 17 million Ukrainian citizens belong to the "marginal" - groups of people with minimal marginal living conditions (includes also "new poor", whose share is high enough for people with higher education, mental workers (teachers, engineers, physicians, tutors, etc). Problems of the formation of marginalized groups are due to institutional transformations that accompany the restructuring of the country's economic system.

Financial leverage occupies an important place in financial sanctions as special forms of organization of financial relations, designed to increase the liability of economic entities in fulfilling their obligations (contractual terms, taxes and fees, etc.). At the same time, in the market conditions, the role of financial sanctions increases significantly. The most widespread among them is a fine and a fine. Fine is a measure of material influence on the perpetrators in violation of legislation, agreements or operating rules. Penalty - applied in case of untimely execution of monetary obligations and accrued for each day of delay.

Thus, the effectiveness of financial instruments depends on the effectiveness of using its individual elements. Only the complex application of all financial instruments can ensure the qualitative development of business entities.

References

1. Savchuk V.P. Stratehyya + Fynansy: uroky prynyatyia byznes-resheny dlya rukovodyteley. K. Companion Group, 2009. 352 s.

2. Tanklevska N.S. Teoretychni aspekty orhanizatsiyi finansovoho planuvannya na pidpryemstvi. *Tavriys'kyi naukovyy visnyk*. 2009. Vyp. 67. S. 161-166.

3. Trusova N. Systemic factors of projected financial potential of business entities. *Economic annals - XXI*. 2016. № 161(9-10). PP. 61-65.

***Berezina Olena, PhD (Economics), Professor
Cherkasy State Technological University, Cherkasy, Ukraine***

**Globalization, localization and decentralization as the
main multidirectional processes that impact on the development
of modern economy**

Global shifts in the legal, institutional, structural, financial, technological, communication conditions of the international labor division have strengthened the role of local factors in the development of the world community and increase of the dynamism of the regionalization process in the world economy. The regionalization in terms of its content and results transforms in a new form of "localization", which involves separate national territories in the process of globalization.

Subjects of economic regionalization in the modern world economy are not only the countries included in the various territorial associations and their subsystems, the regional economic integration of the national economy and the regions within the country. Now the attraction of the country's regions in integration processes has become a critical factor stimulating socio-economic development through free movement of goods, services, capital, technology, and labor between the internal and external markets. The increasing economic interconnectedness of the country's regions with foreign regions and the elaboration of interregional cooperation are due to the need for the development of new, more flexible forms of relationships.

The ratio of globalization and regionalization processes in the world economy by various schools is ambiguous, which indicates the complexity of understanding of the nature and content of the process of regionalization in the world economy. There are several points of view

on the processes of globalization and regionalization. The first involves their opposition, the second one is based on parallelism, however, the modern scientific school implies the understanding of these two processes: globalization and regionalization as two complementary characteristics of a single, comprehensive process, that sometimes it's called glocalization. The rates of countries' involving in this process are different, as well as their main socio-economical, political and geographical characteristics. The common characteristic for all of them are following: nobody out of these processes. The encouraging factor of glocalization in Ukraine is decentralization. According to the current legislation, decentralization of power is a transfer of significant powers, resources and responsibilities from executive authorities to local governments. This policy includes provisions of the European Charter of a local self-government and the best international standards of public relations in this sphere. Local government reform in Ukraine includes: the system of strategic planning, financial decentralization, monitoring and evaluation (competitiveness of regions, their socio-economic integration and management effectiveness) and institutional support of regional development.

The main areas of decentralization are follows: providing access of local authorities to financial markets and credit resources; establishing new criteria for the administrative responsibility of heads of local authorities and managers of budgetary funds; the introduction of new principles and mechanisms of relations "power – public" about the formation of the programs, mechanisms of accountability and public control; change in cash collateral regional programs in accordance with changes in functions to ensure proper development of the social sphere of regions and the provision of social services of an adequate quality.

The legislative framework for decentralization began to take shape in 2014. It significantly strengthened the motivation for inter-municipal consolidation in the country, created appropriate legal environment and mechanisms for the formation of capable territorial communities of villages, settlements, cities, which unite their efforts in solving pressing problems. Also a new model of financial provision for local budgets, which received a certain autonomy and independence from the Central budget was elaborated. It is expected that 2019 will be the key year in making a basic level of local self-government: by the

end of the year most of the existing small local councils can unite, thus become able to take on most of the powers, properly use resources and take responsibility for their actions or inactions to the people and government. This will create a stable foundation for the next steps of the reform of local self-government and will accelerate reforms in healthcare, education, social services, energy efficiency and other sectors. As a result, fiscal decentralization, cities and united local communities have received significant additional resources for their development. Strategic planning of their development consolidated territorial communities carry out on the basis of such projected financial resources: use of own revenues; use of SFRD funds for the development projects; use of funds of the state subventions for the development of the CTC infrastructure.

Given the strategic choice of European integration, decentralization reform should meet the European norms and standards. This approach will involve new (approved by the international practice) organizational and institutional mechanisms and instruments of regional policy implementation; to diversify sources, to introduce new approaches to the provision of budget funds and the financing of development areas; to empower the administrative-territorial units with respect to attracting private capital funds, international funds (including structural fund grants by the European Union) for financing regional and interregional projects. Therefore, based on the characteristics of the Ukrainian economy, the decentralization mechanism should have the following features: agility and adaptability, availability of an internal self-regulating system which would be triggered by the deviation from the chosen strategy, would neutralize the negative inertial force and give the opportunity to move to the planned development path to implement the chosen strategy; a high degree of scientific reliability and certainty in regional and local socio-economic development; the interest consistency of various actors of the regional policy; reliability.

The basic idea of decentralization, as noted above, is the transfer of power from the center to communities that must change the mentality of communities and make them more proactive and entrepreneurial, which will lead to their cohesion and unity to address the most important issues. Practical but not theoretical government is the best tool for educating of active and concerned citizens. However, watching the reform of government in Ukraine, we can conclude that

Ukrainians underestimate its importance and, in their opinion, this reform is not at the time, as Ukraine's hostilities continue. But the real war is the war for self-government, because it is a war for where in the future Ukraine will come and if it enters the circle of European culture. Peace in Ukraine largely depends on geopolitics, but the territorial self-government depends on the Ukrainians themselves. Self-governing encourages people to a public dialogue. The real budgets of the communities, their large competencies encourage citizens to make conscious and responsible attitude to the election of local authorities and then its control.

REFERENCES:

1. Global Partnership for Local Sustainable Development: Modern Trends and Best Practices: monograph / [ed. by L. O Petkova, O. Yu. Berezina]; ChSTU. Cherkasy, 2018. 209 p.
2. Law of Ukraine "About the principles of state regional policy" Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
3. Law of Ukraine "About the voluntary association of territorial communities". Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine" About the approval of the state strategy for regional development for the period up to 2020" No. 385 dated 06.08.14. Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

Бойко В.О., к.е.н., доцент

Бойко Л.О., к.с.-г.н., доцент

***ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»,
м. Херсон, Україна***

Пріоритети розвитку органічного виробництва в аграрній сфері економіки

Розвиток органічного виробництва є досить важливим на сьогодні через низку явних екологічних, економічних та соціальних переваг. При цьому способі виробництва заборонено

використання хімічно синтезованих мінеральних добрив, пестицидів, ветеринарних препаратів, генетично модифікованого насіння та активно використовуються натуральні препарати з метою збільшення родючості ґрунту, резистентності рослин та тварин до хвороб [4].

Україна, маючи значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку, досягла певних результатів щодо розвитку власного органічного виробництва і займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур: тут розміщено 75% європейських площ органічної гречки, 70% – проса, 28% – соняшнику і 24% – кукурудзи, 11 – ячменю, 9% – пшениці і т.д. [2].

В останні роки спостерігається тенденція активного наповнення внутрішнього ринку власною органічною продукцією за рахунок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, борошно, молочні та м'ясні продукти, соки, сиропи, повидло, мед, олія, чаї, лікарські трави. Поєднання інноваційних підходів та технологій виробництва з традиціями сприяє утвердженню України на світовому органічному ринку, адже є нагальна потреба змінити ставлення до України як до сировинної зони, та створити імідж країни-виробника якісної сучасної продукції.

Офіційні статистичні огляди IFOAM підтверджують, що в 2002 р. в Україні було зареєстровано 31 господарство, що отримало статус «органічного» (рис.1).

За моніторинговими даними, у 2017 р. загальна кількість сертифікованих операторів (органічної продукції) становила 426 компаній, з яких 294 – сільськогосподарські товаровиробники: 48,1% були зайняті під вирощуванням зернових, що ставить нас на 7-ме місце серед країн-виробників органічних зернових. Понад 16% займають олійні - 5-те місце у світі; 4,6% займають бобові - 7-ме місце. Під овочами зайняті 2% угідь - 10-те місце, а під фруктами - 0,6% [1].

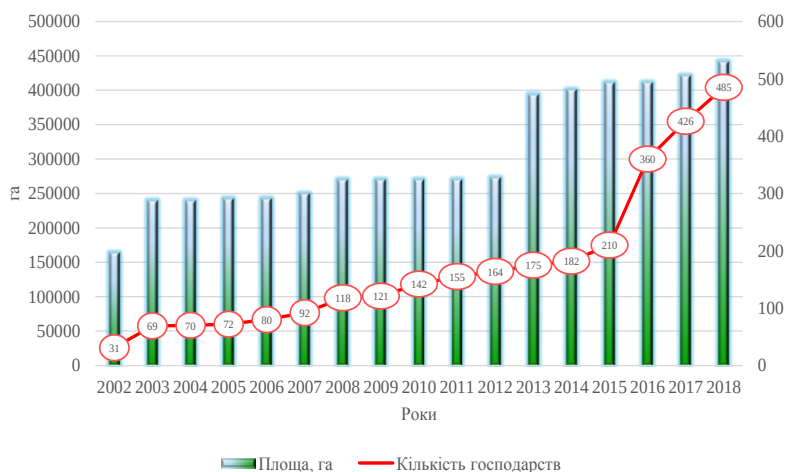

Рис. 1. Загальна площа органічних сільськогосподарських угідь та кількість органічних господарств в Україні, 2002-2018 рр.

Джерело: [3]

Також в Україні є сертифіковані переробні підприємства, 50 імпортерів і 30 експортерів органічної сировини та продовольства. В 2018 р. нараховується вже 485 сертифікованих органічних господарств, а загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель складає 441 200 га [3]. Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства – різного розміру – від кількох гектарів, як і в більшості країн Європи, до декількох тисяч гектарів ріллі.

Органічне виробництво – це не лише здорові продукти, а й додаткова можливість працевлаштувати селян, бо органічне виробництво трудомістке, з великою часткою ручної праці. Особливо – в садівництві, овочівництві, ягідництві: тут, об'єктивно, без багатьох робочих рук не обійтися. Тому розвиток органічного сектору сільгоспвиробництва значною мірою сприяє розв'язанню проблеми зайнятості сільського населення.

З економічної точки зору, органічне сільське господарство наразі є лише маленькою нішею аграрного сектору України. Однак, як двигун інновацій, воно може здійснювати значний вплив. Світовий досвід засвідчує, що впровадження екологічно чистих технологій у виробництво сільськогосподарської продукції дозволяє підвищити рівень її рентабельності та конкурентоспроможності, зменшити виробничі витрати підприємств, створити основу для екологічно безпечного розвитку економіки, додаткові робочі місця у сільській місцевості та нові перспективи для малих і середніх фермерських господарств, підвищити рівень життя й здоров'я населення, перейти на науково-обґрунтовану систему землекористування тощо

Список використаних джерел

1. Аналіз ринку органічної продукції в Україні. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/407-analiz-rinku-organichnoyi-produktsiyi-v-ukrayini>.
2. Органічний бізнес: перспективно і прибутково. URL: <http://organicbusiness.com.ua/organichnij-biznes-perspektivno-i-pributkovo/>.
3. Ринок органічної продукції в Україні. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/podiia/item/9994-rynok-orhanichnoi-produktsii-v-ukraini>.html.
4. Якимчук О.К. Сталий розвиток: проблеми законодавчого забезпечення в Україні. URL: <http://gisap.eu/ru/node/483>.

Власюк С.А., к.е.н., доцент

Цимбалюк Ю.А., к.е.н., доцент

Холявіцька К. С, магістр

*Уманський національний університет садівництва, м.
Умань, Україна*

Стан та основні напрямки розвитку екологічного маркетингу в Україні

У сучасних умовах розвитку економіки України, значна увага приділяється вирішенню питань екології, проблем раціонального використання природних ресурсів, захисту навколишнього природного середовища від негативного впливу науково-технічної та господарської діяльності людини. Однак існуючий світовий і вітчизняний досвід впровадження елементів екологічного маркетингу у процеси управління соціально-економічним розвитком не є системним, оскільки в більшості досліджень основну увагу екологічного маркетингу акцентують на просуванні і рекламуванні товарів з екологічними характеристиками. Проте концепція екологічного маркетингу є значно ширшою і, з одного боку, охоплює діяльність з формування у споживачів екологічних потреб, виробництва та просування екологічних товарів, а з іншого – являє собою окремий випадок некомерційного маркетингу.

При розгляді екологічного маркетингу як сукупності всіх елементів суспільного відтворення (виробництво, розподіл, обмін, споживання), виокремлюють такі концепції екологічного маркетингу як:

Екологічний маркетинг I виду («екологічний» маркетинг) – маркетинг товарів і послуг з урахуванням екологічних нормативів і обмежень як найважливішого фактору зовнішнього середовища.

Екологічний маркетинг II виду (маркетинг екологічних товарів і послуг) – пов'язаний з появою екологічних потреб населення в зв'язку з погіршенням якості навколишнього природного середовища і підвищенням екологічної свідомості громадськості.

Екологічний маркетинг III (маркетинг природних ресурсів і умов, маркетинг природокористування) – корпоративний вид екологічного маркетингу, суб'єктом якого є місцеві органи влади і національні уряди, юридичні хазяї природних ресурсів, що перебувають на території регіонів і держав.

Екологічний маркетинг IV (маркетинг природоохоронної діяльності та відтворення навколишнього середовища) – некомерційний вид екологічного маркетингу.

П'ята концепція екологічного маркетингу V (маркетинг екологічних знань, технологій і інновацій) – різновид маркетингу ідей, що забезпечує необхідний екологічний ноу-хау в процесі маркетингової діяльності.

Шоста концепція екологічного маркетингу VI – (мережного маркетингу) – розглядається як єдиний ланцюг, що охоплює весь природо-ресурсо-відходотоварний циклічний процес з урахуванням побічних екологічних ефектів [1].

Екологічний маркетинг є зовсім новою господарською практикою і дозволяє суб'єктам господарювання не тільки отримувати бажані прибутки, але й зменшити шкідливий вплив виробничих процесів на довкілля та здоров'я споживачів до мінімального рівня. Завдання екологічного маркетингу полягають у визначенні потреб в екологічно безпечній продукції, що має високу конкурентоспроможність, а також інтенсифікації її збуту за мінімального впливу під час її виготовлення та споживання на навколишнє середовище, отримання додаткового прибутку за рахунок екологізації виробництва.

Екологічний маркетинг перебуває в Україні у стадії формування і пов'язані насамперед із реалізацією різноманітних природоохоронних заходів, створення матеріальних та технічних умов, формування фінансових та кадрових структур, рівнем екологічної свідомості на всіх рівнях суспільства. На сьогодні про стан екологічного маркетингу в Україні можна сказати, що практика закордонного та вітчизняного досвіду показує, що екологічний маркетинг як інструмент механізму сталого розвитку не має системного та цільового характеру.

Дослідимо типи екологічних проблем, які може вирішити екологічний маркетинг, забезпечуючи умови для захисту

довкілля, пристосовуючи виробництво до потреб ринку, виробляти екологічно чисту продукцію, яка б була достатньо конкурентоспроможною тощо (табл. 1).

1. Типи екологічних проблем та можливість їх вирішення засобами екологічного маркетингу

Екологічні проблеми	Вагомість	Степінь вирішення	Керованість механізмами
Ерозія і плодючість ґрунтів	*	***	****
Деградація земель	*	**	****
Спустелення	* *	*	**
Засолення	**	*	**
Знеліснення	**	***	***
Втрата середовища існування	*	***	*
Дика природа	*	**	*
Виснаження невідновних ресурсів	***	***	**
Коричневі забруднення	**	****	***
Забруднення повітря	***	****	**
Видалення відходів	***	****	***
Небезпечні відходи	****	****	**
Перенаселеність, шум	*	**	*
Сині (пов'язані з водою)	**	**	**
Виснаження і забруднення підземних вод	***	**	****
Забруднення поверхневих вод	***	***	****
Забруднення морських вод	***	***	**
Перевиллов	*	*	**
Глобальні потепління, озоновий шар	**	**	*
Біорізноманіття, втрата видів	**	***	*

Примітка: * – низька, ** – середня, *** – висока, **** – дуже висока.

Останнім часом, все більше зростає потреба контролю над обсягами забрудненням навколишнього середовища і споживанням природних ресурсів. Зі зростанням розвитку технологій, знижується вплив на навколишнє середовище. З прискоренням формування ринку екологічних товарів та послуг, з'явилася необхідність винаходу нового механізму, що дозволяє успішно реалізовувати ці розробки [2]. Виходом з існуючої ситуації може бути застосування концепцій екологічного маркетингу в діяльності підприємств на ринках України.

Основним фактором забезпечення стабільності розвитку економіки є розвиток ринку екологічних виробів та послуг. Цей самий фактор дає можливість вирішити в комплексі економічні, соціальні та екологічні проблеми. Перспективами розвитку екологічного маркетингу в Україні є:

- поява нових концепцій екологічного маркетингу;
- зниження екодеструктивного впливу на НПС та суспільство;
- розробка нових безпечних еко-технологій виробництва;
- поява інноваційних методів просування та збуту екологічної продукції;
- розвиток еколого-орієнтованої державної політики [3].

Таким чином, сьогодні, екологічний маркетинг є перспективним напрямком для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку суспільства.

Переміщення вирішення актуальних екологічних проблем до завдань екологічного маркетингу пов'язане із тим, що ці проблеми не вирішує наявний механізм природокористування. До того ж тут спрацьовує ринковий механізм мотивації споживачами неекологічних продуктів і послуг, які формують високий попит на екологічні продукти. Розвитку цьому сприяють такі фактори:

- 1) пошук винятковості продукту поряд із аналогічними з метою реклами;
- 2) імператив гармонізації життя з природою в умовах деструктивних процесів, пов'язаних з техногенними катастрофами, терористичними та військовими діями, використанням досягнень генної інженерії та глобальним потеплінням тощо.

Враховуючи вищесказане, можна зазначити, що концепція екологічного маркетингу покликана стабілізувати положення підприємства на ринку та побудувати і зміцнити прозорі та довготривалі відносини між покупцями і виробниками продукції. І тому може бути використана українськими підприємствами, але за умови дотримання ними основних принципів екологічного маркетингу, зокрема:

- орієнтації на потреби споживачів в екологічно чистій продукції;
- підвищення цінності продукції для споживачів за рахунок відкритості у взаємовідносинах з ними;
- удосконалення технологій виробництва з урахуванням екологічної складової;
- формування екологічної свідомості у кожного співробітника підприємства.

Отже, екологічний маркетинг дійсно може виступати дієвим інструментом механізму економічного розвитку та слугувати базою для забезпечення екологічної безпеки національної економіки. Компенсувати існуючий брак досвіду в застосуванні концепції екологічного маркетингу можна за рахунок використання зовнішнього консультування, вивчення закордонного досвіду та його адаптації до умов української економіки, шляхом розвитку системи екологічної освіти. Перспективою подальших розвідок у цьому напрямку є створення і запровадження в практику бізнесу цілісного комплексу заходів щодо екологічного маркетингу як інструменту наявних механізмів розвитку соціо-еколого-економічної системи.

Список використаних джерел

1. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні / за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А.Хвесика, д.г.-м.н., проф. С.О.Лизуна; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. 64 с.

2. Тенденції розвитку сучасного екологічного маркетингу. 23.06.2013р. URL: <http://uastudent.com/tendencii-rozvytku-suchasnogo-ekologichnogo-marketyngu/>

3. Непочатенко О.О., Власюк С.А., Бондаренко Н.В., Поліщук К.С. Сучасний стан екологічного страхування в умовах загострення екологічної ситуації в Україні. Зб. наук. праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп.ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М.М.», 2019. Вип. 94. Ч.2 : Економічні науки. 204 с.

***Гриліцька Анжела, кандидат економічних наук, доцент,
Черкаський державний бізнес-коледж, Черкаси, Україна***

Впровадження МСФЗ в Україні

Світова глобалізація спричиняє виникнення нових дискусійних питань у сфері бухгалтерського обліку, головним з яких є питання відмінностей у регулюванні бухгалтерського обліку, які виникають між державами. Це в свою чергу призводить до погіршення процесів комунікації між суб'єктами міжнародного бізнесу. Однак постійний рух процесів світової глобалізації формує економічне підґрунтя для створення і введення загальноприйнятих вимог до проведення бухгалтерського обліку та формування підприємствами звітності на базі міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS). Усталені державні моделі бухгалтерського обліку та звітності не завжди забезпечують повноцінне відображення глобальних господарських процесів і явищ, а також не створюють відповідних умов взаємовигідного обміну економічною інформацією. Одним з головних міжнародних процесів сьогодення є координування національних систем обліку та фінансової звітності країн світу.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) – це основний інструмент реалізації економічної політики, метою використання якого є забезпечення прозорості та доступності економічної інформації, яка пов'язана з діяльністю підприємств та інших господарських суб'єктів.

Відмінною рисою МСФЗ є те, що вони у своїй сукупності засновані на принципах, а не на правилах (йдеться про національні правила формування звітності), тобто головною є

економічна сутність процесів як таких. Найважливішими принципами формування та застосування МСФЗ є наступні: принцип безперервності діяльності, принцип доцільності, принцип нарахування, принцип обережності, прозорості для користувачів і порівняності в усіх відображених періодах, економічної обґрунтованості тощо. Принципи, які є основою у формуванні звітності згідно з МСФЗ, сприяють її здатності показати дійсне фінансове становище підприємства (фірми, бізнесу, тощо)[4].

Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності передбачає реалізацію наступних етапів:

I. Створення відповідних законодавчих і організаційних передумов (заходи, що пов'язані з реформуванням БО). Цей процес означає перехід з однієї системи стандартів, принципів та методів обліку в зовсім іншу систему, впровадження якої потребує зміни облікової політики згідно з МСФЗ №1.

II. Адаптація національної нормативно-правової бази БО, усунення проблем, пов'язаних з низьким рівнем облікової інформації та неузгодженості методик обліку фінансових інструментів.

III. Державне регулювання в умовах існуючої правової системи. Регулювання П(С)БО відрізняється від регулювання МСФЗ, отже, впровадження останніх потребує змін у вітчизняній законодавчій базі.

IV. Розв'язання проблем впровадження МСФЗ та застосування міжнародного досвіду.

Доцільно також переглянути перелік основних проблем, які можуть виникнути на кожному етапі впровадження МСФЗ[2]. Серед яких, на першому етапі: недостатня мотивація керівництва підприємства, досить стислі терміни для підготовчого етапу впровадження стандартів, нестача кваліфікованих спеціалістів, що добре знаються на міжнародних стандартах.

На другому: низька якість облікової інформації, необхідність створення нормативно-правової бази з питань обліку для малого та середнього бізнесів.

На третьому: необхідність урахування національної специфіки, потреба у єдиних методологічних засадах.

На четвертому етапі: відсутність досвіду стажування працівників у Раді з МСБО, неможливість подальшого розширення сфери застосування МСФЗ для інших економічних суб'єктів.

Методами вирішення вищезазначених проблем можуть бути такі:

1. Розробка норм, методик та рекомендацій із застосування МСФЗ.

2. Забезпечення співпраці між вітчизняними спеціалістами та фахівцями з РМСБО.

3. Підвищення рівня кваліфікації бухгалтерів та поінформованості про міжнародні стандарти інших користувачів фінансової звітності.

Загалом для реального запровадження МСФЗ необхідно:

- забезпечити фінансову підтримку процесу переходу на МСФЗ;

- організувати належну підготовку спеціалістів з МСФЗ у системі вищої освіти;

- створити реальний механізм контролю за дотриманням МСФЗ.

Необхідність розробки єдиних стандартів фінансової звітності зумовлена розвитком міжнародної торгівлі, транснаціональних корпорацій, глобалізацією фінансових ринків. В умовах глобалізації міжнародної господарської діяльності формується об'єктивна необхідність розмовляти єдиною мовою бізнесу, здатною точно виразити сутність економічних відносин. За таких умов впровадження МСФЗ може стати інструментом підвищення прозорості й ефективності системи управління підприємства, що надасть Україні можливість залучення іноземних інвестицій та позик.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” № 966-XIV від 16 липня 1999 р.

2. Бутинець Ф. Ще раз про бухгалтерський облік як науку/ Ф. Бутинець // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. - №10. – С. 20-29.

3. Войтенко Т. Якщо фінзвітність складається за МСФЗ / Т. Войтенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2017. – № 7. – С. 40–46.
4. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – Х. : Фактор, 2016. – 1072 с.
5. Міжнародні стандарти фінансової звітності. Т. 1: – London :International Accounting Standards Committee Foundation, 2012. – 1592 с.
6. IFRS Foundation. Annual Report [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ifrs.org/Features/Pages/AnnualReport2011.aspx>.

Гулько В.І.

к.е.н, доцент, вчитель економіки Черкаської гімназії №9 ім. О.М. Луценка

Основні аспекти формування шерингової економіки в сучасних умовах

Останні десятиліття у науковій літературі, переважно зарубіжній, учені активно приділяють увагу у своїх працях категорії «share есоному» («шерингова економіка»). Ряд теоретичних та емпіричних досліджень в контексті проблематики економіки спільної участі здійснено в працях таких зарубіжних економістів та соціологів як М. Вайцмана (заклав ідеї про взаємозв'язок зростання добробуту та здатності людей до спільного користування [1]), І. Паїс і Г. Провайс (описують типи шерингової економіки: економіка оренди, економіка еквівалентних рівнів, економіка потреби, банківські та локальні біржові торговельні системи, вільне програмне забезпечення, соціальне кредитування та мобілізація грошей [4]), Л. Ганскі (досліджує специфічні мережі, що дозволяють контактувати різним вузлам шерингової системи [3]), Р. Ботсман та Р. Роджерс (виділяють спільне споживання, спільна економіка, розподілена економіка [2]) та інших.

Метою дослідження є з'ясування основних аспектів формування шерингової економіки в світі та в Україні, її вплив на формування людського потенціалу країни та стан соціально-економічних інститутів.

Ключовими передумовами виникнення шерингової економіки на нашу думку стало: стрімке поширення в світі інформаційних технологій, виникнення онлайн зв'язку та мережевих систем комунікації, таких як, наприклад, MySpace, Facebook, LinkedIn, що значно розширили можливості їх користувачів до взаємодії та обміну інформацією, товарами та послугами; тектонічні зміни в системі цінностей сучасного суспільства, а саме відмова від індивідуалізму та демонстративного споживання на користь колективізму при вирішенні проблем, соціально-відповідальної поведінки, у тому числі за рахунок повторного використання товарів і утилізації відходів; усвідомлення тієї небезпеки, що несе з собою антропогенний тиск на навколишнє середовище пов'язаної з зміною клімату, невинним виснаженням ресурсів, ростом населення тощо.

Першими шеринговими платформами в світі стали The Hub London, AirBnB, TaskRabbit, Landshare, Ebay, Couchsurfing, Freecycle.

Сьогодні шерингова економіка представлена такими напрямками:

- надання транспортних послуг (Uber, UberX, Lyft), прокат автомобілів (Relay Rides), сервіс спільних поїздок (Zimride, BlaBlaCar);
- короткотермінова оренда житла по всьому світу (Airbnb, Booking);
- оренда інструменту та інших речей, продаж та обмін непотрібних речей, у тому числі що були у вжитку (Ebay, Amazon, OLX, Плюшкін); та ін [6].

Вищезазначені майданчики показують, що зв'язок довіри людей один до одного трансформується у потенціал довіри до подібного сервісу і, відповідно, у фінансовий капітал.

В Україні становленню шерингової економіки сприяли процеси поглиблення участі у світових глобалізаційних процесах, стрімке поширення комп'ютеризації та

інформатизації в усіх сферах життя українського суспільства, полегшення доступу до Інтернету, його відносна дешевизна, поява потужної школи програмування.

Першими в Україні з'явилися такі вітчизняні Інтернет платформи як: OLX, що надав можливості купувати, продавати чи обмінювати товари й послуги онлайн); BlaBlaCar, GiveMeALift, який зробив можливим знайти попутника для спільних поїздок; Dressboom, що є сервісом он-лайн обміну одягом; «Сусіди» (персоналізована інфографіка про пошук чи оренду житла); Preply (сервіс для підбору приватних репетиторів) тощо.

Поширення шерингових платформ у світовій практиці та в Україні відіграє неоднозначну роль – з одного боку від цього «страждають» (мають економічні збитки) національні товаровиробники, які надають аналогічні послуги та виготовляють товари, сплачуючи при цьому податки в бюджет країни, а з іншого – задовольняють потреби споживачів, економлять ресурси, заощаджують час, формують дистанційну зайнятість та отримують додаткові доходи учасників [7].

В майбутньому шерингова економіка трансформуватиме не тільки окремі ринки і моделі споживання, але і всю ідеологію бізнесу. Сьогодні першість залишається за технологіями, інтелектуальним потенціалом, соціально-відповідальною поведінкою, людськими ресурсами та економією часу, а матеріальні ресурси та «надмірне споживання» відходять на другий план.

Шеринг змінює поняття інституту держави як регулятора взаємовідносин, тому урядам країн необхідно розробити модель ефективної співпраці, забезпечуючи якість і безпеку споживачів товарів і послуг, знайти спосіб стимулювання інновацій, надання гарантій учасникам, страхування ризиків, одночасно підтримуючи розширення і розвиток шерингових платформ.

Отже, «шерингову економіку» можна визначити як систему соціально-економічних відносин, які виникають в процесі спільного використання ресурсів та результатів діяльності (благ, послуг) і ґрунтуються на принципах взаємної довіри, спільної участі, економії, раціонального споживання,

еквівалентності обміну на основі суб'єктивної оцінки корисності його об'єкту з метою максимізації задоволення потреб.

Перспективою подальших досліджень ролі, розвитку та використання шерингових пропозицій в економіці України та інших країн світу є:

1) встановлення взаємозв'язків між глобальними економічними індексами та показниками, що характеризують ступінь розвитку шерингової економіки (товарів та послуг, що базуються на спільному використанні;

2) розрахунок інтегрального показника ринку шерингових послуг та визначення його впливу на розвиток економіки в цілому;

3) окреслення ролі державного регулювання та міжнародних організацій у формуванні та розвитку шерингової економіки.

References:

1. Weitzman M. L. (1986). *The Sharing Economy: Conquering Stagflation*. 637.
2. Botsman, R., & Rogers, R. (2010). What's mine is yours: the rise of collaborative consumption. *Harper Business*, New York, 269
3. Gansky, L. (2010). The mesh: why the future of business is sharing, 165. Retrieved from <https://informationdj.files.wordpress.com/2012/01/future-of-business-is-lisa-gansky.pdf>
4. Pais, I, & Provasi, G. (2015). Sharing economy: a step toward the re-embeddedness of the economy? *Stato e Mercato*, 105, 353.
5. Kuksa V.. *Ekonomika spilnogo spozhivannya – nova sistema tsinnostey i doviri* / V.M. Kuksa // *Finansoviy prostir*. – 2018. – № 2 (30). P. 71-77.
6. Boguslavskaya S. Features of sharing economy development in modern conditions / Gunko V., Kuksa V., Boguslavskaya S., Kravchenko O.// *Organizational-economic mechanism of management innovative development of economic entities:*

- collective monograph. Higher School of Social and Economic, - 2019 – V.2. – P. 354-366.
7. Kravchenko O. (2017). The development of a shoring economy in modern conditions. Materials of the International scientific and practical conference "Corporate governance: strategies, processes, technologies". October 20. Kaunas, Lithuania. 12-14.

***Dernova Iryna, Ph.D, Cherkasy State Business-College
Cherkasy, Ukraine***

An assessment of openness of the national economy

The main factor affecting the national economy is the increasing intensity of complex globalization and integration processes. The integration of the national economy into the world economic system means an increase in trade, capital movements and a rise in the number of foreign exchange operations. The gradual increase in the openness of the national economy, despite its positive effects of expansion of foreign economic relations, is also a source of threats. The most important challenge is the high level of dependence on external commodity and capital markets. Under such conditions, the issues of assessing the openness of the national economy and determining the limits of its governance become of particular importance.

The purpose of the study is to assess the level of openness of the national economy using a system of statistical indicators.

Ladychenko K.I. researched the approaches of various scientists to the concept of "open economy" in her scientific work and concluded that "openness of the economy implies first of all the integration of the internal market to the world, and therefore, foreign trade openness of the national economy" [2, p. 18].

World practice shows that it is the countries whose structure of exports is dominated by raw materials and semi-finished products which have a high level of the economy openness. According to the Belarusian scientist Yaroshevich V.I., "the openness of the vast majority of small economies in the world is determined primarily by

their export specialization, which is usually not diversified" [3, p. 42].

To assess the level of openness of the economy the following indicators are used:

- export quota or coefficient of export openness (ratio of export to GDP);
- import quota or coefficient of import openness (ratio of import to GDP). It is considered that the economy is open if the value of export and import quotas exceeds 10%. However, a new approach has recently become more widespread, according to which the value of these indicators at the level of 10% was adequate for 50-70 years of the twentieth century. It is proposed to set the limit values of export and import quota, which would indicate the openness of the economy of a particular country at the level of 45%;
- foreign trade quota or openness index of the national economy (ratio of foreign trade to GDP). The value of the "foreign trade quota" within 25-30% is considered to be optimal. However, it is increasingly common to say that the national economy is open with a foreign trade quota of at least 90%;
- foreign trade turnover per capita;
- share of imports in total national consumption;
- the coefficient of export coverage of imports, which is defined as the ratio of exports to imports, as a rule, for a year (should be greater than 1 for a positive foreign trade balance).

Until recently, the openness of the national economy was an indicator of the success of the national globalized economy. Today, a debate has been launched among scientists about the feasibility of maintaining a policy of "openness" of the national economy "[1, p. 12]. More and more scholars are beginning to use the notion of "reasonable openness" in their research, which defines the state of the national economy, under which the mechanisms of customs, monetary, investment, debt and budgetary policies are aimed at achieving a proper level of national security, taking into account the structure of exports and imports of the country, market conditions and patterns in foreign markets.

Indicators of national economy openness are given in Table 1.

Table 1

Dynamics of indicators of foreign trade openness of the Ukrainian economy, 2011-2018

Indicator	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Export quota, %	53,8	50,9	46,9	49,2	52,8	49,3	47,9	45,2
Import quota, %	59,2	59,3	55,4	53,2	54,8	55,5	54,3	53,8
Foreign trade quota, %	112,9	110,2	102,2	102,4	107,5	104,8	102,2	99,0

Table 1 shows that the national economy is open and belongs to economic systems with high value of export and import quota - during 2011-2018 the export quota ranged between 46-54%, the import quota - 53-56%. National Economy Openness Index has decreased by 13.9 pp in 8 years - from 112.9% in 2011 to 99.0% in 2018. In general, the export quota has decreased by 8.6 pp during 2011-2018 - from 53.8% to 45.2%. This is due to the fact that export growth rates were lower than GDP growth rates. During the period 2011-2018, the import quota annually exceeded the export quota by 5.8 pp. The smallest difference between the export and import quotas was in 2014 because of a significant decrease in imports.

In addition to the indicators of functional openness, it is advisable to analyze the values that characterize the capacity of the internal market, namely foreign trade turnover per capita and the share of imports in total national consumption.

During 2011-2018, GDP, exports and imports increased annually, except for 2013, which resulted in a 4.9% decrease in exports and 3.6% in imports. The conducted research revealed the presence of synchronicity in the dynamics of foreign trade turnover per capita and GDP, but the dynamics of GDP and the share of imports in total national consumption, on the contrary, does not demonstrate synchronicity.

In order to assess the degree of balance of foreign trade, the imports' coverage of exports is additionally determined.. Its value during 2011-2018 ranges from a minimum value for the current period of 0.85 in 2013 to a maximum value of 0.96 in 2015, which indicates a negative balance of Ukraine's foreign trade.

On the basis of the conducted research, the following conclusions can be drawn: indicators of functional foreign trade openness show that the national economy is open; if negative trends in the world market occur in the sector of major export positions, there will be systemic threats and risks for an open national

economy,, the elimination of which will require swift and effective measures; high import dependency of the national economy actualizes the issue of import substitution policy, in particular for goods.

References

1. Bila S.O. Suchasni trendy rozvytku zovnishnotorhovelnykh vidnosyn ta ryzyky protektsionizmu . *Stratehiia rozvytku Ukrainy*. 2017. №1. P. 11-16.
2. Ladychenko, K. I. (2015). Indykatory vymiriuvannia zovnishnotorhovelnoi vidkrytosti natsionalnoi ekonomiky [Indicators of Measurement of Foreign Trade Openness of the National Economy]. *Ekonomichnyi prostir – Economic Space*, 95, 16–25
3. Yaroshevich V.I. Malaya otkryitaya ekonomika v protsesse globalizatsii. *Beloruskiy ekonomicheskii zhurnal*. 2016. №4. P. 37–49.

Здір В.А., к.е.н.

Черкаський державний бізнес-коледж, Черкаси, Україна

Шерінгова економіка: сучасний стан та тенденції її розвитку

Світ неминуче змінюється, революційні ідеї з'являються одна за одною, а кожне нове покоління має власні цінності і орієнтири. Всім сферам суспільного життя нічого не залишається, окрім як, підлаштовуватися під ці зміни. Прямо зараз популярність набирають Шерінг-сервіси, оскільки люди вважають за краще тимчасовий доступ до речі, а не володіння нею. Багато хто готовий все життя знімати квартиру, маючи можливість в будь-який момент переїхати в іншу, а машина вважається критерієм благополуччя тільки в найконсервативніших умах, адже тепер «благополуччя» можна орендувати, натиснувши кнопку в додатку.

Шерінгова економіка відносно нове явище [9, 8], її трактують по-різному: спільне споживання, Шерінг-економіка, економіка поділу, мережеве споживання. Але за своєю суттю це

економічна модель, заснована на багаторазовому колективному використанні товарів і послуг. Вона дає можливість створити надійні зв'язки між будь-якою кількістю людей, зменшити транзакційні витрати, час і відстань майже до нуля, створюючи комунікаційний простір, який миттєво доступний зі смартфона чи комп'ютера в будь-якому місці і в будь-який час. І головними гравцями на цьому «полі» виступають шерингові Інтернет-платформи. Завдяки таким Інтернет-майданчикам, що з'єднують величезну кількість однодумців, і дозволяють створювати довіру в режимі он-лайн, люди все частіше діляться товарами, знаннями, грошима, навичками, мережами, контентом та іншими споживчими цінностями.

Оренда машин та житла – лише найвідоміші приклади Шерінг-моделі, на ділі радіус її поширення стає все більше. У Китаї у сервісу Sharing E Umbrella можна щохвилини орендувати парасольку, а в Ізраїлі люди, хворі на цукровий діабет, обмінюються ліками. Німецька компанія Conjoule створила службу для власників сонячних батарей і вітряків, де вони продають або віддають зайву електроенергію. Американський стартап Feastly створив співтовариство кухарів, готових приготувати вечерю і розділити його з людьми, яким цікава кулінарія. Сервіс Eaze в Америці дозволяє ділитися дозволеної за медичними показаннями легалізованої марихуаною [1, 2].

Всі ці галузі об'єднує те, що в центрі кожної з них незмінно стоїть співтовариство. Спільне споживання не працюватиме без людей - буквальных незнайомців, готових довіряти один одному, надаючи і купуючи послуги.

Ідеї, що лежать в основі шеринга насправді не нові - бібліотеки в звичному нам вигляді з'явилися дуже давно, а вони є найяскравішим прикладом шеринга. Але сама ідея спільного споживання як концепція з'явилася після початку 2000-х, а остаточно відшліфували її економісти Рейчел Ботсман і Рю Роджерс в книзі «What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption» в 2010 році [3, с. 185]. У тому ж році Ботсман виступила з нею на конференції TED, а через рік журнал TIME назвав спільне споживання однією з десяти ідей, які змінять світ. Минуло сім років і, здається, прогноз TIME збувається -

Шерінг-економіка стає все більш популярною соціально-економічною моделлю.

Доцільно виділити переваги Шерінг-економіки [5,6].

1. Це дешевше. Одна з головних причин зростання популярності шерінга - можливість заощадити. Більшість сервісів спільного користування відчутно дешевше, ніж їхні традиційні аналоги. Орендувати машину при необхідності доїхати з точки А в точку Б вигідніше, ніж купити її і займатися технічним обслуговуванням. Особливо це важливо для тих, кому машина потрібна не на постійній основі, а лише в подорожах або у відпустці. У великих агломераціях важлива мобільність, а в мегаполісі машина швидко з помічника стає проблемою.

2. Це швидко і доступно. Більшість сервісів, які надають шерінг речей і послуг, працюють у власному додатку. Людина вже під час трансферу в аеропорту може орендувати собі машину в кінцевій точці прибуття, не витративши час на виклик і очікування іншого транспорту. Те ж саме з орендою квартир - вибір варіанту, обговорення деталей з господарем, заїзд. Можливість швидко отримати необхідну послугу - важливий критерій в умовах сучасного світу, коли часу, здається, немає ні на що.

3. Це менш шкідливо для навколишнього середовища. Тимчасове та масове володіння одним і тим же предметом дозволяє ефективніше використовувати його ресурси. Десяток людей, що проїхали тисячі кілометрів на одному автомобілі, очевидно, зашкодять довкіллю менше, ніж десять людей на десяти автомобілях. Це підкуповує сучасну аудиторію, для якої екологічний спосіб життя перестає бути маргінальним об'єктом для жартів в інтернеті і стає трендом.

4. Це регулюють самі користувачами. У всій Шерінг-ніші дуже важливу роль грає онлайн-репутація. Прочитавши відгуки про той чи інший сервіс, людина сама вирішує, чим користуватися, виходячи зі своїх переваг. Плюс онлайн-репутації в тому, що вона формується і всередині програми, і на сторонніх сайтах, і тому не може бути сфальсифікована. Наприклад, дуже активна спільнота зосереджена в твіттері, де

користувачі часто обговорюють найрізноманітніші сервіси шерінга: від таксі до оголошень на рекламних сайтах.

Можна зробити підсумок і зазначити, що шерінг як суспільне явище перейшов на новий рівень, перетворившись на зовсім нову соціоекономічну модель споживання разом із стрімким розвитком комунікаційних та інформаційних технологій, поширення важливості раціонального споживання та зростання довіри у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Walsh B. Today's smart choice: don't own. Share - 10 ideas that will change the world [Електронний ресурс] / B. Walsh – TIME, 2011. – Режим доступу: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2059521_2059717_2059710,00.htm

2. Mazzella F. The Sharing Age [Електронний ресурс] / F. Mazella - TechCrunch, 2016. – Режим доступу: <https://techcrunch.com/2016/02/04/thesharing-age/>

3. Botsman R. What's Mine is Yours: How Collaborative Consumption is Changing the Way We Live / R. Botsman, R. Rogers. – London: HarperCollins UK, 2010. – 304 с.

4. Press Release: ITU releases 2016 ICT figures [Електронний ресурс] – ITU, 2016. – Режим доступу: <http://www.itu.int/en/mediacentre/Pages/2016-PR30.aspx>

5. Еволюція довіри: як шерингова економіка руйнує світові кордони [Електронний ресурс] – Економічна правда, 2016. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2016/10/3/607318/>

6. Як шерингова економіка змінює світ [Електронний ресурс] – Економічна правда, 2016. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2016/09/5/603709/>

7. Герасименко А. 7 главных трендов этого года в шеринг-экономике [Електронний ресурс] / А. Герасименко – Rusbase, 2017. – Режим доступу: <https://rb.ru/opinion/sharing-this-year/>

8. Спенс М. Час ділитися: у чому секрет сервісів колективного споживання [Електронний ресурс] / М. Спенс – Журнал FORBES, 2015. – Режим доступу:

<http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1404950-chas-dilitisya-uchomu-sekret-servisiv-kolektivnogo-spozhyvannya>

9. Прабху Д. Що таке ощадлива економіка [Електронний ресурс] / Д. Прабху – Журнал FORBES, 2015. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1390602-shcho-take-oshchadliwa-ekonomika>

Mykhailo Kryvoruchko, PhD
Cherkasy State Business-College, Cherkasy, Ukraine

The kleptocratic economy as an institutional challenge for european integration

Kleptocratic economy as an institutional system is oriented to the key function, which is associated with the gaining of wealth by the ruling elite through the introduction of non-market transaction costs for firms and households, which is based on administrative, bureaucratic and political violence [7]. It should be emphasized that the obstacles of the kleptocratic character, first of all corruption and the oligarchic nature of the economy, cannot be eliminated in the short term and are the key barriers for Europeanization of post-Soviet countries, including Ukraine's accession to the EU and its accelerated economic growth .

Kleptocracy issues are directly related to corruption. The EU as a strategic partner of Ukraine attracts much attention in the light of high standards in socio-economic development, governance and rule of law. At the same time, the issue of corruption within EU member states cannot be omitted within framework of this study.

The report prepared by The Greens / European Free Alliance Group in European Parliament (The Greens/EFA) in 2018 provides data on losses of European and national GDP from corruption. The report authors have estimated the total loss of GDP from corruption at the level of 904 billion euro annually that includes indirect effects of corruption such as losses in tax revenue and decreased foreign investment. The Greens/EFA report authors conclude that such amount of funds could be used to solve some global problems, e.g.

ending world hunger, eliminating malaria, providing universal safe water and sanitation etc [6, pp. 2-3].

Official Report on Anti-Corruption Policy prepared by European Commission in 2014 was based on Eurobarometer surveys. The report data allows one making a conclusion on high level of significance of the issues related to perception of corruption among EU citizens. For instance, three quarters of respondents think that corruption is widespread in their countries (especially in Greece, Italy, Lithuania, Spain and Czech Republic); a quarter of Europeans consider their daily lives are directly affected by corruption (especially in Spain, Greece, Cyprus, Romania, Croatia). The report data portrays the similar picture with corruption in business environment. That is to say, around 50% of European companies consider corruption to be a serious problem, especially in construction and telecom/IT sectors. The countries, in which the businesses suffer from corruption the most, are Czech Republic, Portugal, Greece, and Slovakia [3, pp. 6-7].

Therefore, the corruption causes serious losses for socio-economic development in European Union. Regardless of initial intention of European Commission to publish EU Anti-Corruption Report every two years after 2014, the EU Anti-Corruption Report was not published in 2016 [5]. In addition, the European Commission has limited a public access to the content of the 2016 EU Anti-Corruption Report [1].

Carl Dolan, Director of International Transparency EU, delivered a comprehensive summary on the progress of EU Anti-Corruption policy, implemented by European Commission. Mr. Dolan in his speech in European Parliament's workshop 'How to better combat fraud? Follow up of the Commission's anti-corruption experience sharing programme' has concluded on the absence of significant progress in anti-corruption policy [2].

Therefore, there should be formulated a conclusion on stating the fact that corruption is serious issue and challenge within EU countries. Regardless of significant volume of analytical work done towards researching corruption, the EU governing bodies have not reached a feasible progress in anti-corruption policy as well as abolished public access to data on this policy after publication the first and the only EU Anti-Corruption Report in 2014.

The study on corruption in the selected EU countries, conducted by European Parliament Research Service in 2017, allows one comparing anti-corruption policy progress in the EU members both who had and did not have a socialism experience in their history [4]. Particularly, the research focused on Finland, the United Kingdom, France, Germany, Italy, Croatia, Romania, and Bulgaria.

The three post-socialist countries – Bulgaria, Croatia, and Romania – have made a harmonization of their national legislative framework in the area of anti-corruption policy according to respective European legislation. During the process of these countries' accession to the EU, their anti-corruption legislative frameworks were recognized as adequate. However, comparing to Finland, Germany, UK, France and Italy, these post-socialist countries are at bottom in the anti-corruption rating list across the EU. An interesting conclusion that could be drawn from the considered study on corruption is related to irrelevance of a functioning/non-functioning of a specialized anti-corruption authority to the level of corruption (Finland and Germany do not have one, while other considered countries do). Another important conclusion from the considered study is that Croatia, Bulgaria, and Romania are highly centralized countries comparing to highly or relatively decentralized Finland, Germany, France, Italy and UK. Therefore, high level of centralization could be noted as one of the factors sustaining a favorable ground for corruption in the EU countries that has a socialist past.

Finalizing this study, one should say that institutional approach allows developing a concept of institutionalization as a path of fighting against kleptocracy in the light of Europeanization. While European integration is a comprehensive process, the key issues is a progress in anti-corruption policy. Based on experience of the former socialist republics, which joined the EU (Croatia, Bulgaria, and Romania), the state officials, civil society and general public should be aware of the correlation between high level of centralization (inherited from the socialist past) and the level of corruption.

References:

1. Darbishire H. (2017) EU Anti-Corruption Report. Retrieved from https://www.asktheeu.org/en/request/eu_anti_corruption_report (Accessed on February 20, 2019).
2. Dolan C. (2018) EU Anti-Corruption: Less is Less. Transparency International EU. Published on June 21, 2018. Retrieved from <https://transparency.eu/less-anticorruption> (Accessed on February 25, 2019).
3. European Commission (2014) EU Anti-Corruption Report, 41 p.
4. European Parliamentary Research Service (2017) Corruption in the European Union: Prevalence of Corruption, and Anti-Corruption Efforts in Selected EU Member States. September 2017. Retrieved from <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ccb3441e-d580-11e7-a5b9-01aa75ed71a1/language-en> (Accessed on February 22, 2019).
5. Nielsen N. (2017) EU Commission Drops Anti-Corruption Report. EU Observer. Published on February 02, 2017. Retrieved from <https://euobserver.com/institutional/136775> (Accessed on February 05, 2019).
6. The Greens / European Free Alliance (2019) The Cost of Corruption Across the EU. Published on December 7, 2018. Retrieved from <https://www.greens-efa.eu/files/doc/docs/e46449daadbfebc325a0b408bbf5ab1d.pdf> (Accessed on February 15, 2019)
7. Пустовійт Р.Ф. Інституціональні фактори клептократичної економіки. *Економіка України*. 2015. №12 (649). С. 26-38.

***Петрова Ольга – к.е.н., доцент
Державний вищий навчальний заклад «Херсонський
державний аграрний університет», м. Херсон, Україна***

**Аналіз тенденцій розвитку продовольчих
торговельних мереж в Україні**

Ринок роздрібної торгівлі України включає продовольчі та непродовольчі торговельні мережі. Серед іноземних продовольчих мережевих підприємств на ринку представлені «Metro Cash&Carry» (Німеччина), «Billa» (Австрія), «Auchan» (Франція), «Novus» тощо. Серед національних продовольчих роздрібних мереж можна виділити «Фоззі ГРУП» (мережі «Сільпо», «Фора», «FOZZY Cash&Carry»); «АТБ - Маркет», «Фуршет»; «Велика кишеня» (супермаркети «Велика кишеня», «Просто маркет»); «Еко-Маркет» тощо. Серед непродовольчих торговельних підприємств представлені мережі побутової та цифрової техніки, парфумно-косметичних товарів, фармацевтичних товарів тощо, а саме «Фокстрот», «Ельдорадо», «COMFY», «Мою», «АЛЛО», «Мобілочка», «Watsons», «Єва», «Космо», «ProStor», «Бажаємо здоров'я», «Аптека низьких цін», «Люкс Оптика», «TAS», «Віталюкс», «Епіцентр», «Леруа Мерлен», «Олді», «Praktiker AG», «Інтертоп», «Спорт Майстер», «Argotrade», «O'STIN», «Антошка», «Chicco», «Будинок іграшок», «Smyk» [2].

Розглянемо розвиток найбільших роздрібних торговельних мереж України на прикладі продовольчих торговельних підприємств.

Вже не перший рік два верхні рядки в топ-10 продуктових мереж займають беззаперечні лідери українського FMCG-ринку: АТБ, що розвиває однойменну мережу дискаунтерів (951 магазинів по даним GT Partners), і Fozzy Group (535 об'єктів), що управляє мережами Сільпо, Фора, Thrah!, Le Silpo, Favore. Причому АТБ тільки нарощує відрив від решти «пелетону»: за рік концерн зі штаб-квартирою в Дніпрі відкрив 78 торгових точок, знову ставши лідером за цим показником. Fozzy поповнилася 35 об'єктами. Обидві мережі в порівнянні з 2016 р. уповільнили темпи зростання: в позаминулому році АТБ відкрило 111 магазинів, Fozzy – 59.

Зменшення кількості відкритих торгових точок мережі АТБ в порівнянні з 2016 р. пов'язано в першу чергу з жорсткістю вимог, які компанія пред'являє до об'єктів, що купуються або беруться в оренду для відкриття нових магазинів. Втім, вже на цей рік плани у мережі амбітні: відкрити понад 100 магазинів і подолати психологічний рубіж

в 1000 торгових точок першим з FMCG-операторів в історії України. Звичайно, з масштабами РФ не порівняти (там найбільша мережа Магніт налічує 15 000 магазинів) Паралельно АТБ працює над оновленням своїх дискаунтерів, і обіцяє відкривати все нові магазини тільки в новій концепції.

Fozzy Group також сповільнила темпи відкриття нових об'єктів, скотившись по цьому показнику з другої на четверту сходинку. Втім, порівняно невелике за світовими мірками поповнення з лишком компенсується високою якістю об'єктів: ритейлер не боїться експериментувати з форматами і не перестає дивувати покупців. У минулому році Fozzy порадувало споживачів відкриттям першого за довгий час Le Silpo в Одесі, преміальним food-market Favore в Козині, преміальним Сільпо в стилі Лазурного берега в Києві на Оболоні та концептуальним Сільпо в стилістиці середньовічного замку в Луцьку.

Третє місце в топ-10 продуктових мереж України за кількістю магазинів займає волинська компанія Volwest Group (бренди Наш Край, SPAR). Причому і від пари лідерів, і від переслідувачів її відділяє солідну відстань. На відміну від переважної більшості інших FMCG - ритейлерів, Volwest воліє розвиватися по франчайзингу. Тобто правильніше говорити, що не всі 243 торгові точки належать або управляються компанією зі штаб-квартирою в Луцьку, а про магазини, що працюють під брендами, які Volwest Group розвиває (Наш Край) або іншим чином просуває в Україні (SPAR). Причому луцька компанія також не боїться експериментувати: впроваджує нові формати супермаркетів, і чи не першою в країні починає пропонувати потенційним партнерам можливість працювати за принципом зворотного франчайзингу.

У топ-10 продуктових мереж налічується ще чотири компанії, які подолали планку в 100 торгових точок: Львівхолд (бренди Рукавичка і Під боком – 130 магазинів), ЕКО маркет (114), Делві (109), Брусничка (101).

За межами «великої трійки» є зміни. Рік тому четверту сходинку рейтингу GT Partners Ukraine займала компанія Оптторг-15 (ТМ Делві) з 120 магазинами. У 2018 р. її зуміли

випередити Львівхолод, відкривши 21-у торгову точку під брендами Рукавичка і Під боком, і ЕКО маркет. Правда, в останньому випадку мова йде не про бурхливий розвиток, а про стабільність: ЕКО зберіг кількість магазинів, а ось мережу Делві скоротилася відразу на 11 об'єктів, незважаючи на 36 нових маркетів [1].

Якщо порівняти лідерів за темпами відкриття нових магазинів в 2018 р., то можна відзначити досить нового, але досить активного гравця, який перебуває в першу п'ятірку за кількістю нових об'єктів – мережа ЛотОК. За два останніх роки ритейлер відкрив 51 новий мінімаркет, довівши загальну кількість своїх магазинів до 87 і буквально увірвавшись в топ-10 продуктових мереж України за кількістю магазинів.

Не менш цікавий і регіональний розріз: де FMCG-оператори воліють відкривати нові об'єкти. Акцент на Західну Україну стає все помітнішою: майже третина нових маркетів були відкриті саме в цьому регіоні. Друге місце займає Схід – більше 25% об'єктів мережевих операторів. Можна порівняти показники Південної і Центральної частини країни. А ось в Києві і області весь рік спостерігається затишшя: схоже, ринок вже досить насичений і місця для нових об'єктів знаходити все складніше.

Активність локальних гравців обумовлена зосередженістю в регіонах, які їм добре знайомі й зрозумілі. А також їхнім розвитком переважно в найзатребуванішому наразі форматі «магазини біля дому». Для таких магазинів простіше знайти підходящі приміщення. Крім того, в основі формату «магазину біля дому» вже «закладена» висока ступінь лояльності споживачів за рахунок локації: таким магазинам простіше диференціюватися, знаходити переваги, які дозволяють збільшувати лояльність споживачів.

Ще одна можлива причина активності регіональних гравців криється у статистиці лідерів ринку, які дещо збавили темпи розвитку. Зокрема, група компаній Fozzy Group торік сфокусувалася на розвитку мережі «Фора» в межах столичного регіону. Компанія також стала більше уваги приділяти своєму дискаунтеру Thrash!, відкриваючи ці магазини на місці найменш рентабельних «Сільпо» і даючи, таким чином, другий шанс

торговельній локації. Дещо знизив темпи розвитку лідер вітчизняного ринку ритейлу — корпорація «АТБ». Якщо 2016 р. компанія відкрила 111 магазинів, то 2017 р. — 78. Зменшення кількості відкритих торгових точок у 2017 р. порівняно з попереднім роком пов'язано з посиленням основних вимог, які компанія висуває до об'єктів, що купуються або беруться в оренду для відкриття нових магазинів торговельної мережі. Впровадження нової концепції магазинів торік також вплинуло на ці показники. Наразі в торговельній мережі «АТБ» вже працюють 44 оновлені дискаунтери. У планах компанії на поточний рік — реконструкція ще 50 магазинів. Наразі компанія націлена на завоювання західного регіону країни і розширення логістичної інфраструктури мережі.

Список використаних джерел

1. Звіт Deloitte: Глобальні тенденції ритейлу в 2018 році.
URL: <https://rau.ua/uk/novyni/deloitte-global-powers-of-retailing/>
(дата звернення 04.09.2019 р.)
2. ТОП 140 торгових операторів FMCG України по количеству магазинів за 2017 г. Прогнози розвитку ритейлерів в 2018 году. URL: <http://allretail.ua/research/114/> (дата звернення 04.09.2019 р.)

Скорик М.О., к.е.н., доцент
Університет державної фіскальної служби України
м.Ірпінь, Україна

Основні пріоритети економічного розвитку України в контексті геополітичних тенденцій

Нобелівський лауреат Дж. Стигліц наголошує на те, що «велике питання» глобальної економіки у ХХІ ст. столітті полягає у ролі держави у ній [1, с. 242]. На сьогоднішній день, людська цивілізація перебуває на етапі інтеграції світового порядку. Воєнна ситуація, що ще досі діє в Україні чітко

відображає тренд загальносвітових проблем, а саме зміни зон економічного впливу.

Народ України вже 28 років вважає, що живе в незалежній країні. Однак, з 2014 року Україна стоїть в епіцентрі геоекономічного протистояння двох торгових зон, що насувалися одна на одну з різних сторін світу, і перетягують немов «канат» кожен на свою сторону.

Для зміцнення своїх позицій на світовому ринку, Україні слід усвідомити та переглянути свої конкурентні переваги на світових ринках, чітко визначити місце в глобальній геополітиці, намітити цілі власного розвитку та визначити методи їх досягнення [2].

Для осмислення нових політичних реалій XIX – XXI століття, шведський вчений Рудольф Челлен ввів термін «геополітика». Геополітика – це молода наука, що активно розвивається та вивчає, з одного боку властивості простору, що позначаються на тих чи інших політичних акціях, на їх характері та резонансі, з другого – дію політики на простір, його перетворення відповідно до волі та цілей людей і їх спільнот [3, с.9]. Тобто, геополітика – це практика використання політичної влади над певною територією.

Науковці розрізняють: традиційну геополітику (акцент на військово-політичну могутність держави, анексія чужих територій), геоекономіку (акцент на економічній могутності держави), геофілософію (це щось вище над військовою і економічною потужністю, що сприяє подоланню традиційного географічного та економічного детермінізму).

Економічним показником геополітичної ваги держави є визначення її конкурентоспроможності. Найбільш значимими стратегічними векторами між державами – центрами сили найвагомішими на сучасному етапі визначаються США, КНР та РФ, серед інтеграційних об'єднань – ЄС.

Найбільш комплексним вимірювачем конкурентоспроможності країн на сьогодні є Глобальний індекс конкурентоспроможності, що визначається Всесвітнім економічним форумом. Глобальний індекс конкурентоспроможності визначає здатність економік забезпечувати більш високу продуктивність бізнесу і, як

наслідок, більш високі темпи економічного зростання й економічного добробуту нації. У 2018 році Україна посіла загальне 83 місце. У 2010 році – 89 місце, 2015 році – 79 місце [4]. Переглядаючи по пунктах індекси, можна зрозуміти, що багато в чому нашій державі, ще треба доопрацьовувати. Основними проблемами є те, що Україна відома своєю політичною і економічною нестабільністю, високим рівнем корупції, неефективною державною бюрократією.

Аналізуючи значення індексу інноваційного розвитку, слід відмітити, що Україна за цим індексом поряд, а інколи і випереджає країни зі значно вищим рівнем життя населення (Естонія, Словенія, Іспанія) і у 2018 році посідає 39 позицію серед 140 країн.

Стабільним є віднесення України до країн, які характеризуються високою політичною і економічною нестабільністю, інвестиційною непривабливістю, високими ризиками у господарській діяльності, пов'язаними передусім з неефективністю ринків та інституцій, незахищеністю прав власності, високим рівнем корупції.

Деякі вчені, у своїх дослідженнях наголошують на четвертій промисловій революції. Адже, реалії сучасного світового устрою переконують у тому, що нинішня цивілізація вичерпала свої можливості. Вона побудована на ринковій економічній системі, Ми поділяємо їх думку (спираючись на гарні показники в Глобальному індексі конкурентоспроможності за індексом інноваційного розвитку) і вважаємо, що уряду слід сприяти інноваційним проектам (підтримувати, так звані, Smart-проекти). Вважаємо, що інтеграція в глобальне інтелектуальне суспільство можлива лише за підтримки інновацій. Практична реалізація цього завдання потребує значних політико-економічних заходів для формування в Україні дієвого інституційного, законодавчо-нормативного та мотиваційного середовища, які зможуть забезпечити прискорений розвиток галузей поточного і майбутніх технологічних укладів.

Сучасний світ стрімко змінюється і Україна маючи зручне геополітичне розташування, має природні ресурси,

кваліфіковану робочу силу, повинна не втратити можливостей відстояти своє ім'я на світовому ринку.

Отже, основними пріоритетами економічного розвитку України в контексті геополітичних тенденцій є:

створення надійної економічної системи, яка буде відповідати стратегії національної безпеки;

підсилення економічного зростання за рахунок інноваційного розвитку (потенційно важливими для України є: нові нано- та біоматеріали, відновлювальні джерела енергії; роботизація, а саме: технології штучного інтелекту та інтелектуальних систем);

безпека та оборона кордонів держави (модернізація війська);

розвиток людського капіталу (підтримка освіти та інновацій в освіті, заохочення навчання протягом життя);

поглиблення торговельних зв'язків;

боротьба з корупцією.

Список використаних джерел

1. Стиглиц Дж. Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса ; пер. с англ. В. Лопатко. М. : Эксмо, 2011. 512 с.
2. Усик І.О. Пріоритети економічного розвитку України в контексті геополітичних тенденцій. Економіка і організація управління. №2 (22). 2016. С.108-115.
3. Кудряченко А.І., Рудич Ф.М., Храмов В.О. Геополітика : підручник. Київ : МАУП, 2004. 296 с.
4. The Global Competitiveness Reports. World Economic Forum. URL: <http://www.weforum.org/reports>

*Обривкіна Оксана к.пед.н., доцент
Університет державної фіскальної служби України,
м.Ірпінь, Україна*

Захист права інтелектуальної власності в умовах євроінтеграції

Поширення новітніх технологій зумовлює підвищення ролі інтелектуальної власності в світі. На сучасному етапі розвитку суспільства інтелектуальна власність стала цінним багажем людства. В усьому світі інтелектуальна власність це – об'єкт цивільного обороту. У зв'язку з входженням України в європейський простір назріла потреба змінити відношення держави до захисту інтелектуальної власності та створити сучасну систему охорони та захисту інтелектуальної власності. Умови глобалізації зумовлюють використання новітніх наукових доробок та удосконалення існуючих технологій. Інтелектуальна власність є визначальним й невичерпним ресурсом для культурного, соціального та економічного розвитку держави, котрому повинна надаватись підвищена правова охорона та надійний захист. Інформаційне суспільство, яке будується в Україні, вимагає врегулювання відносин інтелектуальної власності, що і зумовлює **актуальність даного дослідження**.

У Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), що була прийнята у Стокгольмі 14 липня 1967 року, вперше було вжито термін «інтелектуальна власність», що набуло суттєвого значення, оскільки Бернська конвенція від 9 вересня 1886 року керувалась словосполученням «результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній сферах» [1].

Угода TRIPS від 14 квітня 1994 року, основою якої є концепція охорони інтелектуальної власності, встановлює, що приватні інтереси домінують над публічними, тому дана угода встановлює досить широкі права у сфері інтелектуальної власності, а саме поняття «інтелектуальна власність» вживається у значенні, що і об'єкти права інтелектуальної власності, так і авторське право та суміжні права, товарні знаки,

географічні зазначення, промислові зразки, патенти, компонування (топографії) інтегральних мікросхем та інші, підлягають правовій охороні [2].

Що стосується питання визначення поняття «інтелектуальна власність» в національному законодавстві, то зазначасмо, що українські вчені-юристи не дійшли спільної точки зору цього приводу, тому їхні думки полягають у питанні чи права на результати інтелектуальної діяльності є правом власності, чи є сукупністю виняткових прав на результати інтелектуальної і, передусім, творчої діяльності [3].

На нашу думку, інтелектуальна власність – це безпосередньо права особи на результати своєї творчої діяльності в художній, науковій, інноваційній, виробничій та інших сферах, що виступають об'єктами цивільних відносин у права суб'єкта володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної діяльності [5].

Захист права інтелектуальної власності полягає у діяльності відповідних державних органів по визнанню, поновленню, а також усуненню перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності. Що стосується механізму забезпечення захисту права інтелектуальної власності в Україні у суді, то 29 жовтня 2017 року Президент України підписав Указ «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» з місцезнаходженням у місті Києві. У свою чергу, наступного дня Державна судова адміністрація за погодженням із Вищою радою правосуддя своїм наказом визначила кількість суддів у новому суді в кількості 21 посади [5].

Утворення окремого суду сприятиме вирішенню проблеми розмежування юрисдикції судів у розгляді справ з питань інтелектуальної власності, а також забезпечить застосування однакової і правильної судової практики вирішення відповідних спорів. Також створення цього суду матиме на меті побудову ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності з урахуванням міжнародних стандартів й, крім того, покращить інвестиційну привабливість нашої держави.

Зокрема вище згаданий суд розглядатиме справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку; щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси; справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами тощо [4].

Аналізуючи міжнародний досвід с приводу створення судів інтелектуальної власності, можемо стверджувати, що на даному етапі функціонує близько 90 таких судів, що зумовлено розвитком відносин у сфері інтелектуальної власності, а також вступ до СОТ та приєднання до TRIPS.

У контексті сучасної парадигми досліджень, можемо стверджувати, що основною метою захисту прав інтелектуальної власності встановлення правових механізмів законного запобігання можливості безоплатного використання зазначених об'єктів права інтелектуальної власності третіми особами з комерційною метою.

Варто підсумувати, що українське законодавство у розглядуваній сфері узгоджується із світовими нормами. Зокрема відповідає базовим стандартам Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 1994 року, однієї з основних угод СОТ тощо. Але з огляду на те, що на сучасному етапі тенденції розвитку відносин у сфері інтелектуальної власності стрімко зростають, що пов'язано зі створенням та використанням об'єктів прав інтелектуальної власності, тому існує необхідність щодо розробки та введення в дію Кодексу про права інтелектуальної власності, основоположним принципом якого є гуманістичне спрямування. Таким чином, ефективне управління та посилення правової охорони суб'єктів, задіяних у цій галузі, безумовно, сприятиме створенню винаходів, здійсненню наукових відкриттів та розвитку інноваційної діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967 Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_169 (дата звернення 03.10.2019)
2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018 (дата звернення 03.10.2019)
3. Жаров В.О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав / В.О. Жаров. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2015. 188 с.
4. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29.09.2017 № 299/2017 Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/299/2017> (дата звернення 03.10.2019)
5. Обривкіна О. М. Право інтелектуальної власності на сучасному етапі: проблеми та перспективи розвитку . Ірпінський юридичний часопис. 2019. № 1.С. 36–44.

Філяр Світлана Володимирівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, фінансів, обліку і аудиту
ЧФ ПВНЗ «Європейський університет»

Динаміка структури світового ринку енергоресурсів

В умовах глобалізації кожна країна, що бере участь у міжнародних економічних відносинах, не може функціонувати без енергетичної складової. Саме енергоринок є важливим фактором сталого розвитку, як окремих країн, так і світової економіки в цілому, тому налагодження взаємовигідних господарських зв'язків держав у галузі енергетики відіграє все більш важливу роль.

Енергетичний ринок – це сектор економіки, метою функціонування якого є досягнення паритету між попитом і пропозицією енергетичних ресурсів на внутрішньому ринку та розширення можливостей поставок енергоресурсів до країн, що є менш наділеними ресурсами. Традиційно виділяють п'ять секторів енергоринку (рис. 1).

Рис. 1. Секторальна структура ринку енергоресурсів
Джерело: складено автором за [2]

До сектора розвідки та видобутку енергоресурсів відноситься робота науково-дослідних центрів, геологорозвідувальних служб, підрозділів з видобутку енергоресурсів. На світовому ринку даний сектор розділений прикордонними лініями держав та класифікацією ресурсів (нафта, газ, радіоактивні матеріали, рідкісні метали і мінерали тощо). Сектор доставки та транспортування являє собою діючі та проєктовані трубопроводи та лінії електропередач, водний та наземний транспорт, а також морські лінії комунікацій, залізничні колії та автомагістралі. Сектор зберігання і переробки, до якого відносяться нафтові і газові сховища, нафтопереробні заводи. Також паливо є основою сучасних систем озброєнь. Соціальний сектор – істотна складова енергетичного ринку, що пов'язана зі соціальною сферою

– від вирішення проблем зайнятості, до екологічної етики. Всі вище наведені компоненти структури енергетичного ринку тісно взаємопов'язані з іншими.

Галузева структура світового енергетичного ринку показана на рис. 2.

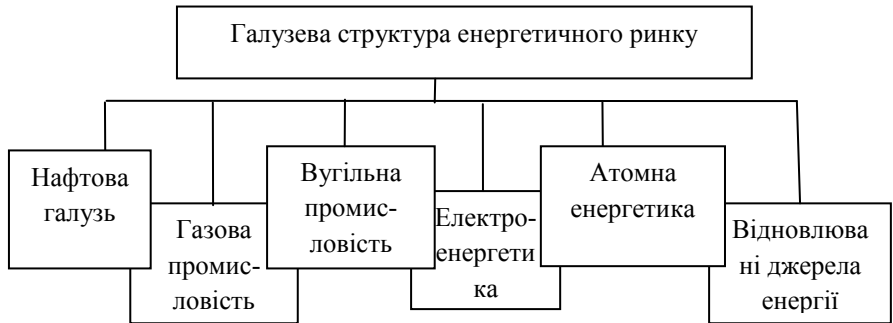

Рис. 2. Галузева структура світового енергетичного ринку

Джерело: складено автором за [1]

Структура світового споживання первинних енергоресурсів протягом XX століття зазнала кардинальних змін (рис. 3).

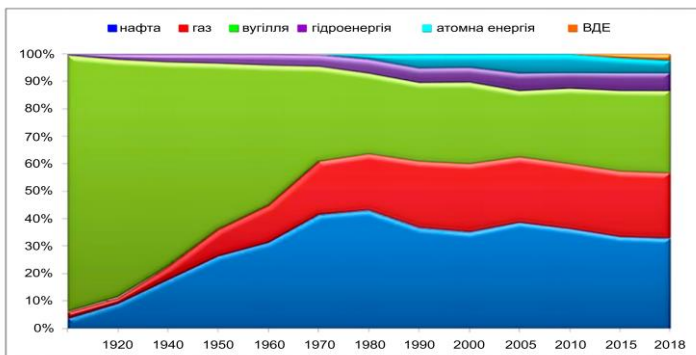

Рис. 3. Динаміка структури світового споживання первинних джерел енергії, 1900–2018 рр., %

Джерело: побудовано автором за [3]

Так, якщо на початку століття основним джерелом енергії було вугілля, частка споживання якого складала 94,4%, то починаючи з 1970-х років нафта стала домінуючим енергоносієм, частка споживання якого зросла до 41,3%. Збільшення споживання вуглеводнів була обумовлена відкриттям у 50-60-х роках найбільших родовищ нафти в арабських країнах, зокрема в Іраку та Ірані, а також у країнах Північної Африки, на шельфах Південно-Східної Азії, у Мексиці, на Алясці, у Північному морі (Норвегія та Великобританія). Це спричинило витіснення вугілля більш ефективними джерелами енергії – нафтою і газом. До кінця століття частка нафти знизилася до 38,7% при збільшенні частки природного газу до 23,7%, при цьому частка вугілля в світовому споживанні енергоресурсів до кінця століття зменшилась до 25%. Глобальна криза 2008 – 2009 років виступила каталізатором кардинальних змін на світовому енергетичному ринку. Попит на основних газових ринках скоротився або перейшов у стадію стагнації. У цих умовах загострилася конкуренція між країнами-виробниками за ринки збуту. Провідні енерговиробники зіткнулися з масштабним скороченням попиту на паливо і енергію, що був спричинений не лише падінням виробництва, зниженням купівельної спроможності споживачів та іншими «кризовими» факторами, але й став результатом колишньої ринкової парадигми, яка полягала у нарощуванні видобутку і поставок з боку виробників та спробами протистояти посиленню енергетичної залежності – з боку споживачів. В результаті сформувався «ринок покупця», який показав, що глобальний попит на енергоносії може не тільки зростати, але й падати.

Отже, в умовах постійного зростання взаємозв'язку та взаємозалежності національних економік і скорочення забезпеченості світової економіки природними енергоресурсами розвиток економіки окремих країн і

світового господарства в цілому багато в чому залежить від того, наскільки повно задовольняються потреби в енергетичній сировині.

Список використаних джерел

1. Бусарєв Д. В. Структурна асиметрія світового енергетичного балансу. Економіка та держава. 2018. № 6. С. 111–113.
2. Матвеев И. Мировая энергетика на рубеже третьего десятилетия. Energy Fresh. 2018. № 9. С.37-48.
3. Офіційний сайт World Energy Council. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://worldenergy.org/data/resources/>

Хлебнікова Наталія, к.т.н.

*Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси,
Україна*

Маркетинговий аудит: проблеми термінології та практичного застосування

Сучасні підприємства працюють в умовах швидких змін ринку, жорсткої конкурентної боротьби, появи нових тенденції у економічному, соціально-політичному середовищі. За таких умов для досягнення успішної ринкової позиції важливою є маркетингова орієнтація підприємства. З метою визначення вузьких місць у системі маркетингу, виявлення прихованого потенціалу, а також розроблення рекомендацій із підвищення ефективності маркетингової діяльності та прийняття дієвих маркетингових рішень може бути застосовано маркетинговий аудит.

На сьогодні дослідники присвячують все більше статей питанням **маркетингового** аудиту, як виду аудиту, перш за все стратегічному, який являє собою невід’ємну частину процесу планування маркетингу (вивчає питання стратегії розвитку компанії на перспективу) та контролю маркетингу (дозволяє

оцінити загальну відданість компанії стратегії ринкової орієнтації, ступінь досягнення маркетингових цілей, ефективність тої чи іншої маркетингової стратегії / тактики).

Незважаючи на велику кількість публікацій, немає єдиної думки щодо тлумачення терміну «маркетинговий аудит». Так, маркетинговий аудит - це система комплексного дослідження організації виробництва та збуту продукції, робіт, послуг, які орієнтовані на задоволення потреб конкретних споживачів, з метою отримання прибутку на основі використання різноманітних аналітичних інструментів вивчення та прогнозування ринку [1]. Маркетинговий аудит - це систематичне дослідження, метод самостійного аналізу, комплексна періодична перевірка, регулярне спостереження, прийом стратегічного контролю маркетингового середовища з метою виявлення проблем, а також розробки рекомендацій (плану розвитку) адекватної маркетингової стратегії підприємства [2]. Відсутність існує єдиного підходу щодо розкриття сутності поняття «маркетинговий аудит» наочно відображає рис.1.

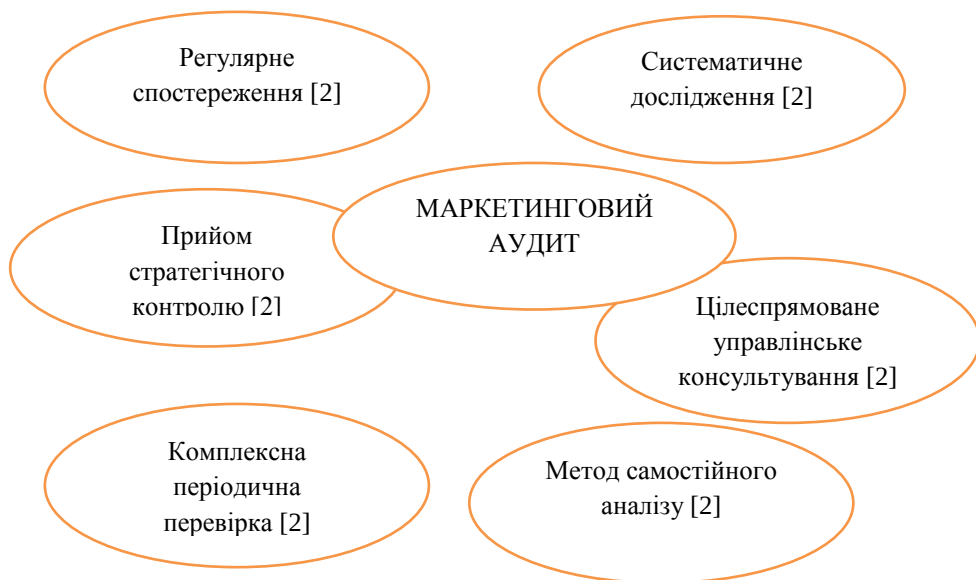

Рис. 1 Сутність поняття «маркетинговий аудит»

Окремі науковці вважають, що використання терміну «метод» при визначенні сутності поняття «маркетинговий аудит» є не зовсім коректним, враховуючи те, що аудит є видом контролю, який має свою систему методів [1].

Крім того, категорія «маркетинговий аудит» у публікаціях з цієї тематики має ряд категорій-замінників, що сприймаються як синоніми, хоча такими не є, і з цього приводу в наукових колах розгортаються дискусії. Використання сукупності цих термінів для позначення поняття «маркетингового аудиту» унеможливило забезпечення комунікаційної ідентичності у процесі взаємодії зацікавлених осіб у сфері маркетингу (рис.2).

Рис. 2 Сукупність термінів для позначення поняття «маркетинговий аудит»

Так, з погляду деяких науковців недоречно застосовувати до маркетингового аудиту термін «ревізія», через те, що за своєю сутністю ревізія є формою наступного документального контролю, тоді як маркетинговий аудит передбачає оцінку маркетингової стратегії, тобто цей контроль носить превентивний характер [1]. В той же час на сьогодні у публікаціях з'являється новий термін «маркетингова експертиза» (для

характеристики сутності поняття «маркетинговий аудит»), що являє собою комплексне, систематичне, незалежне і регулярне спостереження маркетингового середовища підприємства, його цілей, стратегій і діяльності з метою визначення проблемної сфери, можливостей та заходів для поліпшення трудової та комерційної діяльності [3].

Поняття «маркетинговий аудит» по-різному розглядається науковцями та практиками. Останні публікації науковців підштовхують до дискусії щодо практичного застосування маркетингового аудиту на підприємствах України. Необхідність переосмислення пріоритетів у маркетинговій діяльності підприємства, з одного боку, зумовлює можливість використання відносно нового інструменту аналізу та оцінки бізнесу - маркетингового аудиту. Маркетинговий аудит на ринку консалтингових послуг в останні роки набуває все більшої популярності [1]. В той же час є інша думка, що базується на ст. 3 Закону України «Про аудиторську діяльність» № 3125-XII від 22.04.1993 р. зі змінами та доповненнями та рішенні Аудиторської палати України № 244/14 від 22.12.2011р. «Про перелік послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми)». Не дивлячись на те, що у цих документах поняття «маркетингового аудиту» відсутнє, умовно оцінку, аналіз, прогнозування результатів маркетингових досліджень (послуг) можна зарахувати до інших, супутніх послуг із залученням фахівців у цій сфері. Однак, на думку окремих науковців [2] маркетинговим аудитом такий процес в Україні називати ще зарано. Це зумовлено тим, що відсутня узгодженість теоретичних положень та практичних підходів у реалізації процесу маркетингового аудиту, визначеність об'єктів аудиту, методик «маркетингового аудиту», інформаційних джерел, проблем, що можуть виникнути у ході контролю якості виконання такого аудиту тощо.

Таким чином, існують семантичні перепони у

комунікаційних процесах у сфері маркетингового аудиту, оскільки з одного боку, відсутня однозначність тлумачення самого терміну, з іншого - для позначення поняття «маркетинговий аудит» є певна сукупність термінів, які не є однорідними за змістом. Крім того, на сьогоднішні дискусійними є питання вживання терміну «маркетинговий аудит» та проведення маркетингового аудиту на підприємствах України.

Список використаних джерел:

1. Ронська О. Г. Сутність маркетингового аудиту.
URL:<http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/14412/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8%201.pdf> (дата звернення: 30.09.2019)
2. Бутинець Т. А. Маркетинговий аудит: відмінності у трактуваннях. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015, № 3 (33), С. 3-16.
3. Палій І. О., Кордзя Н. Р. Теоретичні засади маркетингової експертизи. *Наука і молодь в XXI сторіччі: зб. тез доп. міжнар. молодіж. наук.-практ. інтернет-конф., ВНЗУ «ПУЕТ» м. Полтава, 1-2 груд. 2015 р., Полтава, 2015.*

Marina Celika , PhD student

Julija Galkina, PhD student, Law Lecture

Žanna Kļeščevņikova, Vice-Rector, Law lecture

Problems of improving the market mechanisms to regulate educational services

Corresponding author

The aim of the article is to substantiate the need to improve the mechanisms for regulating the market of educational services in the context of transforming education.

To achieve the aim of the work the analytical research method is used to analyse the mechanisms for regulating the market of educational services, and the empirical approach, based on practical experience gained through the participation in conferences, seminars and work in a higher educational institution, is applied.

Keywords: educational services market, market-based regulatory mechanisms, financing, modernization, market regulation

INTRODUCTION

Educational services market is an important part of the economic system of any country. In the new economic relations the growing role of education requires both the reviewing of the set of tools for educational market regulation and searching for the optimal combination of the state and market regulatory mechanisms.

Fundamental changes taking place in the world economic scene today require improvement of competitiveness among the Latvian higher education institutions of the global educational service market. Among the priorities of Latvian educational service market development are building a competitive advantage on the global educational market, economic feasibility of financial sources and the amount of funding for training professional staff; and the role of the government in solving the problems of higher education institutions. Modernization of the entire educational system is required as well as availability of higher education for various population groups in Latvia and the improvement of its quality in line with the international standards.

A market is a means of organizing the exchange of goods and services based upon price, rather than factors such as tradition or political choice. For higher education there is not a single national market, but rather multiple and interrelated markets

Theoretical framework

The educational sector management primarily impacts public education, but it cannot avoid affecting market relations. Practice shows the direct dependence of the level of educational system development on management efficiency and the optimal balance of the public and private sectors in a country. It is these issues that require improvement, further study and the development of new directions and mechanisms for regulating the educational services market.

In the process of globalization educational system transforms under the influence of many factors. Increased competition, including on the global scale, can be considered one of these problems.

Financing is next important problem of educational system development in any country. Unfortunately, in Latvia the state policy tends to reduce the level of higher education financing, which leads to adverse impacts, even in the situation of the growing financial autonomy of higher educational institutions. Respectively, such conditions require both the modernization of the educational system of Latvia in accordance with the global and European standards, and the maintaining of its strategic focus on the development of the economy of Latvia itself.

The most popular educational programs both in governmental and non-governmental institutions are “Economy and Management” and humanities given a significant lack of specialists providing innovative development. They are technical programs and science which are in most need by the economy of our country. The main reason for this is enrollment of students into additional groups on commercial bases by nongovernmental institutions. The applicants chose the institute of higher education according to the following criteria:

- educational institution reputation,
- professionalism and qualification of the staff,
- specialty curriculum,
- state-recognized degree,
- state-subsidized education,
- the level of organization of curricula and e,
- location of the institution etc.

According to the students, the main problems of the Latvian educational system are weak cooperation with employing companies, social and economic instability, and regular failure to enforce the legislation in educational sphere.

We should not forget though that educational sphere is very responsive to innovations and this should contribute to intensification of development of educational service market. Latvian system of education fails to use international experience of market formation and foreign educational system is often criticized.

In each country the directions and dynamics of the development of educational system are governed by state regulatory policies, certain priorities and aims, which in turn shall be coordinated with the priorities of the labour market development. Theoretically, the structure of educational services market should comply with the potential structure of the labour market with a time span of 5-7 years to detect potential opportunities of labour demand and supply.

To understand the main problems of the development of Latvian educational system its strengths and weaknesses are characterized, which allows determining the opportunities for its effective development.

Conclusion

The assessment of the situation on the educational services market in Latvia makes it possible to make conclusions regarding the need to improve the mechanisms of its state regulation. To increase efficiency of educational services market the main problems of its functioning are determined. These problems include globalization processes combined with the need to preserve the national characteristics of the education system, as well as the compliance with the labour market requirements. Theoretically the structure of educational services market must comply with the potential structure of the labour market with a time span of 5-7 years to detect potential opportunities of labour demand and supply.

Introduction of intensive factors of educational services development is needed. Today in Latvia there are all the favorable conditions to reach this aim, for example sharp increase of higher education price attractiveness on the background of significant change of the national currency rate in the second half of 2019.

Active modernization of Latvian educational system is possible only when priorities of state economic policy will be identified, but they should have tactical but not strategic direction. Education in innovative economy is proactive; it enhances staff capacity for rapidly developing sectors in economy and contributes to creation of prospective segments.

Олексій Петрович Гнатюк
аспірант ПВНЗ «Європейський університет»

Оцінка рівня еколого-економічної безпеки підприємств: підходи та особливості

Дослідження методики оцінки еколого-економічної безпеки підприємства свідчить, що серед науковців відсутня єдність навіть в частині використання загальнофілософських категорій. Хтось називає пропоновані кроки оцінок методикою [2, 4], хтось – підходами [3], а хтось методами чи принципами [5].

На нашу думку, такі категорії не варто ототожнювати: поняття методів та підходів є найбільш широким. Оцінка може ґрунтуватися на методах економічного аналізу, синтезу тощо та на системному або індикативному підході. Принципи ж є первинними в цій системі: оцінка ґрунтується на принципах повноти, достовірності, своєчасності тощо. А от конкретна послідовність етапів та набір показників формують конкретну методику.

Науковому підходу пізнанні притаманні здатність фіксувати загальну направленість дослідження (для методу характерно те, яким чином ведеться дослідження) та певна невизначеність (метод є більш чіткою категорією). А от поняття методологічного підходу, на думку науковця, включає також етапи підготовки до аналізу.

Виокремлюючи комплекс загальнонаукових підходів до проведення досліджень (загальнонауковий, системний, філософський, ціннісний, гуманістичний) та потребу у формуванні специфічних підходів виходячи із змісту та мети аналізу. Відповідно, важливим елементом наукового дослідження стане аналіз існуючих підходів, а не лише методик проведення оцінки еколого-економічної безпеки підприємства.

Загальнонаукові підходи можуть бути застосовані не лише в економічних дослідженнях, а і в будь-яких інших. Вони носять загальний характер та можуть бути застосовані в процесах моделювання еколого-економічних систем із врахуванням тих типових особливостей синергетичних систем та взаємозв'язках

у них. Для прогнозування екологічної безпеки суттєве значення має розгляд моделей у системі взаємозв'язків суспільства та навколишнього середовища [1].

Для цілей пізнання особливостей еколого-економічної безпеки підприємства доречним стане також застосування системного підходу, оскільки він є найбільш функціонально придатним для дослідження багатокомпонентних систем.

Філософський підхід носить найбільш загальний характер, але при цьому є найбільш структурованим та логічним, оскільки ґрунтується на загальних законах природи, пізнання та суспільства. Даний підхід дозволяє виявити загальні характеристики розвитку підсистеми та закономірності її функціонування.

Ціннісний підхід у дослідженні еколого-економічної безпеки передбачає концентрацію на тих аспектах її реалізації, що передбачають раціональне природокористування, гармонійний розвиток суспільства, але при цьому зі збереженням економічного потенціалу.

Гуманістичний підхід носить антропоцентричний характер та передбачає, що стан еколого-економічної безпеки – це такий стан підприємства котрий відповідає інтересам людини-члена суспільства. Як окремі члени суспільства громадяни зацікавлені водночас і у розвитку економіки країни та кожного підприємства окремо, і у комфортному, безпечному екологічному середовищі.

В результаті аналізу існуючих підходів та методик до оцінки еколого-економічної безпеки підприємств України варто запропонувати власне бачення процедури її проведення. До їх складу, на нашу думку, варто віднести:

- рівень зношеності основних фондів підприємства;
- частка невідновлювальних ресурсів у структурі предметів праці та енергозабезпечення підприємства;
- обсяги виробництва на підприємстві;
- стан розрахунків з контрагентами;
- рівень фінансової автономії підприємства;
- прибутковість та рентабельність діяльності і активів;
- частка екологічної продукції у загальній структурі продажів;

- втрати на екологічні заходи, що здійснені підприємством;
- показники ділової активності та ліквідності підприємства;
- зміна рівня прибутковості діяльності в періоди коливання валют, змін податкового законодавства, нормативів шкідливих викидів;
- обсяги шкідливих викидів, що здійснюються підприємством та його коливання;
- зміни доходів під час кліматичних аномалій чи стихійних лих тощо.

Наступним етапом стане логічна обробка проміжних показників – їх ранжування та встановлення вагових коефіцієнтів для окремих факторів та формування інтегрованого кінцевого показника шляхом сумування зважених проміжних індексів.

Останнім етапом стане розробка управлінських рекомендацій щодо управління рівнем еколого-економічної безпеки підприємства на підставі результуючого показника та його складових (рис. 1).

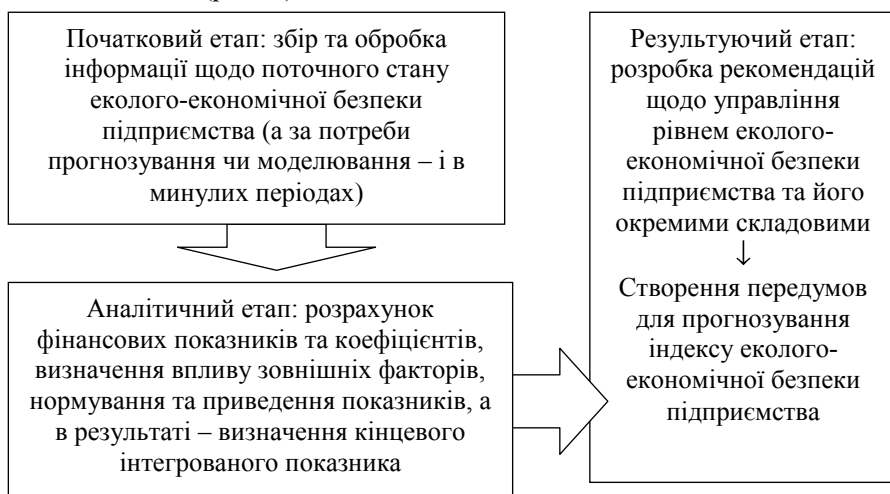

Рис. 1 Основні етапи проведення оцінки еколого-економічної безпеки підприємства

Джерело: складено автором

Список використаних джерел:

1. Екологічна безпека України: Навчальний посібник/ М. І. Хилько. –К., 2017.
2. Мізік Ю.І. Ярошенко Н.А. Методичне забезпечення оцінки та прогнозування рівня еколого-економічної безпеки підприємств електропостачання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. №20. Ч.2. 2016р. с.62-64.
3. Припотень В. Ю. Формування інформаційної бази за результатами оцінювання еколого-економічної безпеки промислового підприємства / В. Ю. Припотень // Бізнесінформ. – 2013. – № 10. – С. 152–156.
4. Фещенко Л.О. Каменева Н.В.. Методика оцінки еколого-економічної безпеки на рівні підприємства. Ефективна економіка. №11. 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4802> (дата звернення 15.08.2019р.)
5. Ячменьова В. М. Аналіз існуючих методів оцінювання еколого-економічної безпеки підприємства / В. М. Ячменьова, А. В. Веретьохін // Экономика и управление. – 2013. – № 5 – С. 96–100.

Melnyk Oksana

Associate Professor, Candidate of Science (Economics)

State Higher Educational Institution

«Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

Kyiv, Ukraine

Development of the theory of formation of the fundamental value of the enterprise

The basic category of fundamental value theory is the "fundamental value of the enterprise", which can be characterized as relatively new to modern economic science, and its popularization and actualization, from the point of view of research, has developed in the context of the theory and practice of value management of the

enterprise, as an organizational form of capital, which is the source of formation and increase of its value. In M. Kudina's scientific works, fundamental value is defined as "... an intrinsic characteristic that reflects the potential ability of a company as a subject and object of economic relations to create wealth, that is, to create and increase value" [1, p. 40 - 41]. The scientist emphasizes that, on the one hand, the company acts as a source of value formation "... subject to the competent formation of assets, that is, the subject of economic relations, the purpose of which is to organize the production of economic goods" [1, p. 40], on the other hand, the company itself becomes the object of investment, which emphasizes its attractiveness as an investment good.

The basis of studies of the formation of the fundamental value of O. Mendrul is based on the methodology of J. Hicks, who drew an analogy between the behavior of individuals and enterprises. Accordingly, the logic of the study of fundamental value was built from the standpoint of utility of the enterprise, which, in the author's opinion, is manifested, first of all, in the ability to provide profit from functioning. At the same time, the scientist saw the source of profit growth not in cost minimization, but in providing competitive innovative advantages. However, O. Mendrul's main research focus was still focused on the market, rather than the fundamental value of the enterprise, as a more objective, scientist-centered basis for making effective management decisions. Considering the issues of interneconomic value management and factors of its formation O. Mendrul focuses on the interests of all stakeholders of the enterprise. However, the management priority determines the level of market valuation, and considers the process of its management in the context of defining the enterprise as an investment good.

Based on the main scientific results of M. Kudina and O. Mendrul studies of fundamental value in relation to market acquired development and presented in the works of L. Frolova [4], T. Kryuchkovskaya, O. Lisnichenko [2], K. Ryabikina [3]. Defining market value as a criterion of efficiency of business activity of the enterprise T. Kryuchkovskaya one of the first among domestic researchers of the given problem presented results of interrelation of level of competitiveness of the enterprise and its value. Using the term "market value", the scientist essentially reveals the economic

logic of the formation of the fundamental value of the enterprise on the basis of resource factors, but the realization of this fact at the time, the scientist did not occur. In O. Lisnichenko's research the basic scientific results of T. Kryuchkovskaya develop, but the scientist goes further and bases the fundamental value on the basis of determining the efficiency of business functioning, emphasizing that the factors of ensuring the competitiveness of products and the enterprise are exercised by the priority influence on its formation.

Investigating the problem of capital formation at an enterprise, one of the projections for determining the level of capital management efficiency K. Ryabikina describes as the ability of capital to provide the formation of fundamental value based on the satisfaction of the interests of both financial and non-financial stakeholders. At the same time, in all these scientific works, scientists emphasize the inherent ability of the enterprise to provide the formation of fundamental value, but the logic of cause and effect and the mechanisms of its creation is not revealed.

More meaningful studies of the fundamental value of the enterprise are presented in the scientific works of N. Shevchuk [5], which in its logic is repelled by the above interpretation of this term by M. Kudina. In his writings, the scientist substantiates the logic of formation of fundamental value in the terminology of the theory of enterprise capital and the resource concept of the theory of strategic management. In recent scientific publications [6] the basis for providing an immanent attribute of capital - the ability to generate new value, the author defines the capabilities and competencies of the enterprise, but how the process of forming organizational capabilities in the context of transformation of resources into value added streams is not disclosed.

One of the central questions of the theory of fundamental value of the enterprise is to determine the factors influencing its formation. Problems of research on the value of forming factors have been investigated in the scientific works of R. Braille, J. Bailey, Y. Brigham, J. S. Van Horn, A. Damodaran, G. Desmon, K. Griffith, T. Coller, T. Copeland, R. Kaplan, S. Myers, J. Murrin, D. Norton, S. Pratt, K. Wilson, V. Sharpe, E. Fami, and J. Fishman. Among the scientists who have investigated the factor aspects of the formation of the fundamental value is the work of I. Astrakhantseva, I.

Ivashkovskaya, M. Kudina, O. Mendrul, L. Frolova, Lisnichenko, K. Ryabikina, N. Shevchuk. If we talk about the factors of formation of fundamental value in the terminology of capital, then the traditional aspect of the study is the categories: financial - not financial capital; equity - loan capital; fixed assets - working capital - intellectual capital. The logic of factor study of value comes down, as a rule, to its valuation on the basis of financial indicators, which is quite understandable from the point of view of further management of such types of capital and factors of value formation.

References

1. Кудина М. В. Теория стоимости компании : монографія. Москва, 2010. 368 с.
2. Лісніченко О. О. Управління вартістю підприємства: оцінка та формування : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Харків, 2014. 20 с.
3. Рябікіна К. Г. Ефективність управління капіталом підприємства підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Кривий-Ріг, 2015. 20 с.
4. Фролова Л. В., Лісніченко О. О. Управління вартістю підприємства : монографія. Кривий Ріг, 2015. 290 с.
5. Шевчук Н.В. Вартість як критерій ефективності управління підприємством. Економічний часопис – XXI. Науковий журнал. 2014. № 5 – 6. С. 68 – 71.
6. Шевчук Н.В. Фундаментально-вартісний підхід в контексті обґрунтування стратегічних рішень на підприємстві. Стратегія економічного розвитку України. 2015. № 36. С. 147 – 155.

***Yarmolenko Vitalina – PhD student,
Kherson State Agrarian University
Kherson, Ukraine***

Agriculture: state, problems and prospects

In the conditions of protracted political and economic crisis, devaluation of the national currency, groundless state policy and a

number of other factors led to a violation of the effective functioning of the economic system of Ukraine. Under these conditions, stabilization of the situation can be achieved through the development and quality functioning of agriculture, which will provide solutions to the issues of improving its food and financial security [1]. Today, agriculture is a promising branch of the country's economic development. But at the same time it is one of the most risky, because the success of the industry depends largely on weather conditions. The prices of agrarian products are constantly increasing, so the loss or lack of harvest leads to significant material damage to producers and leads to loss of benefits. Ukraine's accession to the WTO in 2008, the launch of the free trade zone with the European Union in 2016 sets new requirements for agricultural products, requires the creation of a more competitive environment in the country. Reliable protection of producers of agricultural products from risks provides insurance [2].

Agroinsurance, according to Yu.V. Samoylyk is a "kind of civil law relationship in protecting the property interests of individuals and legal entities involved in agricultural production in the event of certain events (insurance cases) identified by the insurance contract or current legislation." According to her, the essence of "agri-insurance" consists in "compensation of losses of an agricultural producer caused by the influence of foreign economic instruments and adverse natural and climatic conditions responsible for this person" [3, p. 345-354]. O.V. Kravchuk interprets agricultural insurance "... as a combination of measures to protect property interests of citizens, organizations and institutions engaged in agricultural activities in the event of certain events at the expense of insurance reserves organized by specialized insurance state and non-state structures" [4, p. 85-91].

The system approach to insurance of agrarian risks was made by adopting the Law of Ukraine "On Stimulation of Agricultural Development for the Period 2001-2004" [5]. An important stage in the development of the system of insurance of agricultural risks was the adoption in 2004 of the Law of Ukraine "On State Support to Agriculture in Ukraine" [6], in which the insurance procedure was significantly regulated and the allocation of the State Budget funds to reduce the cost of insurance premiums (fees) paid subjects of the

agrarian market. The main purpose of this instrument is to create a more favorable environment for the financing of agriculture by banks

For the first time the state budget funds under the Program of cheaper insurance payments were allocated in 2005, in the amount of 54 million USD, in 2006 - 10 million UAH, in 2007 - 50 million UAH, in 2008 - 200 million UAH. In 2008, due to the fact that the level of utilization of funds under the program was low, out of the anticipated expenditures of 200 million UAH, 111.3 million UAH were directed to other agrarian support programs. Under the program of subsidized insurance, UAH 88.7 million was left, of which UAH 60.1 million was used, and the payables arrears, which arose as of January 1, 2009, amounting to UAH 12.2 million, were settled.

To protect the property interests of agricultural producers and to ensure the further development of agriculture, insurance is used as one of the most important areas of state agricultural policy. The main objective of insurance in the agrarian sector of the economy is to stabilize production by compensating losses as a result of adverse events, which can not be predicted in time and space.

The whole set of risks that arise in agriculture can be divided into four groups, which are presented in Table 1.

Table 1

Main types of risks in the activities of agroindustrial enterprises

*

Types of risk	Forms of influence	Negative impact
Natural	Natural-erosive processes	Lack of agricultural products due to adverse weather conditions
Technogenic	Physical and chemical pollution of soils, the use of mineral fertilizers and pesticides is not in accordance with norms, soil contamination with pesticides, fuel and lubricants, waterlogging and wind saltiness of land and increase production of	Deterioration of soil quality and reduced yields of environmentally friendly products

	energy inputs	
Anthropogenic	Water and wind erosion, deterioration of soil structure, mechanical damage and soil compaction, constant impoverishment of humus and nutrients	Soil degradation, loss of soil cover, reduction of nutrients in the soil and disturbance of natural balance.
Radiation	Ionizing radiation of radiation materials in the environment	the distribution of radioactive materials to agricultural products, which leads to a decrease in its quality or makes it unsuitable for use
Ecological and economic	Use of ecologically dangerous technologies in the process of production of agricultural products	Reducing the quality and competitiveness of agricultural products

* According to [7]

Problematic issues that complicate the development of the agrarian insurance market are:

1) from the side of agricultural producers: low level of awareness about the need to use insurance services; insufficient financial capacity, which does not allow to buy insurance services; lack of trust in insurers (in general, to insurance).

2) on the part of insurance companies: the imperfection of insurance products and services; absence of compulsory insurance, providing financial support to agricultural producers; complexity and opacity of insurance contracts; complexity and non-transparency of procedures for obtaining compensation; the limited and imperfect existing insurance services and the absence of insurance products that would satisfy different categories of producers; high cost of insurance; cases of inappropriate behavior of individual insurance companies (implementation of fictitious insurance); insufficient interest of insurance companies in the proper development of agro-insurance in Ukraine; lack of skilled personnel in the state of

insurance companies that understand the particularities of agriculture.

At the same time, active political activity around agrarian insurance puts financial security in the development of agriculture in conditions of certain legislative uncertainty. For example, WTO policy implies a reduction in state support in certain aspects of economic activity, which worsens competitive conditions for potentially economically weak business entities. Instead, I note the broad lobbying measures of the "green basket", namely subsidizing the system of agricultural insurance, the prevention of contamination and the fight against plant pests and other measures [8]. Stimulating investment in agricultural production can actively encourage the flow of capital into the industry, and therefore requires the introduction of insurance, as an active element of protecting financial resources and ensuring the financial security of all participants in the process [9].

Consequently, given that agriculture is highly risky, the issue of using crop insurance as a method for reducing future loss of benefits is relevant and timely [2]. For agrarian enterprises, insurance should become an effective financial and economic tool for protecting the peasant's property interests during the production and processing of agricultural products. Further development of agricultural insurance should be aimed at creating favorable and safe conditions for doing business with all participants in the agrarian market, which involves the distribution of risks between agricultural producers, processing enterprises, banks, insurance companies and the state.

References

1. Tanklevskaya N.S. Fundamentals of the financial security of the functioning of agriculture as a basis for economic development of the country. Scientific Bulletin of NUBIP of Ukraine. Series: economics, agrarian management, business. Kyiv, Kyiv, 2015, p. 222. Pp. 15-20
2. Tanklevskaya N.S., Yarmolenko V.V. Trends in the development of insurance of agricultural crops in Ukraine. Scientific herald of Uzhgorod University. The series "Economics". 2018. Vip.1 (51). P.381-386
3. Ostapenko O.M. The purpose of the category "agricultural insurance". Modern problems and ways of their solution in science,

- transport, production and education. 2012. №29. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer29/826.pdf>
4. Kravchuk O.V. The formation of agrarian insurance: world and domestic experience. Bulletin of the Sumy National Agrarian University. Ser "Finance and Credit". 2011. № 2. S. 85-91.
 5. On Stimulation of Agricultural Development for the Period 2001-2004: Law of Ukraine of 18.01.2001 p. No. 2238-I. Government Courier. 2001. No. 32. P. 10
 6. On State Support to Agriculture in Ukraine: Law of Ukraine dated 24.06.2004 p. No. 1877-IV. Accounting in agriculture. 2004. No. 21. p.21.
 7. Demya D.I., Vilenchuk O.M., Demyanyuk IV Insurance services: teaching. manual / per unit edit Demi D.I. [3rd form, stereotyped]. K .: Alerta, 2017. S. 526.
 8. Zaletov O.A. Insurance in Ukraine. Kiev: MA "BeeZone", 2002. 452 p.
 9. Gudz O.E. Insurance of agro-risks and directions of development of agro-insurance in Ukraine. Economy of agroindustrial complex. 2006. No. 8. pp. 72-76.

Боровик Т.М., Руденко А.Ю.

Черкаський державний бізнес-коледж, Україна

Вимоги ринку праці до фахівця в умовах глобалізації

В Україні як і в Європі дуже велика кількість дорослих громадян не має мінімального рівня необхідних навичок для успішної участі в соціально-економічному житті. Причинами цього є раннє закінчення школи, неуспішність в молодому віці, невідповідність раніше отриманих знань вимогам ринку, а також низька залученість до навчання в дорослому віці. В Греції, Італії та Іспанії третина громадян працездатного віку продовжують навчатися.

Сучасна освіта в Україні – це постійний триєдиний виклик: освітній заклад-здобувач освіти-працедавець. Ринок праці досить мінливий і вимогливий до шукачів роботи, і,

майже, щодня висуває нові вимоги: роботодавцям потрібна не кваліфікація, а компетентність як поєднання навичок, що притаманні кожному індивідууму, в якому поєднанні кваліфікація, здатність працювати в групі, ініціативність, уміння приймати рішення і нести відповідальність за них [2, с. 32]. У різних сферах діяльності вимоги до потенційного працівника різні, але спільними залишаються: вільне володіння державною мовою, знання англійської мови (сфера міжнародної співпраці), знання основних бухгалтерських програм (сектор бізнесу, торгівлі), знання законодавства (адміністративне управління); впевнений користувач ПК тощо.

Ще однією ключовою вимогою працедавця є наявність стажу та напрацьованих ділових контактів потенційного працівника. Але окремі компанії сфери послуг, ІТ компанії роблять ставку саме на молодь, готові взяти студента без досвіду роботи, цілеспрямованих, з активною життєвою позицією. При цьому потенційний роботодавець переслідує свої цілі: економія на заробітній платі – мотивується відсутністю досвіду; економія на навчанні персоналу – дешевше навчити молодого новачка аніж перевчити досвідченого професіонала; економія часу на введення в посаду – молодь швидше сприймає нову інформацію та реагує на зміни; прискорений період адаптації в колективі, до посадових обов'язків та організації; ненормований (гнучкий) графік робочого часу; швидке оновлення кадрів (за потреби).

У свою чергу молодь теж заявляє свої вимоги і претензії роботодавцю, в першу чергу – це рівень оплати праці та гнучкість робочого часу, якщо їх інтереси не співпадають – пошук вакансій та зміна робочого місця. І тільки спробувавши працювати – починають переоцінювати життєві цінності і розуміти, що більшого успіху в кар'єрному рості можна досягти маючи відповідну освіту та професійні знання і компетенції. Наразі постає питання вибору освітнього закладу де можна реалізувати свої освітні потреби та який стане стартовим майданчиком у кар'єрному злеті. Залежно від амбіцій та фінансового стану вибір може падати на столичний, регіональний, європейський вуз. Суспільно-економічний вимір

України все більше набирає обертів щодо відповідності світовим стандартам.

Спрощення візового режиму веде до постійного залучення мігрантів в економіку європейських країн, в тому числі відтоку молоді для здобуття освіти саме в закордонному вищі Польщі, Чехії, Італії, Німеччини, Канади тощо, що є загрозою для ринку праці України.

В останні роки надзвичайно велика увага споживачів освітніх послуг приділяється пошуку нових підходів та моделей освіти, які створюють умови для безперервного процесу навчання та пізнання світу: навчання протягом всього життя, неформальна освіта та позаформальна освіта [3]. Саме ці освітні категорії і дають відповідь на запитання, що турбує усіх молодих спеціалістів, студентів старших курсів: де здобути практичний досвід будучи студентом (випускником) ВУЗу. Першу підказку можна знайти у Законі про вищу освіту:

1) академічна мобільність [4] – можливість пройти навчання, стажування в іншому закладі вищої освіти, що відкриває доступ до інформаційних, кадрових, технічних ресурсів і є виправданим для цілеспрямованих студентів, які прагнуть взяти участь у таких програмах;

2) практична підготовка [4] здобувачів освіти через проходження практики на підприємствах, в установах та організаціях, що дає доступ до виробничого середовища, заглибитися у трудовий процес та здобути безцінний практичний досвід;

3) індивідуальний графік навчання, що дає можливість студентам старших курсів поєднувати навчання та практичну діяльність.

Одним із постулатів вищеназваного закону є освіта впродовж всього життя, який закладає підґрунтя до формування професійних компетентностей через будь-які доступні джерела формальної та неформальної освіти. Загалом по Євросоюзу частка громадян у віці від 25 до 64 років, які навчаються за тими чи іншими освітніми програмами (переважно це програми неформальної освіти), близько 15%. Найменший він в Болгарії. Румунії та Угорщині, а от в Данії та Швеції більше 30% [1]. Основними принципами неформальної освіти є: навчатися в дії

(набуття практичних навиків), вчитися співпраці (уміння працювати в команді), навчитися вчитися (навики пошуку, обробки та аналізу інформації) тощо.

В останні роки українські виші тісно співпрацюють із зарубіжними колегами за програмами обміну студентів, які теж можна розглядати як напрям неформальної освіти. Цей напрям стає перед суспільством все більш доступним завдяки так званим грантам на навчання та стажування. Гранти можуть надаватися повні (full scholarship, fellowship) або часткові (part scholarship) гранти (стипендії). Повна стипендія покриває плату за навчання (tuition fee), витрати на житло, страхування, харчування. Інколи навіть покриває кишенькові витрати.

Навчальний заклад виступаючи проміжною сходиною між набувачем освітніх послуг і роботодавцем створює освітній простір, враховуючи вимоги ринку праці: створення освітніх кластерів, проведення відкритих лекцій з залученням провідних спеціалістів у певній сфері, організація тренінгів від потенційних роботодавців, виїзні освітні сесії на виробництво, в установи, організації, стажування, функціонування наукових клубів, Speaking Club тощо.

Отже, ключове місце в процесі глобалізації освіти, як одному із засобів набуття професійних компетентностей, відводиться все ж таки студентові, майбутньому фахівцю, який зацікавлений у здобутті нових знань, опануванні професійних навичок та підвищенні кваліфікації за допомогою різних освітніх інструментів. Неперервність навчання разом із формуванням суспільства знань стають одним із соціальних наслідків глобалізації та інформатизації. Освіта більше не може обмежуватися кількома роками чи навіть десятиліттями на початку життя людини, оскільки безперервне оновлення інформації вимагає постійного самовдосконалення та навчання для досягнення життєвого успіху.

Однак дане питання потребує подальших досліджень та розроблення механізмів залучення держави задля підтримки налагодження зв'язків між системою освіти та представниками міжнародних організацій, фондів, грантових програм щодо створення сприятливого середовища для підвищення

конкурентоспроможності молодого фахівця на внутрішньому та зовнішньому ринку праці.

Список використаних джерел

1. Бахрушин В. Неформальна та інформальна освіта: навіщо вони нам потрібні? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/872-neformalna-ta-informalna-osvita-navishchovoni-nam-potribni>
2. Кадемія М.Ю. Формування професійної компетенції майбутнього фахівця. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти № 32, 2012 С. 32-37. URL: <http://www.kpi.kharkov.ua>
3. Пекар І. Роль неформальної освіти у сучасному суспільстві. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/rol-neformalno%D1%97-osv%D1%96ti-u-suchasnomu>
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 09.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.09.2019)

Волощенко О.В., Руденко А.Ю.

Черкаський державний бізнес-коледж, Україна

Методика «case study» як основний елемент практичної підготовки фахівців сфери маркетингу

Впровадження інтерактивних методів навчання є важливою передумовою в процесі реформування вищої освіти в Україні. Ці методи є ефективним засобом в опануванні сучасних підходів та технологій, підвищенні якості знань майбутніх фахівців. Однією з найпопулярніших інтерактивних методик у Великобританії, США, Німеччини, Данії, а також інших країнах свого часу стала - «case study» (кейс-метод, метод аналізу ситуацій). Дана методика була розроблена англійськими науковцями М. Шевером, Ф. Едейем та К. Єйтс. Саме їй у світової практиці відводиться важливе місце для вирішення сучасних проблем у навчанні. Вперше кейс-метод був

застосований у 1910 р. при викладі управлінських дисциплін у Гарвардський бізнес-школі, який добре відомий інноваціями, а в Україні даний метод став поширюватись тільки у другій половині 90-х років XX ст., як пізнавальна акселерація у процесі вивчення природничих наук [4].

Суть методу полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчання дисципліни. Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти.

Наукова школа виділяє два класичні підходи до викладання на основі «case-study», а саме Гарвардський (американський) та Манчестерський (європейський). Особливістю першого методу є навчання пошуку єдиного вірного рішення проблеми, другий метод передбачає багатоваріантність рішення проблеми. Лідером за збором та розповсюдженням кейсів є створена у 1973 р. мережа з 22 вищих навчальних закладів «The Case Clearing House of Great Britain and Ireland», відома як «European Case Clearing House» (ЕССН). Нині до складу ЕССН входять біля 340 організацій, кожна з яких має свою колекцію кейсів [2].

Робота над кейсом передбачає:

- розбір конкретної ситуації з певного сценарію, який включає самостійну роботу;
- «мозковий шторм» в мережах малої групи;
- публічний виступ із представленням та захистом запропонованого рішення;
- контрольне опитування учасників на предмет знання фактів кейсу, що розбирається.

У вивченні маркетингу «case study» може використовуватись студентами як метод аналізу під час проведення маркетингових досліджень та розроблення стратегічних рішень. Кейси використовуються у всіх випадках,

коли можна наочно і структуровано описати рішення задачі, показавши вихідну точку, додавши скріншоти з цифрами, графіками і діаграмами, які підтверджують, реальність ситуації. Крім текстових, кейси створюють і у відеоформаті, що є ще ефективнішими. Специфіка «case study» полягає в глибинному вивченні своєрідності, унікальності об'єкта. При цьому чітко відокремлюються межі, тимчасові параметри досліджуваного "випадку" і застосовуються в міру необхідності всі існуючі методики: особисте і глибинне інтерв'ю, фокус-групи, спостереження, аналіз документів, тестування. Зрозуміле пояснення мети і необхідності окремих дій для вирішення поставленого завдання на основі реальних прикладів допоможе студенту підвищити професіоналізм і продуктивність навчання.

Основними причинами невикористання українським викладачами методики «case study» в маркетингу є: відсутність даного методу в навчальному плані, небажання студентів висловлювати свою думку, недостатність літератури, нерозуміння даного методу, некомпетентність та консерватизм викладачів, більші витрати часу на проведення такого заняття, відсутність стимулів, відсутність достатньої кількості розроблених кейсів.

Співробітниками лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України було проведено дослідження основних проблем впровадження інноваційних технологій, в тому числі і кейс-технологій, у практику вищої освіти. Один із етапів дослідження полягав у з'ясуванні значущості кожного із зазначених факторів для викладачів, шляхом проведення серед них анкетування. Шляхом математичних підрахунків, було здійснено ранжування факторів і отримані результати надають можливість зробити висновок, що основною проблемою в справі впровадження кейс-технологій у навчальний процес підготовки кваліфікованих спеціалістів є відсутність достатньої кількості розроблених кейсів з маркетингу, стимулу для їх розробки, бажання вивчати дану методику, а також консерватизм викладачів [3, с. 97].

У маркетингу, як вважає Г.А. Черчіль, дана методика перетворилася в техніку інтенсивного вивчення спеціально відібраних прикладів явища, що цікавить маркетолога,

наприклад особливостей реалізації якогось специфічного товару. Наприклад, обрати декілька випадків його успішної і неуспішної реалізації і провести поглиблений порівняльний аналіз. При цьому можна використовувати інтерв'ю з реальними і потенційними споживачами, фокус-групи, вивчення документації про продажі тощо [1].

Отже, метод «case-study» при вивченні дисципліни з маркетингу, передбачає письмовий чи візуальний приклад кейсу з практики маркетингу на конкретному підприємстві, самостійне вивчення його студентами та подальше обговорення і найголовніше – це дотримання принципу “процес обговорення важливіше самого рішення”. Дана методика стимулює активність студентів на парах, наявність реальних даних мотивує їх до навчання, зменшує кількість пасивних студентів, таким чином забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості і компетенції. А використання викладачем кейс-методу, дає змогу самовдосконалюватись, мислити й діяти інакше та оновлювати власний творчий потенціал і підвищувати свій професіоналізм.

***Коваленко Надія Олегівна,
к.пед.н., доцент, Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету,
Кропивницький, Україна***

Макродисбаланси – як елемент перешкоди євроінтеграції України

Середньостроковим планом пріоритетних дій уряду України на період до 2020 року, створення базових передумов економічного зростання України залишатиметься однією з основних цілей органів державної влади протягом найближчих років. У цих умовах перед науковими агентствами та дослідними інститутами досить гостро постає питання аналізу чинників економічного зростання та стабілізації подальшого

економічного розвитку, що передбачає нівелювання небезпечних макроекономічних дисбалансів.

Наявність небезпечних дисбалансів та диспропорцій в основних секторах економіки України представляє серйозні ризики для довгострокового економічного зростання. Вивчення значних дисбалансів актуалізується саме в контексті вибору макроекономічної політики стосовно обмеження та нейтралізації їх негативного впливу для забезпечення економічного зростання в Україні підтверджується актуальність зазначеної проблематики.

Проблема забезпечення макроекономічної збалансованості та економічного зростання є однією з найважливіших довгострокових цілей економічної політики уряду будь-якої країни. Тому її вивченню присвячено наукові праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. У практиці діяльності міжнародних економічних співтовариств наразі вже накопичено певні дослідницькі напрацювання щодо ідентифікації зовнішніх та внутрішніх загрозливих економічних дисбалансів. Так, країнами – учасницями міжнародного форуму G20 розроблені й запроваджені «Індикативні керівництва», які мають слугувати механізмом (керівними принципами) своєчасного розпізнавання значних і тривалий час існуючих дисбалансів, що вимагають вживання превентивних і коригуючих заходів. Важливою складовою у структурі європейського економічного регулювання стала Процедура визначення макроекономічних дисбалансів (Macroeconomic Imbalance Procedure), що є механізмом спостереження, спрямованим, по-перше, на виявлення потенційних ризиків на ранній стадії для запобігання появі загрозливих макроекономічних дисбалансів та, по-друге, на корекцію вже сформованих дисбалансів.

Оцінка кількісного впливу внутрішніх макродисбалансів та інструментів бюджетно-податкової і грошово-кредитної політики на темпи економічного зростання в Україні проводилась на основі моделей векторної авторегресії (VAR-моделей), що дозволило одночасно промодельовати кілька взаємопов'язаних часових рядів та провести якісну економічну

інтерпретацію взаємозв'язків між досліджуваними індикаторами.

Детальний аналіз економічного зростання як явища засвідчив, що як ендегенні (внутрішні) змінні доцільно розглядати такі: індекс інфляції (що характеризує дисбаланс між сукупним попитом і сукупною пропозицією), реальний ВВП, ВВП-розрив, рівень безробіття (що характеризує дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку праці), номінальний обмінний курс, гроші (M1 або M2), відсоткову ставку тощо. Крім того, оскільки Україна є невеликою відкритою економікою, деякі екзогенні (зовнішні) змінні можуть мати високу прогностичну силу для ендегенних (внутрішніх) змінних.

Зокрема, у базу даних додатково доцільно включити такі змінні: ціни на нафту ICE Brent (дол. США за барель), відсоткові ставки центрального банку США, рівень інфляції в Польщі та Туреччині²⁷⁷, реальний ВВП в Китаї. Саме ці змінні потенційно представляють найбільший інтерес при аналізі та прогнозуванні темпів економічного зростання в Україні.

Надмірний рівень безробіття є свідченням недовикористання ресурсів та негативного впливу на відтворення ВВП. За результатами кількісних розрахунків, протягом періоду, що аналізується, внесок показника чисельності зайнятого населення (у віці 15–70 років) у річні темпи зростання реального ВВП був найвищим у 2018 р. (22,5%). Саме тоді рівень безробіття суттєво знижується (до 7,2% з 11,6% у 2006 р.). У середньому протягом тривалого періоду, що передував фінансово-економічній кризі, внесок показника чисельності зайнятого населення у ВВП перебував на рівні 10,3%, у післякризовий період цей показник не перевищує 6–7%, тоді як рівень безробіття в останні роки має тенденцію до зростання.

Отже, наразі не викликає сумніву, що проблема подолання безробіття не втрачатиме своєї актуальності протягом 2019-2020 рр.

У цілому за сценаріями трьох блоків встановлено помірні темпи зростання економіки України у 2017–2019 р. (на рівні 1,8–3,7%). За результатами додаткових розрахунків, проведених на основі розроблених економіко-математичних моделей,

виявлено чинники, які впливають на прискорення економічної динаміки України. До їх числа увійшли такі:

- зниження рівня безробіття. Зокрема, за нашими розрахунками, скорочення безробіття з 9,7% у 2017 р. до 9,2% у 2018 р. матиме наслідком зменшення ВВП-розриву на 0,1%;

- суттєве збільшення норми валового нагромадження основного капіталу. Так, для прикладу, за даними Світового банку, норма валового нагромадження основного капіталу в Китайській Народній Республіці за період з 2010 р. по 2019 р. у середньому дорівнювала 44,91%, у країнах зони євро – 20,03%, у таких країнах Європейського Союзу, як Польща та Чехія, відповідно 19,64 та 25,77% тощо. Результати наших розрахунків засвідчили, що у середньостроковій перспективі Україна має прямувати до рівня, який не може бути меншим за 20% ВВП, у довгостроковій перспективі – до рівня 25% ВВП. Зазначене сприятиме переведенню української економіки в режим модернізації;

- підвищення сукупного рівня продуктивності праці на макрорівні через інтенсифікацію інноваційних процесів: створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності, залучення іноземного технологічного та інноваційного капіталу у ключові галузі економіки, зокрема в енергетичний і транспортний сектори, підвищення обсягу міжнародних інвестицій у реальний сектор;

- створення інвестиційного клімату, сприятливого як для національного, так і для іноземного інвестора (а саме: зниження ризиків, які пов'язані з інвестиціями в українську економіку, за рахунок підвищення правової захищеності іноземних інвестицій, надання податкових та інших пільг іноземним інвесторам);

- поступове підвищення реальної заробітної плати як за рахунок зростання номінальної заробітної плати, так і за рахунок зниження темпів інфляції. Темпи зростання заробітної плати в реальному вимірі мають відповідати реальним темпам зростання продуктивності праці.

Список використаних джерел

1. Буковинський С.А. До питання здійснення бюджетної політики в Україні // Фінанси України. № 11. 2017. С. 3-30.

2. Варналій З. Шляхи детанізації економіки України та її особливості // Банківська справа. № 2. 2018. С. 56-60.
3. Бурда М., Виплош Ч. Макроекономіка. Європейський контекст. – Пер. з англ. – К. "Основа", 2019. С. 58.
4. Гриценко А.А. Економіка країни на шляху до інклюзивного розвитку // Економіка і прогнозування. № 2. 2019. С. 15.
5. Ставицький А.В., Басала К.О. Економіко-матиматичне моделювання бюджетного інвестування в Україні та ЄС // Фінанси України. № 11. 2018. С. 96.
6. Чинники і тренди економічного зростання в Україні : колективна монографія / за ред.: М.І.Скрипниченко. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2018. 386 с.
7. Чухно А. Нова економічна політика // Економіка України. № 6. 2019. С. 4-5.

***Лядовська Тетяна Віталіївна,
магістр групи ЕОБ-18 МЗ
Центральноукраїнський національний технічний
університет, м. Кропивницький, Україна***

Напрями вдосконалення кадрової політики підприємства в євроінтеграційних умовах

Для України на сучасному етапі євроінтеграційних перетворень надзвичайно важливо усвідомити вирішальну роль кадрів в економічному розвитку. Формування та розвиток кадрової складової підприємств у контексті прискорених євроінтеграційних процесів дає змогу не просто покращити конкурентоздатні позиції на вітчизняному і світовому ринках товарів і послуг, а є невід'ємною умовою їх успішного існування загалом, а для персоналу підприємств - реалізації своїх прав на працю і гідне життя.

Дослідженню проблеми кадрової політики як складного соціального явища присвячено багато наукових робіт вітчизняних та вчених. Аналіз опублікованих праць, матеріалів

наукових конференцій і дискусій, присвячених дослідженню цієї багатогранної проблеми, показав, що вона є ще недостатньо дослідженою, як у теоретичному, так і в практичному аспектах, а особливо в умовах поглиблених євроінтеграційних процесів в Україні.

Метою роботи є виявлення напрямів вдосконалення вітчизняної кадрової політики підприємств в євроінтеграційних умовах.

Існує багато різних точок зору щодо визначення поняття «кадрова політика». Наприклад, О.В. Крушельницька і Д.П. Мельничук вважають, що: «Кадрова політика – це сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму з формування, відтворення, розвитку та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, його мотивації та стимулювання» [1]. Є.В. Маслов визначає кадрову політику як «головний напрямок в роботі з кадрами, набір принципів, що реалізуються кадровою службою підприємства» [2]. На думку А.К. Саакяна, «... кадрова політика – система цілей, принципів і форм, методів і критеріїв роботи з кадрами, причому розповсюджується це положення на весь колектив зайнятих, в межах якого здійснюється управління» [3].

Враховуючи складність поняття «кадрова політика» в контексті економічного розвитку на різних рівнях господарювання, цілком очевидно, що його необхідно трактувати з позицій комплексного підходу, який би максимально інтегрував погляди, запропоновані вітчизняними та зарубіжними авторами. На нашу думку, оптимальним і найбільш повним визначенням можна вважати наступне: кадрова політика в контексті економічного на рівні підприємства - це головний напрям роботи з людськими ресурсами, який визначається системою теоретичних поглядів, ідей, вимог, принципів, правил, форм, методів і технологій кадрової роботи за різними функціональними напрямками (планування, формування, розподіл, використання, відтворення та розвиток людських ресурсів) з метою оптимального поєднання матеріальних, фінансових, трудових ресурсів для економічного розвитку.

Необхідність виявлення сучасних напрямів вдосконалення вітчизняної кадрової політики підприємств обумовлена поперше, ситуаційними змінами, які мають місце як у вітчизняній економічній системі в умовах євроінтеграції, так і світовій економіці в процесі генезису ринкових відносин. Зрозуміло, що в умовах прискореної євроінтеграції відбувається швидкий розвиток науки й техніки, впровадження інформаційних систем і технологій, що призводить до відсторонення працівника від безпосереднього виробництва, створюючи таким чином більше можливостей для розвитку його потенціалу з метою здійснення складніших видів трудової діяльності. Перехід до ринкових відносин, відмова від принципів загальної обов'язковості праці, формування багатосекторної економіки, реструктуризація підприємств, зменшення чисельності населення і його працездатної частини, безробіття, неформальна зайнятість, низька продуктивність праці зумовили ускладнення кадрових проблем підприємств.

Демографічна криза не є першою і останньою проблемою підприємства на шляху до формування кадрової політики, тому має сенс розглянути всі етапи цього процесу, та запропонувати напрями вдосконалення вітчизняної кадрової політики підприємств в євроінтеграційних умовах. Перший напрям – збереження існуючого кадрового складу підприємства – має своєю метою оптимізацію структури персоналу на підприємстві за рахунок управління внутрішньою мобільністю персоналу підприємства, моделювання процесу навчання та перенавчання персоналу безпосередньо на підприємстві та створення центру дистанційної освіти та його взаємодії з підрозділами підприємства. Другий напрям - організаційно-економічні засади реалізації розвитку кадрового потенціалу на етапі його використання мають бути спрямовані на забезпечення стратегічної відповідності бізнесу та спрямованості його у сферу людських ресурсів. На нашу думку дані напрями необхідно розглядати як систему компонент реалізації складових політики підприємства щодо розвитку та збереження кадрового потенціалу: – природно-демографічна компонента; – освітньо-професійна компонента. Дані компоненти обов'язково

повинні мати соціальний характер, так як основою кадрового потенціалу є людина.

Вважаємо, що в сучасних трансформаційних умовах метою сучасних напрямів збереження і розвитку кадрового потенціалу підприємства є оцінка його реального стану, виявлення перешкод у його збереженні і розвитку з урахуванням внутрішніх та зовнішніх чинників впливу, розробка дієвих заходів для збалансування його кількісних і якісних характеристик в умовах євроінтеграції.

Для досягнення вказаної мети дієві напрями повинні спиратись на ряд принципів, базовими серед яких можна вважати: - принцип гармонізації визначає обов'язковість урахування інтересів всіх учасників кадрової політики при виборі методів та інструментів збереження і розвитку кадрової складової; - принцип комплексності вимагає різноаспектного підходу до процесів кадрової політики на мікрорівні, урахування її складної структури, всього різноманіття факторів та взаємозв'язків; - принцип ефективності передбачає порівняння отриманих ефектів соціального, економічного чи іншого характеру з витратами на їх досягнення у процесі прийняття управлінських рішень та реалізації запропонованих заходів щодо вдосконалення кадрової політики підприємств; - принцип збалансованості прав і обов'язків вимагає оптимального розподілу керівних повноважень щодо регулювання соціально-економічних відносин сфери кадрової політики підприємств між усіма рівнями управління відповідного узгодження регламентованої відповідальності всіх учасників; – принцип наукової обґрунтованості означає обов'язковість використання при прийнятті управлінських рішень наукових положень сучасної теорії та передового методичного інструментарію, обчислювальної техніки, прийомів економіко-математичного моделювання та висококваліфікованого персоналу.

Дотримання визначених принципів дозволить сформувати передумови поліпшення кадрової політики підприємства в євроінтеграційних умовах. А використання відповідних форм впливу, котрі органічно поєднують правовий, економічний, соціальний, інформаційний та організаційний інструментарій,

що обираються з урахуванням виявлених першочергових проблем реального стану кадрової складової в межах відповідного підприємства, дозволить комплексно підійти до їх вирішення та мінімізувати витрати.

Отже, в основу практичних напрямів вдосконалення вітчизняної кадрової політики підприємств в євроінтеграційних умовах має бути покладено такі пріоритети як: створення належних економічних і соціальних умов для повноцінного професійно-інтелектуального розвитку наявних кадрів; забезпечення можливостей для продуктивного їх використання через відповідне економічне і наукове підґрунтя, збалансований якісний розвиток, впровадження системи стимулів до продуктивної праці, а також реалізація соціальних гарантій для працівників, що в євроінтеграційних умовах сприятиме їх збереженню, поліпшенню параметрів розвитку та підвищенню рівня життя працівників підприємства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: навч. посіб. – Київ: «Кондор», 2003. 357 с.
2. Маслов Е.В. Управление персоналом предприятия: учебн. пособ./под ред.: П.В. Шеметова. Москва: ИНФРА-М, 2000. 356 с.
3. Саакян А.К., Зайцев Г.Г., Лашманова Н.В., Дягилева Н.В. Управление персоналом в организации : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 356 с.

*Лазарєва О.В., д.е.н., доцент
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)*

Професійна підготовка землевпорядних кадрів для системи управління земельними ресурсами

Успішне функціонування системи управління земельними ресурсами визначається наявністю кваліфікованих кадрів на всіх рівнях вертикальної ієрархії державних земельних органів.

Професійна підготовка кадрів для землепорядних органів вимагає впровадження такої концепції навчального процесу, яка б забезпечувала випуск досвідчених спеціалістів, здатних працювати в умовах ринкової економіки.

Метою дослідження є обґрунтування розвитку землепорядної освіти в системі управління земельними ресурсами.

Згідно з «Переліком напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями», спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій» віднесена до галузі знань 19 «Архітектура та будівництво». Студенти, які навчаються за відповідним напрямом, повинні мати комплекс ґрунтовних знань з дисциплін не тільки геодезичного напрямку, а і спеціальних землепорядних та економічних дисциплін. Не зменшуючи ролі геодезії, топографії і картографії в створенні високоякісної основи для землепорядної галузі, необхідно запроваджувати вузьку спеціалізацію, що дає можливість глибоко вивчити методи і способи одним фахівцям, а іншим – використовувати прогресивні методи математичного програмування та кадастрового моделювання, оперативно розробляти проекти (прогнози) ефективного використання землі, створювати земельно-кадастрові інформаційні технології.

Фахівець землепорядник має бути підготовлений для реалізації державної політики у сфері управління земельними ресурсами, вміти розробляти схеми та проекти землеустрою, іншу проектну документацію, вести державний земельний кадастр, проектувати та здійснювати природоохоронні заходи, вести моніторинг та державний контроль за раціональним використанням і охороною земель.

Для невідкладного забезпечення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців із землеустрою, які в майбутньому можуть стати спеціалістами з управління земельними ресурсами, доцільно:

- узгодити з Міністерством освіти і науки України перелік вищих навчальних закладів освіти, які повинні готувати землепорядників;

- прийняти участь у розробці єдиних освітньо-кваліфікаційних органів шляхом залучення провідних науковців;

- розширити функціонування провідних землевпорядних факультетів вузів та регіональних відділень для організації професійної підготовки спеціалістів у сфері землеустрою та земельного кадастру відповідно до стратегії економічної реформи, потреб державних органів земельних ресурсів;

- сприяти розвитку навчально-матеріальної бази у регіональних факультетах та відділеннях вузів, створювати і впроваджувати нові інтенсивні освітні технології;

- налагодити підтримку наукових досліджень у сфері землеустрою та земельного кадастру, пріоритетного бюджетного фінансування освітніх програм;

- виділити землевпорядним факультетам вищих навчальних закладів кошти на зміцнення матеріально-технічної бази;

- залучити провідних вчених землевпорядних факультетів до виконання актуальних тем наукових досліджень з питань землеустрою, земельного кадастру, охорони земель та управління земельними ресурсами;

- підвищити рівень підготовки фахівців із землевпорядкування та кадастру, для чого забезпечити спеціальні кафедри землевпорядних факультетів сучасною технікою, вдосконалити зміст навчальних і виробничих практик, створити умови для активізації видання навчальної та методичної літератури.

Виходячи з вищевикладеного, треба зауважити, що студенти – майбутні землевпорядники повинні сформувати такі вміння й навички, щоб вміти практично використовувати отримані знання у сучасному суспільстві.

Крім того, потрібно затвердити і реалізувати галузеві програми фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі земельних відносин. Необхідно постійно підвищувати кваліфікації посадовим особам державних органів земельних ресурсів. Потребує необхідності затвердження стандартів вищої освіти в галузі знань «Архітектура та будівництво».

Дослідження питань розвитку землевпорядної освіти в системі управління земельними ресурсами свідчить, що розвиток кадрового забезпечення землевпорядної служби повинен відбуватися відповідно до стратегії економічної реформи, а також потреб державних органів земельних ресурсів країни. При цьому для підвищення рівня підготовки фахівців із землевпорядкування наук мають бути створені належні умови для активізації належного навчального процесу.

За словами Третьяка А.М. [2, с. 132], незадовільний стан підготовки кадрів у землевпорядній сфері пояснюється відсутністю фінансування фундаментальних досліджень і, як наслідок, підготовка фахівців здійснюється в основному за технічним напрямом, що значно знижує роль та значення системи наукових досліджень в галузі економіки, екології, планування розвитку землекористування в умовах нових земельних відносин.

Вчений А.Г. Мартин у своїй праці [3] зазначає, що практично повністю деградувала землевпорядна наука. Надзвичайно недосконалим залишається землевпорядне забезпечення проведення земельної реформи, яке звелось до розробки проектів відведення при наданні земельних ділянок та оформлення правовстановлюючих документів на земельні ділянки, внаслідок чого практично втрачений науково-технічний потенціал землеустрою. Потребує необхідності здійснення належного фінансування фундаментальної та прикладної землевпорядної науки, наукового і освітнього забезпечення.

Велике значення для наукового та освітнього забезпечення розвитку земельних відносин має створення галузевої державної наукової установи з питань землеустрою, охорони земель та земельних відносин у сфері управління Держгеокадастру.

Землевпорядна наука потребує належного фінансування. Вважаємо доцільним створення галузевої державної наукової установи з питань землеустрою, охорони земель та земельних відносин у сфері управління Держгеокадастру, що матиме важливе значення для наукового та освітнього забезпечення розвитку земельних відносин. Потребують затвердження і

реалізації галузеві програми фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі земельних відносин.

Вважаємо, що така підготовка землевпорядних кадрів створять умови для підвищення ефективності державного управління в сфері землекористування.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення ролі кадрового забезпечення в системі управління земельними ресурсами в регіонах.

Список використаних джерел

1. Третяк А.М., Третяк В.М., Пендзей Л.В. Стан та проблеми підготовки, підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів у сфері землеустрою. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. № 1-2. 2016. С. 128-135.
2. Мартин А.Г. Розвиток земельних відносин в Україні у середньостроковій перспективі: цілі та завдання. DOI: <http://zsu.org.ua/publications/?id=35411>.

Субочев О.В.,

канд. екон. наук, доц. кафедри міжнародних фінансів,

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ

Слабкі та сильні сторони доктрини ісламських фінансів

За останні двадцять років сектор ісламських фінансів зазнав істотного зростання і на сьогодні за обсягами активів становить близько \$1.814 трлн (шестиразове збільшення за останнє десятиліття). У наш час ісламські фінансові інститути працюють принаймні у 105 країнах і все більше з них уже запровадили (або розглядають питання про впровадження) законодавство, покликане забезпечити нормативно-правову базу для розвитку цього виду фінансової індустрії.

Нами представлено дослідження слабких і сильних сторін доктрини ісламських фінансів з використанням аналітичного методу SWOT-аналіз.

Сильні сторони (Strengths).

1) дозволяють ліквідувати протиріччя між релігійними догматами та потребами мусульманського суспільства у сучасних інститутах розвитку.

У мусульманських країнах (особливо в світських), релігія є, якщо не базисом, то важливим компонентом усіх суспільних відносин. Протягом всієї історії Коран і Сунна залишаються як обов'язковими, так й незмінними.

З іншого боку, розвиток суспільства вимагає постійної модернізації соціальних відносин (політичних, соціальних, економічних, культурних), що призводить до виникнення протиріч між церковними догматами і суспільними потребами у сучасних інститутах. В зв'язку з цим, розвиток ісламських фінансових інститутів та інструментів дозволяє ліквідувати подібні протиріччя, що надає більшу стійкість соціально-економічним системам мусульманських країн, адаптує їх до сучасних реалій і примиряє з релігійними вимогами.

2) запобігають агресивному радикалізму, сприяють толерантному ісламу, поєднаному з сучасністю та глобалізацією.

За умови свого ефективного розвитку, ісламські фінансові інститути усувають розвиток ісламізму – тоталітарної релігійно-політичної ідеології. Ісламізм – це реакція консервативної частини мусульманського суспільства, на наукове і матеріальне відставання, реакція на глобалізацію і на модернізаційні процеси сучасного світу. Ісламізм отримує розвиток там, де, перш за все, спостерігається нестача сучасних якісних інститутів, не в останню чергу – економічних. Розвиток ісламських фінансових інститутів сприяє толерантному сучасному ісламу, позбавленому будь-якого екстремізму та фундаменталізму, який добре поєднується з сучасністю і глобалізацією.

3) запобігають ірраціональній поведінці на фінансових ринках, що сприяє їх стійкості та меншій волатильності, а так й – ризикованості.

В рамках поведінкової економіки (behavioral economics) і її наукового підрозділу – поведінкових фінансів (behavioral finance) вивчається вплив соціальних, когнітивних і емоційних чинників на прийняття економічних рішень. Численні дослідження доводять, що межі раціональності економічних агентів вужчі, ніж це спочатку вважалося в класичній економічній теорії. Вплив такої поведінки (не завжди раціональної) на ринкові змінні – ціни, прибуток, розміщення ресурсів, має цілком конкретні негативні наслідки для макроекономічної рівноваги досліджуваних моделей.

З іншого боку, ісламське право містить в собі низку директив щодо реалізації економічної діяльності. Це, перш за все, заборони на: кредитування (ріба), надмірну невизначеність та інформаційну асиметрію (гарар), спекулятивну поведінку і прийняття зайвого ризику (мейсір), здійснення недозволених релігією видів діяльності (харам). Власне, вони і визначають особливі інструменти і форми відносин, властиві тільки ісламським фінансам. Наявність даних заборон є ефективним механізмом запобігання нераціональній поведінці економічних агентів на фінансових ринках в умовах високого ризику і невизначеності.

4) орієнтуються на реальну економіку.

У теорії, ісламська фінансова модель більше орієнтована на реальну економіку. Ісламські банки функціонують за принципами проектного інвестування, яке передбачає поділ ризиків і пайову участь. Перевагою проектного інвестування є те, що воно дозволяє сконцентрувати значні грошові ресурси на досягненні конкретної економічної цілі.

Також, оскільки в ісламській фінансовій моделі принципи ісламської етики є первинними по відношенню до принципів максимізації прибутку, то в теорії, вона повинна бути більш соціально орієнтованою, ніж традиційна моделі (Economics).

5) формують додатковий і, концептуально, самостійний елемент глобальної фінансової системи.

Розвиток ісламських фінансів формує додатковий і, концептуально, самостійний елемент глобальної фінансової системи. Своєю чергою, різноманітність надає системі більшу стійкість перед кризами, пропонує додаткові можливості (опції)

її учасникам, актуалізує дискусії щодо ефективності існуючих моделей, принципів, методів. Все це, в цілому, позитивно позначається на розвитку, як міжнародних фінансових відносин, так і економічної науки.

Слабкі сторони (Weaknesses).

1) неефективність що властива основній моделі ісламського банкінгу – модель «спільного прибутку та збитку» (profit and loss sharing).

Базовою моделлю в теорії ісламських фінансах є модель «спільного прибутку та збитку» (profit and loss sharing, PLS), однак на практиці в провідних ісламських банках сфера її застосування протягом останніх років стабільно зменшується [1, 2]. Причина лежить в її неефективності. Критики наполягають на нездатності моделі PLS задовольнити потреби індустрії в управлінні прибутком, ризиком, ліквідністю.

Основне зауваження стосується *ризиків невизначеності* – інформаційної асиметрії (information asymmetry). Окрім того, існують мотиваційні проблеми, які визначають *моральний ризик* (moral hazard) – ризик несумлінної поведінки однієї з сторін. У клієнта ісламського банку є спонукальні причини звітувати про менші прибутки, для запобігання банк має займатись більшим моніторингом, аудитом, контролем за прийняттям управлінських рішень, але все це вимагає додаткових витрат часу і коштів, що призводить до зростання *транзакційних витрат*.

Крім того:

- заборона на ведення бізнесу «чужими грошима», а тільки власними;
- заборона на використання механізму застави;
- обмеженість (як варіант, складність) у використанні фінансових інструментів хеджування ризиків у вигляді похідних цінних паперів.

Усе це значно збільшує загальний ризик інформаційної асиметрії і транзакційних витрат всієї банківської індустрії загалом.

Також модель PLS є не зручною для банку з точки зору управління його активами/пасивами. Активи: традиційний банк має можливість розмістити свої активи на будь-який термін – на

рік, місяць, тиждень, день, в той же час, ісламський банк залежить від портфелю проектів – термін фінансування обирається не їм. Пасиви: більша частка депозитів ісламського банку є короткостроковою, отже інвестиційні проекти з більшим строком окупності часто не можуть отримати фінансування.

2) неможливість проведення ефективної монетарної політики центральним банком.

В парадигмі ісламських фінансів, апріорі неможливо реалізовувати контр-циклічну монетарну політику, оскільки банк оперує у «безвідсотковому середовищі», а так, й нема чого «підвищувати» або «знижувати». І хоча є спроби розробити певні «інструменти рефінансування» («refinance facilities») для центрального банку, але поки інструменти що пропонується не є переконливими.

Також сумнівно, що в парадигмі моделі «спільного прибутку та збитку», в якій функціонує ісламський фінансовий сектор, центральний банк може протидіяти таким небезпечним явищам як – кредитна криза (credit crunch) або криза ліквідності (liquidity crisis).

3) відсутність повноцінної система регулювання та нагляду.

Ісламська фінансова система активно розвивається, проте ключовою проблемою залишається відсутність повноцінного регулювання і нагляду на всіх рівнях: саморегулювання (рівень професійної діяльності), національного регулювання, стандартизації та кодифікації – на міжнародному рівні координації і регулювання. Таким чином, створення системи нагляду з повноваженнями і компетенціями набагато ширшими, ніж є у Шариатській Раді, яка стежить лише за дотриманням норм Корану в діяльності фінансової установи, актуальна проблема для подальшого розвитку індустрії ісламських фінансів і ринків [3].

Список використаних джерел:

1. Khan M. Mansoor and M. Ishaq Bhatti. (2008), “Developments in Islamic banking: The case of Pakistan”. Houndsmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

2. Albalawi, Suliman Hamdan. (2015). "Banking System in Islamic Countries: Saudi Arabia and Egypt. available at: <https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/sites/default/files/biblio/108/144947/doc/slspublic/AlbalawiSuliman2006JSD.pdf> (Accessed 4 October 2017).
3. Mozgovy O. M., Subochev O. V. and Yurkevich O. M. (2017), "The basic models of Islamic finance: a critical review", Journal "Investytsiyi: praktyka ta dosvid", [Online], № 6, 2017, p. 20-25, available at: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5422&i=3>, (Accessed 24 May 2017).

Юркевич О.М.,

канд. екон. наук, доц. кафедри інвестиційної діяльності,

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ

Можливості та загрози доктрини ісламських фінансів

Розвиток ісламських фінансів формує додатковий і, концептуально, самостійний елемент глобальної фінансової системи. У свою чергу, різноманітність надає всієї системі більшу стійкість до криз, пропонує додаткові можливості (опції) її учасникам, актуалізує дискусії щодо ефективності існуючих моделей, принципів, методів. Все це, в цілому, позитивно впливає на розвиток, як міжнародних фінансових відносин, так і економічної науки.

Для ґрунтового дослідження питань розвитку ісламським фінансів нами проведений і представлений аналіз загроз і можливостей доктрини ісламських фінансів з використанням аналітичного методу SWOT-аналіз.

Можливості (Opportunities).

1) зростання індустрії ісламських фінансів на 50% швидше ніж традиційні фінанси протягом кількох наступних десятиріч.

Подальший розвиток індустрії ісламських фінансів можливий у двох напрямках: а) збільшення частки фінансового ринку власне у мусульманських країнах; б)

зростання кількості ісламських фінансових установ у немусульманських країнах, перш за все на ринках глобальних та регіональних фінансових центрів.

Таблиця 1. **SWOT-аналіз доктрини ісламських фінансів**

Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
1) зростання індустрії ісламських фінансів на 50% швидше ніж традиційні фінанси протягом кількох наступних десятиріч. Розвиток ісламських фінансів можливий у двох напрямках: • збільшення частки фінансового ринку власне у мусульманських країнах; • зростання кількості фінансових установ на ринках глобальних та регіональних фінансових центрів.	1) внутрішня слабкість і неузгодженість системи фінансових відносин, в основі парадигми яких лежать релігійні догми; 2) вузькість маркетингового бренду «ісламські фінанси».

Іслам сьогодні є найшвидше зростаючою релігією. На сьогодні кількість мусульман у світі вже близько 1,6 млрд, тобто 25% від усього населення, з прогнозним значенням у 2,76 млрд у 2050 році (+73%). В той же час:

- тільки 1-2% всіх активів знаходяться під управлінням ісламських фінансових інститутів;
- менш ніж 20% дорослого населення в країнах МЕНА мають банківський рахунок;
- ісламське мікрофінансування (має, доречі можливості фінансувати розвиток мусульманських громад) охоплює не більше ніж 0,5% від усього ринку [1].

Частка мусульманського населення у розвинених країнах також зростає. Наприклад у Європі кількість мусульман сягнула майже 43,8 млн осіб, у США – 2,8 млн, у швидко зростаючому південно-азійському регіоні – 985,4 млн. Сьогодні налічується 72 країни з мільйоном (або більше) мусульман. До 2030 року, очікується, що таких країн буде 79.

Суверенні фонди ісламських країн (перш за все з країн Перської затоки) за часів профіциту своїх торговельних балансів накопичили значні грошові ресурси які можуть надати значний імпульс розвитку індустрії ісламських фінансів за умов вдосконалення регулювання та подолання слабких місць властивих ісламській фінансовій доктрині.

Все вище наведене, безумовно, визначає значний потенціал розвитку індустрії ісламських фінансів, як на національних ринках ісламських країн, так й на міжнародних ринках – глобальних (Лондон), регіональних (Дубай).

Загрози (Threats).

1) внутрішня слабкість і неузгодженість системи фінансових відносин, в основі парадигми яких лежать релігійні догми.

Є ціла низка фундаментальні проблеми властивих ісламським фінансам, які неможливо вирішити за допомогою раптового винаходу нового інструменту або методу, застосувавши їх як чарівний засіб. Наприклад, впровадження нового фінансового продукту вимагає його схвалення ісламськими богословами у вигляді фетви. Оскільки у практику ввійшло поняття «купівля фетви» (fatwa shopping), можна припустити що ці процедури можуть мати корупційні складові та конфлікти інтересів. Внутрішніми властивостями моделі PLS є моральний ризик, мотиваційні суперечності, значна асиметрія інформації.

Релігійний догматизм обмежує продуктивну критику та конкуренцію ідей. «Сутність» приноситься у жертву «формалізму», а «конкуренція» – домінуванню одній концепції. У зв'язку з цим виникає дискусійне питання – наскільки можливо поєднати іслам з сучасними інститутами, критично важливими для стійкого економічного зростання? Тобто, чи можливо взагалі створити ефективні та конкурентоздатні фінансові інститути, інструменти, ринки, продукти в рамках доктрини ісламських фінансів? І наскільки з часом буде вдалим, з точки зору, не кількісного, а якісного розвитку цей сегмент глобального фінансового ринку?

2) вузькість маркетингового бренду «ісламські фінанси».

Вочевидь даний термін позбавлено універсальності та закріплено за однією релігією – ісламом. Хоча в контексті банківського бізнесу, останнім часом, почав вживатися термін “participant banking” замість “Islamic banking”. Participant – (*пер. з англ.*: учасник, той хто бере участь у чому-небудь) акцентує на моделі партнерського бізнесу, спільного розподілу прибутків та збитків.

Також у деяких випадках можливе негативне ставлення до деякої термінології, наприклад – термін «шаріат» може пов'язуватись з ісламськими квазідержавами, радикальним ісламом, порушенням прав людини тощо. Все це обмежує конкурентоспроможність доктрини, робить ісламські фінанси «нішевим» сегментом глобального фінансового ринку.

Отже, зростання кількості мусульман як у світі, так і в розвинених країнах, швидке зростання активів ісламських фінансових інститутів, поступове вдосконалення та розвиток фінансових ринків ісламських країн, зумовлюють актуальність досліджень у цьому напрямі розвитку світового фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Karim, Nimrah; Tarazi, Michael; Reilli, Xavier (2008), "Islamic microfinance: An emerging market niche", available at:
<http://documents.worldbank.org/curated/en/500601468177566653/pdf/470010ENGLISH01PUBLIC10FocusNote149.pdf> (Accessed 4 October 2017).

*Тяжкороб Ірина Володимирівна,
 доктор економічних наук, доцент,
 професор кафедри фінансів, банківської справи та
 страхування
 ЛННІ ДВНЗ Університет банківської справи
 м. Львів, Україна*

Інвестиційна складова стратегії просторового розвитку регіонів України в умовах інноватизації

В сучасних умовах пошук можливостей регіонального розвитку виявляється через прояв позитивного впливу процесів інтеграції та їхнього інвестиційного забезпечення. При цьому перспективним напрямом інтеграційних процесів в регіонах на сьогодні є розвиток нових просторових форм організації економіки регіону, зокрема, регіональних кластерів підприємств. Розвиток регіональних кластерів підприємств та активізація інвестиційної діяльності у своїй єдності мають найбільший потенціал для соціально-економічного розвитку регіонів. Від рівня і характеру включення в інтеграційні процеси різних підсистем регіонів значною мірою залежать масштаби і темпи економічного зростання, ефективність діяльності підприємств, підвищення добробуту населення, залучення в інвестиційно-інноваційний простір, формування прогресивної структури регіональної економіки, зростання зайнятості населення, вектор трансформації системи цінностей, трудових і соціальних правил поведінки [2, с. 14]. Зарубіжний позитивний досвід свідчить, що досягнення, які призводять до

інтенсифікації соціально-економічного розвитку регіону, приносять вигоди не тільки державі та регіону, а й стосуватимуться інтересів самих інвесторів.

Розвиток просторових форм організації економіки регіону в нашій країні, як і в усьому світі, що динамічно інтегрується, затребуваний умовами переходу до інноваційного типу відтворення. Інтеграція підприємств та організацій у певні просторові форми ґрунтується на високих технологіях та людському капіталі. Структура та розмір інвестицій визначають процес техніко-технологічного оновлення, що в результаті формує безпеку регіонів та стратегічний розвиток економіки країни через підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку. За даними аналітиків, для забезпечення приросту конкурентоспроможності економіки країни на 5% слід інвестувати в інноваційний процес, дослідження з розробки нових технологій 25 % ВВП [1, с. 12]. Однак процес інвестування структур економічного розвитку вимагає не тільки кількісних, а й якісних змін. Тому структурно-інноваційне оновлення у кінцевому підсумку орієнтовано у відповідності зі світовими стандартами і тенденціями на здійснення мети щодо виходу на певне місце на світовому ринку. Відтак, близько 80 % інвестицій повинні бути інноваційними (сприяти інноватизації) і стимулювати структурні зміни у вітчизняній економіці [1, с. 12].

Отже, в системі сучасного розширеного відтворення інвестиційне забезпечення стратегії розвитку просторових форм організації економіки регіону набуває особливого значення (рис. 1). Процеси інвестиційного забезпечення розвитку простору можуть бути не тільки стихійними, коли їх формування відбувається на рівні більшою мірою господарської взаємодії розташованих поруч територій, а й керованими, коли такі процеси виявляються настільки ефективними та помітними, що стають предметом уваги державних владних структур, які прагнуть надати таким зв'язкам регульованого та чітко спрямованого характеру [1, с. 33-34]. При цьому варто враховувати, що і стихійні, і керовані інтеграційні процеси передбачають виключно добровільну згоду їх формування, виконання, координації у сфері дотримання параметрів взаємної зацікавленості. Інтенсивність формування та розвитку простору

забезпечується в результаті початкового існування об'єктивного середовища (умов) такого формування та факторів, які відображають реальне бажання та можливість у майбутніх учасників співпрацювати задля отримання позитивних результатів. Водночас, стратегічні документи регіонального розвитку повинні містити чіткі розділи, що характеризують міжрегіональну взаємодію, напрями та механізм такого співробітництва.

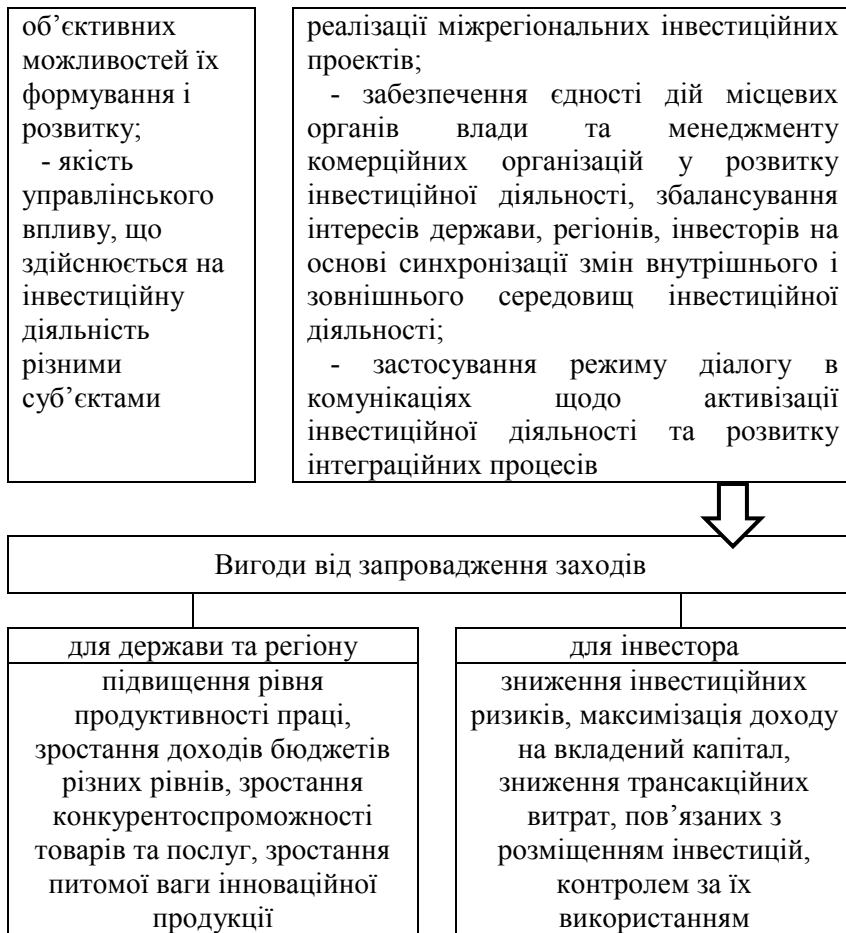

Рис. 1. Елементи інвестиційної складової стратегії розвитку просторових форм організації економіки регіону [3, с. 18-21; 4, с. 49-51]

Для стратегічного розвитку просторових форм організації економіки регіону необхідним є впровадження у практику роботи інтегрованих у них підприємств документів стратегічного типу (планів, проєктів, програм) та ефективного управління ними.

Список використаних джерел:

1. Гусарова В. Ю. Механизмы инвестиционного обеспечения инноватизации структур экономического развития: источники и направления / В. Ю. Гусарова, М. П. Посталюк // Вестник экономики, права и социологии. – 2014. – № 1. – С. 8-11.
2. Карлова О. А. Інвестиційне забезпечення процесів розвитку регіональних кластерів підприємств / О. А. Карлова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2017. – № 45. Т. 1. – С. 13-20.
3. Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України / С. О. Біла, І. Г. Бабець, І. В. Валюшко, Я. А. Жаліло [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 32 с.
4. Тяжкороб І.В. Просторові форми організації економіки регіону : стратегія розвитку та інвестиційне забезпечення : монографія / І. В. Тяжкорою. – Київ : «Видавництво Людмила», 2018. — 404 с.

***Olga Zavydivska, PhD in Economics, Associated Professor
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan
Bohoberskyi, Lviv city, Ukraine***

Assessment center: the essence, components and practice of using in Ukraine

Nowadays there are a multitude of changes occurring within and around the world of work. The job market is growing significantly. There are also changes occurring in the way in which organizations manage themselves. Many modern organizations are structuring jobs in order to create “high-performance work system”.

The increases in the labor pool, coupled with the changing nature of the “employee – employer” implicit contact, puts additional pressure on human resource management to develop tools that will

best organization to recruit, select, train, and retrain the very best talented available.

An assessment center, combining different tools and methods, is one of the world spread way to assess candidates suitability for specific types of employment, especially management. Today it is important to understand the essence of assessment center and its input to the development of the company as well as its high results in industry.

According to the International Task Force on Assessment Center Guidelines, assessment centers [1]:

- Conduct job analyses of relevant behaviors;
- Classify participants' behaviors into meaningful and relevant categories;
- Use techniques that are designed to provide information for evaluating the dimensions previously determined by the job analysis;
- Involve multiple assessment techniques, such as tests, interviews, questionnaires, sociometric devices, and simulations;
- Include a sufficient number of job-related simulations, allowing opportunities to observe the candidate's behavior related to each competency/dimension being assessed;
- Utilize several assessors to evaluate each participant;
- Employ thoroughly trained assessors;
- Provide a means for assessors to record their observations of participants' behavior as it occurs;
- Involve the preparation of an assessor's report;
- Base the integration of behaviors on the pooling of assessors' information, or upon a statistical integration process validated in accordance with professionally accepted standards.

Assessment centers are a series of exercises commonly used by employers to test skills which are not assessable from the traditional interview alone [2-5]:

- In-tray exercises
- E-tray exercises,
- Group exercises
- Role play exercises
- Presentation exercises
- Analysis exercises
- Case study

- Competency based interviews
- Strength based interviews
- Psychometric tests numerical reasoning, verbal reasoning, inductive reasoning, diagrammatic reasoning, logical reasoning, error checking, verbal comprehension, situational judgment, personality questionnaires etc.)

In Ukraine assessment centers are represented by foreign employers with large scale of industry.

Assessment centers are a regular feature of the recruitment process for graduate scheme and programs in IT. Employers bring together a group of candidates who complete a series of exercises, tests and interviews that are designed to evaluate their suitability for jobs and roles in their organization. This industry is represented by such companies as EPAM, SoftServe, Malkos, PwC, KPGM, E&Y.

The PwC assessment center involves numerical, verbal and inductive reasoning tests, an individual written exercise, a group exercise and a role-play exercise. Graduate consulting strategy and economic roles also have a case study exercise and a presentation exercise [4].

KPGM's assessment center has an e-tray exercise based on fictional emails. The same information then leads on to a written exercise. There is also a group exercise which ends with the group presenting their findings. There is also a 10-minute individual presentation exercise to a partner who asks you questions. There is also the classic partner interview [5].

The assessment center for E&Y involves a partner interview and a group exercise discussion. This is often followed by a case study exercise where you present your recommendations in a brief report or presentation [6].

Large organizations may book a venue such as a hotel or training center for the selection center, which may last two days and involve specialized staff such as psychologists, whereas smaller organizations may just run a day of exercises at their office. According to current research assessment centers are most popular with service companies (e.g. retailers and banks), followed by public sector organizations with the lowest usage being by manufacturing companies.

Evaluation by several assessors and the opportunity to observe the candidate over an extended period make the outcome of an assessment center more objective than other selection instruments. Companies preparing for an assessment center deal intensively with the job and requirement profile, which makes them especially aware of the criteria the ideal candidate should fulfill. This helps minimize the client's risk of hiring the wrong person.

Joining the company is easier for candidates who have been selected via an assessment center. Upon entering they already have their first contact persons, and joint decision-making in the assessment center creates from the start a greater trust between the new employee and his surroundings.

The preponderance of research evidence indicates that, when designed and conducted in a manner consistent with professional guidelines, assessment centers are valid predictors of future promotions and job performance. Additional research suggests that assessment centers have less adverse impact on women and minorities than many other commonly used selection tools, and courts generally have upheld the use of properly designed assessment centers.

The primary criticism of assessment centers is that they are very expensive in terms of both development and implementation, which makes their use infeasible for many small organizations. Other researchers question the convergent and discriminant validity of the measurement of behavioral dimensions in assessment centers. One method used to overcome the expense problem is to videotape the candidates' performance and have the assessors evaluate them later. This avoids costs and problems related to the logistics of assembling candidates and assessors. Another technique is to use situational judgment tests or written simulation tests. Candidates either choose the best course of action from a selection of choices or provide a written course of action. Research indicates that situational judgment tests are good predictors of job performance.

List of references:

1. Caldwell, C., Thornton, G. C., & Gruys, M. (2011). Ten classic assessment center errors: Challenges to selection validity. *Public Personnel Management*, 32(1), pp. 73-88.

2. <https://www.assessmentday.co.uk> – Assessment Centre Guide.
3. <http://www.referenceforbusiness.com> – Reference for business.
4. www.pwc.com/ua/uk – PwC Ukraine.
5. www.kpmg.com/ua – KPMG Ukraine.
6. www.ey.com/UA/uk/Home – Ernst & Young Ukraine.

***Максименко Наталія кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та правового регулювання авіаційної
діяльності, Льотна академія Національного авіаційного
університету, Кропивницький, Україна***

Організація ринку земель сільськогосподарського призначення

Одним зі специфічних ринків є ринок землі, який має безліч особливостей, що відрізняють його від інших ринків. Так, на сьогодні ринок землі в Україні чітко диференціюється залежно від напрямку використання. За наявного природно ресурсного потенціалу Україна належить до досить забезпечених країн світу.

Останнім часом у сфері регулювання відносин щодо земель сільськогосподарського призначення відбулися зміни. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» від 10 липня 2018 року № 2498-VIII [2] внесено низку змін і доповнень до Земельного кодексу України, Закону України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-XIV та інших законів з метою оптимізації використання та розпорядження земель сільськогосподарського призначення. Даний акт істотно змінює правовий режим орендованих земель, встановлює особливості використання та розпорядження

земельними ділянками, розташованими у масиві земель сільськогосподарського призначення, а також полезахисними лісовими смугами, які обмежують такий масив. Зазначені вище зміни стосуються не усіх земель сільськогосподарського призначення, а лише земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства та особистого селянського господарства. Слід зазначити, що зміни, передбачені вказаним актом, ввелися у дію 1 січня 20109 року.

Позитивною нормою після внесення змін, можна вважати норму Земельного кодексу, а саме – ст.. 37-1 «Особливості використання та розпорядження земельними ділянками, розташованими у масиві земель сільськогосподарського призначення, а також полезахисними лісовими смугами, які обмежують такий масив», спрямовану на оптимізацію використання земельних ділянок і формування цілісних земельних масивів. Так, п. 2 ст. 37-1 визначає повноваження власника земельних ділянок усіх форм власності, розташованих у масиві земель сільськогосподарського призначення, який може здійснювати обмін такими земельними ділянками.

Обмін (міна) земельної ділянки державної або комунальної власності, розташованої у масиві земель сільськогосподарського призначення, на іншу земельну ділянку, розташовану у цьому ж масиві, здійснюється лише у разі, якщо обидві земельні ділянки мають однакову нормативну грошову оцінку або різниця між нормативними грошовими оцінками становить не більш як 10 відсотків [1].

Більш того, на такі угоди не поширюється заборона (мораторій) на відчуження земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, а також виділених в натурі шляхом реалізації права на земельну частку (пай) земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства, яка передбачена у п. 15 Розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України [1].

Продовживши аналіз ст.. 37-1, у п. 3 вказаної статті зазначено, що власники та орендарі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, розташованих у масиві

земель сільськогосподарського призначення, на період дії договору оренди можуть обмінюватися належними їм правами користування земельними ділянками шляхом взаємного укладання між ними договорів оренди, суборенди відповідних ділянок [1]. Дана норма істотно оптимізує процес землекористування у межах цілісних земельних масивів.

Наступне, на що слід звернути увагу, - орендарі земельних ділянок зобов'язані письмово повідомити орендодавця про обмін належними їм правами користування земельними ділянками протягом п'яти днів з дня державної реєстрації права суборенди. У письмовому повідомленні зазначаються кадастровий номер земельної ділянки (за наявності), строк, на який укладено договір суборенди, та особа, якій передано в суборенду земельну ділянку. Письмове повідомлення надсилається орендодавцеві рекомендованим листом з повідомленням про вручення або вручається йому особисто під розписку.

Також позитивним є те, що власник або користувач земельної ділянки, земельна ділянка якого передається в оренду (суборенду) особі, якій належить право користування істотною частиною масиву земель сільськогосподарського призначення, має право на відшкодування майнової шкоди, завданої йому в результаті такої передачі, у повному обсязі [3].

Продовжуючи аналіз змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю та землекористування, ст. 37-1 Земельного кодексу України визначає право особи, якій належить право користування істотною частиною масиву земель сільськогосподарського призначення, орендувати інші земельні ділянки сільськогосподарського призначення, розташовані у такому масиві, а у разі якщо інші земельні ділянки перебувають в оренді, - на одержання їх у суборенду, за умови передачі їх власнику (орендарю) у користування (оренда, суборенда) іншої земельної ділянки, розташованої у цьому ж масиві, на такий самий строк та на таких самих умовах, якщо внаслідок черезсмузжя невикористання таких земельних ділянок створює перешкоди у раціональному використанні земельних ділянок, що перебувають у користуванні цієї особи. Такою особою є

землекористувач, якому належить право користування (оренда, емфітевзис) земельними ділянками, розташованими у масиві земель сільськогосподарського призначення, загальною площею не менш як 75 % усіх земель масиву [1].

У цьому випадку право оренди землі набувається в порядку, встановленому у статті 8-2 Закону України «Про оренду землі». Так, за наявності пропозиції іншої особи щодо укладення договору оренди цієї ж земельної ділянки, особа (крім особи, яка має переважне право на поновлення договору оренди відповідно до статті 33 Закону України «Про оренду землі»), якій належить право користування істотною частиною масиву земель сільськогосподарського призначення, має переважне право на укладення договору оренди на умовах, не гірших, ніж умови для зазначеної особи. При цьому за наявності пропозиції особи, яка має переважне право на поновлення договору оренди, на укладення договору оренди цієї ж земельної ділянки переважне право не застосовується.

Запропоновані зміни допомагатимуть вирішенню більшості існуючих проблем землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення та сприятимуть запобіганню порушень прав та охоронюваних законом інтересів землевласників і землекористувачів. Слід також зауважити, що тенденції, які спостерігаються у аграрному секторі економіки держави, свідчать про те, що, навіть після можливого зняття мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення, оренда землі буде тривалий час продовжувати залишатись основою аграрного землекористування в Україні. Тому ці заходи будуть корисними і в умовах майбутнього ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення.

Список використаних джерел:

1. Земельний Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III.
Дата оновлення: 07.02.2019. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n299> (дата звернення 25.10.2019).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання

рейдерству та стимулювання зрошення в Україні: Закон України від 10 липня 2018 року № 2498-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19> (дата звернення 25.10.2019)

3. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 № 161-XIV. Дата оновлення : 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#n33>. (дата звернення 28.10.2019)

Фурман Ірина Володимирівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри адміністративного

менеджменту та альтернативних джерел енергії

Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця)

Основні проблеми розвитку бурякоцукрового виробництва в Україні та шляхи їх подолання

Бурякоцукрова галузь є однією з основних у агропромисловому комплексі України, розвиток якої визначає продовольчу безпеку країни, її експортний потенціал, сприяє розвитку інших галузей харчової промисловості та є джерелом значних фінансових надходжень до Державного бюджету України. Втім, на сучасному етапі дана галузь характеризується зменшенням обсягів виробництва сировини, а відтак і цукру, незадовільним станом взаєморозрахунків з партнером через нестачу грошових коштів і обігових засобів, високими затратами праці та виробництва.

За останній рік цукрова галузь зарекомендувала себе в якості провідного світового експортера бурякового цукру і показала, що ми можемо бути конкурентними на ринку. Цього вдалось досягнути за рахунок збільшення посівних площ, запуску додаткових виробничих потужностей та підвищення врожайності цукрових буряків. Окрім того, виробництво цукру І-ї категорії в цьому році досягнуло рекордних 50% в загальній структурі, що свідчить про те, що виробники активно модернізують виробництво та інвестують в розвиток сектору. Проте, чимало роботи залишається в сфері державної підтримки

та регулювання, адже все ще не вирішена логістична проблема та не затверджений механізм переходу виробництва до європейських стандартів.

В Україні існує тенденція до зростання середньої врожайності, що свідчать показники виробництва цукру за останні 5 роки. Циклічність та нестабільність виробництва власного бурякового цукру призводить до того що ці періоди ціни на цукор на внутрішньому ринку значно зростають, що стимулює виробників збільшувати площі посівів цукрових буряків. У кінцевому результаті виробництво цукру знову збільшується, через відсутність зовнішніх ринків та перевищення пропозиції над попитом на цей продукт на внутрішньому ринку ціни знову падають до критично низького рівня. Такі цикли у бурякоцукровій галузі України спостерігається вже понад 10 років [3].

Переробку цукрових буряків та виробництво цукру у 2015 році проводять 36 цукрових заводів. На цукрові заводи станом на 11 листопада 2015 року надійшло 7,63 млн. тонн цукрових буряків та перероблено 6,82 млн. тонн цукрових буряків, з яких вироблено 991,8 тис. тонн цукру. Вихід цукру в цілому по Україні від початку виробництва у 2015 році склав 14,73% проти 13,85% у 2014 році [3]

Станом на 31 жовтня 2017 року було виготовлено цукру понад 1 млн. т і перероблено цукрових буряків 7,2 млн. т. У кінці жовтня працювало 40 цукрових заводів. Їх добова потужність із переробки цукрових буряків становила 172,4 тис. т, що на 6% більше порівняно з минулим роком. Цьогоріч цукристість солодких коренів виявилася нижчою, порівняно з минулорічним урожаєм. Якщо торік цей показник становив 17,9%, то нинішнього – 17,2%. Вихід цукру також зменшився. Поточного року він становив 14,2% проти 14,9% минулого. Разом з тим, за оцінками галузевої асоціації, виробництво цукру вдасться зберегти на рівні минулого року. Так, цьогорічна площа під цукровими буряками розширилася порівняно з минулорічною на 9% та досягла 318 тис. га. Станом на 30 жовтня 2017 року в Україні викопано цукрових буряків на площі 227,1 тис. га, що становить 71% до прогнозу.

Коливання обсягів виробництва цукрових буряків

пояснюється сильним впливом кон'юнктури внутрішнього ринку цукру, яка нестабільна через обмеженість ринку збуту та неефективне державне регулювання [7].

Якщо за період 2005-2017 років посівні площі в Україні під цукровими буряками зменшились удвічі, то й урожайність зросла майже у стільки ж. Тому обсяги виробництва цукрових буряків та цукру суттєво не змінилися. Нинішнього року урожайність становить близько 44,5 ц/га, валове виробництва очікується близько 14,2 млн. т. Найбільше врожаю «солодких» коренів зібрано у Вінницькій, Полтавській та Хмельницькій областях.

Аналізуючи регіональні особливості галузі, варто відзначити, що лідируючі позиції щодо площ посівів та виробництва цукрових буряків серед основних бурякосійних областей можна віднести Вінницьку і Полтавську. Так, у Вінницькій області площа посівів під цукрові буряки склала 51,7 тис. га, виробництво – 2057 тис. тонн, у Полтавській – 28,6 тис. га та 1395,8 тис. тонн відповідно.

Слід зазначити, що виробництво сільськогосподарської продукції потребує переоснащення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників всіх форм власності новою технікою. Сьогоднішній стан машино-технологічного комплексу у сільському господарстві України не забезпечує інноваційного розвитку галузі. Більше 80% тракторів і комбайнів використовується 10–15 і більше років. Зменшення кількості тракторів, збиральних комбайнів та інших машин призвело до зменшення сумарних енергетичних потужностей у сільському господарстві та енергозабезпеченості. Основними причинами, що гальмують оновлення машино-тракторного парку сільгосптоваровиробників є: відсутність обігових коштів для придбання нової техніки (джерелом фінансування раніше були кошти ПДВ, частина яких залишалася в підприємствах, тепер немає); відсутність дешевих кредитів (сьогодні банки дають кошти під 25–30%); не ефективність системи фінансового лізингу; відсутність необхідного державного протекціонізму техніці вітчизняного виробництва; жорстка конкуренція іноземних фірм-виробників сільськогосподарської техніки на українському ринку [9].

Обсяги придбання імпоротної техніки перевищили 80% в структурі ринку, через що економіка України втрачає близько 4 млрд. грн. Виходом з цієї проблеми є преференції вітчизняній техніці на внутрішньому ринку України та освоєння виробництва техніки з параметрами, узгодженими з технологіями та обсягами робіт.

В останні роки бурякоцукрове виробництво значно поліпшило свої основні показники порівняно з доринковим періодом – урожайність коренеплодів, їх цукристість і збір цукру при загальному спаді обсягів виробництва цукросировини і цукру.

Найбільший недолік, що впливає на виробництво, деформує внутрішній і зовнішній ринок цукру – це нестабільність і щорічне коливання розмірів посівних площ, а звідти і валових зборів буряків і цукру. Великим недоліком є те, що Україна не має стабільних зовнішніх ринків цукру. Цукор виробляється низької якості з дорогої сировини, що є неконкурентоспроможним на світовому ринку.

Оптово-відпускні ціни на цукор в Україні станом на 20 жовтня 2017р коливалися від 11,9 до 16,4 тис. грн./ т. При цьому мінімальна ціна на цукор була зафіксована в Тернопільській області, а максимальна – в Луганській; середня становила 14,3 тис. грн. Порівняно з відповідною датою минулого року солодкий пісок подорожчав на 10%. Проте за останній місяць ціни на нього знизилися на 2% [6].

Про підвищення внутрішніх цін свідчать і дані Держстату України. До того ж ціни роздрібних мереж мали вищі темпи зростання порівняно з оптово-відпускними. Так, за офіційною статистикою у вересні 2017 року споживчі ціни на цукор підвищилися порівняно з відповідним періодом минулого року на 14,5%. Проте порівняно з попереднім місяцем знизилися на 0,5%. Це незначне відставання роздрібною мережею пояснюється наявними запасами цукру, сформованими в попередні періоди. Тож після їх продажу пересічні споживачі відчують зниження оптово-відпускних цін. Загалом у наступні місяці збережуться передумови до подальшого зниження цін [5].

Подорожчання цукру впливає на зменшення обсягів його споживання. Тож виробники активно розглядають можливості

реалізації продукції на зовнішніх ринках. Середня ціна імпорту українського цукру становить майже \$500/т. До того ж держава повертає експортерам податок на додану вартість. Загалом за 1 тону «піску», проданого закордон, цукрові заводи отримують більш як 16 тис. грн., що значно перевищує ціну внутрішнього ринку [6].

Цукор належить до стратегічних видів продовольства, які підлягають державному регулюванню. Останнє передбачає обмеження у надходженні продукції на внутрішній та зовнішні ринки, визначення мінімальних цін на цукрові буряки та цукор, визначенні обсягів закупівель продукції до Державного фонду та встановленні цін для проведення таких закупівель.

Важливою складовою подальшого розвитку виробництва цукру є модернізації систем енергоспоживання переробних підприємств. Виробництво цукру потребує значних витрат енергії, тому на підприємствах переходять на застосування сучасної інженерної інфраструктури та запровадження альтернативної енергетики.

Основною причиною зниження виробництва цукру є складні погодно-кліматичні умови (літня засуха) що негативно вплинула на врожайність цукрових буряків. Не високий рівень валового збору цукрових буряків, при виробництві цукру, може компенсуватись за рахунок великого вмісту цукру, який міститься в солодких коренях.

Проаналізувавши сучасний стан бурякоцукрової галузі ми бачимо основні тенденції:

- глибока системна криза, через дефіцит обігових коштів, відсутність пільгового кредитування, висока собівартість виробництва цукрових буряків та цукру що значно вища за ціну реалізації;

- неефективне регулювання ринку цукру призводить до циклічності та нестабільності виробництва власного бурякового цукру, що впливає на дестабілізації внутрішнього та втраті зовнішніх ринків;

- істотно зменшилися посівні площі під цукрові буряки, відбулося скорочення сировинних зон цукрових заводів, однак збільшилась врожайність;

- сформувалась група вертикально інтегрованих компаній,

які переробляють близько 70-80% вирощених цукрових буряків та мають можливість інвестувати в реконструкцію і модернізацію цукрових заводів.

Ситуація у бурякоцукровій галузі України потребує негайних спільних дій за участю органів державної влади та виробників цукру для вироблення чіткої спільної стратегії поведінки всіх гравців на ринку цукру.

Для подолання кризових явищ в бурякоцукровій галузі України необхідно, об'єднавши зусилля на державному, галузевому та корпоративному рівні, забезпечити комплекс функціональних, структурних, інвестиційних, енергетичних та сировинних змін, а саме:

- включити програму розвитку бурякоцукрової галузі до складу аграрного комплексу у програмі «Стратегії реформ-2020», зокрема передбачити конкретні обсяги виробництва цукрових буряків та цукру; - забезпечити відповідну якість цукру до міжнародних технічних, санітарних та фітосанітарних норм;

- створити ефективні технології вирощування та переробки цукрових буряків;

- запровадити технології виробництва біоетанолу; сучасного енергоощадного обладнання та автоматизованої системи управління процесом цукроваріння;

- створити Асоціацію експортерів цукру;

- відновити членства в Міжнародній організації цукру та активізувати комерційну дипломатію на цільових закордонних ринках;

- залучити інвестиції у модернізацію техніко-технологічної бази галузі, розвиток інфраструктури логістики та експорту;

- забезпечити закупівлю Аграрним фондом цукру білого квоти «А» у його виробників для формування державного інтервенційного фонду у обсягах, передбачених законодавством;

- підготовка висококваліфікованих кадрів.

Для розвитку цукробурякового комплексу України необхідно впровадити сучасні технології вирощування цукрових буряків, забезпечити господарства високоякісним насінням,

мінеральними добривами, необхідними хімікатами. В першу чергу слід модернізувати цукрові заводи, щоб розширити їхні виробничі потужності.

Одним із перспективних напрямів інноваційного розвитку цукрової галузі є поєднання на цукровому заводі виробництва цукру та біоетанолу, що дозволить вирішити енергетичну та продовольчу проблеми, а також в разі збільшить прибутковість підприємств. Таким шляхом збільшимо кількість робочих місць на виробництві, зросте кількість посівних земель цукрового буряка, і підвищиться конкурентно спроможність біоетанолу.

Ще однією перспективою є створення спільних цукропереробних підприємств із залученням іноземних інвестицій. Про це переконливо свідчить досвід створення й діяльності спільного українсько-австрійсько-німецького підприємства «Укрінтерцукор». Причиною, чому потрібно залучати фахових інвесторів є ще те, що велика кількість фірм, яким належить акції цукрових заводів, практично не займаються вирощуванням буряків та їх переробкою через свою некомпетентність у даній галузі. Проблема інноваційного розвитку цукрових заводів ускладнюється браком спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи для цукрової галузі.

Для перспективного розвитку потрібно вдосконалити механізм формування внутрішнього ринку й виходу на зовнішній. Технічне переобладнання діючих цукрових заводів дасть можливість значно підвищити економічну ефективність цукрової промисловості; ввести в дію потужності з виготовлення біоетанолу, біогазу, твердих видів палива та ін., що сприятиме підвищенню рівня продовольчої та енергетичної безпеки країни.

Слід зазначити, що при виробництві цукру можливе також виробництво різних ароматизаторів, підсолджуючих речовин. Для цього під час модернізації українських заводів слід враховувати необхідність ефективнішого використання цукрових буряків. Зрозумілим є те, що галузь цукровиробництва для України є перспективною. Модернізація усього процесу дасть змогу підвищити якість проміжних, та кінцевого продукту, збільшити економічний ефект від виробництва, розширити асортимент готової продукції, що підвищить

ринкову вартість активів галузі.

На сьогоднішній день, одні з основних шляхів для покращення стану в бурякоцукровій галузі є удосконалення державно-правових, кредитних та інвестиційних механізмів. Ситуація у бурякоцукровій галузі України потребує негайних спільних дій за участю органів державної влади та виробників цукру для вироблення чіткої спільної стратегії поведінки всіх гравців на ринку цукру. Необхідна оптимізація у виробництві цукру та цукрових буряків, шляхом реконструкції заводів та вирішення проблем з надлишковими потужностями.

Список використаної літератури

1. Боднар В.С., Фурса А.В. Цукробуряковий підкомплекс України: напрями стабілізації та індикатори розвитку до 2020 року. *Економіка АПК*. - 2014. - № 1. - С. 20-29.
2. Гриценко А.С. Цукробурякове виробництво України: сучасний стан та тенденції розвитку бурякосіючих підприємств. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Вип. 1. С. 73-80.
3. Данилишин М.С. Стан бурякоцукрової галузі України та шляхи його удосконалення. *Ефективна економіка*. 2015. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4579>
4. Данилишин М.С. Стан, проблеми та перспективи розвитку бурякоцукрового виробництва України. *Інноваційна економіка*. 2014. № 6. С. 53-58.
5. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2019).
6. Здобутки та перспективи вітчизняної цукрової галузі. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/10690-zdobutky-ta-perspektyvy-vitchyzniano-tsukrovoyi-haluzi.html>
7. Калетнік Г.М., Пришляк Н.В. Виробництво біоетанолу з цукрових буряків – один із головних чинників стабілізації галузі. *Економіка АПК*. – 2013. – № 3 – С. 65-67.
8. Костенко Т.О. Виробництво біоетанолу як перспективний напрям інноваційного розвитку цукрової галузі України. *Економічні науки*. 2014. №9. С. 5-8.

9. Маслак О.В. Тенденції цукрового ринку. *Агробізнес сьогодні*. 2013. №18. С.26.
10. Національна асоціація цукровиків України: офіційний веб-сайт. URL: <http://ukrsugar.com/uk>

Гонтарук Ярослав Вікторович

асистент кафедри аграрного менеджменту

Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця)

Розвиток кооперації в сільському господарстві, як напрям досягнення енергетичної незалежності

В сучасних умовах трансформаційних перетворень у сферах економічної, соціальної, суспільної і політичної діяльності велика роль належить кооперативному руху, який проявляється у формі різних кооперативних об'єднань і організацій. В аграрному секторі економіки кооперація має пріоритетне значення серед інших видів кооперації в Україні і на сучасному етапі відіграє одну із вирішальних ролей у становленні ринкових відносин на селі [9].

Об'єднуючись в обслуговуючі кооперативи, сільськогосподарські виробники отримують можливість ефективніше працювати за умови взаємної допомоги один одному. При цьому великого значення набуває державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, яка збільшує їхні фінансові можливості для діяльності [2].

Процесі інтеграції і кооперації на селі на даний час проходять з певними труднощами. Звичайно, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» створив передумови для становлення і розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України, проте не було створено пільгових умов для кооперативного руху [13].

Кооперація в дії сприятиме розвитку вертикальних зв'язків аграрних виробників сільськогосподарської продукції із підгалузями її подальшої переробки.

Станом на 01.01.2019 р. загальна кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів становила 1286, що на 264 більше в порівнянні з 2014 роком. Більшість з

zareєстрованих і діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є багатофункціональними, тобто проводять більше одного виду діяльності [1].

З 95 кооперативів Вінницької області найбільшу частку займають молочарські – 42, плодоовочеві – 6, по обробці землі та збиранню врожаю – 6, інші – 41. Проте, із 95 зареєстрованих кооперативів лише 38 діючих, що становить 36,1 % від загальної кількості зареєстрованих [10].

Подальший розвиток кооперації на селі можливий за рахунок створення сприятливих умов для розвитку СОКів, які включатимуть: фінансову участь у створенні даних підприємств держави в особі сільських рад, учасників кооперативів та потенційних інвесторів; створення сприятливого законодавства; юридичний супровід та консультаційна підтримка майбутніх учасників кооперативів органами місцевої влади (сільські, селищні ради).

Основними завданнями розвитку СОК є наступні:

- підвищення ефективності виробництва сільськогосподарського виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, проведення окремих технологічних операцій, здійснення маркетингових досліджень, а також збільшення прибутку від реалізації продукції;

- сприяння формуванню на кооперативних засадах елементів інфраструктури аграрного ринку – агроторгових домів, заготівельних пунктів, оптових продовольчих та овочевих ринків;

- формування сприятливого конкурентного середовища шляхом підтримки розвитку альтернативних комерційних структур;

- розвиток та підвищення ефективності СОК, підвищення доходів та рівня життя сільських жителів;

- створення додаткових робочих місць у сільській місцевості.

За приклад розвитку обслуговуючої кооперації в сільських територіях, на нашу думку, варто взяти прийняту у Вінницькому регіоні «Програму розвитку особистих

селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва на 2016-2020». Програма спрямована на підтримку та розвиток особистих селянських господарств в регіоні, фермерських господарств та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, як рівноправних форм господарювання в сільській місцевості в умовах сьогодення, закріплення позитивних тенденцій у їх діяльності. Також передбачається подальший розвиток в області інфраструктури аграрного ринку регіону, дорадництва та сільського зеленого туризму [12].

Розвиток кооперативів на селі можливо здійснювати для надання послуг з гарячого водопостачання, шляхом створення енергокооперативів.

Енергетичний кооператив здійснює діяльність на ринку, що перебуває у стані природної монополії, та суміжних ринках, тому законом мають бути врегульовані особливості його функціонування.

Наразі правове регулювання у сфері функціонування енергетичних кооперативів здійснюється законами «Про кооперацію» та «Про споживчу кооперацію», «Про електроенергетику», «Про теплопостачання», «Про засади функціонування ринку електричної енергії», «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг». Необхідним є прийняття Закону України «Про енергетичну кооперацію», у якому має бути визначено зміст поняття «енергетичний кооператив» та його правовий статус, особливості господарської діяльності кооперативу та засоби державного регулювання.

Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» передбачає, що до 2025 року здебільшого буде завершено реформування енергетичного комплексу України, досягнуто першочергових цільових показників з безпеки та енергоефективності, забезпечено його інноваційне оновлення та інтеграцію з енергетичним сектором ЄС [14].

Важливим заходом з реалізації стратегічних цілей у секторі альтернативних джерел енергії є збільшення використання біомаси у генерації електро- та теплоенергії шляхом:

- стимулювання використання біомаси як палива на підприємствах, де біомаса є залишковим продуктом;
- інформування про можливості використання біомаси як палива в індивідуальному теплопостачанні;
- сприяння створенню конкурентних ринків біомаси [5].

Зокрема, в Енергетичній стратегії України до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» передбачено:

- забезпечення реалізації проектів з децентралізації енергопостачання на місцевому рівні (на основі використання відновлюваної енергетики, «розумних мереж», підвищення енергоефективності);
- створення умов для формування системи з логістичного забезпечення та інфраструктури для збирання біологічної сировини та подальшого її транспортування;
- сприяння розвитку місцевих енергетичних ініціатив, зокрема малого та середнього підприємництва в енергетичній сфері та створення енергетичних кооперативів [6].

Газифікація сіл є досить дороговартісною. Проте є альтернативний шлях – створення котелень на соломі для централізованого обігріву та постачання гарячої води. Паливом можуть стати відходи від вирощування зернових та олійних культур.

Проведені дослідження у сфері спалювання сухої соломи довели, що її енергетична ефективність/енергетична цінність від спалювання становить 15 мегаджоулів на 1 кг, а енергетична цінність від спалювання вугілля формується на рівні 25-27 мегаджоулів на 1 кг. У середньому 2 кг соломи дорівнює приблизно 1 кг вугілля за енергоемкістю. Солома є джерелом теплової енергії, технологія отримання якої вже добре опрацьована як і технологія використання для спалювання палива, вугілля, дерева, брикету тощо.

На сьогодні ефективне використання соломи в котельнях мають підприємства в сусідній Польщі. Варто зазначити, що введені в Польщі в експлуатацію (фірмою «BIOS-BUD» Spzо.о.) котли центрального опалення, які обігріваються солом'яною біомасою, досягають 80% ефективності [11].

Згідно зі статистичними даними, рівень надмірного

виробництва соломи в Україні, яку можна використовувати в енергетиці, становить 32 млн. тонн, що в енергетичному еквіваленті становить 16 млн. тонн кам'яного вугілля. Ці дані доводять, що енергетичне використання соломи може бути стратегічним елементом заміни імпортованих джерел енергії.

Енергетичне використання надмірного виробництва соломи призвело б до зниження імпорту природного газу на 12 млн. м³ газу в рік. Можливе заощадження коштів у масштабах України могло б становити 4 млрд. доларів США в рік. До того ж, упровадження діяльності, пов'язаної з виробництвом теплової енергії із соломи, дає можливість використовувати робочу силу, яка зосереджена неподалік від сировинних джерел, що в результаті може сприяти підвищенню рівня життя серед мешканців сільських регіонів [11].

Варто наголосити, що заходи, пов'язані з енергетичним використанням соломи, підтримуються коштами, які Європейський Союз виділяє на охорону навколишнього середовища, охорону повітря, а також створення нових професій у рамках програм розвитку [11].

В Україні теж існують аналогічні підприємства. Блочно-модульні котельні установки – найважливіший напрям виробництва МПВФ «Енергетик». Повністю автоматизовані водогрійні котельні установки теплопродуктивністю від 0,25 до 12,6 МВт створюються на технологічній основі водогрійних котлів.

Єдиний ресурс, який використовують майже повністю, – це лушпиння соняшника. Усі заводи з виробництва соняшникової олії за рахунок спалювання лушпиння забезпечують себе тепловою енергією, а два з них навіть виробляють з нього електроенергію і продають її в загальну мережу. На це витрачається чверть або третина лушпиння, а решта гранулюється або брикетується і продається на експорт (додатковий дохід від такого експорту в цілому по Україні – до 20 млн. доларів на рік).

Площі посівів зернових під урожай 2018 р. становила 27637,7 тис. га. Виробництво зернових культур упродовж 2000-2017 рр. мало чітку тенденцію до зростання, проте побічна

продукція у вигляді солом'яних решток майже не використовувалася.

Енергетичне використання соломи становить менше одного відсотка, а щодо відходів кукурудзи і соняшника (крім лушпиння), то тут використання просто нульове. Таким чином, в енергозалежній Україні не використовується паливний ресурс вартістю 3-4 млрд. доларів.

Створення енергетичних кооперативів дасть можливість вирішити державним органам проблему дороговартісної газифікації сіл та зменшити енергозалежність країни.

Енергетичні кооперативи повинні передусім задовольнити власні потреби в енергоносіях, що виробляють, а надлишок продати у мережу, використовуючи правила «зеленого тарифу». Надзвичайно актуальним є створення енергетичних кооперативів у сільських громадах (особливо віддалених сіл), де існують проблеми із постійним енергопостачанням.

Варто зазначити, що управління розвитком енергетичних кооперативів має ґрунтуватися на концентрації зусиль і коштів, спрямованих на інноваційний розвиток інституту обслуговуючої кооперації як основи розвитку сільських територій.

У результаті реалізації програми розвитку СОКів в межах України можуть бути досягнуті наступні вигоди:

- зменшуються витрати на технологічні послуги, оскільки вони надаються за ціною, яка не перевищує собівартість;

- забезпечується тривале збереження продукції домогосподарств та збільшується дохід від її реалізації за рахунок використання сезонних коливань цін;

- з'являється можливість додатково залучити сторонні фінансові інвестиції під колективну гарантію членів СОК;

- забезпечити сільське населення централізованим гарячим водопостачанням;

- створюються умови для формування великотоварних партій продукції, підвищення її якісних показників;

- створюються нові робочі місця;
- підвищення енергетичної незалежності економіки України;
- зростання ВВП;
- забезпечується стійкий розвиток домогосподарств.

Створення обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів дасть змогу підвищити ефективність аграрного виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, здійснювати проведення окремих технологічних операцій, а також збільшити прибутки від реалізації продукції; розширити доступ сільськогосподарських товаровиробників, особливо особистих селянських та фермерських господарств до агросервісних послуг, удосконалити для сільськогосподарських товаровиробників процесу реалізації продукції, покращити соціальний захист сільського населення, підвищити рівня життя на селі.

Отже, відродження і розвиток українського села, стабільність та соціально-економічний добробут сільського населення неможливі без чітко сформованої стратегії. Одним із стратегічних напрямів розвитку сільських територій має бути саме сільськогосподарська обслуговуюча кооперація. Цей напрям розвитку уможливить використання переваг великого товарного виробництва та врахування інтересів сільських товаровиробників, сприяючи відродженню селянина як господаря виробництва, реального власника засобів виробництва й виробленої ним продукції і, як результат, розвитку сільських територій України.

Створення енергетичних кооперативів дасть можливість вирішити державним органам проблему дороговартісної газифікації сіл та зменшити енергозалежність країни. Для втілення в життя цього задуму потрібно розробити організаційно-економічні засади створення таких підприємств, а також відповідну універсальну проектно-кошторисну документацію для будівництва та створення в межах сільських територій котелень та відповідних тепломереж.

Список використаних джерел

1. В українському АПК налічується 610 працюючих кооперативів URL: <https://usba.com.ua/v-ukrainskomuapk-nalichuetsa-610-pracuucih-kooperativiv>.
2. Галайко А.М. Фінансова підтримка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. *Інтелект XXI*. 2018. № 5. С. 28-31.
3. Гончарук І.В. Роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні сталого розвитку сільських територій Вінницької області. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 8. С. 56-67.
4. Горить солома: життєва ситуація у світлі соціальних теорій. URL : <https://petrimazepa.com/burninggrass.html>
5. Дегодюк С., Дегодюк Е., Літвінова О., Кириченко А. Стратегія застосування соломистих решток для удобрення та енергетичних потреб в Україні. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. 2013. № 17 (1). С. 205-211. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_act_2013_17%281%29_41
6. Енергетична стратегія України до 2035 року: «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p>
7. Калетнік Г.М., Гончарук І.В. Складові розвитку сільських територій та моделі аграрного підприємництва і кооперації. *Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи:: зб.матеріалів наук. конф. І навч.-практ. Семінару.* – Вінниця, 2015. С. 5 -17.
8. Котельні установки: блочно-модульні водогрійні котельні установки. URL : https://energetik.ua/ua/catalog/kotelni_ustanovki/bmvku/
9. Логоша Р.В. Стан та перспективи розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в галузі овочівництва. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 9. С. 74-86.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики

України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

11. Польська фірма пропонує використання соломи в якості джерела енергії. URL : <http://www.biowatt.com.ua/novosti/polska-firma-proponuye-vikoristannya-solomi-v-yakosti-dzherela-energiyi/>

12. Про затвердження Стратегії з енергоефективності та енергозбереження на підприємствах, установах та організаціях, що належать до сфери управління ДАЗВ, на 2018-2020 роки URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0004767-18>

13. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР; станом на 19 січня 2013 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.09.2019)

14. Програма розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та порадиництва. URL: <http://www.vin.gov.ua>

Гузар Уляна

кандидат економічних наук, доцент

*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, Львів, Україна*

Особливості формування ефективної команди на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу

В сучасних умовах нестабільного зовнішнього середовища функціонування організацій, надзвичайно важливого значення набуває проблема формування конкурентоздатної команди. Це пояснюється тим, що вплив глобальної конкуренції, поширення електронного бізнесу в мережі Інтернет, економічні кризи, зумовлюють потребу пошуку нових шляхів організації підприємницької діяльності. Саме команда – це потужна організаційна сила. Особливо актуальна проблема командоутворення сьогодні для підприємств готельно-ресторанного бізнесу, адже стрімкий розвиток даної галузі потребує постійного удосконалення у напрямку якісного надання послуг клієнтам. Керівники, які

змогли зрозуміти важливість даного питання, кардинально змінюють свій стиль управління, всю систему менеджменту, починають працювати в команді і з командами – і це дозволяє зробити їх підприємствам відчутний стрибок вперед.

Метою дослідження є обґрунтування особливостей формування ефективної команди на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу.

Команда – це люди, які займаються загальною справою, сполучають свою особисту мету із загальною, і свідомо взаємодіють один з одним для її досягнення, причому роблять це із задоволенням. В організації, по суті, команди є робочими групами, які створюються для вирішення певних завдань; їм даються усі необхідні ресурси і повноваження для досягнення кінцевого результату, за який вони, відповідно, несуть повну відповідальність [1].

Відомий український психолог Г. В. Ложкін зазначає, що створення команди є необхідним в процесі розв'язання двох важливих проблем функціонування організації – для вирішення невідкладних завдань (подолання кризи, створення нового продукту тощо) та для здійснення регулярного моніторингу організаційної ситуації з метою вирішення стратегічних рішень у разі виникнення нестабільної ситуації. При цьому він стверджує, що «..команда потрібна організації як новий потужний ресурс її розвитку..» в проблемних ситуаціях з відповідальністю за досягнення результатів [2].

Характерними особливостями ефективної команди є наступне [3]:

- ❖ кожен член команди – конкурентоздатна особистість;
- ❖ кожен учасник команди сприймає конкуренцію як імпульс для забезпечення ефективної діяльності організації та для власного розвитку;
- ❖ усі члени команди – однодумці, не байдужі до своєї справи;
- ❖ усі учасники команди зорієнтовані на постійне професійне та особистісне вдосконалення;
- ❖ усі учасники команди намагаються підтримувати високий творчий потенціал;

- ❖ команда здатна визначати нові напрями в діяльності освітньої організації;
- ❖ команда здатна створювати конкурентоздатний продукт.

Серед сучасних проблем розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні найбільш важливим є невисокий рівень якості надання послуг порівняно із країнами Європейського союзу. Це пояснюється, на нашу думку, насамперед, тим, що керівництво приділяє не достатньо уваги для розвитку колективу, формування командного духу, якісної корпоративної культури підприємства. Варто відзначити, що менеджери за останні роки почали надати значення особливостям формування командного духу на підприємстві, залучати спеціалістів, проводити різноманітні тренінги, вкладати кошти у навчання персоналу тощо. Це дає свої позитивні зміни, але формування ефективної команди вимагає часу, ітеративності у напрямку розвитку персоналу та безперервного навчання.

Ефективній роботі команди можуть зашкодити такі фактори:

- відсутність стабільного складу команди;
- недостатня автономія членів команди;
- низький рівень взаємозалежності та відсутність орієнтації на спільну справу.

Серед факторів, які впливають на високі результати командної роботи, виокремлюють наступні: структура команди, рівень мотивації членів команди, стосунки в команді.

Отже, формування команди є безперервним процесом. На початку діяльності це проста група людей, підібраних для досягнення поставлених керівництвом цілей, дії яких важко назвати командною роботою. Лише в процесі постійної взаємодії та співпраці ця група здатна перетворитися на справжню команду, яка працює задля досягнення спільного результату. Так як в команді протікають складні соціально-психологічні процеси, то, ефективність її роботи залежить від правильної політики керівника та від того, наскільки він уважний до свого персоналу. Саме керівник повинен визначити роль кожного працівника в групі, що допоможе команді

ефективно виконувати поставлені завдання, адже кожен буде знати, яку ділянку роботи може виконати найкраще.

Список літератури:

1. Емельянов Е. Н., Поварницына С. Е. Психология бизнеса / Е.Н. Емельянов, С.Е. Поварницына. — М.: АРМАДА. — 1998. — 511 с.
2. Ложкин Г. В., Повякель Н. И. Практическая психология конфликта / Г.В. Ложкин. - 2-е издание, стереотипное. — МАУП: Киев 2002. — 196 с.
3. Калинець К. С. Формування ефективної управлінської команди / К. С. Калинець : [електронний ресурс] — Режим доступу
http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/42707/1/Kalynets_management_team.pdf

Гмиря В.П.,

к. е. н., доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу

Черкаського державного бізнес-коледжу

Банківське кредитування як невід’ємний інструмент розвитку аграрного виробництва України

Економічний імпульс для розвитку аграрного виробництва в сучасних умовах недостатній, що в свою чергу породжує низький рівень виробництва, зростання цін на аграрну продукцію, зниження продуктивності галузей аграрного виробництва, погіршення матеріально-технічної бази виробництва, збитковість через зростання витрат аграрних виробників.

Кредитний механізм підтримки аграрного виробництва включає комплекс заходів впливу держави та фінансових інститутів на систему фінансово-кредитних відносин і має ряд принципових особливостей, які обумовлені ринковими умовами господарювання. Зокрема будемо виходити з того, що аграрне виробництво в умовах ринку займає особливе положення, що не

дозволяє йому повною мірою і на рівних брати участь у міжгалузевої конкуренції. Залучені капітали в аграрному виробництві приносять меншу віддачу, що не дозволяє розширювати межі фінансування галузі, а отже, в кінцевому результаті призводить до зниження рівня забезпечення країни аграрною продукцією та до збитковості галузі.

Кредитні відносини в аграрному виробництві можемо розглядати як систему фінансово - кредитних відносин між суб'єктами аграрного ринку щодо надання позики у грошовій або товарній формах на умовах, передбачених договором, який визначив би умови отримання та повернення кредиту, форму повернення, розмір відсоткової ставки, графік сплати, права та обов'язки.

Кредитні відносини в аграрному виробництві характеризують якісно новий рівень розвитку економіки, коли виробничому процесу передуює кредит, що дозволяє наперед визначити обсяги виробництва та умови реалізації продукції на аграрному ринку. Фактично обсяг усіх видів наданих кредитів галузі не перевищує 10-20% від мінімальної потреби, тим більше, якщо врахувати, що до аграрної реформи близько 80-90 % оборотних коштів аграрних виробників формувалося за рахунок кредитів. Очевидна різка зміна ситуації в джерелах формування оборотних коштів, що й порушило нормальне функціонування аграрних виробників.

Порушення пропорцій у формуванні та використанні довгострокових та короткострокових кредитів, які склалися в галузі, призвело до «хронічної» сезонної нестачі оборотного капіталу та поступової деградації основного капіталу аграрних виробників, їх виробничого потенціалу в цілому.

Аграрному виробництву притаманні такі принципи кредитування, які формують свою специфіку організації відтворювального процесу в галузі. Серед них можемо виділити наступні:

- банки надають перевагу тим позичальникам, які ведуть бізнесову діяльність. Надання кредитів новим підприємствам, що не мають діяльності та досвіду роботи на ринку, є ризикованим для банку.

- кожен кредит повинен мати щонайменше два джерела для погашення: бізнесова діяльність позичальника і забезпечення кредиту - застава, порука третіх осіб. Причому головним джерелом для погашень є тільки поточна діяльність позичальника;
- кредити надаються позичальникам, що мають стабільні грошові надходження на банківські рахунки. Розмір короткострокового, не інвестиційного кредиту з урахуванням зобов'язань за всіма банківськими боргами не повинен перевищувати суму чистих середньомісячних грошових надходжень на рахунки позичальника за попередні дванадцять місяців;
- сума отриманих позичальником доходів від реалізації продукції протягом строку дії кредитного договору повинна покривати всі витрати та борги позичальника, термін погашення яких настає до строку повернення боргів банку;
- позичальник повинен брати участь у проекті грошовими коштами або майном. У такому випадку зацікавленість позичальника в успішному завершенні проекту зростає, а відповідно з цим збільшується і вірогідність погашення кредиту та сплати нарахованих відсотків. [6]

Доступність до кредитних ресурсів в аграрному виробництві це високий ступінь ймовірності отримання кредитних коштів протягом певного проміжку часу. Основними факторами, що впливають на доступність кредитних ресурсів, можна виділити наступні:

- наявність і близькість банків до аграрного виробництва в районі їх розміщення;
- умови кредитування (термін кредиту, процентна ставка);
- фінансовий стан аграрного виробника;
- наявність застави;
- наявність джерела погашення.

В сучасних умовах господарювання можна сформулювати наступні особливості аграрного виробництва, які

створюють перешкоди для забезпечення доступності позикових фінансових коштів. Серед них:

- природні ризики для всього аграрного бізнесу регіону (засуха, епідемії, зливи, тощо). Ці ризики частково нівелюються у міру розвитку системи страхового захисту аграрних виробників, у тому числі за участю держави;
- економічні ризики, загальні для галузі в цілому (сезонне падіння цін). Вони «пом'якшуються» в міру розвитку форвардної торгівлі, державного регулювання ринкових цін на аграрну продукцію, а також система страхування;
- відносно високі витрати на надання «малих» кредитів і труднощі при веденні звітності в аграрному виробництві.

Але, незважаючи на визначені проблеми, які обмежують доступ до кредитних ресурсів, аграрне виробництво має ряд специфічних факторів, що роблять його привабливим для банківської системи. До них можна віднести:

- наявність стабільного попиту на сезонні кредити, пов'язані з проведенням посівних і збиральних робіт. Це дозволяє банкам прогнозувати виникнення потреби в кредитних ресурсах і відповідним чином формувати свою фінансову політику;
- в аграрних виробників обмежені джерела внутрішнього накопичення. Тому залучення фінансових ресурсів в основний капітал припускає залучення банківського кредиту;
- виробництво продукції в аграрному виробництві має досить довгий цикл, локалізований у просторі, що дозволяє банкам проводити ефективний моніторинг використання кредитів ніж, наприклад, фінансові операції роздрібного торговця. При необхідності банку простіше взяти під контроль реалізацію та відчуження врожаю зерна, ніж рух багатьох видів несільськогосподарської продукції;
- бізнес аграрних виробників нерозривно пов'язаний з використанням земельних ресурсів. Це надає кредитним угодам більш стійкий характер. Крім іпотечного кредитування (для якого в даний час тільки формується необхідна практика і процедури) це створює додаткові гарантії повернення кредитів.

Таким чином, для підвищення ступеня доступності кредитних коштів аграрному виробництву при кредитуванні необхідно враховувати особливості позичальників. При цьому

основні ознаки аграрного виробництва, що обмежують доступність позикових фінансових коштів, необхідно долати за допомогою цілеспрямованої спільної діяльності держави, фінансово - кредитних установ і самих аграрних виробників.

Враховуючи вище перераховані проблеми розвитку системи банківського кредитування аграрного виробництва та визначені напрями удосконалення механізму доступу до кредитних ресурсів виробниками, можна стверджувати про доцільність впорядкування заходів підтримки на довгострокову перспективу.

Список використаних джерел:

1. Коваленко О. Ю. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва/О.Ю. Коваленко// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1808>
2. Про затвердження Концепції перебудови системи державних субсидій, що надаються галузям національної економіки. Розпорядження КМУ від 31 березня 2003 р. № 182-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-info.biz/legal/basehe/ua-cmtokr.htm>
3. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. Постанова КМУ від 19.09.2007 р. № 1158. (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1390 від 28.12.2011р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>
4. Вдовенко Л.О. Стан банківського кредитування аграрних підприємств/ Л.О.Вдовенко//Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012.- №3 (69) Том 2 – с. 3-7
5. Аранчій В.І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах / В.І.Аранчій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/010.pdf>
6. Харсун О. Принципи кредитування агровиробників, або яке господарство може розраховувати на кредит?/О.Харсун//[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/2011-05-11-22-48-24/1150-2012-07-11-08-34-48.html>

*Шкіца Леся, докт. техн. наук, проф.,
Корнута Володимир, канд. техн. наук, доц.
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу, Україна*

Шляхи активізації інноваційної діяльності у закладах вищої освіти

Сталий розвиток держави передбачає сприятливі умови для утворення та функціонування інноваційно активних підприємств, розвитку національної інноваційної екосистеми, які забезпечать швидке та якісне перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищать рівень інноваційності національної економіки. Базовими структурними елементами інноваційної екосистеми варто розглядати заклади вищої освіти (ЗВО), які можуть надавати методично-консалтингове забезпечення, сприяти розвитку інноваційної інфраструктури, розширювати зв'язки вітчизняних науковців і винахідників з іноземними підприємствами.

З метою підвищення рівня інноваційного розвитку регіону запропоновано створити Центр інноваційного розвитку на базі технічного університету, як елемент інноваційної інфраструктури (відповідно до Стратегії [1]), який дозволить залучати до виконання спільних інноваційних проектів студентів різних спеціальностей та закладів вищої освіти.

Також запропоновано, для забезпечення реалізації можливостей участі ЗВО у інноваційній діяльності підприємств, спільний інформаційний навчально-науковий простір (СІННП), ґрунтований на базі електронного документообігу та широкого застосування здобутків інформаційних технологій. Основна мета реалізації СІННП – організація сумісної інноваційно-проектної діяльності ЗВО та інших акторів економіки України.

Ідеї представлено на конкурс «Програми транскордонної співпраці Румунія-Україна 2014-2020» проектом «Транскордонний академічний розвиток для досліджень та інновацій» [2]. В рамках проекту базовими завданнями є підтримка дослідників і студентів для набуття нових компетентностей у сучасних технологіях проектування та

створення інноваційної продукції (зокрема таких, як: 3D друк, 3D сканування, віртуальна реальність для моделювання, маніпулювання роботами та інші) а також забезпечення можливості ефективного використання таких технологій, за потребою, на початкових етапах реалізації інноваційної ідеї (перед-стартап-стадії) і доведення ідеї до рівня TRL 4 (min TRL 3) [3].

До запропонованих інструментів підвищення інноваційної активності студентів інженерних спеціальностей відносимо: Центр інноваційного розвитку, як приміщення, оснащене машинами та інструментами сучасного технологічного рівня; базу даних, яка містить реєстр потреб компаній у розвитку та інноваціях, з'єднує університети з економічними суб'єктами; інформаційна система в цілому, яка забезпечує документальну підтримку діяльності дослідників, студентів, зовнішніх (відносно ЗВО) економічних акторів.

Наявність таких інструментів сприятиме досягненню наступних результатів: збільшення інформованості акторів ЗВО про потреби компаній та економіки в розвитку, дослідженнях та інноваціях; удосконалення компетентностей дослідників та студентів у галузі сучасних технологій; розвитку інфраструктури, яка дозволить дослідникам створити експериментальну модель за мінімальний час після появи ідеї; збільшення кількості спільних науково-дослідних заходів підприємств та дослідників із числа працівників ЗВО та студентів, які беруть участь у розробці інноваційних проєктів; збільшення кількості та поліпшення якості студентських проєктів, реалізованих на базі використання нових технологій.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 10.07.2019 № 526-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/526-2019-%D1%80> (дата звернення: 27.09.2019)
2. Shkitsa L., Kornuta V., Dascalescu A., Barz.C. Pre-conditions for sustained cooperations in the fields of reseach and innovation. *Машины, обладнання і матеріали для нарощування*

вітчизняного видобутку нафти і газу: матеріали II Міжнар. наук.-техн. конф. 24-27 квітня 2018р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2018. С.25-28.

3. Technology readiness levels (TRL) // HORIZON 2020 – WORK PROGRAMME 2014-2015, General Annexes, Annex G. URL: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2014_2015/annexes/h2020-wp1415-annex-g-trl_en.pdf (дата звернення: 27.09.2019)

Обрусна Світлана, д.ю.н., доц.
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького м. Черкаси, Україна

Окремі проблеми викладання правових дисциплін для неюридичних спеціальностей

Із прийняттям Конституції України проголошено правовою державою [1], процес розбудови якої і нині продовжується. Його якість і тривалість, у значній мірі, залежать від кожного громадянина, рівня його правових знань і правової свідомості. На жаль, рівень знань сучасної молоді із правових дисциплін нині залишається недостатнім та таким, що не відповідає потребам сьогодення. Однак складно заперечувати, що оволодіння достатнім обсягом правових знань є одним із пріоритетних напрямків у формуванні її правової свідомості. Крім того, професійність майбутнього фахівця залежить від набуття ним у вузі комплексу знань з різних навчальних курсів та дисциплін, у тому числі й правових. Але у межах визначеної кількості годин для опанування знаннями про право і законодавство на неюридичних спеціальностях складно вести мову про їх якість.

Знайомство із правовими дисциплінами у вузі розпочинається із вивчення навчальної дисципліни «Правознавство», що не лише дає знання з основних галузей права, але є підґрунтям для вивчення фахових дисциплін правового характеру в подальшому. На сьогодні вказана

дисципліна віднесена до вибіркової частини змісту освіти, що у значній мірі негативно впливає на формування компетентного у правових питаннях спеціаліста. Крім того, кількість годин, відведених на її вивчення, фактично унеможлиблює навіть ознайомлення із основами фундаментальних галузей права. Мова вже не йде про той значний масив законодавства, прийнятого за останні роки.

У цьому зв'язку можна передбачити думки опонентів, про те, що вказана дисципліна вивчається у школі, а отже її вивчення у вузі – це, фактично, дублювання. Але на відміну від загальноосвітньої школи, у вузі даний предмет викладають юристи-науковці чи фахівці, які мають досвід практичної роботи і в змозі більш професійніше розглянути необхідні питання.

Крім того, саме у студентські роки молодь більш свідомо відноситься до необхідності знань про право і у змозі розуміти та усвідомлювати її. Незаперечним є також і той факт, що підготовка майбутнього фахівця має носити комплексний характер та включати не лише знання, вміння і навички, що безпосередньо відносяться певної професії, а й дозволять орієнтуватися у питаннях міжгалузевого характеру. Володіння юридичними знаннями і вміннями дозволить більш фахово вирішувати професійні проблеми, відчувати власну юридичну захищеність, бути більш конкурентоздатним на ринку праці.

Отже, навчальні програми підготовки фахівців мають передбачати комплексну підготовку. Крім того, методика викладання кожної дисципліни має бути співмірною із спеціальністю, яку моделює навчальна програма. Важливо досить виважено підійти до формування блоку юридичних дисциплін у навчальних планах неюридичних спеціальностей. Позитивним у цьому контексті має бути його формування на основі рекомендацій юридичних кафедр (при наявності у вузі) або фахівців-юристів. Мається на увазі перелік дисциплін, кількість годин, послідовність вивчення тощо. Проблемою на сьогодні залишається занадто вузьке бачення певної спеціальності. При чому, не лише студентами, але й їх наставниками. Маючи певне уявлення про свою професію, майбутні фахівці не бачать можливостей використання

отриманих юридичних знань на практиці у своїй професійній діяльності, не усвідомлюють, що їх професіоналізм залежить і від рівня правової компетентності, і від рівня правової культури.

Вирішення вказаної проблеми може полягати в тому, що викладач має підібрати таку методику викладання, що сприяла б чіткому уявленню про призначення і цінність юридичних знань в структурі професійної підготовки. Від фаховості викладача значною мірою залежатиме формування стійкого усвідомлення того, наскільки ті чи інші знання, уміння та навички важливі як для майбутньої професійної діяльності, так і життя у державі та суспільстві.

Досить часто простежується проблема, пов'язана із перенесенням викладачами-юристами форм і методів викладання юридичних дисциплін на неюридичну спеціальність. Сам викладач на певному етапі починає усвідомлювати, що студенти-неюристи просто його не розуміють. Мається на увазі стиль усної юридичної мови, термінологію тощо. Важливо знайти так звану «золоту середину», щоб і не звести манеру викладання до побутового рівня, але й подавати матеріал, враховуючи той факт, що студенти-неюристи не мають достатніх знань з теорії права, а, отже, низка юридичних термінів, сама юридична мова можуть бути складними для сприйняття.

Як свідчить досвід, викладання права для неюридичних спеціальностей має носити практичне спрямування. Майбутніх фахівців варто орієнтувати на роботу із нормативно-правовими актами, вирішення ситуаційних завдань, розгляд судової практики. Важливе значення має використання інтерактивних форм і методів навчання, що сприятимуть формуванню відповідних правових компетентностей. Позитивним є запрошення на відповідні тематичні заняття фахівців-практиків: адвокатів, суддів, фахівців юридичних компаній, проведення виїздних занять тощо.

Підсумовуючи аналіз проблеми викладання правових дисциплін для неюридичних спеціальностей, варто зазначити, що мета, зміст, методи, форми та засоби правового навчання віддзеркалюють соціальне замовлення суспільства, а зміни, які відбуваються в соціально-економічному житті соціуму,

вимагають трансформації як методики навчання правознавства загалом, так і її складових. До того ж, методика навчання правознавства студентів неюридичних спеціальностей потребує якісно нових методичних підходів, що мають спрямовувати навчальний процес на формування компетентного в правовій сфері фахівця.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28. 06. 1996 № 254к/96-ВР URL: zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр

*Артеменко Олена к.ю.н., доцент
Національний університет біоресурсів і
природокористування України м.Київ, Україна*

Інформаційна війна як глобальне явище

Якщо розглядати класичне визначення поняття війни, то воно постійно зазнає змін, в той час, коли традиційний погляд на війну є застарілим та не відповідним до вимог часу. На сьогоднішній день саме у інформаційному просторі ведуться війни. Інформація є глобальним ресурсом, за допомогою якого збільшується ефективність керування в усіх сферах життя. А тому, практично в усіх збройних конфліктах завжди використовуються засоби та методи інформаційної боротьби, що можуть викликати трагічні наслідки такі як: розпад держави, зміна суспільного ладу та політичного устрою, втрата національної ідеї та духовних цінностей, розвал економічної системи в країні, втрата армії, загибель людей. Що стосується інформаційного простору в Україні, то слід сказати про те, що в нас йде постійна боротьба за управління ресурсами, контролем та впливом території нашої держави. До того ж події 2013-2014 років, що дали розпал інформаційній боротьбі, стали потім причиною для внутрішньої дестабілізації України, експансії Криму, а також так званої «гібридної війни» на східній Україні. У зв'язку із цим змінилася геополітична ситуації не лише в Україні та Європі, а й в усьому світі.

Явище інформаційної війни є надзвичайно актуальним не лише для України, а й для усього континенту, адже вперше інформаційна війна дала про себе знати не в Україні і ще за довго до XXI століття, що і робить дане явище глобальним та зумовлює **актуальність** даного дослідження.

Термін «інформаційна війна» використовується в політичному, науковому, публіцистичному дискурсах уже досить давно. Попри це до сьогодні ще немає точного, прийнятого всіма, несутеречливого визначення поняття, яке цим терміном позначається.

Г. Поченцов, вказує що прямими попередниками терміна «інформаційна війна» можна вважати такі: «психологічна війна», «політична війна», «психологічна операція», «інформаційна операція»; початки їх вживання в офіційних документах і наукових працях сягають перших десятиліть XX століття: «Вперше термін психологічна війна в 1920 р. застосував британський історик Дж. Фуллер, котрий аналізував Першу світову війну. І цей термін взяли на озброєння американці. Вони датують власне використання цього терміна 1940 роком. Відповідний англійський варіант цього терміна – політична війна. Термін психологічні операції вперше в документі застосував капітан (потім контр-адмірал) Е. Захаріас. Саме цей термін почали з 1957 року використовувати в американських офіційних документах... Цікаво, що сучасний термін, який використовує НАТО, а саме інформаційні операції, може використовуватися взагалі при відсутності натяку на бойові дії» [1, с.21].

За рік до переломної ситуації в Україні, а саме у 2012 році, з'явилося і українському інформаційному полі поняття «інформаційної війни». У Стратегічному оборонному бюлетені України (№ 771/2012), схваленому Указом Президента України від 29 грудня 2012 року, зазначається: «Інформаційна війна – форма протистояння між суб'єктами (державами, блоками, партіями тощо), що передбачає інформаційний вплив на населення з використанням засобів масової інформації, комп'ютерних мереж тощо з метою формування відповідної суспільної думки, підриву морального духу як усього суспільства, так і окремих його інституцій»[2]. Проте слід

зазначити, що у Стратегічному оборонному бюлетені України 2016 року (№ 240/2016) визначення інформаційної війни було вже відсутнім.

В.А. Ліпкан вказує, що інформаційна війна є найвищим рівнем інформаційного протиборства, спрямований на розв'язання суспільно-політичних, ідеологічних, а також національних, територіальних та інших конфліктних ситуацій між державами, народами, націями, класами й соціальними групами, транснаціональними корпораціями шляхом широкомасштабної реалізації способів і методів інформаційного насильства (інформаційної зброї). Інформаційна війна переслідує глобальну мету: повалення уряду, зміну політико-правового режиму, інспірування громадянської війни, як джерела перманентного хаосу і відповідно контрольованого суб'єктом управління даним хаосом» [3, с. 35].

Важливу роль у інформаційній війні відіграють її методи, адже завдяки їм вона набуває масового поширення. Зокрема в наукових колах, щодо інформаційної війни, яка ведеться в Україні, використовуються такі методи інформаційної війни супротивником: 1) дезінформування та маніпулювання; 2) пропаганда; 3) диверсифікація громадської думки; 4) психологічний та психотропний тиск; 5) поширення чуток.

Дезінформування та маніпулювання інформацією – метод, який передбачає обман чи введення об'єкта спрямувань в оману щодо справжності намірів для спонукання його до запрограмованих суб'єктом дій [4, с.20].

Прикладом дезінформації можна згадати трансляцію 12 липня 2014 на Першому російському телеканалі сюжету про розп'ятого українськими силовими структурами хлопчика. Звичайно, це все було цілковитою неправдою, а такий відеоролик набув масового розповсюдження відповідними російськими засобами масової інформації та роз галасу в соціальних мережах. У зв'язку із такими компрометуючими діями, російська аудиторія отримала ще одну порцію нагнітання страху та ненависті до української спільноти загалом та армії зокрема [5].

Проаналізувавши явище інформаційної війни, як глобальної загрози усьому людству, слід зробити **висновки** про

те, що викорінювати ідею інформаційної війни необхідно в кожній державі світу, адже зародившись в одній державі вона матиме згодом вихід на міжнародну арену. Можна визнати, звичайно, що наша держава та її органи, а також громадянське суспільство не було готовим до такого масової інформаційної війни.

Задля усунення основних проявів інформаційної війни в України, необхідним буде:

1. здійснення захисту національної інформаційної сфери;
2. здійснення обмеження російської інформації, яка впливає на населення Півдня та Сходу України;
3. сприяння розвитку вітчизняних інтернет-ресурсів, які просувають інововлення;
4. зміна інформаційної політики (як зовнішньої, так і внутрішньої) з доповненням законодавчої та нормативно-правової бази, яка відповідала б нормам міжнародного права;
5. зменшення впливу олігархів на ЗМІ;
6. просування української інформації на територію агресора, використовуючи при цьому сучасні технології;
6. здійснення політики для збереження єдиної української політичної нації, на зближення політичних поглядів населення Сходу та Заходу України;
7. проведення люстрації серед власників українських медіа-ресурсів;
8. збільшення якості та кількості українського продукту (цікаві телепрограми, друкована продукція тощо);
9. Здійснення контролю іноземних ЗМІ, які акредитовані та функціонують на території України;
10. організація та проведення розвідувальної діяльності, пов'язаної з проникненням в органи влади інших країн з метою просування наших національних інтересів;
11. створення та підтримка національного бренду, розвиток конкурентоспроможності на міжнародній арені;
12. здійснення діяльності в інформаційному та віртуальному просторі у національних інтересах нашої держави, поширення позитивної інформації про Україну та інші.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : навчальний посібник / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – 2-ге вид., стер. – Київ : Знання, 2008. – 663 с..

2. Стратегічний оборонний бюлетень України. Схвалено Указом Президента України від 29 грудня 2012 року № 771/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/771/2012/paran16#n16> (дата звернення: 26.04.2018)

3. Ліпкан В. А. Сучасний зміст інформаційних операцій проти України / В. А. Ліпкан // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Випуск 102 (Частина I). – С. 34-43.

4. Сасин Г. В. Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір) / Г. В. Сасин // Грані. - 2015. - № 3. - С. 18-23. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_3_5.

5. Ложь: распятие в эфире Первого канала [Электронный ресурс]. – Режимдоступа : <http://www.stopfake.org/lozhraspyatie-v-efire-pervogo-kanala>

Боліла Світлана, к.с.-г.н., доцент кафедри менеджменту і маркетингу

Кириченко Наталія, к.е.н, доцент кафедри менеджменту організацій ДВНЗ « Херсонський державний аграрний університет», Херсон, Україна

Інноваційні підходи навчання в світлі глобалізаційних процесів в умовах цифрової трансформації суспільства

На сьогодні освіта виступає вирішальним соціокультурним чинником інформаційного суспільства, що потребує відповідних змін як в організації системи національної в системі вищої освіти, так і в змісті, формах і методах навчального процесу. В умовах входження нашої країни до світового освітнього простору завдання вищої школи як соціального інституту полягає в тому, щоб сприяти професійній

самореалізації особистості, навчаючи її професійно спрямованій взаємодії з навколишнім природним і соціальним середовищем. Фактично йдеться про створення модернізованої моделі вищої освіти, здатної адекватно реагувати на кон'юнктуру попиту та пропозиції на світових ринках праці.

Проблемам розробки та втілення освітніх технологій навчання та викладання присвячені праці багатьох провідних науковців [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Вони підкреслюють, що сучасні вимоги потребують необхідності перегляду звичної традиційної стратегії навчання та переходу на інноваційне навчання.

Як зазначає І. Мартинова, інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Специфічною особливістю інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних ситуаціях [4, с.20].

Почав здійснюватися перехід на методи, що звільняють студентів від непотрібних перевантажень, зумовлених надлишком навчальної інформації та домінуванням описовості в навчанні. Підвищується значимість фундаментальних знань, посилюється курс на індивідуалізацію, інтенсифікацію та комп'ютеризацію навчального процесу, збільшується об'єм самостійної роботи студентів, апробуються нові форми і методи навчання, що стимулюють розвиток творчих якостей майбутніх фахівців [2].

Останнім часом в системі закладів вищої освіти все більшого поширення набувають наступні підходи до навчання: критичного мислення, навчання як дослідження, інтегральна педагогічна технологія, технологія розвивального навчання, технологія формування творчої особистості, технологія особистісно-зорієнтованого навчання, проектні технології навчання; технологія гуманістичного навчання, технологія модульно-розвиваючого навчання, технологія групового навчання, технологія індивідуалізації процесу навчання та ін. [4, с.21].

Визначальну роль в процесі інтеграції української освіти в світовий навчальний простір відіграють активні технології навчання: інтерактивні методи та електронне навчання, що сприяють підвищенню ефективності та якості освіти, розвитку творчого потенціалу здобувачів вищої освіти, формуванню їх інформаційної культури та розвитку їх комунікативної діяльності, і, як наслідок, реалізацію соціального замовлення, обумовленого цифровою трансформацією суспільства.

Інструментами нових інформаційних технологій є сучасні програмні засоби та текстові матеріали; презентації; Інтернет-ресурси тощо. До принципово важливих переваг дистанційної освіти на основі інформаційно-комунікаційних технологій дослідники найчастіше відносять такі: інтерактивність (міжсуб'єктна діяльність, діалог викладача з користувачем, взаємодія між суб'єктами навчального процесу), адаптивність (індивідуальний характер навчання, самостійний вибір слухачем навчального курсу, терміну навчання, періодичність відновлення навчальної діяльності з метою підтримки фахових знань на рівні динамічних змін відповідно до професійних потреб), особистісну орієнтованість [6, с.61].

Нові науково-освітні технології, що базуються на нейромережових моделях та принципах синтетичної психіки, активно-діалоговому режиму подані даних, інтенсивному втіленню базових понять на рівні синтетичної психіки з використанням експертних комп'ютерних технологій оцінки знань студентів та безпосередньо викладання інформації (наприклад, SuperEduc, SuperMath), а також активним втіленням сучасних телевізійних, моб-тлф. та інших технологій, безумовно є найбільш ефективними і адекватними з точки зору сучасних світових вимог до рівня та якості навчання.

Що ж до підвищення рівня майстерності викладачів, задіяних в процесі підготовки здобувачів вищої освіти, то тут бажано застосовувати педагогічний коучинг. За технології педагогічного коучингу реалізація можливих індивідуальних освітніх траєкторій слухачів досягається з проведення коуч-сесій, що передбачають індивідуальні консультації, тренінгові заняття, реалізацію індивідуальних проектів розвитку педагогічної майстерності (акмеограми, проекту персональної

ефективності тощо). Вид коуч-занять визначається випусковою кафедрою, коучем та слухачами залежно від індивідуальних потреб, запитів, професійних проблем. Перевага надається інтерактивним формам організації навчання. Коуч-сесії можуть проводитися як в стінах закладу вищої освіти, так і поза (виїзні тренінги). Педагогічний коучинг спирається на загальновідомі методи освіти дорослих (спостереження, опитування, бесіда, тестування, моделювання тощо), метатехнології (інтерактивні, практико-зорієнтовані, тренінгові, адаптивні, акмеологічні, компетентнісно-зорієнтовані, ігротехнології), також має власні стандартизовані та апробовані процедури, моделі і технології самоактуалізації (SMATR, GROW, самокоучинг).

Таким чином, ми прийшли висновку, що особливості навчання здобувачів вищої освіти в умовах інформаційного суспільства повною мірою реалізуються в системі електронної дистанційної освіти, коли навчання не обмежується жорсткими рамками часу; студент самостійно розробляє свою траєкторію навчання, вибираючи різні дисципліни для вивчення, форми й терміни контролю; може суміщувати навчання з робочою діяльністю, соціальними й сімейними зобов'язаннями. В той же час для активізації науково-дослідного потенціалу студентів слід поєднувати електронне навчання з інтерактивними методами в процесі підготовки здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Бабинюк О. Технології, методики навчання і виховання [Електронний ресурс] URL: <http://www.ippo.if.ua/index.php/2012-10-23-11-51-07/82-uncategorised/735-111> [дата звернення 26.09.2019 р.]
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Кошечко Н.В. Методика викладання у вищій школі: навч. Посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 115 с.
4. Мартинова Упровадження інноваційних педагогічних технологій як засіб розвитку педагогічного потенціалу педагога. *Нова педагогічна думка* . 2016.№4 (88). С.18-22.

5. Новолокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Х.: Основа, 2012. 176 с.
6. Якухно І.І. Організаційно-методичні аспекти застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів під час дистанційного навчання. Післядипломна освіта в Україні. 2011. № 2. С. 61-63.

Іванова Ірина, к.пед.н., доцент

Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси, Україна

Promoting professional culturological dimensions in the process of foreign language learning and teaching

Processes of economic, educational and cultural integration and globalization have led to the appearance of new challenges in all spheres of human activity. Professional training of future specialists is aimed at improving the level of lingual and cultural competence for the sake of accumulating experience of foreign language communication. At present, it is not enough to teach a foreign language as a means of communication. It is expedient that a multilingual personality that combines all the values of the native and foreign cultures and is ready to take part in multicultural communication should be formed. In our opinion, foreign language learning and teaching is one of the components of professional training that ensures students' adaptation to their future jobs and makes them competitive in their professional surrounding.

The aim of the study is to analyze professional culturological dimensions worth promoting in the process of foreign language learning and teaching.

A new concept of education, which can combine all forms of the dependence of language on culturological aspects, has been in the focus of attention of a number of foreign and domestic researchers such as R. Aggadulin, Yu. Passov, O. Pershukova, V. Safonova, N. Seelye, P. Sysoev, A. Valitska, etc.

Culturological dimensions of professional competence cover various cuturological spheres, in which human activities occur such as academic, professional, recreational, etc.; overall cultural rules

necessary for carrying out professional activities; values and traditions of the national culture; actions for its preserving, restoring and reproducing. In our study, we use the definition of culturology as the science of culture; a methodology especially associated with the American anthropologist Leslie A. White that treats culture as a self-contained self-determined process and regards cultural traits (as technologies, ideologies, and institutions) as the products of antecedent and concomitant cultural elements and as developing independently of other data (as climatic environment, human physical type, or human wishes and purposes) [2]

To get a better understanding of professional culturological dimensions, we find it necessary to focus on the professional culture of the future specialist. There is no doubt that it depends on the professional activities performed by the employee, on the features of knowledge and skills needed for fulfilling the tasks. It is made up of informational culture, culture of business communication, legal culture, foreign language culture, economic culture, psychological culture, physical culture etc. Informational culture means understanding the basics of informational activities and the ability to apply the latest information technologies. Culture of business communication requires the knowledge of the norms of business etiquette, standards of oral and written business communication. Legal culture lies in legal literacy, knowing the fundamentals of law and legal behavior. Foreign language culture means a good command of one or several foreign languages, readiness to participate in the dialogue of cultures and adequate behavior in the process of intercultural communication. The awareness of psychological phenomena connected with the business activities and communication is understood under psychological culture. Economic culture is the understanding of the fundamentals of economic theories, micro and macro economy, marketing, etc. Physical culture relies on understanding the necessity of having a healthy life style.

Culturological dimensions in the content of professional foreign language teaching and learning reproduces the interconnection of the language and culture and requires the inclusion of culturological subjects and phenomena in all components of the contents of education. The culturological orientation of the lessons, the saturation of the content with

information about history, life and culture of the native speakers help to increase the students' personal interest in communicative educational activities and, on this basis, to improve their effectiveness.

Having investigated the subject of our research, we have pointed out the most important dimensions:

- adequate response to verbal and non-verbal codes of foreign language communication;
- orientation in the intercultural situations in the field of business communication;
- anticipation of possible cultural obstacles and overcoming difficulties related to them;
- overcoming intercultural misunderstandings and conflict situations in the dialogue of cultures;
- comparison of values of cultural categories in different cultures;
- tolerant attitude to another culture;
- recognition and correct selection of lexical units with national and cultural component;
- adequate use of cultural knowledge in situations of intercultural business communication;
- prediction of possible verbal and non-verbal behavior of a business partner.

To make a conclusion, we can state that professional culturological dimensions represent an integral personal and professional characteristic of the future specialist consisting of theoretical and practical readiness for professional activities under the conditions of intercultural communication.

References:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Webster's New International Dictionary of the English Language DOI: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/culturology>

*Іванова Лідія, канд.пед.наук, доцент
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна*

**Художня своєрідність поезії Ліни Костенко як засіб
активізації літературної діяльності молодших школярів**

Художня своєрідність поезії Ліни Костенко стала предметом прискiпливої уваги багатьох літературознавців. Поетичний феномен поетеси зумовив різні концептуальні підходи осмислення, репрезентовані у працях С. Барабаш, В. Брюховецького, І. Дзюби, П. Іванишина, М. Ільницького, Г. Ключека, О. Ковалевського, М. Коцюбинської, Г. Кошарської, І. Кошелівця, А. Макарова, Г. Маковей, Р. Мариняк, В. Моренця, О. Никанорової, В. Панченка, О. Пахльовської, І. Пономаренко, В. Саєнко, Т. Салиги, Е. Соловей, В. Сулими, О. Тарана, Л. Тарнашинської, І. Фізера та ін. Аналіз художнього філософування Ліни Костенко дає змогу відкрити нові грані поетичного світу письменниці [1, с.14-20].

Творчість Ліни Костенко – це відображення цілої епохи. І в поезії, і в житті поетеса виражає свою афористичність. Ліна Костенко не тільки Поет і Людина епохи – це один із небагатьох наших моральних авторитетів; рідкісний приклад особистості, яка зберегла себе – попри всі складнощі сьогодення.

Вивчаючи творчий доробок Ліни Костенко можемо спостерігати як його зміст формує та розвиває особистість, адже всі чинники, які сприяють формуванню самостійної і свідомої особистості можна знайти в контексті поетичних творів.

Врахування специфіки художньої своєрідності поезії Ліни Костенко. використання методів і прийомів вивчення поетичних творів може стати дієвим засобом активізації літературознавчої діяльності школярів на уроках літературного читання.

Поезія Ліни Костенко мудра і багатозначна. Її вірші мають міцний емоційний та інтелектуальний заряд, що і сприяє активізації літературознавчої діяльності школярів на уроках читання [4, с. 36], процесу засвоєння ідейно-тематичного змісту твору, його мистецької природи, образності.

У багатьох творах Ліна Костенко не просто висловлює почуття, описує певні історичні події тощо, а ставить досить складні запитання. Читач сам не помічає, як долучається до філософських пошуків, аналізує та розмірковує разом з автором, ставлячи й собі глобальні запитання, шукаючи та розчаровуючись і знов шукаючи власну істину, тобто долучається до активної літературознавчої діяльності.

На уроці читання учні вчать свідомо оперувати найпростішими літературознавчими термінами; знаходити в тексті яскраві, образні слова, вислови для характеристики персонажа, описів природи; пояснювати зв'язок образних засобів з авторським задумом, зіставляти вчинки персонажів, визначати мотиви їх поведінки, авторське ставлення до подій і персонажів; висловлювати своє ставлення до вчинків героїв, давати найпростішу морально-етичну оцінку ситуацій, спираючись на власний досвід; користуватися прийомами зачування віршів (на основі опорних слів, інтонацій); визначати теми творчості письменника на основі зіставлення його книжок і творів для дітей; практично розрізнявати художні та науково-пізнавальні тексти; орієнтуватися у структурі художніх текстів [2]. Все це дає змогу виокремити основні спрямування змісту літературознавчої діяльності на уроці читання: -Розвиток техніки читання. -Залучення дітей до мистецтва: розвиток художнього смаку, вміння цінувати красу навколишнього світу у творах мистецтва. -Виховання інтересу до читання літератури, формування потреби в читанні та перечитуванні художніх творів на основі літературознавчої роботи над їх змістом.

Навчально-художні завдання на уроці мають опиратися на здатність і готовність школяра усвідомлювати ідейно-тематичний зміст літературних творів, порівнювати свої читацькі переживання, поглиблювати комунікативно-виражальні функції різноманітних елементів художньої форми опрацьованих текстів. Критерії, вже засвоєні дитиною, застосовуються нею не лише для оцінки літературних творів інших авторів, але й для оцінювання власних літературно-критичних висловлювань. *"Що є новим для мене? Що несподіване і цікаве? Чи вдалось мені точно висловити задум*

автора?». Інтерес до висловлювань викликає удосконалення способів читацького сприймання, розвитку та збагачення загальнолюдського досвіду[5].

Завдання залучення дітей до мистецтва потребують активних методів роботи, подолання деяких штамів аналізу на уроках читання, інтерактивних літературознавчих технологій. До інтерактивних літературознавчих технологій навчання можна віднести літературну ігрову діяльність, «Мозаїка», «Акваріум», «Мікрофон», аналіз літературного тексту з використанням знань з інших дисциплін. Найпоширенішими у організації літературознавчої діяльності є ігри, у процесі яких формуються доступні дітям цього віку літературознавчі поняття, а саме: тема, ідея, герой, мова, діалог, монолог, літературний портрет, літературний пейзаж, автор, жанр художнього твору [3].

Отже, творчість Ліни Костенко – це відображення цілої епохи, яка активізує самоусвідомлення поезією своєї ролі в системі справжніх духовних цінностей та має найбільший вплив на українську націю сьогодні.

Список використаних джерел

1. **Бакута О.М. Ліна Костенко. Творчий шлях. Особливість індивідуального стилю. 2014. №34-36. С. 14-20.**
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>.
3. Іванова Л. І. Літературознавча діяльність молодших школярів у змісті дидактичної структури сучасного уроку читання. Проблеми розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті: зб. тез виступів міжнар. наук.-практ. конф. Рівне: РВЦМЕГУ ім. С. Дем'янука. 2013. С. 181-183.
4. Матчук А.Л., Грипич С.Н. Поезія для дітей (До вивчення творчості Ліни Костенко): Навчально-методичний посібник. – Рівне. РДГУ. 2003. 36с.
5. Наказ МОН України від 23.03.2018 № 283 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» Режим доступу: www.mon.gov.ua

Кузнецова Наталія, к.е.н.

Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси, Україна

**Розвиток освіти в умовах глобальних трансформацій:
виклики та небезпеки**

Освіта вважається одним із найдавніших соціальних інститутів сучасної цивілізації та вагомим чинником формування майбутнього кожної нації, а у глобалізованому світі - основним засобом національного самоствердження, адже відображає в собі унікальну ідентичність народу країни. Важливо розуміти, що під впливом глобалізації сьогодні формується новий світовий порядок, який об'єднує економіку, культуру, технології, управління, інформаційну сферу. В організації суспільного життя дедалі більшого значення набуває мережевий спосіб, який для науковців та освітян забезпечує доступ до глобального дослідницького та комунікативного простору, створює сприятливі умови для формування конкурентоспроможного наукового та освітнього середовища, і водночас, змушує змінювати усталені ідеологію, принципи, методи і підходи до організації навчального процесу та бути готовими до нових глобальних викликів сучасного світу.

Сьогодні, в умовах складних мультиплікативних трансформацій, освіту характеризують не тільки як середовище передачі і поширення знань, а й як суспільну інституцію, важливою функцією якої є виховання свідомого громадянина з навичками критичного мислення, спроможного адекватно сприймати та вчасно реагувати на суспільні виклики, активно діяти у змінному середовищі і, одночасно при цьому, безперервно розвиватися та самовдосконалюватися. Формування ж єдиного ринку праці в умовах глобалізації зумовлює процеси універсалізації освіти, розробку та впровадження єдиних стандартів та моделей її розвитку у світовому масштабі. Така стандартизація зводить багатоманітність та унікальність культур окремо взятих країн і сприяє руйнуванню традиційних способів життя, поширенню одноманітності культурного світу. З іншого боку, глобалізація зумовлює потребу закладів освіти взаємодіяти між собою, в т.ч.

і за межами міст, регіонів чи країн, що забезпечує все більшу відкритість системи освіти для глобального простору, створюючи при цьому для них певні ризики та небезпеки.

Одним із проявів впливу глобалізації є те, що освіта набуває всеосяжного ринкового характеру внаслідок прямої дії таких міжнародних інституцій як МВФ і Всесвітнього банку. Адже відомо, що ключовими акціонерами МВФ, які мають найбільшу частку (майже 50%) у загальній сумі квот, є країни «Великої сімки». Саме ці глобальні лідери впливають на розвиток світової економіки і визначають загальні інструменти та правила міжнародних економічних відносин через спеціалізацію та особливості розвитку різних за потенціалом економік, враховуючи також і власні інтереси та переваги. Крім того, вони мають і вагомий вплив у Світовій організації торгівлі і Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Відчутний вплив політики країн «Великої сімки» на розвиток освіти відбувається через механізм міжнародної співпраці у сфері освіти, реалізацію найбільш масштабних освітніх проєктів, глобальною метою яких є сприяння зміцнення миру і безпеки у світі [1]. Проте з іншого боку, такі заходи також зумовлюють відтоки талановитої молоді з менш розвинутих країн, внаслідок входження закордонних провайдерів на їх національні освітні ринки. А це, звісно, значно послаблює позиції таких країн та стає реальною загрозою для них, оскільки відбувається втрата інтелектуального капіталу як основного ресурсу їх економічного розвитку. Крім того, економічний спад, низький рівень заробітної плати, зростання вартості життя породжують недовіру громадян до влади та невдоволення життям, які переростають у потужні мотиваційні фактори трудової еміграції, зокрема молоді, до більш розвинутих країн та зумовлюють негативні зміни у структурі людського капіталу країн світу. За таких умов економічно розвинуті країни, які теж відчувають сьогодні кадровий дефіцит, зможуть компенсувати його за рахунок позитивної трудової еміграції з інших країн, де проблеми є більш системними.

Всеосяжне проникнення сучасних інформаційних технологій у всі сфери життя зумовлює прискорення процесів обробки інформації, обміну і передачі знань, що сприяє

удосконаленню освітніх технологій і зумовлює зміни основного змісту освіти – навчити людей вчитися. За таких умов зростає значення самоосвіти з можливістю використання технологій навчання на відстані – дистанційної освіти (електронного навчання). Це, з одного боку, збільшує доступ до освітніх ресурсів кожного, а з іншого - не гарантує належного захисту прав інтелектуальної власності, послаблює контроль щодо якості наявної в цих ресурсах інформації.

Важливою загрозою формування потенціалу інтелектуального капіталу країн стає неконтрольований потік інформації в глобальному масштабі через сучасні технології її поширення. Внаслідок цього виникають сумніви щодо спроможності тих, хто навчається «фільтрувати» вхідну інформацію з позиції її якості, достовірності і корисності для власного розвитку, у т.ч. професійного. Це значно послаблює безпечні умови розвитку суспільства, його обороноздатність та посилює ризики і небезпеки для країн.

Значний вплив на освіту мас-медіа, телебачення, реклами, їх проникнення в освітні заклади, спонсорство освітнього процесу бізнес-структурами сприяли прискоренню процесу комерціалізації освітньої сфери. За умов глобалізації знання все більше набуває статусу економічного ресурсу, який має свою вартість, корисність, а тому є об'єктом купівлі-продажу. Внаслідок цього змінився статус учнів і студентів: з учасників освітнього процесу у споживачів освітніх послуг. Таким чином відбувалося поступове проникнення принципів «менеджеризму» (комерції) у освітнє середовище, таких як орієнтація на ринок та поширення споживацької психології [3]. Посилилася також асиметрія між темпами поширення комерціалізації освіти і оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти, що вплинуло на показник якості освітніх послуг. Сформувалася психологія споживача (студента) саме як покупця (оплачую гроші за послугу, значить маю її отримати), і менш як учасника освітнього процесу. Тенденції зниження темпів економічного розвитку, фінансова криза ще більше посилили ці нерівності, де плата за навчання стала додатковим джерелом розвитку університетів у складних умовах.

Глобалізація також виступає вагомим фактором руйнування фундаментальної науки, особливо у країнах з перехідною економікою, оскільки цінністю академічної (університетської) освіти у них стають показники працевлаштування випускників, їх посади, заробітні плати, соціальний статус, тобто більший акцент робиться на прикладний характер знань.

Цю реальну загрозу значно посилює комерціалізація продукції наукових досліджень, яка все більше нівелює значення теоретичних (фундаментальних) досліджень [2, с. 35]. Як відомо, значення останніх полягає саме у продукуванні принципово нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку та вирішенні прикладних проблем розвитку сучасного суспільства.

Таким чином, можна констатувати, що в цілому несприятливий вплив глобалізації на освіту проявляється в тому, що в країнах, внаслідок всеохоплюючої орієнтації на ринок, наростають явища соціальної нерівності, відбувається нівелювання базових принципів функціонування соціальної сфери, спрямованої на досягнення суспільного блага. І не дивлячись на те, що інтернаціоналізація освіти сприяє мобільності й тих, хто навчається, інтенсивності комунікації між людьми різних країн, національностей і культур, додаткових зусиль потребують процеси регулювання і контролю формування інформаційної культури суспільства, здійснення динамічного і ефективного управління всіма сферами суспільної діяльності, у тому числі освіти.

Список використаних джерел:

1. Мельникова Н.С. Глобализация и образование. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.ru/globalization/globalizaciya-i-obrazovanie/>
2. Силадій І. Розвиток освіти в контексті основних викликів глобалізації. – Вища освіта України. - № 4, 2016. – С. 34-38.
3. Цветкова Н.Ф. Глобализация и образование: эволюция политики современного государства. Электронный ресурс. – Режим доступа:

https://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/101/tsvetkov_a_101_326_331.pdf.

*Князька Лілія к.ю.н., доцент
Університет державної фіскальної служби України,
м.Ірпінь, Україна*

Сучасний стан реформування вищих закладів освіти в Україні

З моменту незалежності України зробила значні та суттєві кроки на шляху до формування, реалізації та розвитку державної політики у сфері освіти загалом та вищої освіти, зокрема. Основні напрями оновлення вищої освіти формувалися під впливом ідей з утвердження державного суверенітету, становлення ринкової економіки, розбудови демократичного суспільства, а також зусиллями нашої держави увійти до європейського освітнього та дослідницького просторів та до груп успішних держав глобалізованого світу.

Вища освіта в Україні є одним із пріоритетних напрямів реформування нашої держави. Це пов'язано із тим, що здобуття особою освітнього ступеня дозволяє її розпочинати свою кар'єру у тій чи іншій галузі. Слід сказати, що реформування вищої освіти здійснюється також з метою виходу та закріплення України на світовому просторі. **Актуальність даного дослідження** пов'язана насамперед із тим, що поступовий процес зміни вищої освіти в Україні зумовлює постійний перегляд основних положень, що визнають її сутність.

Щодо стратегічних планів у сфері освіти, в тому числі і вищої, в даний час діє прийнятий ще у 2013 році указ Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти на період до 2021 року», який «на основі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти» (далі Національна стратегія) [1].

Ця Національна стратегія досить чітко визначає основні напрями реформування системи вищої освіти з початку 2014 року. Серед основних напрямів, можна виділити такі: «1. приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці; створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів; узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій; розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти; залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам; подальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, як передумови забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти; переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів та ряд інших [1].

Всі ці напрями реформування можна чітко відслідковувати у межах дій Міністерства освіти та науки України, що відбуваються за останні два роки.

Проте, дана Національна стратегія не передбачає основних фінансових питань, що стосуються реформи вищої освіти в Україні. Мова йде про те, що чинний Закон України «Про вищу освіту» (далі – Закон України) говорить про фінансування вищих закладів освіти із кількох джерел. Відповідно до ст. 71 Закон України встановлює, що фінансування вищих закладів освіти здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, що не є забороненими законодавством [2].

Із даної норми, виходить те, що держава надає право фінансування закладів освіти іншими не забороненими методами та способами. Проте, пошук альтернативних джерел у сучасності має вкрай проблематичний характер, а залучені кошти інвесторів, не надто вирішують проблему у сфері фінансування вищої освіти.

Також слід згадати про ст. 73 Закону України, яка вказує, фінансування «за рахунок надання платних послуг фізичним та юридичним особам, як основного статутного виду діяльності, за умови забезпеченого належного рівня якості таких послуг» [2].

Проте, такий у вищих закладах освіти є присутньою тенденція, щодо розширення кола платних послуг, у тому числі із рахунок перекриття платними послугами прогалин у освітньому процесі. Такі додаткові послуги, зазвичай, не користуються попитом, що пов'язано із рівнем бідності в Україні. А усунення таких прогалин та переведення академічних заборгованостей студентів на площину реалізації платних послуг закладами освіти стає наслідком до подальшого зниження якості освітнього процесу в закладах вищих освіти. Тому впливає висновок, що сучасні механізми та розміри фінансування змушують заклади вищої освіти до пошуків, додаткових шляхів залучення фінансів. Проте таке залучення досить часто виявляється несумісним із рівнем підвищення якості освітніх послуг.

Основними напрямками реформування вищої освіти, що були визначені Міністерством освіти та науки України у сфері вищої освіти на 2019 рік стали «розбудова внутрішніх систем забезпечення якості відповідно до вимог європейських стандартів та рекомендацій; модернізацію змісту освіти і структури освітніх програм, приведення їх у відповідність до нових стандартів вищої освіти; дебюрократизацію на рівні закладу вищої освіти; неухильне дотримання визначених новим Законом України «Про освіту» вимог до академічної доброчесності; видимі зрушення у підготовці наукових кадрів, зокрема, у вимогах до дисертацій на здобуття наукових ступенів [3].

Денис Силантьєв, зазначає, що основними напрямками реформування вищої освіти в Україні повинні стати такі:

«звільнення від ЗНО осіб з інвалідністю першої та другої груп, учасників АТО, їхніх дітей, осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, осіб, які навчаються за власні кошти (кошти фізичних та юридичних осіб), натомість запровадити співбесіду; посилення у вищій освіті рівня вивчення української мови та іноземних мов, правничих наук, наук про права людини, військової підготовки та стимулювання розвитку фізичної культури та спорту; мотивування активного вивчення науково-педагогічними працівниками іноземних мов дистанційно; забезпечення розвитку інклюзивної вищої освіти, реальної самостійності, незалежності ВНЗ, посилення механізмів їх фінансового забезпечення, стимулювання інвестицій в освіту та науку; перегляд кваліфікаційних вимог з питань знання викладачами іноземних мов (рівень B2); забезпечення більш ефективних та дієвих правил проведення ЗНО; мотивування ВНЗ запроваджувати гнучкі та дистанційні форми навчання для людей з особливими освітніми потребами, у тому числі для людей з інвалідністю; запровадження адекватного перехідного періоду (до семи або десяти років); розробка якісних та системних змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо реального доступу до вищої освіти з урахуванням позиції експертів, науковців, вчених, позиції наукових шкіл та інші.[4].

Отже, проаналізувавши та дослідивши основні напрями у реформуванні сучасної вищої освіти в Україні можна зробити певні висновки. Тенденція до удосконалення вищої освіти в Україні є суттєвим кроком для подальшого утвердження якості освіти в Україні, що є пріоритетом на європейському освітньому просторі. Проте, як показує дослідження, поза увагою законодавця залишається питання фінансування закладів вищої освіти, де заклади освіти повинні шукати джерел для додаткового фінансування освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення 29.09.2019)

2. Про вищу освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 29.09.2019)
3. Реформа вищої освіти як це буде: URL: <https://konkurent.in.ua/publication/22916/reforma-vischoyi-osviti-v-ukrayini-yak-ce-bude/> (дата звернення 29.09.2019)
4. Вища освіта в умовах сьогодення: проблеми та перспективи. Денис Силантьєв. 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/article/308165> (дата звернення 29.09.2019)

*Куксенко Сергій,
кандидат історичних наук, доц. кафедри «Обліку та
фінансів» Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси,
Україна*

Освіта як важливий фактор утвердження європейських демократичних цінностей

Відповідно до ст. 2 «Консолідованої версії Договору про Європейський Союз», ЄС «засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини», у державах-членах «панує плюралізм, толерантність, правосуддя, недискримінація, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [2, с. 17]. Тому функціонування правової держави, панування права та ідеї неприпустимості його порушення, наявність активних і толерантних громадян, сформованість демократичного суспільства є однією з умов вступу України до європейської співдружності. Оскільки формування демократичних цінностей громадян передуює становленню ефективних демократичних інститутів суспільства та загальної демократії, а правові зміни часто неефективні при відсутності змін цінностей [1, с. 14–16],

то важливу роль у набутті громадянами необхідних для життя в демократичному суспільстві рис набуває освіта.

Освіта, згідно Закону «Про освіту», розглядається як цілісний процес навчання і виховання, завданням якого є «розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей». Закон у ст. 5 закріплює обов'язок держави створити умови для «здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина». Стаття 12 Закону визначає ключові компетентності, які необхідні кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності як такі, що «пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей» [3, ст. 5, 12].

Цінності і компетентності демократії молодь опановує не лише на спеціальних заняттях суспільствознавчого та гуманітарного циклу навчальних дисциплін, а й через власний досвід. Цей досвід набувається при вивченні усіх навчальних дисциплін, у загальній атмосфері відносин в межах навчального закладу, способом вирішення важливих питань сім'єю, місцевою громадою, державними органами влади... Зрозуміло, що формування громадянських вмінь потрібно підкріплювати усім навчальним процесом, позакласною діяльністю, демократичним середовищем у самому навчальному закладі, соціальним партнерством з батьками та місцевою громадою, залученням молоді до практичної участі в житті демократичного суспільства.

При цьому важливо також враховувати наявні в нашому суспільстві ціннісні орієнтири. Соціологічне дослідження «Українське суспільство та європейські цінності» показало, що у свідомості українців домінують цінності особистого благополуччя: здоров'я, успіх, достаток, щаслива сім'я, відсутність стресів, рідше – інтелектуальний і особистісний розвиток. На другому місці виявилися цінності патерналістського спрямування: якісні та безкоштовні освіта і

медицина, гідні пенсії, соціальні виплати, забезпеченість робочими місцями, стабільність та ціни, співвимірні отримуваним доходам. Лише в останню чергу учасники дослідження згадують такі «європейські цінності»: верховенство права, демократія, свобода слова, чесність/прозорість, прагнення надати рівні можливості усім громадянам тощо [5, с. 13]. Водночас, щорічні дослідження в рамках проекту «Євробарометру» свідчать про те, що самі європейці відносять до головних цінностей саме «мир» (45%), «права людини» (40%) та «повагу до людського життя» (35%) [5, с. 22].

Всеукраїнське опитування «Молодь України-2017» засвідчує, що «демократія» не увійшла до переліку топ-3 найважливіших суспільних цінностей української молоді, натомість до трійки увійшли економічний добробут громадян (28%), працевлаштування (21%) та безпека (16%) [4, с. 22]. Щодо європейської ідентичності, то тільки 32% молоді України повною мірою почуваються європейцями [4, с. 28].

Наведені дані демонструють глибинність і складність взаємних впливів різноманітних факторів на сучасні цінності громадян України. У цій ситуації ми змушені говорити не про примарні швидкі зміни, а тривалу копітку системну роботу у різних сферах життєдіяльності. Так, у соціально-економічній сфері необхідно провести модернізацію економіки, досягти стабільного зростання, високої зайнятості та гідної оплати праці. Це дозволить знизити соціальне напруження та відчуття відчуженості, сприятиме зростанню середнього класу як соціальної бази ефективної трансформації. Тільки системне тривале застосування різнопланових заходів у ідеологічно-освітній, соціально-економічній, політико-правовій сферах, зміна об'єктивних умов життя суспільства, оновлення соціально-правового середовища сприятиме зміні ментальності та культури громадян України.

Надзвичайно важливе місце у цьому належить ідеологічно-освітній сфері, а саме громадянській освіті. Громадянська освіта від дошкільних закладів через усю систему загальноосвітньої, професійної і вищої школи до освіти дорослих громадян протягом усього життя, підтверджена успішною практикою, може і має стати важливим інструментом

змін суспільної психології, зміцнення демократії, подолання розриву між цінностями, які притаманні нині українському суспільству, та цінностями європейської демократії. Ефективна громадянська освіта сприятиме зміцненню гармонічності відносин особа – суспільство – держава: громадяни набудуть компетентностей, норм і цінностей демократії, навчатимуться збалансовувати свої права і свободи з обов'язками, держава матиме активних, відповідальних і добросовісних громадян, а суспільство – ефективну державу, здатну виконувати обов'язки перед суспільством і громадянином. Разом це сприятиме реальному втіленню закріплених у Конституції та Законах України демократичних норм, посиленню рис європейської цивілізації, удосконаленню ринкової економіки та правової держави, наближенню України до Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Вельцель К. Распутывание связей между культурой и институтами на примере эмансипации человечества. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2012. №4. С. 12–43.
2. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 30.03.2010. 2010. 403 с. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06 (дата звернення 24.09.2019).
3. Про освіту. Закон України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 24.09.2019).
4. Українське «покоління Z»: цінності та орієнтири. Всеукраїнське опитування «Молодь України-2017», здійснене Центром «Нова Європа» та Фондом ім. Фрідріха Еберта спільно з соціологічною компанією GfK Ukraine. Київ, 2017. 138 с.
5. Українське суспільство та європейські цінності. Звіт за результатами соціологічного дослідження Інституту Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Ф. Еберта в Україні та Білорусі. Київ, 2017. 44 с.

***L.H. Movchan, PhD in Pedagogy, associate professor
Minicipal Higher Educational Institution “Vinnytsia
Humanitarian Pedagogical College”***

Designing syllabi for foreign languages incorporating interdisciplinary links

Nowadays learning foreign languages stands in the centre of scientific research in pedagogy and methodology of higher education since the need for foreign language skills is growing and education is acquiring a globalized content. Foreign language learning (FLL) has now exceeded the margins of learning the subject as it is, but for specific professional purposes and the result of it is communicative competence in a foreign language which is regarded as the ability to solve communicative tasks with native speakers taking into account norms and cultural traditions in the conditions of direct and mediated communication. O. Savchenko considers foreign language communicative competence as a result-action feature of the education and the prerequisite of its sustainability [1: 4].

First of all, we would like to tackle the notion of a curriculum, which is so diverse in different languages, that is even different to compare according to certain parameters such as goals, functions and the place of the subjects. A. Prevedel (2013) says that curriculum is an outline of a didactic process [2: 8]. Thus, the concept of curriculum implies a syllabus, guidelines (Richtlinien), Lehrplan, Läroplan, Rahmencurriculum, curriculum etc.

In many English-speaking countries curriculum deals with the content of education defining the subjects to study (compulsory and elective) and goals to attain in each subject. Syllabus deals with a separate subject and is more detailed concerning the methods, goals and forms of teaching at different levels and stages.

Ukraine made a step from the standard curriculum, the anachronism of the Soviet education system towards a framework curriculum and framework syllabus for foreign languages. Framework syllabi are more flexible being more generalized and contain study goals that meet the society needs.

According to the survey conducted by the Project team Education First for English Proficiency Index, Ukraine is among the

countries with the moderate proficiency in English ranking 43 (52,86 % of the total population) among 44 surveyed countries. The leading positions belong to Sweden (70,72%) and Netherlands (70,31%) [3]. The explanation to Swedish success in foreign language learning lies in its language policy and curriculum design. The curriculum design for foreign languages in Sweden testifies to the sustainability of foreign language learning at all stages of education. The multistage level of FLT in Sweden is defined in the Läroplan for the compulsory school and gymnasie skola (secondary school) which are designed on the principles of the CEFR Common European Framework of References and the European Language Portfolio according to the following pedagogical and methodological conditions:

- inclusion and accordance of all levels of language command: basic, threshold and advanced;
- development of communicative, intercultural and strategic competencies;
- taking into account and implementing positive foreign experience of FLT into the national system, forming national strategies and guidelines;
- development of student's autonomy in learning [4].

Despite having autonomy in tailoring their curricula, higher educational establishments of Ukraine fail to bring FLT in conformity with the requirements set by the CEFR, although standard syllabi for foreign languages for higher educational institutions were designed with account of this important document on language education, teaching and assessment. To them refer «National ESP Curriculum for Universities» and «Rahmencurriculum für studienbegleitenden Deutschunterricht an ukrainischen Hochschulen und Universitäten». The latter is based on the principles of plurilingualism and multilingualism, professional, intercultural and communicative orientation, autonomous learning. As a result, students should develop the skills of both spoken and professional German, participating in discussions, giving arguments, making presentations, using communicative means of professional interaction [5 : 13]. This syllabus proposes professional topics to learn corresponding different professional directions and the necessary competencies to achieve. It also gives a detailed

descriptions of all forms and methods of teaching and learning, as well as student-student, student-teacher interaction. Significant attention is paid to student's autonomy in the learning process. The language portfolio helps the students and teachers in assessment. The Rahmencurriculum is very adaptable to various conditions, however the requirements to the students' communicative competence in German are high which calls for creating necessary pedagogical conditions to enable both parties: teachers and students to achieve the set goals. In our opinion, this considerably big volume of work requires a large amount of time, so that the students can develop communicative and general skills.

Thus, as we see from the Swedish example, of the sequent foreign language learning is an important precondition of modern professional training, which is necessary to establish in Ukraine.

Alongside with these educational factors, a social factor hinders the development of foreign language competency of our students. As compared to Sweden, Ukraine has little exposure to English speaking media in the societal life. Sweden solves this problem in such a way:

- by remarkable presence of English in all social domains of the country, thus greater exposure of the Swedes to this language and its far better acquisition;

- widely spread practice of content and language integrated learning, i.e. teaching other than language subjects by means of English or other FL.

The discrepancy between the requirements to foreign language proficiency in the university syllabi of Ukraine and the initial level of foreign language proficiency of the school alumni calls for measures related the syllabi and curricula design that would rectify this situation through staging the process of English teaching at non-linguistic faculties, apply differential approach in teaching, adjust the syllabus to students' needs, increasing the academic load for foreign languages.

References

1. Савченко О.Я. Уміння вчитися як ключова компетентність неперервної освіти: доповідь, 2010. URL:<http://dosvid->

loippo.at.ua/load/pisljadiplomna_osvita/savchenko_o_ja_quot_um.
(дата звернення: 14.07.2016).

2. Prevedel A. Values and Beliefs: The World View Behind Curriculum. The Annual Review of Adult Learning and Literacy. 2003, 3. p. 8–13.

3. EF English Proficiency Index: executive summary. Education First. (2018). Available: www.ef.com/epi. [Accessed 12 March 2019]. [in English].

4. Movchan, L. H. (2012). Rozvytok zmistu skil'noii inshomovnoii osvity v Korolivstvi Shvetsia [Development of the content of school foreign language education in the Kingdom of Sweden]: Candidate's Thesis. Kyiv: The Open University of Human Development "Ukraine. 224 p. [in Ukrainian].

5. Ramkova prohrama z nimets'koyi movy profesiynoho spilkuvannya dlya vyshchykh navchal'nykh zakladiv Ukrayiny [Curriculum Framework for the German professional communication in higher educational institutions of Ukraine], Azzolini L. S., Amelina S. M., Hamanyuk V. A., Zhdanova N. S., K, Lenvit, 2014, 136 p.[in Ukrainian].

Стеблюк Н.Ф., к.е.н., доц.

Дніпровський державний технічний університет

м.Кам'янське, Дніпропетровська обл., Україна

Богданович А.В.

здобувач вищої освіти 5 курсу

Дніпровський державний технічний університет

м.Кам'янське, Дніпропетровська обл., Україна

Оцінка зовнішнього середовища закладів вищої освіти

Необхідність адаптації українських закладів вищої освіти до складних умов реформування економіки зумовила активізацію інтересу менеджменту до вироблення стратегій управління системою вищих навчальних закладів, оскільки без виявлення перспектив і передбачення майбутніх тенденцій

розвитку практично неможливе й вироблення тактичних заходів у складних ринкових умовах [1]. Як процес ідентифікації, класифікації та зіставлення політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів використовують оптимальний інструмент оцінки зовнішнього середовища ВНЗ – PEST-аналіз (табл.).

Таблиця

**PEST - аналіз тенденцій макросередовища
університету**

Фактори	Середня оцінка	Ваговий коефіцієнт	Інтегральна оцінка
Політичні фактори			
Зміни законодавства	3	0,39	1,17
Політична стабільність	2	0,25	0,5
Відкритість освітнього простору	2	0,15	0,3
Недосконалість законодавчої бази	3	0,21	0,63
Всього	10	1	2,6
Економічні фактори			
Потреби споживача	3	0,31	0,93
Підвищення рівня платоспроможного попиту, мінімальної заробітної плати	3	0,33	0,99
Корупція	2	0,16	0,32
Недостатнє фінансування освіти	3	0,2	0,6
Всього	11	1	2,84
Соціальні фактори			
Демографічна ситуація в Україні	3	0,45	1,35
Базові цінності	2	0,14	0,28
Соціальне розшарування суспільства	1	0,12	0,12

Споживацькі переваги	2	0,29	0,58
Всього	8	1	2,33
Технологічні фактори			
Прискорення темпів науково-технічного прогресу	2	0,3	0,6
Невідповідність технічних засобів до потреб суспільства	2	0,4	0,8
Недостатність інноваційно-інвестиційного досвіду	3	0,3	0,9
Всього	7	1	2,3

Проведемо аналіз Дніпровського державного технічного університету, який взаємодіє з великою кількістю різних об'єктів зовнішнього середовища, піддається його впливу, який проявляється на внутрішньому середовищі навчального закладу. Динамічна взаємодія між цими середовищами підтримується за допомогою важливого механізму управління – стратегії їхнього розвитку.

PEST-аналіз тенденцій макросередовища, що мають істотне значення для університету, показав, що на розвиток установи справляють найбільший вплив економічні та політичні фактори (2,84 та 2,6 балів відповідно). Вплинути на політичні чинники майже неможливо, отже потрібно зосередити увагу на ситуацію на ринку освіти, враховуючи існування соціальних та технологічних факторів впливу.

Доведено, що метод PEST-аналізу є одним із дієвих інструментів дослідження впливу можливих зовнішніх та внутрішніх факторів, що спонукають до виникнення ризиків в освітній діяльності, зокрема під час організації та проведення навчального процесу та забезпечує їх

мінімізацію (зменшення) за рахунок розроблення спеціальних організаційно технічних заходів [2,3] .

Важливим аспектом діагностики проблемних зон здійснення діяльності вищого навчального закладу є оцінка його стратегічних позицій, тобто вивчення параметрів зовнішнього середовища у нерозривному зв'язку з конкурентними перевагами та фінансовим станом закладу.

Список використаних джерел:

1. Ромін А.В. Стратегії в системі державного управління вищими навчальними закладами. Теорія та практика державного управління. - 2014. - Вип. 4. – С.71-76.
2. Должанський А.М., Проїдак Ю.С., Ревенко О.О. Застосування методів аналізу та оцінки ризиків в діяльності вищого навчального закладу. Наука та інновації. — 2016. — Т. 12, № 5. — С. 5-13.
3. Волівач А. П. Застосування методу PEST-аналізу для визначення впливу факторів ризиків на освітню діяльність ЗВО. Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – 2018. – № 59. – С. 74-82.

Підласий А.І., к.пед.н., доцент

Черкаський державний бізнес коледж, Черкаси, Україна

Моделювання навчання для побудови експертних систем

Результати навчання є наслідком функціонування навчальної системи. Цей наслідок визначається сукупністю факторів, що впливають на перебіг навчального процесу. Головним критерієм навчання є набуті учнем (системою) знання, уміння і навички. Їх наявність або відсутність визначається тестуванням, що може набувати різноманітних форм.

Результати навчання можна прогнозувати заздалегідь, оцінюючи значущість, інтенсивність та час впливання різноманітних факторів. Основні фактори, що впливають на перебіг та результативність дидактичного процесу вже виділені та поставлені в ієрархічну залежність. У залежності від потреб, у дослідницьких моделях може враховуватися різна кількість факторів впливу, від узагальнених, що діють як визначальні умови, до конкретних, виділених як окремі чинники.

Для загального аналізу навчального процесу та його результатів досить взяти деяку сукупність головних факторів, що інтегровано визначатимуть умови навчання. Дослідження таких узагальнених моделей показали, що коли правильно врахований вплив основних факторів у їхній ієрархії та взаємозалежності, такі моделі досить об'єктивно описують дійсність і їхня реальна прогностична здатність не поступається багатфакторним моделям, що важко піддаються обрахункам та верифікації.

На основі створення експертних груп і визначення експертних оцінок [1] було побудовано ряд факторних моделей навчання для подальшого використання в експертних системах.

В основі узагальненої моделі навчання, створеної для оцінювання результативності (ефективності, якості) навчального процесу лежать два фактори: «Учні» і «Навчальний матеріал». Фактично це генеральні умови, створені на основі деякої сукупності конкретних чинників. Об'єднані в систему, вони визначають мінімальну систему навчального процесу (рисунк 1).

Мінімальна система навчання найбільш придатна для визначення ефективності простого запам'ятовування учнем інформації, завантаження інформації в інтелектуальні системи, визначення ефективності навчання на першому рівні засвоєння – ознайомлення.

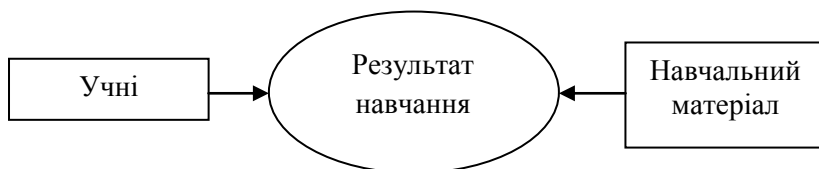

Рис. 1. Мінімальна система навчання

Очевидно, що не весь навчальний матеріал можна безпосередньо завантажити в систему і тоді додається ще один значущий фактор системи навчання – «Час», адже будь-яке навчання відбувається упродовж певного відрізка часу. З урахуванням часу ми формуємо більш повну модель навчання (рисунок 2).

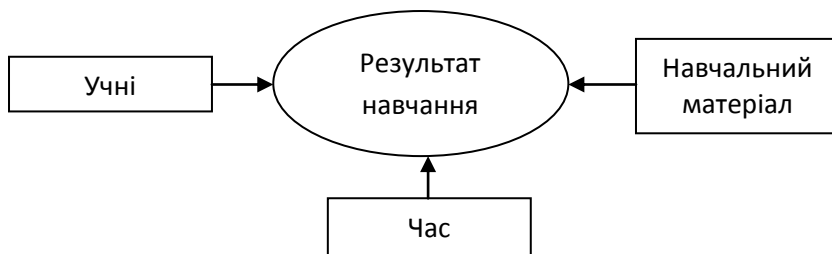

Рис. 2. Навчання без учителя

Поки що в цих моделях ми не бачимо вчителя, який є найбільш впливовою силою у будь-якій дидактичній системі. Навчання без учителя характерне для автоматизованого навчання систем, самонавчання інтелектуальних систем, дистанційного навчання та самостійного (домашнього) навчання учнів. У такому навчанні немає явно вираженого впливу вчителя, його роль відіграють різноманітні замітники, що об'єднуються у стимулюючі ряди: цілі, завдання, пугівники навчальними текстами, запитання, тести тощо.

Введення «Учителя» в систему навчання дає нам майже повну модель, що характеризує ідеальний процес навчання. Результативність (ефективність) процесу визначається сукупним впливом чотирьох генеральних факторів: «Учні», «Навчальний матеріал», «Час», «Учитель» (рисунок 3).

Рис.3. Майже повна модель системи

Реальний процес навчання зазнає великого впливу зовнішнього середовища, тому у повній моделі треба вводити ще один узагальнений фактор, який відображає цей вплив. Його умовно назовемо «Ергономіка навчання». Тоді реальний процес навчання описується моделлю з п'яти факторів (умов), що взаємодіють між собою та взаємно впливають одна на одну: «Учні», «Навчальний матеріал», «Час», «Учитель», «Ергономіка навчання» (рисунок 4).

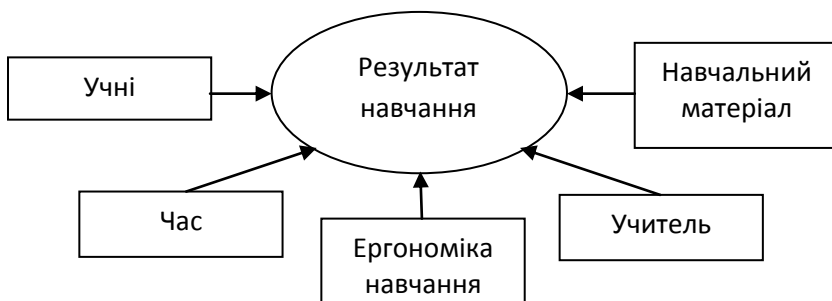

Рис. 4. Реальний процес навчання

Моделі призначені для подальшого використання в експертних системах аналізу та оцінювання ефективності навчання.

Список використаних джерел:

1. Підласий А.І. Інтелектуальні системи обробки неструктурованої інформації. Модуль 1. Інтелектуальні системи гуманітарного призначення: Навч.посібник. - Черкаси: ЧДТУ, 2005. 171с.

*Дейнега Марина,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,*

м. Київ, Україна

Еволюція наукових поглядів на взаємодію суспільства і природи

У другій половині ХХ ст. вплив людини на природу сягнув таких масштабів, що постало питання про перспективу збереження людства на планеті у зв'язку з наростаючою екологічною катастрофою. Саме у цей час у працях світової наукової спільноти з'являються дослідження моделей розвитку взаємовідносин людини і природи. Крім того, усунення глобальних екологічних загроз вимагало консолідації дій усього світового співтовариства з підготовки міжнародних правових актів, спрямованих на забезпечення сприятливого навколишнього середовища при наростаючих темпах експлуатації природних ресурсів, посиленні техногенного впливу на навколишнє середовище.

Взаємодія людини і природи – це об'єктивно існуюче явище. Природа виникла раніше, ніж людина, яка є породженням природи. Природа розвивається за об'єктивними законами, тоді як людина функціонує на основі законів соціального розвитку. Вона є безпосередньо природною істотою, вона і підкоряється біологічним законам, являє собою вінець розвитку природи, оскільки належить до вищого біологічного виду. Але разом із тим людина виступає і природною істотою, а тому суспільство розглядається як організовані людські соціальні організми.

Процес взаємодії людини і природи здійснюється на основі певних закономірностей. Так, людина не може існувати без природи, оскільки природні блага забезпечують її життєдіяльність. У свою чергу, й природа потребує діяльності людини. Ці процеси відбуваються як природним шляхом, так і за допомогою штучних заходів з активною діяльністю людини, при якій виникають певні суспільні відносини, що регулюються правовими приписами [1, с. 8]. Однак при втручанні людини у природні процеси вона повинна максимально враховувати закони розвитку як окремих природних ресурсів, так і в цілому закони функціонування довкілля.

Ставлення людини до природи передусім обумовлюється типом екологічної свідомості та рівнем її розвитку. Науковці в еволюції системи «людина – природа» виокремлюють такі типи екологічної свідомості: синкретичний (архаїчний), антропоцентричний, біоцентричний, екоцентричний [8, с. 201].

Синкретичний тип екологічної свідомості формувався тоді, коли в людській свідомості та самосвідомості ще не існувало протиставлення людини світу природи. Людина не виділяла себе з навколишнього світу і, звісно, не ставилася до природи як об'єкта перетворення відповідно до власних потреб та цілей [8, с. 202].

Протягом багатьох століть домінуючим світоглядом людства на навколишній світ і на його місце у цьому світі був антропоцентризм, концепція, за якою у центрі уваги знаходиться людина та її потреби. Тільки людина має цінність, а отже, вона має моральний обов'язок тільки перед людьми. Людина протиставлялася всім іншим істотам на землі і вважалося, само собою зрозумілим, що всі інші істоти не мають самостійної цінності [8, с. 202]. Антропоцентризм, як домінуюча установка у сприйнятті природи, виявлявся в ігноруванні потреб інших живих істот та залежно від можливостей природи задовольняти людські потреби.

Згодом антропоцентризм став розглядатися як згубна для природи, негативна форма світогляду. За словами М.В. Гусева, антропоцентризм представляє один із різновидів дискримінаційних поглядів, що не відповідає вимогам істинної етики. Антропоцентризм орієнтує суспільство на максимальне споживацтво; людина розглядає природне середовище, природні ресурси як невичерпне джерело матеріальних благ [4, с. 3]. Антропоцентризм показав себе неспроможним і як філософія, і як науковий підхід до визначення статусу людини у природному середовищі, і як практичне керівництво до дії, що виправдовує будь-які вчинки людини щодо інших живих форм.

Розвиток технологій, розкрадання природних багатств, забруднення навколишнього середовища привело до необхідності пошуку нових світоглядних орієнтирів, які б не протиставляли людину природі. Підкреслюючи необхідність пошуку прийняттого балансу у відносинах між суспільством і

природою, М.В. Гусев виступив з парадигмою біоцентризму, одне з найважливіших положень якого полягає у тому, що потреби людини повинні бути задоволені лише настільки, наскільки вони не зачіпають різноманіття життя на Землі, що забезпечує динамічну рівновагу біосфери, до якої генетично адаптована людина [4, с. 5; 6, с. 182]. Вчений стверджував, що біоцентризм є найбільш етичною філософською концепцією, концепція «все для людини» втрачає силу. Біоцентризм, на думку М.В. Гусева, передбачає, що не один вид або кілька видів, а все живе має право на існування, що саме біос, а не просто людина має бути у центрі уваги. Права біоса повинні бути захищені у законодавчих документах [4, с. 6]. Саме біоцентричний тип екологічної свідомості до розуміння ролі і місця людини у природі мав допомогти правильно вирішити й проблеми екологічного характеру.

Ідеї екоцентризму були розвинені й обґрунтовані В.І. Вернадським. Вчений уперше заговорив про біосферу як єдину систему «людина – природа», що формується під впливом людського розуму та свідомих дій суспільства [3]. Концепція екоцентризму характеризується тим, що у відносинах людини і природи наголос робиться на гармонії, взаємозв'язку, взаємодії та взаєморозвитку. Найвищою цінністю є гармонійний розвиток людини й природи. Людина – не власник природи, а один із членів природної спільноти. Соціум не протистоїть світові природи, вони є елементами єдиної системи. Мета взаємодії з природою – максимальне задоволення як потреб людини, так і всієї природної спільноти. Людині нема звідки брати засобів для існування, крім як із навколишнього середовища. Але вона повинна не тільки брати, а й давати. Вплив на природу замінюється взаємодією з нею. Розвиток природи та людства – це процес взаємовигідної єдності [5, с. 17; 7, с. 31].

Екоцентричний світогляд – це філософська концепція про взаємозв'язок суспільства і природи, про місце людини в природі, для якої характерно наділення суспільства і природи властивостями партнерів у взаємодії, у результаті чого вони визнаються самоцінними, а взаємини між ними будуються на принципах паритетності, помірного прагматизму і поширення на ставлення до природи етико-моральних правил і норм. І саме

у світогляді екоцентризму сформувалася сучасна концепція «сталого розвитку» людини і природи.

Людство усвідомило необхідність формування підґрунтя для забезпечення подальшого розвитку, зважаючи на обмеженість запасів природних ресурсів та шкідливість впливу суспільства на природу. Усвідомлення важливості цього завдання привело до формування окремої концепції і формування теорії сталого розвитку. Модель «сталого розвитку» взаємовідносин суспільства і природи нині є загальновизнаною стратегією.

«Сталий розвиток» визначається як поліпшення якості життя людей у межах збалансованих екологічних систем. При цьому навколишнє природне середовище розглядається не як джерело ресурсів, а як фундамент життя [2, с. 7]. Перехід на стратегію «сталого розвитку» означає поступове забезпечення цілеспрямованої самоорганізації суспільства в економічній, соціальній та екологічній сферах, тобто суспільний розвиток повинен характеризуватися економічною ефективністю, екологічною безпекою та соціальною справедливістю.

Список використаних джерел

1. Анісімова Г.В. Взаємодія суспільства й природи – об’єктивна передумова виникнення екологічних відносин і екологічного права. Екологічне право України: підручник. За ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги. Харків: Право, 2009. С. 5–17.
2. Браун Лестер Р. Виклики нового століття. Стан світу 2000. Київ: Інтел-сфера, 2000. 305 с.
3. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. Москва: Айриспресс, 2003. 575 с.
4. Гусев М.В. Обращения к человечеству. *Науки о жизни и образование. Фундаментальные проблемы интеграции: материалы конференции* (г. Москва, 2009 г.). Москва: МГУ имени М.В. Ломоносова, 2009. С. 3–5.
5. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Экологическая педагогика и психология. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. 480 с.
6. Карташова Е.Р., Олескин А.И. Биоцентризм и устойчивое развитие. *Вестник Российского философского общества*, 2005. № 4 (36). С. 181–184.

7. Львовичкіна А.М. Основи екологічної психології: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2004. 136 с.

8. Максименко О.О. Екологічна свідомість: підходи до визначення і класифікації. *Актуальні проблеми психології*. 2012. Т. 7. Вип. 15. С. 201–205.

L.V. Potapenko,
Candidate of Science in Philology,
Cherkasy Educational and Scientific Institute of the
State Higher Educational Institution “University of Banking”,
Cherkasy, Ukraine

Languages in the context of globalization

The leading process of modern times is globalization, the process that creates the architecture of a new world.

Globalization is considered to be one of the social phenomena of the information society, that is characterized by disappearance of barriers and the emergence of interethnic cultures. It is also a historical phenomenon of the modern era. A significant part of the world population is involved in a new informational reality that has united and consolidated different regions of the planet. As a result of the emerging global information environment, the world is becoming unprecedentedly “communicationly tight”, transparent, accessible. Economic, political and ideological borders between countries began to blur, the process of global integration was launched.

However, the future of an interdependent world is still uncertain. Whether the idea of community and cooperation of nations coexisting in a barrier-free world will become a reality, and whether we can reach international solidarity depends on how the relations between peoples and countries are built and how the potential of communications in the world community is used [4, 122]. Problems of communication, and in particular international communication, are among the permanent objects of study of the humanities. Currently the issues of studying communicative processes and

transcultural contacts in an integrated cultural and pragmatic space belong to the urgent global problems of mankind.

Nobody can deny the fact that scientific and technological progress and the development of a modern communication system contribute greatly to the rapid spread of English language throughout the world. Today it is the most popular language. The uniqueness of the situation lies also in the fact that the number of people using it as a foreign language is larger than the number of native speakers (currently this ratio is 3: 1) [3, 205]. Not long ago English was studied by foreign students to communicate with native speakers. Now most of the intersubjective contacts in a multicultural context are carried out between non-native speakers of English. There appears the concept of “Global English” (or “International English”). According to the supporters of this concept, an artificial model of English for non-native speakers is immanently created to become an affiliation of all peoples. Nevertheless, we must admit that today the concept of “Global English” is perceived ambiguously throughout the world. The idea of creating a universal language is not an innovation, and the attitude towards it is sometimes diametrically opposite. It is not clear enough whose linguistic consciousness, whose ideology and worldview will reflect “Global English”. Whose conceptual tools will form the conceptual network of “Global English”? Whose culture will “Global English” provide? Whose mechanism of adaptation to reality will it be? Proponents of the concept say that an active subject of “Global English” will be a native speaker of any ethnic language, using a common verbal-semantic code in intersubjective intercultural contacts.

However, here there is another problem. Some scholars believe that in the process of globalization, national languages will be gradually “swallowed” by each other. Here, as in the process of evolution, “the strongest survives”. There are more than 6 billion people on our planet, and they use, according to various estimations, from six to seven thousand languages. Experts, however, predict that in our century at least half of them may disappear [1, 79]. The loss of any of the languages, according to B. Silkin, means the disappearance of traces and evidences of history, environment, lifestyle, thinking and development of human consciousness [1, 79].

During the past century, thousands of languages and dialects were lost. That is a great social problem because each language is not only a means of communication – it is a philosophy of the world, a synthetic idea of this world. Each language is a system of knowledge about the world embodied in its structure, a vision of this world, its understanding. The death of each language is the death not only of dictionary and of grammar; it is the death of a whole world – unique, original, immensely deep and important for understanding a human being and the universe around. I. Khaleeva insists that in the context of globalization a mediating language should not exclude other languages [2, 7].

Discussions about languages preservation are taking place in Europe. It is proposed to introduce an order in which all languages of the world will gain international status. It is planned to rotate the working languages of different world organizations: for some time, the German language should be introduced as a working one, then Italian, Japanese, Ukrainian, Portuguese, Swedish and so on.

The polarity of judgments regarding the position and status of the English language in the context of modern processes of globalization and integration reflects the complexity of the problem and the unwillingness of the world community to give an unambiguous answer to the question posed. On the one hand, we need mutual understanding to facilitate and expand contacts at the international level in a single conceptual space; we want to remove all kinds of barriers in intercultural communication. On the other hand, there is a real threat to the ethnic, cultural, ethnolinguistic, confessional and national identity.

Along with the trends of finding ways to establish a dialogue between cultures, obtain a consensus, build a tolerant consciousness and other communicative forms of achieving understanding, agreement and tolerance in the perception of the “Other”, there appeared another direction in the development of social processes – the search for systematization and consolidation in communicative forms of cultural identification. Civilization is to find a “golden mean”, which in a reasonable way will balance the two opposite trends of the modern world.

References:

1. Силкин, Б. Человечество теряет языки. *Знание – сила*. 2000. № 11. С. 79–83.
2. Халеева, И. И. Хотите мира – берегите свой язык и уважайте чужой. *Литературная газета*. 2004. № 15. С. 7.
3. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D.Crystal // Cambridge University Press. 1995. 499 p.
4. Giddens, A. The global third way debate / A.Giddens // Massachusetts: Polity Press Malden, 2001. 431 p

Улютіна Олена к.ю.н., доцент
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м.Київ, Україна

Сучасні правові детермінанти розвитку вищої освіти в Україні

Реформування освіти, яке відбувається в Україні за останні десять років базується на основних чотирьох напрямках, а саме: реформування середньої освіти, реформування професійної (або професійно-технічної освіти), реформування вищої освіти, а також створення нової системи управління та фінансування науки. Відповідно за кожним із зазначених напрямів реформування здійснюються заходи, що є спрямованим на досягнення конкретної та спільної мети: перетворення української освіти на своєрідне інноваційне середовище, у якому учні та студенти змогли б отримувати ключові компетентності, що є необхідними для кожної людини задля її успішної життєвої реалізації, а науковці, у свою чергу, мали б можливості та необхідні ресурси для організації досліджень, які впливатимуть на їхнє соціально-економічне середовище в Україні.

Вища освіта в Україні визнається пріоритетним напрямом реформування, адже саме після здобуття вищої освіти особа наділяється можливістю для повної реалізації себе, як молодого

фахівця в тій чи іншій галузі. І тому з метою удосконалення здобуття вищої освіти в Україні постійно визначаються ключові пріоритети у розвитку вищої освіти, що і зумовлює **актуальність** даного дослідження.

У кінці 2018 року тодішнім міністром освіти та науки України було визначено основні пріоритети, що стосувалися подальшого правового реформування вищої освіти в Україні.

Так, постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання освітнього омбудсмена» від 06.06.2018 було затверджено «Положення про освітнього омбудсмена» та «Порядок та умови звернення до освітнього омбудсмена». [1]

Відповідно до даної Постанови, освітній омбудсмен повинен розпочати свою роботу у 2019 році. У Постанові визначено, що «він є посадовою особою, на яку Кабінетом Міністрів України покладається виконання завдань із захисту прав у сфері освіти». Після призначення освітнього омбудсмена буде створено спеціальну службу у складі 15 осіб. Така служба після отримання скарги про порушення прав у сфері освіти служба мусить розглянути її у строк не більш як 1 місяць. Саме за результатами цього розгляду освітній омбудсмен приймає рішення про обґрунтованість чи необґрунтованість скарги та надає письмову відповідь про результати її розгляду. Якщо скарга обґрунтована, освітній омбудсмен протягом п'яти робочих днів вживає заходів до поновлення та захисту порушених прав заявників [1].

Так 12 серпня 2019 року рішенням Кабінету Міністрів України було призначено особу на посаду освітнього омбудсмена. Цілком зрозуміло, що посада освітнього омбудсмена є цілком необхідною у умовах сьогодення, що зумовлено частим порушенням прав як здобувачів освітнього рівня так і педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників.

Ще однією новацією яка була визначена у 2018 році та має своє втілення у 2019 є становлення національної системи кваліфікацій, метою створення якої є зв'язок ринку праці із освітою. Така тенденція є надзвичайно актуальною на сьогоднішній день, адже після закінчення вищого навчального закладу особа досить часто не може себе реалізувати як молодий

спеціаліст у зв'язку із відсутністю чи то робочих місць чи то досвіду. Національна система кваліфікацій це є своєрідний міст між ринком праці та освітою в Україні.

Так 5 грудня 2018 року постановою Кабінету Міністрів України було створено Національне агентство кваліфікацій. Основними повноваженнями даного агентства було визначено : «супровід запровадження Національної рамки кваліфікацій; здійснення міжнародного співробітництва у сфері кваліфікацій, зокрема з метою гармонізації Національної рамки кваліфікацій з відповідними міжнародними документами; забезпечення прогнозування потреб ринку праці у кваліфікаціях; створення і ведення Реєстру кваліфікацій; координації розроблення професійних стандартів, їх реєстрації та забезпечення відкритого доступу до них; розроблення критеріїв та процедур визнання професійних кваліфікацій, здобутих в іноземних державах» [2].

Вже у квітні 2019 року було створено таке агентство, яке було сформоване на паритетних засадах з представників Міністерства освіти та науки України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні та Спільного представницького органу репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні.

Ще тодішній Міністр освіти та науки зазначала, що «ще до 2019 року не було єдиної інституції, яка реалізувала б державну політику в сфері кваліфікацій. Ця робота була розпорошена між різними відомствами та соціальними партнерами, що значно уповільнює та ускладнює прийняття рішень. Вона зазначала, що це стосуватиметься не тільки формального навчання, а й неформального та інформального, наприклад освіти дорослих, а також кваліфікацій, отриманих за кордоном. Завдяки цьому буде створено механізм для визнання такого навчання чи кваліфікацій. Так само єдина система кваліфікацій дозволить спростити процес визнання української освіти в ЄС та інших країнах, що є важливим кроком до інтеграції нашого освітнього простору в європейський [3].

Ще одним необхідним заходом, щодо розвитку вищої освіти в Україні було запровадження в кінці 2018 на початку 2019 року базового фінансування науки у вищих закладах освіти України.

Так було спрямовано 100 млн. грн. на впровадження базового фінансування науки в університетах — механізму, що допоможе вишам будувати довгострокову дослідницьку політику. Передбачається, що це буде довгострокове фінансування розвитку наукових напрямків в окремих університетах, що зможуть пройти атестацію наукової роботи. Основна особливість у тому, що атестуватимуть не заклад загалом, а саме розвиток наукових напрямів. Тобто довгострокове фінансування науки заклади отримуватимуть саме на ті напрями, де вони об'єктивно кращі [3].

Слід сказати про те, що у радянські часи у вищих навчальних закладах наука майже не фінансувалася. Живучи пережитками минулого, неможливим буде створення успішного університету, без розвитку науки у такому закладі освіти. Адже до цього часу (2019 року) це було лише короткострокове грантове фінансування обмежених проектів. А тому, вищий заклад освіти не зможе послідовно розвивати певний науковий напрям у своїх стінах, створювати сталу спільноту науковців, що мають зацікавленість у роботі над певним науковим напрямом у закладі освіти. І саме тому, базове фінансування повинно і може змінити дану ситуацію.

Отже проаналізувавши та дослідивши основні детермінанти розвитку вищої освіти в Україні можна зробити певні логічні висновки про те, що вища освіта в Україні є одним із основних пріоритетів на який спрямована діяльність як Кабінету Міністрів України так і профільного міністерства у галузі освіти. Слід сказати, що впровадження європейських стандартів у галузі освіти має позитивний вплив на розвиток саме вищої освіти в Україні, що підтверджується створенням інституту освітнього омбудсмена, створенням Національного агентства Кваліфікацій та виділенням коштів для розвитку науки у вищих закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Деякі питання освітнього омбудсмен: постанова Кабінету Міністрів України № 491 від 06.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF> (дата звернення – 24.09.2019 р.)
2. Деякі питання Національного агентства кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України № 1029 від 05.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2018-%D0%BF> (дата звернення – 24.09.2019 р.)
3. На 2019 рік у державному бюджеті вперше передбачено кошти для базового фінансування науки в закладах вищої освіти – 100 млн гривень. Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/na-2019-> (дата звернення – 24.09.2019 р.)

Жуган Н. А.

**викладач Черкаського державного бізнес-коледжу,
м. Черкаси, Україна**

Комунікація як важлива складова освітнього процесу в умовах глобалізації

Важливим чинником існування суспільства є комунікація, яка забезпечує його утворення і без якої воно не існує. Світова глобалізація призвела до культурної, наукової, економічної та політичної взаємозалежності і зумовила процес спілкування не лише широкого кола спеціалістів, а й окремої людини, яка бажає жити в ногу із часом. Поширення мобільності, розвиток технологій, підготовки конкурентоспроможного фахівця зумовило змінити світосприйняття громадян і зрозуміти важливість процесу спілкування, яка стосується всіх сфер діяльності людини і дає змогу відтворювати культуру та формувати світогляд наступних поколінь, зберігаючи соціальну і культурну ідентичність [8].

Питання мовленнєвої діяльності й спілкування, зокрема професійного, міжкультурного, досліджували Л.С. Виготський, В. Гумбольдт, Л.М. Паламар, В.Л. Скалкіна, С.В. Грінько, А.А. Леонтьєва та інші. Але, незважаючи на це, проблема комунікації

лишається не повністю вирішеною, тому є актуальною й сьогодні. Індивід формується як особистість у процесі здійснення комунікативних актів, у яких розвиваються його індивідуальні властивості й якості [10]. Процес комунікації починається з дитинства, оскільки кожна людина спочатку вивчає рідну мову, щоб мати можливість спілкуватися у звичному для неї середовищі, донести свої міркування чи інформацію до соціуму, а потім – іноземну, щоб вийти за межі цього середовища.

Однією із складових освітнього процесу є вивчення такої дисципліни як риторика. Мистецтво слова завжди було і залишається відмінною рисою демократичних суспільств. Вміння публічно виступати – це один із інструментів для побудови успішної кар'єри. Більшість сфер суспільної діяльності, більшість професій вимагає все ж спеціального вивчення риторики. Це такі сфери, як бізнес, викладацька діяльність, економіка, політика, психологія, реклама, соціологія, теологія, філософія, юриспруденція тощо.

З огляду на це курси риторики стають дедалі більш популярними в гуманітарній освіті України. Мета курсу риторики – це опанування навичок публічного виголошення ораторських промов, визначення найкращих варіантів спілкування. Риторика учила й учить, як здійснювати спілкування, логічно і виразно викладати і розвивати думки, уживати слова, як користатися мовною активністю в особистому житті і суспільній діяльності, як виступати перед аудиторією. Першочергову увагу теорія красномовства завжди приділяла усному, «живому» контакту.

Комунікативній стороні спілкування й обміну інформацією можуть перешкоджати різні бар'єри спілкування: фонетичний, стилістичний, логічний, соціо-культурний та звичайне нерозуміння. Наприклад, в освітньому процесі існує бар'єр нерозуміння: педагоги читають лекції високонауковою мовою, використовуючи незнайомі студентам поняття і терміни. Тому і потрібно враховувати інтелектуальні властивості особистості студента, який не орієнтується в терміносистемі нової для нього науки. Невизначна мова, невідповідність стилю може привести до неточного сприйняття і нерозуміння

сказаного викладачем [10]. Соціально-культурний бар'єр включає в себе соціальні, політичні, релігійні, професійні відмінності. Важливим аспектом у цьому контексті є принципи риторичного (мовного) впливу на розвиток комунікативної культури особистості, зокрема і в освітньому процесі. Комунікація між людьми здійснюється за допомогою усної чи писемної мови, вербальних і невербальних засобів (дорожні знаки, кольори, сигнали, наприклад, аборигени Африки використовують мову свисту, сигнали барабанів, дзвіночків, гонгу та ін. На Сході поширена «мова квітів», яку в деяких випадках не дозволяється передавати словами) [5].

Спілкування є важливою складовою людського життя, а тому і частиною культури та освіти. Американський спеціаліст з міжкультурної комунікації Е. Холл стверджує, що культура – це комунікація, а комунікація – це культура і запропонував зробити проблему міжкультурної комунікації не тільки предметом наукових досліджень, але й окремою навчальною дисципліною. Вміння налагоджувати відносини з представниками різних культур передбачає знання основ міжкультурної комунікації та компетенції: знання історії та культури народів, різноманітні зв'язки один з одним, уміння вести діалог культур, дискутувати, оцінювати явища із гуманістичних позицій, відстоювати та пропагувати свої переконання [8]. А незнання цих основ, чи нехтування ними, або зневага може призвести до конфліктних ситуацій. Е. Сепір стверджує, що мова є початком для вивчення будь-якої культури народу. Тому одним із провідних завдань в освітньому процесі має стати пояснення ментальних відмінностей у мовних картинах світу, що містять базові уявлення певного етносу про морально-етичні норми, естетичні ідеали, варіанти поведінки у різних ситуаціях тощо [9, с. 46]. Міжкультурна комунікація завжди передбачає знання інших мов та культур і супроводжується відкриттям нових реалій, відсутніх у рідній культурі.

Отже, не менш важливими чинниками освітнього процесу є вивчення мов, етики, риторики, які формують навички гармотного використання красномовства, публічного виступу, умінь обстоювати власну точку зору та доводити її. Освіті відводиться головна роль у формуванні вміння орієнтуватись у

сучасному комунікативному просторі, у забезпеченні необхідними видами компетенції, оволодінні необхідним досвідом для саморозвитку і самоактуалізації у сучасному суспільстві. І в професійній діяльності людини, і в її повсякденному житті варто користуватися силою слова. Розвиток комунікативної культури особистості є дуже важливим компонентом освітнього процесу, який потрібно змінювати, розвивати і вдосконалювати.

Список використаних джерел:

1. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов (Под ред. А.П. Садохина). Москва: ЮНИТА-ДАНА, 2002. 352 с.
2. Захарчук Н. В. Роль міжкультурної комунікації у формування духовних цінностей майбутніх екологів. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 43. Педагогічні науки. Житомир, 2009. С. 117–120.
3. Колбіна Т.В. Гуманістична спрямованість педагогічного процесу формування міжкультурної комунікації http://www.rusnauka.com/22_N10BG_2007/Pedagogica/451580
4. Ніколаєнко І. В. Міжкультурна комунікація і мова. http://www.rusnauka.com/13DNI_2007/Philolodia/21224
5. Ольхович О. Міжкультурна комунікація як складова педагогічної культури викладача іноземних мов в умовах політкультурного світу. // *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2008. № 5. С. 74–78.
6. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии Москва: Прогресс, 1993. 655 с.
7. Уваркіна О. В. Націотворчий потенціал української освіти в умовах глобалізації [Текст] : автореферат... д-ра філос. наук, спец.: 09.00.10 - філософія освіти. Київ : НАПН Укр. Ін-т вищої освіти, 2012. 32 с.
8. Федчик В. А. Мова спілкування і гуманізація як чинники соціально-етичного розвитку учнів. http://www.rusnauka.com/22_N10BG_2007/Pedagogica/25158
9. Формування міжкультурної комунікації як необхідної складової мовної підготовки студентів-іноземців https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00828416_0.html#text

10. Шевченко М. Ю. Розвиток комунікативної культури особистості як важливий чинник освітнього процесу https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00974568_0.html#text

Чернуха Тетяна
аспірантка кафедри міжнародної економіки та
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,
Харківський національний економічний університет
імені Семе́на Кузне́ця.
Харків, Україна.

Специфіка інституціональних блоків системи вищої освіти України

Трансформація економіки України в цілому та реформа системи вищої освіти (ВО), зокрема, пов'язані зі зміною засад структурної комплементарності (Ст.К) інституціональної системи. Вона в свою чергу зумовлює суттєві перетворення в механізмах процесуальної взаємодії інституціональних елементів системи ВО, їх функціональної комплементарності (ФК). Розглянемо зміст цих змін в розрізі основних інституціональних блоків, що забезпечують функціонування вищої школи в Україні.

Забезпечення Ст.К елементів інституціональної системи ВО в сфері **виробничих відносин** передбачає її відповідність пріоритетності інтересів основних груп стейкхолдерів. В кінцевому підсумку в її основі ми простежуємо закладене в національній культурі співвідношення між індивідуалістичними та колективістськими орієнтаціями ціннісної системи. В свою чергу ФК, на основі врахування ролі, ваги та значення кожного з учасників, покликана забезпечити за результатами функціонування системи ВО максимізацію взаємної вигоди як стейкхолдерів, так і суспільства в цілому. При цьому важливо враховувати специфіку виробничих відносин у сфері ВО.

В цілому розвиток інституціонального блоку виробничих відносин в сфері ВО відображає суперечливий підсумок трансформаційних процесів в національній економіці, пов'язаний з неповною відповідністю їх змісту на початковій стадії реформ

особливостям національної культури. Ґрунтовна перебудова як засад так і структури національної економіки в цілому та системи ВО зокрема зумовили значні зміни характеру виробничих відносин, спрямованих на індивідуалізацію відповідальності професорсько-викладацького складу за результати своєї діяльності, що знайшло втілення в запровадженні практики укладання індивідуальних строкових договорів.

Інституціональний блок фінансового забезпечення системи ВО включає сукупність інституціональних структур, задіяних в грошовому забезпеченні роботи ЗВО [4]. Варто зазначити, що ринкові перетворення в українській економіці не призвели до кардинальної зміни ключового джерела фінансування роботи галузі. Основні причини – збереження провідної ролі держави у якості власника ЗВО, кризові явища в економіці, гальмування реформи державного регулювання роботи вищої школи, загострення конкуренції на рику навчальних послуг, що призвела до виходу з нього значної кількості приватних ЗВО.

Абсолютне домінування в системі ВО України навчальних закладів державної форми власності відрізняє її як від моделі, що діє в англосаксонських країнах, де держава мінімізує свою участь в забезпеченні надання освітніх послуг, так і від систем ВО країн континентальної Європи, де участь держави варіюється від регулювання та часткового фінансування до забезпечення підготовки елітних кадрів. Відповідно, з формальної точки зору варто говорити про особливості **інституціонального блоку не корпоративного, а державного управління**. Однак принципи академічної свободи, що за визначенням закладаються в основу виробничих відносин в системі ВО, дозволяють стверджувати, що за своїм духом, змістом управлінська діяльність в цій сфері має корпоративний характер.

Специфічною рисою інституціональної структури систем ВО, що витікає з орієнтації її мети і завдань на створення та ретрансляцію знань і **поєднує інституціональні блоки корпоративного управління та моделей виробництва** є суміщення двох протилежних за суттю інституціоналізації форм

координації взаємодії – **дисциплінарної** (за змістом знань, що викладаються) та **кафедральної** (за ієрархією функцій, що виконуються в межах організаційної одиниці навчального закладу). **Дисципліна**, як спеціалізована організаційна форма, забезпечує інтеграцію професіоналів в певній сфері знання незалежно від їх організаційної, територіальної, національної приналежності. В цілому взаємодія у рамках дисципліни будується на принципах горизонтальної мережевої взаємодії. З протилежного боку робота **кафедри** (відділення) ґрунтується саме на формалізації й ієрархізації стосунків у рамках територіальної, організаційної і дисциплінарної локалізації» [3, с. 39].

Інституціональний блок «модель виробництва» зорієнтований на загальноєвропейські, визначені як Болонська система, та глобальні тренди розвитку системи ВО. Поглиблена диференціація спеціальностей і спеціалізацій виглядає парадоксальною, суперечливою відносно загального тренду розвитку національної економіки. Мова йде про загострення в українських реаліях протистояння між універсальними та специфічними знаннями. Адже перш ніж визначатися в тому, на підготовку яких спеціалістів необхідно орієнтуватися системі ВО варто врахувати умови, що ставлять перед ними реалії національного ринку праці.

Цілком обґрунтовано зазначені суперечності знаходять відображення в **інституціональному блоці навчання, підготовки й підвищення кваліфікації**. Засади структурної комплементарності в цьому блоці задаються співвідношенням пріоритетів між з однієї сторони індивідуальними, суспільними або груповими витратами на формування професійних кваліфікацій та їх сприйняттям як суспільного, групового або індивідуального капіталу. В свою чергу функціональна комплементарність відбиває таке співвідношення інституціональних елементів системи ВО, коли вона виявляється здатною до якісного виконання своєї головної функції – формування професійних знань і навичок професорсько-викладацького складу, що відповідають потребам економіки. Професійні кваліфікації в українській національній

системі ВО набули значення одночасно індивідуального, групового (конкретні ЗВО) і суспільного капіталу.

Взаємодія структурної (специфічне) та функціональної (загальне) складових механізму забезпечення інституціональної комплементарності зумовлює особливості інституціонального устрою систем ВО окремих соціально-економічних моделей (СЕМ) і країн світу. Механізм дуальної взаємодії складових інституціональної комплементарності зумовлює формування специфічних рис інституціональних блоків фінансування, виробничих відносин, навчання і підготовки кадрів, моделей виробництва й запровадження інновацій у сфері ВО країн, що належать до відмінних СЕМ.

Список використаних джерел

1. Вахочич І.М. Дослідження теор етичних аспектів доцільності процесу укрупнення ВНЗ в Україні. 2010. Актуальні проблеми економіки. С. 101–107.
2. Гайер Р. Знання и деньги. Исследовательские университеты и парадокс рынка. 2018. 408 с..
3. Липов В. Комплементарна зумовленість інституціональних систем і реформування вищої освіти в Україні, Вища школа, 2017. С. 23-48.
4. Тромпенаарс Ф. Национально-культурные различия в контексте глобального бизнеса / Ф. Тромпенаарс, Ч. Хампден-Тернер. – Мн. : Попури, 2004. – С. 528 с.

Стеблянюк Павло

доктор фізико-математичних наук, професор

Дзюба Вікторія

Старший викладач, аспірант

ЧНУ ім. Б. Хмельницького Черкаси Україна

Використання математичного моделювання технологічних процесів на основі ітераційних методів

Розвиток інформаційних технологій та систем сучасної промисловості неможливо представити без використання

оболонкових конструкцій, як результат, виникають різноманітні форми об'єктів, які знаходять свій широкий спектр застосування у різних областях науки та техніки. Прикладом таких конструкцій є: фланці, дискові пружини, сильфони, котли, балони, ротори, барабани, трубопроводи, корпуси (літаків, вертольотів, ракет, кораблів, ядерних реакторів). Беручи до уваги практичну значущість кожного елемента із перерахованих, стає зрозуміло, що до оболонкових конструкцій висуваються жорсткі умови, розрахунок яких пов'язаний із побудовою розрахункових схем та математичних моделей із застосуванням сучасних чисельних методів досліджень, які можна реалізувати в пакетах програм та програмних комплексів [2].

З огляду літературних джерел стає зрозуміло, що аналітичне або асимптотичне розв'язання рівнянь теорії оболонок обертання отримані лише для простішого класу задач при дії осесиметричного або антисиметричного навантаження. Для розв'язання більш складніших крайових задач зручно використовувати чисельні методи. У зв'язку з цим виникає необхідність розробити чисельно-аналітичний алгоритм підвищеної точності для дослідження механічних характеристик пластин та оболонок змінної товщини. Якісний, достовірний розрахунок повинен проводитися із врахуванням крайових умов, властивостей оболонки, яка знаходиться під дією навантаження та разом з цим здатна зберігати свої експлуатаційні якості, тобто вихідні дані.

Розглянемо крайову задачу записану у вигляді

$$\frac{d\vec{Y}}{dx} = A(x) \cdot \vec{Y} + \vec{f}(x), \quad 0 \leq x \leq L, \quad \vec{Y}(0) = \vec{Y}_0, \quad \vec{Y}(L) = \vec{Y}_L. \quad (1)$$

Дане формулювання допускається при введенні відповідних позначень та беручи за основу математичну модель, яка виходить із робіт Х. М. Муштарі, Л. Г. Донелла, В. З. Власова та С. О. Амбарцумяна. Досліджуються багатошарові пологі прямокутні в плані оболонки, які складені із непарного числа ортотропних шарів змінної по твірній товщині симетричної відносно серединної поверхні структури. Передбачається, що шари працюють разом без відриву та проковзування.

Алгоритм відшукування розв'язку полягає в тому, що на кожній ітерації у вузлах $x_{j+1} = x_j + h_1$; $j=1,2,...,M-1$; $x_1 = 0$; $x_M = L$ виконуються обчислення у двох напрямках [1, 3]. Спочатку із використанням формул

$$\vec{Y}_{k+1} x_{i+1} = \vec{Y}_k x_i + h_1 \left[A(x_i) \cdot \vec{Y}_k + \vec{f}(x_i) \right], k=0,1,2,... \quad (2)$$

для зростаючих значень $j=1,2,...,M-1$, а потім у протилежному напрямі $j=M-1, M-2,...,2,1$. Тут

$$\vec{Y}_{k+1} x_{i-1} = \vec{Y}_k x_i + h_1 \left[A(x_i) \cdot \vec{Y}_k + \vec{f}(x_i) \right], k=0,1,2,... \quad (3)$$

Вивчаючи методи дослідження теорії оболонок неможливо не помітити нерозривний зв'язок між побудовою математичної моделі певного класу задач та розробкою методу розв'язання задач, які можна описати даною моделлю.

Зрозуміло, що для розв'язання таких громіздких систем, необхідно виконати велику кількість операційних обчислень, виходячи з цього, бачимо, що вдало написаний за відповідними критеріями метод розрахунку забезпечить достовірний і, що не менш важливо, оптимально швидкий за часом результат. Критеріями оцінки даного методу може служити визначення точності отриманих результатів та виконання граничних умов.

Список використаних джерел:

1. Григоренко Я. М. Розв'язання задач теорії оболонок на основі дискретно-континуальних методів / Я. М. Григоренко, В. Д. Будак, О. Я. Григоренко: навчальний посібник. – Миколаїв: Іліон, 2016. – 294 с.
2. Дзюба В. А. Побудова методу підвищеної точності розв'язку задачі для циліндричної оболонки змінної товщини на основі ітераційних методів / В.А. Дзюба, П. О. Стеблянко // Збірник наукових праць Дніпродзержинського державного технічного університету/ Дніпродзержинськ: ДДТУ. – 2014. – Випуск 1(24). – С. 216–221
3. Стеблянко П. А., Сафронов О. О. Применение напряженных сплайнов при построении решения задачи для цилиндрической

оболочки постійної товщини// Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. – 2015. – Вип. 15. – С. 170-182.

*Качур Віра, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

**Використання інформаційних технологій у
забезпеченні дистанційного навчання (на прикладі
Національного університету біоресурсів і
природокористування України)**

Одним із основних завдань Болонського процесу є створення глобального міжнародного освітнього середовища, головною перевагою якого є представлення навчального матеріалу в дидактично уніфікованому й формалізованому вигляді та надання можливості його використання у будь-якому місці і у будь-який час незалежно від форми навчання студента. Тому дистанційне навчання сьогодні зайняло чільне місце серед форм отримання вищої освіти, оскільки відкриває найрізноманітнішим категоріям населення можливість здобути обрану ними спеціальність. До таких категорій сьогодні можна віднести студентів, що поєднують роботу із навчанням, населення, яке проживає у віддалених районах або навіть тимчасово перебуває за кордоном, це і люди, постійно зайняті здійсненням професійної діяльності (керівники, бізнесмени й ін.), люди з обмеженими можливостями, безробітні, а також така специфічна категорія, як військовослужбовці строкової служби, вагітні жінки. Цей перелік не є вичерпним. Окрім того, дистанційна освіта допомагає здобувати паралельну освіту та здійснювати процес постійного оновлення вже отриманих раніше знань. Усе це потребує перегляду підходів до форм отримання професійних знань, розробки сучасних технологій та стандартів дистанційного навчання.

При використанні систем дистанційного навчання застосовуються поняття платформи дистанційного навчання та засобів створення електронних навчальних курсів. У

Національному університеті біоресурсів і природокористування України основним елементом електронного освітнього середовища в контексті дистанційні технології є Навчально-інформаційний портал університету (<http://elearn.nubip.edu.ua>). Він використовується головню для забезпечення навчального процесу для студентів різних форм навчання (денної та заочної) базового закладу, а також для роботи із студентами, які здобувають освіту у відокремлених підрозділах, розташованих у різних регіонах України (м. Лубни, м. Малин, м. Мукачеве, м. Рівне та ін.).

Єдині вимоги, порядок та правила роботи з навчально-інформаційним порталом університету: створення електронних навчальних курсів для студентів Національного університету біоресурсів і природокористування України з дисциплін, передбачених навчальним планом за усіма спеціальностями ОС «Бакалавр» та «Магістр»; атестації електронних навчальних курсів, розміщених на навчально-інформаційному порталі, реєстрації студентів і викладачів сьогодні регламентуються єдиним положенням про навчально-інформаційний портал НУБіП України [1].

За допомогою цієї системи студент може дистанційно, через Інтернет, відкрити електронний навчальний курс, ознайомитися з навчальним матеріалом, який може бути представлений у вигляді різнотипних інформаційних ресурсів (текст, відео, анімація, презентація, електронний посібник), виконати завдання та відправити його на перевірку, пройти електронне тестування. Викладач має змогу самостійно створювати електронні навчальні курси і проводити навчання на відстані, надсилати повідомлення студентам, розподіляти, збирати та перевіряти завдання, вести електронні журнали обліку оцінок та відвідування, налаштовувати різноманітні ресурси курсу і т. д. [1].

Щодо використання цієї платформи для забезпечення викладання теоретико-правових та історико-правових дисциплін саме для заочної форми навчання, то воно має свої особливості, що зумовлюються як специфічним предметом їх вивчення, так і формою навчання.

Станом на вересень 2019 року усі теоретичні та історико-правові дисципліни, які забезпечує кафедра теорії та історії держави і права для студентів юридичного факультету (денна та заочна форми навчання, а також скорочений термін навчання), студентів ННІ неперервної освіти і туризму, відокремлених підрозділів «Мукачівський аграрний коледж» та «Рівненський аграрний коледж», що навчаються за спеціальністю 081 - «Право», а саме: теорія держави і права, історія держави і права зарубіжних країн, історія держави і права України, історія вчень про державу і право, правова думка України, філософія права, юридична деонтологія мають власні електронні навчальні курси, які є повністю розроблені, апробовані, атестовані спеціально створеною комісією, що формується керівництвом університету, а також постійно використовуються студентами під час навчання. Наразі потребує створення та впровадження ЕНК з юридичної техніки.

Електронні навчальні курси, які розробляються на платформі дистанційного навчання Moodle, складаються з електронних ресурсів двох типів: а) ресурси, призначені для подання студентам змісту навчального матеріалу, наприклад, електронні конспекти лекцій, мультимедійні презентації лекцій, методичні рекомендації, відео та аудіо матеріали тощо; б) ресурси, що забезпечують закріплення вивченого матеріалу, формування вмінь та навичок, самооцінювання та оцінювання навчальних досягнень студентів, наприклад, завдання, тестування, анкетування, форум тощо. Всі електронні навчальні курси, розміщені на навчальному порталі Університету, повинні мати уніфіковану структуру [1].

Що стосується заочної форми навчання, то тут головний акцент зосереджений на самостійній роботі та на проходженні навчальних тестів. При цьому усі тексти лекцій та їх презентації викладаються у повному обсязі згідно робочої навчальної програми.

Слід зазначити, що кожний науково-педагогічний працівник сам визначає те, яким чином електронний навчальний курс буде використовуватися студентами різних форм навчання - чи буде спільним для усіх, чи окремим для кожної із форм навчання.

Список використаних джерел

1. Положення про навчально-інформаційний портал Національного університету біоресурсів і природокористування України. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/forum/discuss.php?d=1737> (дата звернення: 08.10.2019)

*Москаленко Сергій Іванович,
Доктор юридичних наук,
Льотна академія Національного авіаційного Університету м.
Кропивницький, Україна*

Перспективи інформаційного забезпечення цивільної авіації в Україні

На сьогодні важливим є інформаційне забезпечення авіаційної діяльності. Необхідним та пріоритетним завданням є вдосконалення законодавства, зокрема реформування адміністративно-правового регулювання у сфері цивільної авіації. Зазначене, можна досягти за допомогою вдосконалення національного законодавства.

Варто зазначити, що окремі аспекти формування єдиного інформаційного простору України тією чи тією мірою схарактеризовано в роботах українських і зарубіжних учених-адміністративістів: В. Авер'янова, О. Банчука, Ю. Битяка, В. Брижко, А. Гулеміна, В. Цимбалюка, Ю. Шемшученка, Х. Ярмачі та інших.

Так, на сьогодні інформаційне середовище стає необхідною передумовою забезпечення державного контролю в будь-якій сфері людської діяльності. Інформаційна комунікативна система зазнає постійної трансформації. В Україні сфера правового регулювання інформаційної безпеки перебуває на етапі становлення, що проходить, з одного боку, у взаємозв'язку з розвитком правового феномену інформаційної та національної безпеки, а з іншого – під впливом тенденцій формування інформаційного права, загальних тенденцій розвитку правової системи України[1, С. 120-132].

В Україні діє «Доктрина інформаційної безпеки України», затверджена Указом Президента України від 8 липня 2009 року № 514/2009[2, С. 14]. У документі окреслено вдалу модель загального сприйняття інформаційної безпеки, згідно з якою вона водночас має властивості й окремої сфери національної безпеки, і складника кожної з її сфер. Така модель прийнятна для використання в будь-якій галузі, зокрема в авіаційній.

Необхідно відмітити, що на сьогодні інформаційний супровід є передумовою належного забезпечення державного контролю в будь-якій сфері людської діяльності. Інформаційне забезпечення необхідне для ефективного контролю та протидії правопорушенням у будь-якій сфері діяльності.

Згідно із Законом України від 04.02.1998 № 75/98-ВР «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [3], основу інформаційного простору органів державної влади повинні формувати інформаційно-телекомунікаційні системи, здатні забезпечити інформаційну підтримку в ухваленні рішень, у сфері управління економікою, безпеки особистості, суспільства, держави. Наявність інформаційного середовища допоможе органам державного контролю й громадськості поєднувати зусилля для протидії правопорушенням в авіаційній галузі, сприятиме вдосконаленню чинного законодавства.

Необхідно зазначити, що стан інформаційно-комунікативної системи, національного інформаційного простору України зумовлює потребу в цілісному нормативно-правовому полі, продуманій стратегії розвитку й захисту інформаційної сфери, забезпеченні інформаційних прав і свобод громадян та суспільства в цілому. На часі необхідність розроблення доктрини інформаційної безпеки України, відповідно до якої має бути побудоване законодавство в інформаційній сфері.

Українське законодавство наближається до європейських стандартів, тому рекомендовано забезпечувати кожного громадянина достатнім обсягом інформації. Українці важливо інформувати громадськість про стан безпеки, кількість аварій, що відбулися в минулому році. Такі дані необхідно систематично відображати на офіційному електронному ресурсі,

а також класифікувати їх за суб'єктами авіаційної діяльності. Таким чином, в Україні необхідним є створення інформаційної бази, що буде містити необхідну інформацію про авіаційні події, окремі економічні показники суб'єктів авіаційної діяльності за звітний період. Зазначене буде сприяти прозорості, відкритому доступу громадян до інформації цивільної авіації та захисту їх громадян.

Висновки. В Україні необхідним є створення спеціального сайту, про стан авіаційної діяльності. Зазначена інформаційна база повинна містити авіаційні події, окремі економічні показники суб'єктів авіаційної діяльності за звітний період.

Список використаних джерел

1. Москаленко С. І. Державне регулювання діяльності цивільної авіації в Україні: монографія. Кропивницький: ЛА НАУ, 2018, 320 с.
2. Золотар О. О. Правова охорона як складова інформаційної безпеки цивільної авіації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / ДНДІ МВСУ. Київ, 2010. 22 с.
3. 266. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 27–28. Ст. 182.

***Бурмістров С.В., кандидат технічних наук,
Черкаський державний бізнес-коледж***

Фрактальний комп'ютер як один із варіантів суперкомп'ютерів

Прискорення продуктивності роботи цифрової техніки є однією з актуальних проблем розвитку обчислювальної техніки.

При розробці елементів обчислювальних пристроїв одним із визначальних факторів є вибір оптимальної системи числення, в якій працює пристрій. Сьогодні активно розробляються 2 напрямки вирішення даної проблеми – використання бінарних

позиційних систем числення з однієї сторони та непозиційних систем числення – систем залишкових класів.

Позиційні бінарні системи числення мають цілий ряд переваг. Для них розроблено потужний математичний апарат. Проблеми реалізації обчислювальних систем в позиційних бінарних системах числення присвячено достатньо наукових робіт, просте перерахування яких займе не один том літератури. Але всі позиційні системи числення мають два суттєві недоліки, що не дають можливості отримати потужну обчислювальну систему при оптимальних розмірах кристалу процесора:

- 1) в цифрових системах немає можливості обчислювати напряму старші розряди без обчислення молодших;
- 2) булеві функції, на основі яких реалізуються цифрові системи, мають мінімальні показники мінімізації, що призводить до проблеми або швидкий процесор або процесор з мінімальним розміром.

Непозиційні бінарні системи числення, а саме системи залишкових класів, позбавлені цих недоліків. Обчислювальні системи в системах залишкових класів обчислюють кожний розряд окремо незалежно від інших розрядів результату. Апаратна реалізація пристроїв дає суттєві мінімальні показники складності реалізації в порівнянні пристроями, розробленими в позиційних системах числення. Але системи залишкових класів є за своєю природою досить обмеженими і мають цілий ряд недоліків:

- 1) відсутність зручного способу порівняння чисел, так як порозрядне порівняння не дає необхідної інформації;
- 2) складність переводу з позиційної системи числення в системи залишкових класів, і ще складніший зворотний перевод;
- 3) відсутність простого алгоритму ділення чисел;
- 4) складність виконання операцій, які вимагають округлення результату;
- 5) відсутність зручного способу визначення переповнення розрядної сітки машини, так як всі операції в системах залишкових класів є порозрядними.

Кожен з напрямків має свої переваги й недоліки. Як один із варіантів вирішення проблеми є використання 3 шляху. В

теорії множин множина математичних операцій і функцій є частинним випадком логічних операцій і функцій. Тому альтернативним шляхом вирішення проблеми є формалізація обчислювальних процесів – розробка обчислювальних операцій і функцій як системи повністю або частково визначених булевих функцій.

Аргументами в даних системах є стовпчики таблиці істинності, що визначають:

- тип машинних кодів (машинні коди з фіксованою а плаваючою точкою),
- вибір потрібної арифметичної операції або функції,
- машинний код – перше число,
- машинний код – друге число.

Результатом в даних системах є набір стовпчиків результатів таблиці істинності, що визначають:

- машинний код – результат арифметичної операції або логічної функції.

Даний підхід дає можливість будувати обчислювальні системи, що мають переваги обох попередніх підходів:

- 1) всі операції виконуються з мінімально можливою однакою за часом швидкістю, що дає можливість будувати комп'ютери з максимальною швидкістю;
- 2) обчислення всіх розрядів машинних кодів окремо;
- 3) немає обмеження на виконання будь-якої арифметичної або логічної операції або функції;
- 4) введення нових операцій, що відсутні в стандартному переліку арифметичних або логічних операцій.

Розробка обчислювальних операцій і функцій як систем повністю або частково визначених булевих функцій на основі позиційних систем числення має один суттєвий недолік – показники складності реалізації даних пристроїв. Стовпчики результатів – булеві функції є функціями, які або не мінімізуються або мають такий ступінь мінімізації, що кінцевий результат є далеко не оптимальним з точки зору практичної реалізації. Для вирішення даної проблеми виникає необхідність розробки приведених фрактальних систем числення. Дані системи є формальними. Основна вимога до них – при розробці таблиць істинності, що описує арифметико-логічний блок,

булеві функції, що описують стовпчики результату, мали б мінімально можливі показники складності реалізації.

Даний підхід веде до створення фрактального комп'ютера – суперкомп'ютера з максимальною швидкістю арифметико-логічного блоку. Розмір кристалу процесора при цьому є прогнозованим в мінімально можливим.

Список використаних джерел

1. Бурмістров С.В., Півень О.Б., Матричний метод паралельної декомпозиції як узагальнений метод мінімізації в ортогональній формі представлення / Бурмістров, О.Б. Півень. // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. Науково-технічний журнал. – 2015, № 4 (21) – с. 151-157
2. Кочкарев Ю.А., Пантелеева Н.Н., Казаринова Н.Л., Шакунов С.А. Классические и альтернативные минимальные формы логических функций. Каталог-справочник // Черкасский институт управления, 1999, 193 с.
3. Юрданов Д.В., Горденко Д.В., Горденко Н.В., Петлина Е.М., Павлюк Д.Н. К вопросу применения системы остаточных классов в современных устройствах цифровой обработки сигналов // Фундаментальные исследования. – 2016. – № 2 (часть 2) – С. 318-322

***Василевич Юлія Валеріївна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри політології
Миколаївського національного університету
ім. В. О. Сухомлинського, Миколаїв (Україна)***

Небезпеки особистості та суспільства в сучасному інформаційному просторі

В умовах всеохоплюючої інформатизації суспільства посилюється вплив нових інформаційних технологій на свідомість та діяльність окремої особистості, певної соціальної групи чи населення в цілому. Поряд із новими можливостями розширення життєвого простору, перспективами самореалізації, існує низка проблем, пов'язаних із різного роду інформаційними

небезпеками, що загрожують життєво важливим потребам суспільства та особистості. Поширюючись в інформаційному просторі, вони впливають на психіку і свідомість особистості, перешкоджають розвитку інформаційного середовища в її інтересах [2, с. 45], розкривають можливості для маніпулювання, впливають на духовний та інтелектуальний розвиток людини, на її ставлення до дійсності. З огляду на вище вказане, постає завдання з вироблення ефективних способів інформаційного і психологічного протистояння на шляху формування гармонійного суспільства, здатного протистояти негативним впливам інформаційних загроз.

Небезпека деструктивного, руйнівного інформаційного впливу на людину та суспільство існувала завжди. Однак, сьогодні, зі стрімким розвитком та поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних небезпек і загроз стало набагато більше. Тому і особистість, і суспільство постійно перебувають у стані інформаційної небезпеки.

До ризиків, що проникають у життєвий простір особистості через інформаційні канали, віднесемо: кіберзалежність, втрата адекватності сприйняття дійсності; маніпулювання свідомістю особистості, що призводить до змін її цінностей, життєвої позиції, орієнтирів, світогляду [2, с. 49; 4 с. 64]; доступ до особистих даних; безперешкодний доступ, особливо молоді, до інформації, що загрожує нормальному фізичному і психологічному, моральному і соціальному розвитку.

Засоби масової інформації також виступають загрозами інформаційній безпеці суспільства та особистості. Для деяких сучасних ЗМІ недостовірна інформація – своєрідна форма захисту інтересів певної соціальної групи. При цьому створюється видимість дотримання принципів чесності, об'єктивності, законності.

Інформаційний простір породжує необмежені можливості для здійснення впливу на суспільство й особистість, особливо через Інтернет-мережу. Загрози віртуального простору (онлайн-загрози) – контентні, комунікаційні та електронні.

Виняткову небезпеку сьогодні становлять комп'ютерна злочинність і тероризм, що застосовується з метою

дезінформації, дезорієнтації і профанації для помилкового сприймання, помилкового розуміння і неадекватної поведінки суспільства [1]. Особливому деструктивному впливові піддається особистість внаслідок протиправних дій т. зв. «кібертетористів». Залякування, провокації, поширення паніки, пропаганда радикальних поглядів [3, с. 49], дезінформація про роботу органів влади, їх дискримінація, в кінцевому результаті, підривають життєво-важливі інтереси держави, змінюють позитивне ставлення до неї з боку громадян і, нарешті, руйнують цілісність як суспільства, так і особистості як суб'єкта політичного життя [2, с. 49].

Отже, до небезпек особистості й суспільства, що надходять з інформаційного простору можна віднести:

- маніпулювання індивідуальною та суспільною свідомістю;
- підлив життєво важливих для суспільства інфраструктур через інформаційні системи та мережі зв'язку;
- концентрація засобів масової інформації в руках невеликої групи власників;
- розширення масштабів комп'ютерної злочинності;
- підлив суспільної моралі;
- руйнування єдиного інформаційного простору держави, її традиційних устоїв;
- порушення життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави у цілому.

Сучасне суспільство, а відповідно й окрема особистість, піддаються безпосередньому впливові інформаційних факторів, що здійснюють деструктивний, дисфункційний вплив на його життєздатність та функціональність. Сучасна дійсність породжує множинність нових технологій, котрі використовуються для впливу на поведінку і світогляд особистості. Інформаційні потоки, розширення інформаційного середовища породжують проблему безпеки суспільства й особистості. В сучасних умовах надзвичайно важливого значення набувають проблеми інформаційно-психологічної безпеки особистості і суспільства. Тому постає завдання виробити заходи регулювання ризиків, що надходять з інформаційного простору, або ж надійні кроки боротьби з ними.

Важливу роль тут відводимо поширенню інформації щодо правил безпечного користування мережею Інтернет [5, с. 205], підняттю інформаційної культури громадян через сферу освіти. Також, вважаємо за необхідне, на законодавчому рівні затвердити процедуру блокування Інтернет-ресурсів, що містять деструктивний для психіки і свідомості особистості інформацію, загрожують її фізичному та психічному здоров'ю.

Список використаних джерел:

1. Жайворонок О. І. Сучасні загрози інформаційного тероризму в умовах гібридної війни проти України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/103.pdf
2. Жарков Я., Петрик В. Небезпеки особистості в інформаційному просторі. *Юридичний журнал*. 2007. № 2. С. 45–57.
3. Зинченко Ю. П., Шайгерова Л. А., Шилко Р. С. Психологическая безопасность личности и общества в современном информационном пространстве. *Национальный психологический журнал*. 2011. № 2 (6). С. 48–59.
4. Михайленок О. В. Политические аспекты информационной безопасности личности. *Власть*. 2012. № 12. С. 64–70.
5. Струков В. М., Торяник В. В. Профілактика кіберзлочинів в контексті інформаційної безпеки держави. *Системи обробки інформації*. 2013. Вип. 2 (109). С. 204–206.

Dr.oec., Dehtjare Jevgenija*

Alexander Galkin, ISMA MBA student

Dr. oec. Victoriia Ryaschenko

ISMA University

Communication in banking sector

Introduction

When a decision of a building of a proper communication strategy in a banking sector is taken it should be considered in the context of the customers expectations. Unfortunately this aspect is not always taken into attention by banking organizations when developing communication strategies due to their obsession on

maximizing their profitability. In view of this, most of these organisations do not obtain their objectives because they are unable to attract new customers, and their normal customers avoid them, because of poor communication strategies.

Problem

Poor communication strategies will lead to poor and inefficient service, leading to loss of customers, and again reducing the profitability of the business organization. The competition in the banking organization is fierce, and to survive in the market, it is important for the bank to encourage innovation. Lack of it, is recipe for poor performance, therefore giving an edge to its competitors. To encourage innovation, the banking organization must initiate proper channels of communication, and increase incentives to anybody who comes up with better business ideas (Essays, 2018).

Expectations customers await from banking communication:

- Honesty. Customers expect honesty from the banking staff organization, for example in the approach of taking a loan and its interests;
- Reliability. Appropriate customer care and management will help the banking organization to create a brand name that means reliability, as an essential element in attracting and retaining loyal customers;
- Speedy flow of information. This could be achieved both using in-person and online (also mobile) communication.
- Mobility. This also intersects with a speed of information and the way it is obtained. On the go technologies requires application of innovations but its implementation fulfills the expectations both of banking organisations and its clientele.

Methodology

One of the most effective methods of solving the communication problem within the banking organization and its services is to adopt innovations. One of the most successful solutions could be an implementation of a case study, a development of a survey, where both staff and clientele opinions about communication problems are gathered and results are properly analyzed with according recommendations provided afterwards.

Another solution is to train staff responsible for direct contact and care of customers on the better communication

strategies. Customer care staff also plays important role in establishing banking organization image and public relations. It is important to train them necessary skills. A proper communication between top management and its staff should be organized. Managers should act as coaches, this will enable them to communicate more effectively and to achieve targets and to motivate staff to work more intensively paying more attention to customers` expectations.

Conclusion

Innovations, mobile applications and software should be applied to improve communication within banking services and to fulfill expectation of its customers. Problem should be considered as a case study, surveys should be provided both for sales persons and for customers and according results should be analyzed with proper solutions offered afterwards. Managers should treat their staff not like ambitious leaders but as coaches to get better communication results.

References:

1. Essays, UK. (November 2018). Communication in Banking Sector. Retrieved from <https://www.ukessays.com/essays/marketing/communication-trends-in-the-banking-sector-marketing-essay.php?vref=1>

*Захарова М.В., к.т.н., доцент
Черкаський державний бізнес-коледж
Черкаси, Україна*

Адаптивний підхід до побудови захищених інформаційних систем

Сьогодні існує безліч інформаційних систем, що постійно змінюються, відбувається вдосконалення їх ресурсів, вони зростають у масштабності та стають все складнішими у своїй структурі. Відповідно, збільшується кількість вразливостей та вплив дестабілізуючих факторів, тому проблема побудови захищеної інформаційної системи є актуальною.

Застосування способів та механізмів забезпечення безпеки дозволяють мінімізувати загальний збиток при порушеннях безпеки. Але в умовах конкурентного середовища, що постійно змінюється, механізми захисту інформаційних систем повинні постійно удосконалюватися і розвиватися, адаптуватися до сучасних вимог захисту. В зв'язку з цим метою даної роботи є застосування адаптивного підходу до вирішення проблеми захисту інформаційних систем (ІС). Використання даного підходу до побудови захищених ІС, дозволить забезпечити певний рівень безпеки при змінах умов функціонування системи, з одного боку, і гнучкість вимог захисту - з іншого.

Процес адаптації - пристосування до реальних умов. Чим вище рівень адаптації, тим надійніше система, тим вище ступінь її виживання та ефективності. У ході адаптації формуються ознаки та властивості, які виявляються найбільш вигідними та завдяки яким система може існувати в конкретному середовищі [1].

Особливістю адаптивних систем захисту інформаційних систем (СЗІС) є використання адаптивних механізмів, які забезпечують вирішення ряду взаємопов'язаних завдань: збір та аналіз інформації про стан системи; оцінка стану зовнішнього середовища; прийняття рішення про необхідність застосування заходів захисту; вибір керуючих параметрів; синтез схем адаптації та реалізацію її механізмів; визначення ефективності системи захисту.

При використанні адаптивного підходу до побудови систем ІС [2], необхідно дотримуватися послідовності етапів (рис.1).

На першому етапі проводиться аналіз інформаційної системи, її стану. На другому етапі визначаються вимоги та фактори, що впливають на необхідний рівень захисту. Вимоги до захисту можуть істотно відрізнятися стосовно рішення конкретної задачі захисту

На наступному етапі необхідно ідентифікувати та класифікувати дестабілізуючі фактори. Дестабілізуючі фактори (ДФ) - події, наслідком яких можуть бути небажані у змісті захищеності впливи на інформацію, а саме порушення цілісності, доступності та конфіденційності інформації [2].

Формується множина ДФ на ІС, виявлення вразливостей її ресурсів. При розширенні множини відомих ДФ необхідно провести їх класифікацію з наступною адаптацією інформаційних полів шляхом навчання нечітких систем.

Четвертий етап – формування адаптивних експертних оцінок. Формуються матриці експертних оцінок і на їх основі створюються вихідні системи нечітких правил і класифікаторів.

На п'ятому етапі проводимо корекцію систем нечітких правил. Знаючи нечіткі значення і функції приналежності коефіцієнтів небезпеки ДФ, можна визначити імовірності реалізації ДФ.

Наступний етап – адаптація системи. Процес адаптації пов'язаний з навчанням нечітких систем, що адекватно видозмінює систему нечітких предикатних правил, ставить у відповідність відомим ДФ засоби безпеки ІС.

Далі проводиться ранжирування та оцінка адаптивних механізмів захисту. Адаптивність механізму забезпечується безперервним налаштуванням нормативів оцінювання і норм ранжирування [3]. Адаптивні механізми відносяться до інтелектуальних механізмів функціонування системи з можливостями багаторівневого налаштування і прийняття рішень в умовах нечітких або якісних команд.

На етапі корекції матриць початкових оцінок і систем нечітких правил за результатами адаптації відбувається формулювання нових нечітких правил у разі розширення класифікації, розробка специфікації на створення нових механізмів захисту.

Оцінка захищеності ІС - процес встановлення відповідності між результатом захисту та поставленою метою. Тому, при формуванні кількісних та якісних оцінок захищеності ІС визначається експертна оцінка достовірності нейтралізації відомих ДФ відомими засобами і потенційного збитку, виходячи з досвіду експертів [2].

Таким чином, запропонований підхід дозволяє підвищити захищеність ІС, визначити вплив дестабілізуючих факторів на ефективність її функціонування, обґрунтовано вибрати адаптивні механізми захисту, що володіють найбільшою

ефективністю та виявити недоліки при проектуванні захищених ІС.

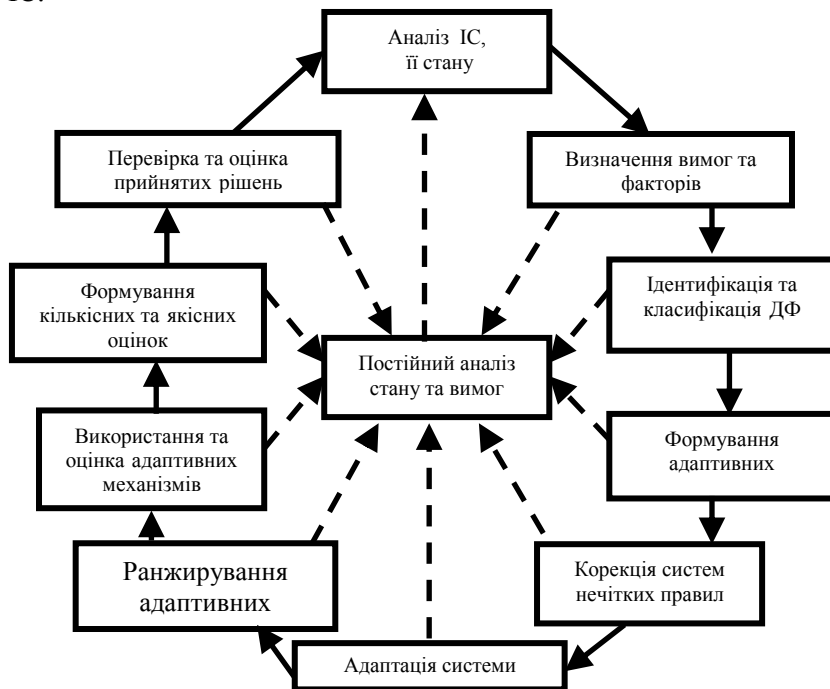

Рис. 1 Схематичне відображення послідовності етапів при побудові адаптивної СЗІС

Список використаних джерел

1. Korchenko O.G., Zakharova M.V. Adaptive mechanisms using in information resources security systems. Aviation in the XXI-st century : the sixth world congress, Київ, 2014. С. 23-26.
2. Захарова М.В. Методика побудови системи захисту ІС на основі моделі адаптивного захисту. *Вісник інженерної академії України*. Київ, 2013. № 3- 4. С.57 – 61.
3. Омельченко Р.В., Захарова М.В. Критерії вибору засобів захисту ресурсів комп'ютерної системи. *Підсумки розвитку наукової думки: 2018* : зб. тез. доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Івано-Франківськ, 2018. С. 84-86.

Копытов Ростислав, Dr.Sc.ing., профессор

ISMA University

Акимов Глеб

ISMA University

Амадгельдиев Абильхан

ISMA University

Ситников Павел

ISMA University

Разработка требований, предъявляемых к полномасштабной диагностике бизнеса

В работе исследуются средства результативной диагностики бизнеса. Ее полномасштабный характер обусловлен использованием средств, позволяющих выдавать экспертные заключения о состоянии бизнеса за различные периоды времени, без потери свойства эффективности. На основе разработанной комплексной процедуры выявляются недостатки экспертных заключений, и предлагается программа восстановления упущенных моментов бизнес-проектирования. В качестве подробного описания ее содержания используется детализированная спецификация, позволяющая эффективно сопровождать бизнес-проект на любой стадии его реализации.

Цель исследования ориентирована разработку системы, позволяющей обеспечивать оценку поступления в организацию ресурсов, необходимых для ее роста, жизнедеятельности и воспроизводства.

В соответствии с поставленной целью были сформулированы четыре задачи.

Во-первых, требуется проводить анализ текущей позиции предприятия, на основе которого раскрываются содержание существующих связей между потенциальными участниками организации до и после признания их важности.

Во-вторых, необходимо обосновать выбор варианта особенностей, дающих возможность определить границы различий, установленных в отношении признаков организации на краткосрочном интервале времени.

В-третьих, определяются условия реализации сценариев, направленных на обоснование усилий получения положительного результата в среднесрочной перспективе.

В-четвертых, разрабатываются спецификации для алгоритма, дающего возможность преодолевать сопротивление проводимым изменениям в долгосрочном периоде времени.

В ходе решения задач отрабатывается возможность ощущения реализации эффективности системы на всей дистанции ее достижения. Специфической особенностью такого ощущения является формирование ожидаемого заключения, которое подготавливается к определенному моменту времени в условиях множества вариантов и наличия нескольких заинтересованных пользователей.

Необходимо заметить, что разработанная система организации полномасштабной диагностики деятельности организации позволяет дополнять традиционные методы экспертизы бизнес-проектов новыми подходами. В результате повышается качество сопровождения бизнеса и средства его оценки становятся руководством к действию. На основе предложенной процедуры разработана детализированная спецификация, с помощью которой проводятся объективное заключение, как о текущем состоянии исследуемого бизнеса, так и его перспективного сопровождения в интервалы различной продолжительности.

В заключении следует уточнить, что проведенная систематизация требований позволила сформировать целостное представление об оценке бизнеса в контексте выявления ключевых обстоятельств, оказывающих существенное влияние на рост организации. В дальнейшем это дает возможность на фоне комплексного описания способов оценки выявить не только особенности развития организации на краткосрочном отрезке времени, но представить программу достижения эффективности в среднесрочной перспективе, измеряемую средствами оценки стоимости предприятия. В итоге разработанные требования явились основанием для разработки методики внедрения изменений, проводимых в условиях исследования факторов стоимости.

Наличие согласованных заключений, собранных в составе единой методики, позволило разработать документ «Детализированный план полномасштабной диагностики бизнеса» Настоящий документ, включающий в себя описание более семидесяти пунктов экспертизы, является основным средством управления разработкой диагностики бизнеса. В документе содержится письменное изложение того, что будет сделано, и что будет делаться при разработке и сопровождении исследуемого бизнеса.

Список использованных источников:

1. Akimov Gleb. Diagnostics of management technologies in the context business organizations. /*The 15th INTERNATIONAL CONFERENCE INFORMATION TECHNOLOGIES AND MANAGEMENT 2017, April 27-28, ISMA University, Riga, Latvia*, Information Systems Management Institute, Riga, Latvia, p.173-174
2. Копытов Р., Амангельдиев А., Красов А.. ДЕМОНСТРАЦИЯ ДВАДЦАТИ ЧЕТЫРЕХ КОМПЕТЕНЦИЙ ЭКСПЕРТА В ОБЛАСТИ БИЗНЕС-ПРОЕКТИРОВАНИЯ. - *Полтава, Полтава, Киев, Прага Монография, Менеджмент XXI век*, 2017. - 483-500 сс. - ISBN 978-966-2589-65-6
3. Робертсон Б. *Холакратия. Революционный подход в менеджменте.* – Москва: Эксмо, 2018. 107 с.
4. Trompenaars F., Coebergh P.H. 100+ Management Models. How to understand and apply the world's most powerful business tool. – Oxford: Infinite Ideas Limited, 2014. - 577 p.

***Копытов Ростислав, Dr.Sc.ing., профессор
ISMA University
Казина Ирина
ISMA University***

Самонастраивающие алгоритмы метасистемы

В настоящем исследовании предлагается подход, состоящий использовании цели метасистемы, как конечного пункта назначения, достигнуть, которого, к сожалению, не один

разработчик систем достичь не в состоянии. При этом проводится объективное измерение текущего состояния организации с позиции определения ее работоспособности. Найденное значение измерения, имеющее безразмерную величину, соотносится с координатой метасистемы. В результате отпадает надобность достоверности условно-заданного норматива, поскольку речь идет об объективном задании нормы, выраженной значением безразмерной величины, соотнесенной с координатой конечного пункта, и которая в дальнейшем легко преобразуется в стоимостной эквивалент.

В рамках работы определено, что для разработки метасистемы необходим единый критерий определения позиции организации, которая определяется в рамках одного окна с использованием одних и тех же характеристик качества. Сопровождение происходит при контроле количественных мер, вычисленных относительно объективно заданного норматива. В этой связи проведена систематизация методов стоимостного управления, на основе которой была разработана измерительная процедура. Ее использование дает возможность производить измерение, но объективность выдаваемых рекомендаций противоречит требованию, обоснованно заданного норматива. Для устранения противоречия был принят подход фиксации стратегической позиции, определенной относительно цели метасистемы. Реализация подхода проведена на основе разработанной процедуры. Ее апробирование потребовало принять во внимание высокий уровень неопределенности открытых систем.

Решение задачи сводится к разработке процедуры, позволяющей учесть влияние крупномасштабных обстоятельств, которые вызывают сомнения относительно правильности выдаваемых заключений, касающихся стратегической позиции организации. Такие сомнения устраняются по мере нахождения заблуждений, связанных с использованием устаревших версий системы управления. Речь идет о поиске средств связывания принципов разработки закрытых систем и правил сопровождения открытых систем. Это достигается в ходе исследования недостатков хорошо отлаженных систем и дополнения. Их нейтрализация

происходит за счет построения системы гибридного типа, по своим параметрам, приближенными к метасистемам.

Наличие специально разработанной процедуры позволяет осуществить переход на объективное задание нормативов. Построение процедуры велось с учетом требований, предъявляемых к метасистемам. Процедура самонастройки строилась при помощи разработанной иерархии ценности, на базе которой вычислялась координата стратегической позиции. Алгоритм вычисления позиции потребовал сбора и обработки деловой информации, позволяющей учесть концептуальные особенности метасистемы и специфику решений, принимаемых в ее составе. Значение текущей координаты, рассчитанной в баллах, переводилось в стоимостный эквивалент. По значению стоимости определялся уровень раскрытия потенциала организации относительно обоснованно заданного норматива. Помимо этого выявлялись места рассогласований, возникающих в случаях разрушения стоимости. Сбор информации проводился в ходе исследования концептуальных возможностей метасистемы и решений, возникающих в ходе ее технического проектирования.

В рамках проведенного исследования следует выделить три принципиальных момента.

Во-первых, использование свойства определенности метасистемы для объективного измерения текущего состояния организации позволяет эффективным образом совместить новые идеи со старыми убеждениями. При этом, применяя цель метасистемы в качестве конечного пункта назначения, обеспечивается возможность сопоставить относительно него найденное значение измерения. Вычисление ведется в рамках установленных границ стратегического поля в условиях опытного осмысления путем преобразования известных моделей в уникальные методы.

Во-вторых, в работе показано, что высокий уровень неопределенности, характерный для открытых систем, не позволяет на практике обеспечить объективные преобразования. Поэтому и были предложены новые приложения самонастраивающего характера, построенные на дополнении технологии «хорошо организованных систем» функциями

«диффузных систем». В результате разработана система мониторинга оценки крупномасштабных обстоятельств на всем жизненном цикле их проявления, настроенная как на определение работоспособности организации в целом, так и измерение последствий специально разработанных программ улучшения деятельности организации.

В-третьих, сочетание измерительных особенностей метасистем и оценочных ограничений самонастраивающихся систем выявило носитель проблемы, заключающийся в целеобразовании, что в конечном счете и позволило нам разработать искомые алгоритмы, восстанавливающие устойчивость функционирования организации посредством предоставления своевременных и объективных заключений о ее работоспособности.

Список использованных источников:

1. Даер Дж., Грегерсен Х., Клейтон М. Кристенсен Кл. *Стать инноватором. 5 привычек лидеров, меняющих мир*. – Москва: Эксмо; 2018. – 203.
2. Kazina, I., Kopitov, R. (2019) Self-Adapting Algorithms of the Assessment of the Operational Capability of the Organization. /6 th International Scientific Conference on SOCIAL SCIENCES and ARTS SGEM 2019, Bulgaria, 24 August - 2 September, 2019, Conference Proceeding Book, pp. 733-740.
3. Косяков А., Свит У., Сеймур С., Бимер С. *Системная инженерия. Принципы и практика*. – Москва: ДМК Пресс., 2014. – 624 с.
4. Потапенко Д.В. *Бизнес — это глаголы и существительные, которые заканчиваются цифрами*. - Москва : Издательство АСТ, 2018. - 280 с.

Копытов Ростислав, Dr.Sc.ing., профессор
ISMA University
Кельсина Дина
ISMA University

Сопровождающие организацию лояльные структуры

Исследование посвящено новым средствам построения и обслуживания сложных открытых систем управления. В качестве таких средств используются алгоритмы определения нерасположенности как организации в целом, так и ее составляющих к лояльности. Использование алгоритмов направлено на своевременное выявление нарушений условий эмерджентности и синергии. Речь идет о концептуальных положениях и методологических основаниях, позволяющих не только устранить конфликты, возникающие при решении, разнесенных во времени задач, но и обеспечить связь между мониторингом перспективных обстоятельств и анализом текущей позиции организации. Результаты текущего анализа интерпретируются с позиции мер восстановительного характера по отношению к крупномасштабным обстоятельствам, зафиксированным в прошлом, но получивших распространение в будущем.

Рассмотрение свойства эмерджентности, воспроизводимое в составе метасистемы, проявляется на уровне двух систем. Первая система представляет собой систему факторов, которая описывает сопровождающие аспекты деятельности, раскрывающие потребности внешнего влияния в контексте влияния на организацию. Вторая система включает в себя систему симптомов, определяющих лояльную сторону процесса, который представляется на базе технологий, рекомендуемых в качестве рычагов воздействия. При этом действие обеих систем не должно нарушать целеобразующую совместимость, синергетическую, направленность метасистемы. В противном случае возникает конфликт интересов участников организации. Если учесть, что структуру организации образуют лояльные участники, то в ходе конфликтов возникает недоверие среди участников. Причинами недоверия становятся выявленные на более поздних стадиях функционирования организации последствия изменений, проведенных в системы, в которых, к сожалению, с опозданием, обнаруживаются интересы отдельной группы организации. Таким образом, нарушения свойства синергии происходит на уровне действенности, которая противоречит принципам эффективности.

Накопление знания об уровне расположенности к лояльным участникам происходит посредством занятия двух принципиальных точек зрения. Первая точка зрения формируется под влиянием нелояльного окружения, что позволяет занять позицию, демонстрирующую выгодность лояльных структур. Вторая точка зрения рассматривается в условиях сопровождения лояльной структуры, обоснованно представляющей результат достоверной лояльности, которая сопоставляется с масштабом ущерба, нанесенного организации в случае потери, а также и отсутствии, лояльности.

Постановка цели исследования сформулирована в контексте, позволяющем разработать процедуру оценки готовности исполнителей, сопровождающих систему управления, проводить преобразования в организации. Такая процедура дает возможность не только предоставить эффективную программу обучения профессионала, но и предложить в его распоряжение результативное средство, позволяющее ему мгновенно произвести текущую оценку расположенности/нерасположенности организации к лояльности.

Сформулированная цель ориентирована на подготовку профессионала, способного решать задачи управления, которые распределяются для создания лояльной организации в различные интервалы времени. Далее приводится распределение основных задач по степени их продолжительности: от меньшей длительности к большей.

1) В текущий момент времени происходит сбор, обработка и анализ деловой информации мониторинга лояльной организации. Сохранение расположенности достигается за счет средств мгновенного вычисления стратегической координаты. Отклонения от заданного пути позволяют определить причины разрушения организации. Их знание отражается на качестве изучаемых призывов и технологий.

2) В краткосрочном интервале времени осуществляется выбор вариантов устранения нарушений, приведших к потере функционирования. Достоверность нарушений определяется на уровне зафиксированных отклонений, выявленных в годовом

разреze с учетом перераспределенных симптомов и интересов участников организации.

3) В среднесрочном периоде осуществляется реализация сценариев сопровождения организации в условиях аргументированных мотивов и установленных потребностей. Настоящие сценарии разрабатываются и отслеживаются в трехлетнем интервале времени.

4) В долгосрочной перспективе необходимо разработать инструкции по улучшению деятельности. В результате создается документ, разработанный в форме руководства развития организации.

В рамках настоящего исследования заложены новые концептуальные положения и методологические основания. Их использование позволило разработать процедуру, на основе которой устранены технологические нарушения, вызванные разнесенными во времени средствами решения задач. В итоге обеспечена связь между текущим мониторингом лояльности, вариантным выбором в краткосрочном периоде, сценарной реализацией в среднесрочной перспективе и алгоритмизацией изменений в пределах полного жизненного цикла организации. Инструментарий решения поставленных задач раскрывается в составе десяти методологических положений, особе место среди которых, отводится описанию субъекта, практической ценности и гипотезе. На фоне этого следует выделить четыре эффекта прикладного использования предлагаемого подхода, семь характеристик установления расположенности к лояльности, а также четыре контрольные точки, позволяющие установить четкий порядок построения и проведения исследования и получаемых результатов на всех стадиях сопровождения.

Список использованных источников:

1. Исмаил С., Мэлоун М, ван Геест Ю. *Взрывной рост: Почему экспоненциальные организации в десятки раз продуктивнее вашей (и что с этим делать)*. - Москва: Альпина Паблишер, 2017. – 216 с.
2. Kelsina, D., Kopitov. R., Mamedrzayev A. Control Algorithms of Full-scale Protection of the Organization. /6th International Scientific Conference on SOCIAL SCIENCES and ARTS SGEM

2019, Bulgaria, 24 August - 2 September, 2019, Conference Proceeding Book, pp.653-660.

3.Косяков А., Свит У., Сеймур С., Бимер С. *Системная инженерия. Принципы и практика.* – Москва: ДМК Пресс., 2014. – 624 с.

4.Fred R. David. Strategic Management Concepts and Cases A Competitive Advantage Approach: 15th Edition, by Fred R. David and Forest R. David, published by Pearson Education, 2015.

5.Пригожин А.И. Управленческие идеи: Вы какое положение на рынке хотите занять? Как для этого должна измениться Ваша организация? – Москва: ЛЕНЕНД, 2015. – 480 с.

Скідан В.В., к.т.н., доцент

Романюк О.О. к.т.н., доцент

*Київський національний університет технологій та дизайну,
м. Київ, Україна*

Інженерна освіта – найважливіша ланка в структурі розвитку виробництва в Україні

Технічна діяльність і винахідництво без наукової основи просто не можливе. Тому роль інженерної освіти полягає не тільки в забезпеченні масовості інженерної професії та розвитку технічних наук, а й у формуванні особливого прошарку суспільства, діяльність якого спрямована на зміну світу за рахунок реалізації науково-технічних інновацій.

Інженерна освіта в усьому світі все частіше не встигає за швидкоплинними вимогами промисловості, з запізненням починається підготовка інженерів за новими напрямками. Тому одним із пріоритетних завдань розвитку вітчизняної системи освіти є забезпечення підготовки високоосвічених і компетентних фахівців, здатних до професійного росту та професійної мобільності в умовах інформатизації суспільства. Відповідно актуальною проблемою вищої освіти стає підготовка бакалаврів технологічних

напрянків, які володіють існуючими й готові опановувати нові інформаційні технології для успішної професійної діяльності [1].

Успішність і ефективність професійної діяльності є здатність бакалавра технологічного напрямку впевнено діяти в сучасному інформаційному середовищі, вміло орієнтуватися в потоках інформації, добувати й обробляти інформацію, необхідну для успішної професійної діяльності, володіти сучасними інформаційними технологіями.

У підготовці фахівців технологічних напрямків в Україні багато питань по організації та оцінюванню практики є недостатньо опрацьованими. Для забезпечення ефективності практики студентів у професійній підготовці наведемо приклади зарубіжного досвіду. Практика майбутніх бакалаврів технологічних напрямків у різних країнах позначається по-різному: польова практика (Австралія, Англія, Канада), педагогічна практика (Німеччина), просто практика (США, Росія), цільова практика (Франція). Однак сутність їх приблизно в усіх країнах однакова: практика – це період навчання, під час якого студенти знаходяться в умовах виробництва.

Навчальна програма практики включає в себе аудиторне навчання й підготовку на робочому місці. У Німеччині особливістю навчального процесу в університеті прикладних наук є практико-орієнтоване навчання, яке оптимально поєднує теоретичне навчання у вузі з практичним засвоєнням професійних навичок на виробництві. Технічна Академія міста Вупперталь пропонує практико-орієнтовані курси підвищення професійної кваліфікації. Модель навчання передбачає 75% самостійного навчання (письмове завдання/підручники), 25% – очних занять (поглиблене опрацювання матеріалу, вправи, заліки/екзамени). Перевагами такого навчання є можливість поєднувати навчання й роботу за спеціальністю, очні заняття тільки по суботах, невеликі групи студентів, а отже більша підтримка й увага викладача до кожного, практико-орієнтований навчальний матеріал, взаємодія між навчанням і трудовою діяльністю шляхом практико-орієнтованих проектів і дипломних робіт, державне визнання одержаних дипломів, можливість кар'єрного зростання фахівця. Свої переваги від

наведеної форми навчання мають і підприємства, оскільки для них це залучення майбутнього покоління мотивованих фахівців, скорочення витрат на пошук та підбір співробітників, а також трансфер знань: поєднання в навчанні теорії та практики інтенсифікує їх взаємодію, тоді як цільове професійне навчання, спеціалізовані й наукові інновації створюють ідеальне поєднання для успішного застосування на виробництві [2].

Для керівництва студентами під час практики залучаються координатор (або організатор) практики – викладач навчального закладу, відповідальний за зв'язок із промисловими підприємствами та з педагогами-наставниками; педагог-наставник – співробітник промислового підприємства, відповідальний за навчання студента, спрямованого на практику.

Наприклад, в США педагогом-наставником може стати лише та людина, яка має ступінь бакалавра з технологічного напрямку або педагогіки і працює не менше трьох років за фахом, у Франції – тільки магістр освіти, а в Україні керівниками практики стають викладачі вузу, які, як правило, не мають практичного досвіду роботи на підприємстві, або, рідше, співробітники підприємств, які не володіють вузівськими методиками навчання [3].

Підготовка фахівців технологічних напрямків в Україні поки знаходиться на стадії формування, розвитку, накопичення досвіду. Однак при відповідній підтримці держави (грамотна соціальна політика, фінансування освітніх установ, просвітницька діяльність, підтримка громадських організацій, тісні контакти з промисловими підприємствами) та з урахуванням зарубіжного досвіду організації навчання може бути створена ефективна модель підготовки бакалаврів технологічних напрямків, яка здатна вирішувати проблеми забезпечення кваліфікованими кадрами й бути однією з найважливіших ланок у структурі розвитку виробництва країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Зайцева, О.Н. Виртуальная составляющая информационно-компьютерной подготовки бакалавров по направлению химическая технология (технология полимерных и

композиционных материалов) // Вестник Казанского технологического университета. 2012. № 5. С. 238-441.

2. Турсынбай, Н.Ф. Инновационные методы и технологии обучения в университетах Германии // Международный научный журнал «Инновационная наука». 2015. № 5. С. 255-257.

3. Joines, J.A., Roberts, S., Raubenheimer, D. Computer-Based Modeling for Engineers using Excel and VBA. // Proceedings of the ASEE International Conference, 2008.

***Спіркіна Оксана, кандидат історичних наук
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв
Чорнобиля Національного університету цивільного захисту
України, Черкаси, Україна***

Щодо історії виникнення терміну «інформаційна війна» як засобу підкорення населення країни волі країни-переможця

Психологічна війна (від англ. psychological warfare) – це сукупність різних форм, методів і засобів впливу на людину з метою зміни у бажаному напрямку її психологічних характеристик (поглядів, думок, ціннісних орієнтацій, установок, мотивів, стереотипів поведінки), а також групових норм, масових настроїв, суспільної свідомості в цілому [1].

Термін «психологічна операція» виник у 1945 р., коли вживався у військовому плані капітана військово-морського флоту США Захарії з пришвидшення капітуляції Японії.

Психологічна операція (від англ. psychological operation) – це планові дії з передачі відібраної інформації та індикаторів до іноземних аудиторій, що вплинути на їхні емоції, мотиви, цілі міркування і, нарешті, на іноземні уряди, організації, групи та індивідууми [4]. Вперше офіційно був закріплений у Польовому статуті збройних сил США у 1987 р., але психологічні операції почали використовуватися у збройних конфліктах набагато раніше.

У Радянському союзі існувало також подібне визначення цього терміну – планова пропагандистська або допоміжна

(політична, економічна, культурна, відповідно військова та інша) діяльність, яка проводилась у мирний або військовий час, розрахована на іноземні ворожі, дружні або нейтральні аудиторії з метою впливу на їх відносини і поведінку в сприятливому напрямку для досягнення політичних і військових цілей [4].

Термін «інформаційна війна» з'явився у 1976 р. Він став результатом плідної праці теоретиків збройних сил США і став уживаним після вдало проведеної роботи по знищенню СРСР. Активного застосування цей термін набув під час проведення воєнної кампанії США в Іраку у 1991 р., де вперше були застосовані не лише інформаційні технології, а було відкрито наголошено на цьому, що спричинило ще більший резонанс.

Інформаційна війна виникає з нових підходів до застосування інформації, визначення її ролі та місця. Можна виділити два трактування поняття інформаційної війни: гуманітарну і технічну [2].

Наприклад, Л. Павлютенкова зазначає, що у гуманітарному сенсі інформаційна війна становить перед собою активні методи трансформації інформаційного простору, що знаходить свій вираз у системі нав'язування моделей світу, які покликані забезпечити бажані типи поведінки, атак на структури породження інформації – процеси міркувань. У той же час технічне трактування даного поняття полягає у тому, що за допомогою спеціальних програм руйнується обладнання, програмне забезпечення тощо.

Не можна оминати факту, що засоби масової інформації відіграли не останню роль у закріпленні у свідомості пересічного громадянина терміну «інформаційна війна». При чому під ним ЗМІ здебільшого розуміють зливання компромату через засоби масової інформації, здебільшого електронні. Ідеальним засобом для цього є Інтернет, який надає можливість розповсюджувати будь-яку інформацію без будь-яких обмежень.

Що стосується іншого розуміння інформаційної війни, технічного, то тут обов'язковою умовою є те, що ведення інформаційної війни є результатом узгодженої діяльності з використанням інформації як зброї ведення бойових дій у будь-

якій сфері життєдіяльності. При цьому інформаційна війна включає наступні дії:

- здійснення впливу на інфраструктуру систем життєзабезпечення – телекомунікації, транспортні мережі, електростанції тощо;

- промисловий шпівонаж – порушення прав інтелектуальної власності, розкрадання патентованої інформації, викривлення або знищення важливих даних, проведення конкурентної розвідки;

- хакінг – злам і використання особистих даних, ідентифікаційних номерів, інформації з обмеженим доступом тощо [2].

Безперечно, якщо йде мова про інформаційну війну, то зрозуміло, що даний термін споріднений із воєнним. Тому, коли йдеться про інформаційну війну, то слід мати на увазі існування рішучої і небезпечної діяльності, пов'язаної із реальними бойовими діями. Більше того, постає необхідність виокремити декілька підвидів інформаційних війн: кібернетична війна, електронна війна, психотропна війна, штабна війна, психологічна війна та енерго-інформаційна війна.

Отже, інформаційна війна – це дії, що вчиняються для досягнення інформаційної переваги у підтримці національної воєнної стратегії через вплив на інформацію та інформаційні системи противника при одночасному забезпеченні безпеки власної інформації і інформаційних систем [2]. Одним із прикладів є існування спеціальної програми запису усіх телефонних дзвінків, що виходять за кордон США на спеціальну апаратуру. За допомогою такої програми усі телефонні дзвінки, що виходять за межі країни записуються, а потім пропускаються через спеціальний пристрій, який за допомогою пошукових систем за ключовими словами здійснює виявлення та ідентифікацію важливої інформації.

Цілі інформаційної війни дещо інші, ніж у війни у звичайному розумінні: не фізичне знищення противника і ліквідація його збройних сил, а широкомасштабне порушення роботи фінансових, транспортних і комунікаційних мереж і систем, руйнування економічної інфраструктури і підкорення населення країни, що зазнала атаки, волі країни-переможця.

Сучасна інформаційна війна – це війна за світогляд, за концептуальний погляд на світ. Предмет ураження у цій війні – свідомість, а зброя – слово [3]. Сьогодні поняття «інформаційна війна» набуло нових рис: інформація знаходить споживача через усі канали зв'язку, вона спрямована на громадян вільної України, тимчасово окуповані території, зону АТО, російські території, зарубіжжя. Таких війн раніше не було.

Список використаних джерел

1. Крысько В. Словарь-справочник по социальной психологии. СПб. : Питер, 2003. 416 с.
2. Ліпкан В. А. Національна безпека України : Навчальний посібник. К. : КНТ, 2009. 576 с.
3. Наталія Слухай, професор кафедри російської філології : «Справжня зброя – це слово» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studway.com.ua/nataliya-slukhay/>.
4. Шеламберидзе Е. «Психологические операции» США. *Зарубежное военное образование*. 1989. №9. С. 12–16.

***В. І. Хотунов кандидат педагогічних наук
Черкаський державний бізнес-коледж***

Щодо питання використання автоматизованого тестування на всіх етапах розробки програмного продукту

Інформатизації сучасного суспільства та динамічний розвиток сучасного програмування призвели до того, що об'єми програмного продукту змушують шукати нові методи та підходи для забезпечення якості програмного продукту. Класичне тестування якості програмного продукту не задовольняє повною мірою ні виконавців, ні замовників, ні користувачів. Впровадження автоматизованого тестування в процес розробки програмного продукту зумовлено викликами сьогодення.

Автоматизоване тестування програмного забезпечення містить основні складові та функції процесу звичайного тестування. Однак серед них слід виділити основні, це запуск, ініціалізацію, виконання, аналіз та виведення результату. Весь

процес має виконуватись автоматично із використанням інструментів автоматизованого тестування.

Інструмент для автоматизованого тестування – це програмне забезпечення, з допомогою якого фахівець з автоматизованого тестування здійснює створення, налагодження, виконання та аналіз результатів проведення тестування програмного продукту.

Доцільно виокремити два основні підходи до автоматизації тестування (рис.1).

Рис.1 Підходи автоматизованого тестування.

До процесу тестування програмного забезпечення на рівні коду доцільно віднести, зокрема, модульне тестування. GUI-тестування – це процес імітації дій користувача за допомогою спеціальних тестових фреймворків.

Однак не слід забувати, що економічну доцільність процесу автоматизації тестування програмного забезпечення не завжди можна прорахувати наперед, тому що естімація даного процесу залежить від ряду факторів:

- тривалість життєвого циклу системи;
- обрана мова програмування, яка використовувалась при розробці програмного забезпечення;
- кількість об'єктів автоматизації;
- вибір методів автоматизації.

Процес автоматизація тестування програмного забезпечення передбачає поділ процесу на два основні етапи. А саме етап планування тестування із складанням тестових сценаріїв та тест-кейсів. Та етап безпосередньої реалізації процесу тестування із використанням заздалегідь визначеного інструментарію. В 2018 році компаніями лідерами [2] в сфері надання інформаційних послуг було визначено коло найкращих

інструментів забезпечення процесу автоматизованого тестування програмного забезпечення (Рис.2).

Використання кожного із запропонованих інструментів дозволяє визначити ряд переваг процесу автоматизованого тестування в порівнянні із класичним мануальним тестуванням, а саме:

- скорочення часу на виконання тестів в порівнянні з ручним тестуванням;
- можливість проведення тестів, які не можна провести без використання засобів автоматизації;
- підвищення незалежності експертизи (виключається людський фактор);
- можливість проводити тестування в поза робочий час;
- зниження вартості ітерації тестування;
- збільшення швидкості тестування без шкоди для результату;
- підвищення надійності систем за рахунок поліпшення якості тестування;
- забезпечення можливості багаторазового використання розроблених тестових сценаріїв без збільшення вартості тестування;
- забезпечення прозорості інформації про якість прийнятих змін до програмного забезпечення;
- посилення контролю процесу забезпечення якості;
- прозорість і простота планування часу для проведення тестування програмного забезпечення;
- автоматичне формування звітів про тестування;
- раціональне використання робочого часу команди тестування. Один тестувальник може паралельно здійснювати тестування декількох систем, автоматичні тести можуть виконуватися в неробочий час (ніч, вихідні);
- використання передових технологій в сфері забезпечення якості;
- набір тестів обмежується в першу чергу продуктивністю системи, а не доступним резервом часу тестувальників;
- мінімізація впливу людського фактора на процес тестування.

Product	 Selenium	 Katalon Studio	 Unified Functional Testing	 TestComplete	 watir
Available since	2004	2015	1998	1999	2008
Application Under Test	Web apps	Web (UI & API), Mobile apps	Web (UI & API), Mobile, Desktop, Packaged apps	Web (UI & API), Mobile, Desktop apps	Web apps
Pricing	Free	Free	\$\$\$\$	\$\$	Free
Supported Platforms	Windows Linux OS X	Windows Linux OS X	Windows	Windows	Windows Linux OS X
Scripting languages	Java, C#, Perl, Python, JavaScript, Ruby, PHP	Java/Groovy	VBScript	JavaScript, Python, VBScript, JScript, Delphi, C++ and C#	Ruby
Programming skills	Advanced skills needed to integrate various tools	Not required. Recommended for advanced test scripts	Not required. Recommended for advanced test scripts	Not required. Recommended for advanced test scripts	Advanced skills needed to integrate various tools
Ease of Installation and Use	Require advanced skills to install and use	Easy to setup and use	Complex in installation. Need training to properly use the tool	Easy to setup. Need training to properly use the tool	Advanced skills needed to integrate various tools

Рис.2 Топ інструментів автоматизації тестування в 2018 році.

Список використаної літератури:

1. Коротун Т.М. Моделі і методи інженерії тестування програмних систем в умовах обмежених ресурсів. Дис... канд. фіз.-мат. наук: 01.05.03 – К., 2005. – 127с.
2. Топ 10 инструментов автоматизации тестирования 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://habrahabr.ru/post/342234/>. – Назва з екрану
3. Вакалюк Т.А. технологій тестування програм. Навчально-методичний посібник для студентів напрямку 6.040302 Інформатика.. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2013. – 96с

Видриган-Лаврук Альона Миколаївна
Черкаський державний бізнес-коледж
м. Черкаси, Україна

Особливості захисту інформаційних систем в галузі освіти

В час нової історичної фази розвитку суспільства, в якому виробництво, використання та споживання інформації стає визначальним способом діяльності в усіх сферах суспільного буття (економіці, політиці, освіті та культурі) – фази інформаційного суспільства [4], виникає проблема як зберегти, впорядкувати та захистити дійсно необхідну інформацію та мати до неї доступ в потрібний момент часу.

Втрата, витік та неможливість мати доступ в визначений час до певної інформації значно впливає на функціонування в сучасному суспільстві. Значна кількість людей, на сьогодні задіяна в сфері інформаційних комунікацій та технологій. Можна поділити дану галузь на дві частини: вироблення інформації та захист, зберігання, впорядкування та забезпечення доступу до інформації.

Головним фактором розвитку суспільства є доступність освіти для її громадян. Тому пріоритетним напрямом процесу інформатизації в суспільстві є впровадження нових інформаційних технологій у систему освіти. Під впливом даної тенденції галузь освіти перетворюється у «відкриту систему». Створюються системи керування освітою за допомогою використання систем керування банками даних педагогічно-наукової інформації, інформаційно-методичних матеріалів, мережі комунікацій, програмних комплексів, які забезпечують оптимальний добір змісту, методу та форми навчання, що відповідають вимогам розвитку особистості. [1].

Тобто, процес навчання не розглядається вже як закритий процес, який прив'язаний до закритого приміщення і спілкування «обличчя до обличчя», а розглядається як «відкрита система», яка є сукупністю комп'ютерних засобів, програмних комплексів та банків знань. Всі ці складові мають бути

захищені від несанкціонованого втручання, втрати актуальності та спотворення.

Згідно з архітектурою інформаційних відкритих систем, це системи, яка повинні існувати в режимі реального часу, взаємодіяти з оточуючим середовищем, володіти властивостями самоорганізації і мати штучний інтелект. Інформаційна безпека має наступні складові: забезпечення стійкості та прогнозованої поведінки системи; компенсація сторонніх впливів, які спотворюють систему.

Міжнародні та національні стандарти описують вимоги до захисту інформації, або її властивостей. В стандартах ISO, це модель CIA, яка регламентує забезпечення вимог конфіденційності, цілісності, доступності, спостереженості та конфіденційності. Система в цілому має три складові: апаратне забезпечення, програмне забезпечення, комунікаційна складова[2].

Розподіл задач інформаційної безпеки можуть розглядатися в такій послідовності: забезпечення стійкості і поведінки системи; компенсація випадкових впливів, які порушують роботу системи; досягнення стану, при якому контролюються випадкові впливи.

Системи безпеки повинні контролювати допуск користувачів до програм і даних, визначати і делегувати їх повноваження, аналізувати використання ресурсів, прогнозувати аварійні ситуації й усувати їх наслідки, адаптуючи структуру в умовах відмов, часткової втрати або тривалого блокування ресурсів. Вирішення такої задачі дасть можливість оптимізувати також й існуючі системи інформації [3].

При неправильному проектуванні системи захисту інформації виникають проблеми пов'язані з надмірним споживанням ресурсів системою, зменшується швидкість обробки запитів до системи, обмеження доступних функцій і процедур. Втрачається можливість забезпечення доступу до необхідних ресурсів, що суперечить призначенню системи.

1. Ляхощька Л. Л. Науковий потенціал відкритої післядипломної педагогічної освіти: *Відкрита та дистанційна освіта: від теорії до практики*. 2016. С. 68.

2. Перспективы применения международного стандарта ISO/IEC 15408 в Украине : *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. 2001. вип. 3. DOI: <http://pnzzi.kpi.ua/pnzzi04.htm#n3>.

3. Світличний В. А. Протоколи, методи і технології захисту комп'ютерних мереж на транспортному рівні: *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2018. С. 314–317.

4. Степаненко В. П. Інформаційне суспільство: *Енциклопедія сучасної України*. DOI: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12462.

Марченко Станіслав
Черкаський державний бізнес-коледж,
м. Черкаси, Україна

Перспективи інструментів та підходів до розробки мобільних додатків

Специфіка розробки мобільних додатків призвела до появи кількох підходів до їх розробки залежно від рівня підтримки кросплатформності. Нині на ринку програмного забезпечення центральними питаннями стають швидкість та дешевизна розробки програмного забезпечення. Тому закономірно виникають технології, які намагаються спростити забезпечення кросплатформної підтримки для додатків. Сучасні операційні системи встановлюють тренд на уніфікацію свого коду для пристроїв з різними форм-факторами, проте частіше все ж виникає потреба запускати додаток в рамках різних екосистем з мінімальними затратами на адаптацію його відповідної версії. Ідеальною була б можливість створювати єдину версію додатку для всіх популярних платформ, на що й спрямовані технології розробки гібридних та кросплатформних додатків.

З точки зору класифікації підходів до розробки мобільних додатків слід виділити наступні крупні категорії: нативні, гібридні та веб-додатки. У той же час на стику цих категорій з'являються кросплатформні нативні додатки, а також прогресивні веб-додатки. Для категорії гібридних мобільних додатків аналізувались фреймворки Apache Cordova/Adobe PhoneGap, Ionic, Framework7, кросплатформні нативні додатки були представлені технологіями React Native, Google Flutter, Xamarin. Прогресивні веб-додатки отримали офіційну підтримку в магазині Google Play тільки на початку 2019 року, тому на даний момент не є достатньо поширеною технологією розробки

Спираючись на обмеження та можливості відповідних технологій, можна спрогнозувати переможців у конкурентній боротьбі зазначених підходів. Для аналізу даного питання використовувались дані кількох публічних веб-ресурсів, які збирають статистику щодо розповсюдженості фреймворків для розробки мобільних додатків. Найпростішим засобом аналізу можна вважати динаміку популярності при веб-пошуку за ключовими словами в Google Trends [2]. На рис. 1 продемонстровано вигляд такої динаміки для пошукового запиту «PhoneGap» за останні п'ять років.

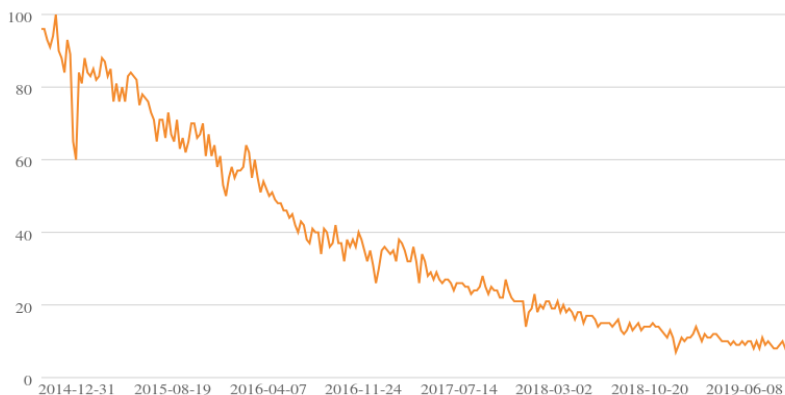

Рис. 1. Динаміка популярності запиту «PhoneGap» [2]

Ще одне відкрите джерело інформації – сервіс AppBrain[1], на якому розміщено статистичні дані стосовно магазину Google Play. Популярні бібліотеки та інструменти розробки для мобільної операційної системи Android

аналізуються з трьох основних сторін: загальної частки ринку, частки ринку серед топ-додатків і нових застосувань. Крім того, узагальнюється інформація щодо популярних галузей використання відповідного програмного забезпечення.

Аналіз тенденцій зацікавленості зі сторони розробників та статистика використання чітко вказує на те, що кросплатформні нативні додатки мають найвищі перспективи поширення, оскільки поєднують переваги як нативних, так і кросплатформних програмних проєктів. У той же час концепція гібридних додатків поступово занепадає, що пов'язано з її обмеженими можливостями. Перспективним напрямком залишаються прогресивні веб-додатки, оскільки їх найлегше адаптувати, маючи готову версію веб-сайту. Проте різний рівень підтримки [3] можливостей прогресивних додатків основними мобільними браузерями, зокрема Google Chrome та Safari, на поточному етапі звужує перспективи розповсюдження єдиної кросплатформної версії мобільних додатків.

1. Android Development Tool statistics and market share: електронний ресурс. URL: <https://www.appbrain.com/stats/libraries/development-tools> (дата звернення: 28.09.2019).
2. Google Trends Аналіз: електронний ресурс. URL: <https://trends.google.com/trends/explore> (дата звернення: 28.09.2019).
3. Progressive Web Apps vs Native Apps: електронний ресурс. URL: <https://www.codica.com/blog/progressive-web-apps-vs-native/> (дата звернення: 28.09.2019).

*Полиця Тетяна, к.філол.н.; Саїда Абу Снейне
Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова
Вінниця, Україна, Палестина*

**Функціонально-комунікативний підхід у навчанні
студентів-іноземців української мови**

Офіційне входження України в єдиний Європейський освітній простір, розвиток інтеграційних процесів сприяли тому, що з кожним роком збільшується кількість іноземних громадян, бажаючих здобути фахову освіту у вітчизняних навчальних закладах. Уже майже 40 років у стінах Національного медичного університету ім. М. І. Пирогова навчають студентів з різних країн Європи, Азії, Африки та Латинської Америки. Іноземці мають можливість навчатися англійською та українською мовами. При цьому, незалежно від мови навчання, курс «Українська мова як іноземна» (УМІ) є обов'язковим.

Навчання української мови іноземних студентів має на меті формування в них україномовної комунікативної компетенції на основі умінь і навичок ефективного спілкування в побутовій, суспільно-політичній, соціокультурній і навчально-професійній сферах. Аналіз науково-теоретичних засад методики викладання української мови як іноземної, педагогіки і психології засвідчує, що успішне досягнення поставлених цілей залежить від обрання ефективних підходів до навчання. Дослідниками сучасної лінгводидактики (І. Грищенко, Е. Сергієнко, З. Бакум, І. Дирда, О. Іванців, В. Ніколаєнко, Г. Строганова, А. Виселко, М. Тишковець, Н. Гальськова, Б. Сокіл та ін.) розробляються різні підходи викладання УМІ (комунікативний, функціональний, текстоцентричний, особистісно-зорієнтований, соціокультурний, компетентісний). Проте відповідно до базових положень навчання іноземців української мови пріоритетним вважається комунікативно-функціональний підхід. На думку Л. Паламар, функціонально-комунікативний принцип є новою вищою сходинкою у методиці вивчення мови взагалі, за якого основна увага звернена на функціональну суть мовного матеріалу.

Відповідно до описуваного підходу більшість мовних і мовленнєвих завдань має виконуватись із метою самої комунікації та спілкування. Це і створення мовленнєвих ситуацій, і розвиток мотивації висловлювань, і вироблення вмінь накопичувати та систематизувати для цього мовний матеріал, і робота щодо вдосконалення власних висловлювань. Студенти оволодівають мовними засобами спілкування,

спрямованими на їх практичне застосування в усіх видах мовленнєвій діяльності.

У роботі над вивченням граматичного матеріалу на перший план виступає вивчення функцій мовного явища, його ролі у передачі думки, а не його форми.

Якщо навчання рідної мови відбувається у напрямку від спостереження над одиницею мови до аналізу її функцій, тобто від змісту до форми, то навчання української як іноземної передбачає рух від форми до змісту. Завдяки комунікативним ситуаціям студент краще розуміє функції виучуваних мовних засобів, їх ролі у створенні власних висловлювань; засвоює комплекс різних мовних засобів у їх взаємодії.

Таким чином, функціонально-комунікативний підхід у викладанні УМІ передбачає організацію процесу навчання за моделлю процесу спілкування. Його результативність забезпечується вивченням мовних одиниць у єдності їх змісту, форми і функцій, що сприяє свідомому оволодінню мовою.

Список використаних джерел:

Грищенко І. В. Комунікативні акценти навчання української мови як іноземної. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія: «Філологічні науки» (мовознавство): Збірник наукових праць. Дрогобич, 2018. № 10. 162 с. С. 26-28.

Паламар Л. М. Функціонально-комунікативний принцип формування мовної особистості. Автореф. дис... докт. пед. наук. Київ. 1997. 45 с.

Сергієнко Т. Підходи до навчання української мови як іноземної в медичних університетах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2017, № 6 (70). С. 153-165.

Dr.oec., prof. Viktoriia Riashchenko*

Dr.oec., Dehtjare Jevgenija

Dr.sc.admin.Valentīna Djakona

Evgeny Pikalov, ISMA MBA student

**Оценка кредитоспособности заемщика инвестиционного
кредита**

В данных тезисах «Оценка кредитоспособности заемщика инвестиционного кредита» была рассмотрена теория и действующая практика процесса оценки заемщика инвестиционного кредита в банковской сфере Украины. Рассмотрено реальный инвестиционный портфель предприятия и произведена его оценка. Выведено проблематику данной темы и пути ее решения.

Введение.

Инвестиционный кредит представляет собой один из способов финансирования долгосрочных проектов по приобретению (обновлению) основных средств, модернизации или реконструкции технологических линий, созданию новых производственных мощностей.

Исходным моментом в оценке возможностей потенциального клиента, желающего получить кредит, является определение банком возможности заемщика вернуть основную сумму кредита в обусловленное время и уплатить проценты за пользование им.

Проблема. Известно, что основным критерием формирования кредитных отношений между кредитором и заемщиком является кредитоспособность последнего. Оценивая кредитоспособность заемщика, коммерческие банки Украины руководствуются собственными положениями и методиками, в основу которых положены методические рекомендации Национального банка Украины. НБУ не запрещает банкам самостоятельно устанавливать дополнительные критерии анализа финансового состояния заемщика, повышающие требования к показателям с целью адекватной оценки кредитных рисков и должного контроля над ними. Каждый банк разрабатывает собственную систему оценки, исходя из особенностей кредитной политики, технологических возможностей, специализации банка, конкретных условий договора, приоритетов в работе, места на рынке, конкурентоспособности, состояния взаимоотношений с клиентами, уровня экономической и политической стабильности в государстве и т.п.

Целью исследования данной работы является формирование определения понятия «кредитоспособность

заемщика инвестиционного кредита», рассмотрение основных методик оценки кредитоспособности заемщика и применение этих методик на практике.

Объектом исследования выступает осуществления оценки кредитоспособности заемщика при инвестиционном кредитовании в ПАО «Credit Agricole Bank».

2. Теоретическая часть.

Высокая рискованность банковской деятельности главным образом связана с условиями и результатами деятельности его клиентов. Кредитные операции банка являются ведущими среди прочих как по прибыльности, так и по масштабности размещения средств.

До сих пор среди экономистов нет единого определения понятия «кредитоспособность заемщика». Поэтому за основу можно взять определение кредитоспособности, что содержит Положение «О порядке формирования и использования резерва для возмещения возможных потерь по кредитным операциям банков» утвержденное постановлением Правления Национального банка Украины от 6 июля 2000 г. № 279: «Кредитоспособность - это наличие у заемщика (контрагента) предпосылок для получения кредита и его способность вернуть кредит и проценты по нему в полном объеме и в оговоренные договором сроки ».

В литературных источниках оценку кредитоспособности часто сводят к оценке финансового состояния. Такой подход, как нам представляется, не совсем правильный, это более широкое понятие. Есть общие показатели, которые используются как для оценки финансового состояния, так и для оценки кредитоспособности, а есть показатели, которые характеризуют или только кредитоспособность, или только финансовое состояние.

Графически взаимосвязь оценки кредитоспособности и оценки финансового состояния можно представить следующим образом (таб.1):

Таблица 1

**Взаимосвязь оценки кредитоспособности и оценки
финансового состояния**

Оценка капитала	Оценка интенсивности использования капитала	Денежная оценка залога	Оценка прибыльности	Критерии оценки финансового состояния
		Оценка бизнес-проекта		
		Оценка платежеспособности и финансовой устойчивости		
		Изучение репутации заемщика		
		Определение кредитной истории		

3. Методология.

Комплексные методики оценки кредитоспособности имеют «эмпирический характер», недостаточный уровень теоретико-методологического обоснования, недостаточное использование математического аппарата. Основной акцент в их реализации делается на субъективное мнение экспертов.

Существенными недостатками системы отбора субъектов кредитования для оценки кредитоспособности являются: субъективизм экспертизы; отсутствие механизма преемственности; проблема повышения квалификации эксперта; отсутствие единых «нормативных» или «критических» значений коэффициентов.

4. Выводы.

Одним из многих возможных вариантов преодоления данных недостатков в системе отбора заемщиков коммерческих банков в Украине является создание рейтинговых агентств, деятельность которых будет способствовать снижению кредитных рисков банков при оценке кредитоспособности заемщиков и повышать надежность банковской системы в целом. Сейчас украинские банки вынуждены опираться на собственные методики оценки кредитоспособности заемщика,

руководствуясь только собственным опытом и методическими рекомендациями НБУ.

Поэтому, для совершенствования методики проведения оценки кредитоспособности заемщика, нужно и дальше исследовать этот вопрос и искать новые пути преодоления вышеуказанных проблем.

5. Список литературы.

1. Положение о порядке формирования и использования резерва для возмещения возможных потерь по кредитным операциям банков. Утверждено постановлением Правления Национального банка Украины от 6 июля 2000 г. № 279 / / www.rada.gov.ua

2. Бунге Н.Х. Теория кредита / Н.Х. Бунге. - М., 1852

3. Рудченко И.В. «Кредитоспособность заемщиков как критерий формирования кредитных отношений» / / Государство и регионы. № 5, 2008

5. Олейник А.А. «Оценка кредитоспособности заемщика при долгосрочном банковском кредитовании» / / Экономика Финансы Право 2007 № 8

6. Чайковский Я. Совершенствование методики комплексной оценки кредитоспособности заемщиков / / Вестн. нац. банка Украины. - 2013. - № 11

8. Положение о инвестиционном кредитовании в ПАО «Credit Agricole Bank».

9. Положение о порядке кредитования юридических лиц в ПАО «Credit Agricole Bank».

10. Регламент работы с залогом при проведении кредитных операций в ПАО «Credit Agricole Bank».

11. Положение о банковском продукте "Кредитование юридических лиц" (технологическая карта).

12. Положение о проведении оценки финансового состояния заемщиков юридических лиц ПАО «Credit Agricole Bank» и методика проведения.

13. Методика оценки инвестиционного проекта ПАО «Credit Agricole Bank».

14. Методика оценки базельских параметров для предприятий ПАО «Credit Agricole Bank».

15. Бугелець Ю. Основные пути совершенствования современных методов оценки кредитоспособности заемщика // Банковское дело. - 2017. - № 4.

*Смирнова С.М., к. геол.н., доц.,
Чорноморський національний університет ім. П. Могили,
Смирнов В.М., к. геол.н., доц.,
Чорноморський національний університет ім. П. Могили,*

Активізація участі студентів-землевпорядників у науково-дослідній роботі засобами інформаційно-комунікаційних технологій

В умовах трансформації людства до інформаційно-технологічного суспільства виникає потреба формування спеціалістів, здатних оновлювати знання надзвичайно швидко. Тому сучасний ринок праці потребує спеціалістів-землевпорядників не лише озброєних глибокими професійними знаннями та вмінням, а й здатних самостійно здобувати наукові знання, навчатися протягом усього життя, спроможних оперативно приймати нешаблонні рішення, діяти самостійно, творчо. Відтак, самостійність, творчість, здатність до самоосвіти та самовиховання стають професійно необхідними якостями особистості майбутнього землевпорядника. Успішне формування вищезгаданих якостей у студентів залежить від вдалої організації науково-дослідної діяльності суб'єктів навчання, яка на сучасному етапі розвитку системи вищої освіти вважається однією з найважливіших форм навчального процесу, дозволяє найбільш повно виявити індивідуальність, творчі здібності, готовність до самореалізації особистості. Залучення студентської молоді до участі у науково-дослідній діяльності сприяє розвитку

інтересу до майбутньої професії, удосконаленню навичок самостійної роботи, посиленню потреби творчого пошуку.

Глобальна інформатизація українського суспільства сприяє реалізації головних завдань ВНЗ. Так, поряд із здійсненням інтелектуального, культурного та морального розвитку особистості головним є формування відкритості майбутніх фахівців інноваційним явищам та підготовка до подальшої самостійної науково-пізнавальної діяльності впродовж життя, оскільки у професійній діяльності землевпорядник часто виконує завдання дослідницького характеру: аналіз ситуацій, що виникають у професійній діяльності; виокремлення й усвідомлення проблем, оцінювання ступеня корисності й ефективності технологій, методів і прийомів, обраних для розв'язання конкретної проблеми або дослідницького завдання; накопичування й аналіз інформації про професійний простір; пошук засобів активізації пізнавальної і самостійної діяльності студентів.

Сьогодення вимагає від викладача не просто надання студентам-землевпорядникам певних знань, а навчання їх мислити, структурувати інформацію та цілеспрямовано відбирати необхідне. В зв'язку з цим, особливого значення набуває переорієнтація мислення майбутніх фахівців на усвідомлення принципово нових вимог до використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у професійній діяльності.

Важливою умовою, що сприяє формуванню пізнавальної активності студентів є систематичне науково-обгрунтоване використання оновлених варіантів традиційних форм науково-дослідної роботи, зокрема, завдяки сучасним ІКТ, що в свою чергу активізує інтерес студентів до пізнання. Адже один і той самий матеріал можна засвоїти по-різному, в залежності від способу його подання, мотивів сприйняття та зацікавленості в ньому. Крім того, використання засобів ІКТ підвищує якість

проведеного дослідження та оптимізує процес самого дослідження. Так, ІКТ можуть бути застосовані на будь-якому етапі здійснення дослідницької діяльності майбутнього спеціаліста. Актуальними в наш час стають залучення студентів до обговорення проблемних питань під час участі у Інтернет-спільнотах, тематичних блогах, форумах та чатах, що надають можливість учасникам обговорення визначитися з власною темою дослідження, приєднатися до існуючих дослідницьких проєктів.

На етапі дослідження, який пов'язаний з накопиченням знань і фактів щодо обраного напрямку пошуку, студенти-землепорядники мають можливість скористатися електронними бібліотеками, електронними каталогами бібліотек, тематичними порталами, колекцією закладок Інтернет-джерел, які зібрані спільнотою землепорядників щодо певних проблем.

Студентів-дослідників слід також залучати до участі у популярних на сьогоднішній день Інтернет-конференціях та семінарах за даною тематикою.

Студентів-дослідників слід також залучати до участі у популярних на сьогоднішній день Інтернет-конференціях та семінарах, які допомагають студентам в оволодінні методикою і технологією наукового дослідження, набутті навичок спілкування та комунікативної культури. Інтернет-конференція полягає в тривалому обговоренні наукових статей на задану тематику, які попередньо розміщені в Інтернет-просторі. Інтернет-конференція – технологія, яка дозволяє в режимі реального часу на рівних правах спілкуватися одночасно багатьом учасникам у різних кінцях світу, вільно чути і чудово бачити один одного, обмінюватися будь-якими файлами та думками, колегіально приймати рішення. Така форма роботи дає студенту можливість не лише доповісти про результати власної наукової роботи, але й прийняти участь в обговоренні нагальних проблем на більш якісному рівні,

обмінятись думками з провідними спеціалістами в галузі педагогіки. Тому, хто бажає взяти участь у конференції, достатньо в обумовлений час знаходитися за комп'ютером і бути підключеним до мережі та інших учасників конференції.

Одним з різновидів Інтернет-семінару є вебінар (від англ. *webinar*) – особливий формат онлайн-спілкування, обмежений у часі, присвячений наперед визначеному колу питань в рамках заданої теми, що повністю відтворює атмосферу семінару [2]. Для проведення якісного вебінару необхідна відповідна попередня підготовка, у процесі якої викладач-тьютор визначає час проведення, формулює завдання, готує і розсилає листи-запрошення учасникам. Для кращого розуміння теми, дискусійних питань викладач-тьютор пропонує теоретичний матеріал – корисні посилання, список літератури.

Он-лайн консультації стали можливими завдяки використанню програми *Instant messenger*, ІМ (англ. ІМ – *instant message* – “миттєве повідомлення”) – програми, яка дозволяє миттєво обмінюватись інформацією, в основному текстовими повідомленнями через Інтернет. Основними службами, що підтримують роботу ІМ є: ICQ, Windows Live Messenger, Yahoo! Messenger, Skype, QIP, Miranda IM [2].

У підсумку, впроваджуючи ІКТ у процес науково-дослідної діяльності, слід не лише використовувати їх переваги, а й пам'ятати про потенційні проблеми та обмеження. Попри те, що ІКТ задовольняють природні когнітивні потреби студента, його схильність до активного пошуку та дослідження, варто пам'ятати про те, що вони не є суто академічним інформаційним середовищем, що робить їх використання не завжди зручним та оптимальним. Отже, важливою педагогічною задачею викладача ВНЗ є також виховання у

студентів імунітету проти інформаційних форм та способів впливу на особистість.

Власний досвід зазначає переваги використання ІКТ на користь простих технологій: web-квест, Skype та e-mail. Ці технології успішно використані у науково-дослідній діяльності студентів-землевпорядників з дисциплін “Моніторинг земель”, “Землеустрій”, “Земельний кадастр”. На перевагу цієї форми роботи постають: швидке отримання актуальної, свіжої інформації, фінансова економічність, безпечність, комфорт і легкість у використанні.

Список використаних джерел:

1. Смолинець О.Т. Можливість використання нейронних мереж у системах обміну миттєвими повідомленнями *Наука Онлайн* 2018. № 5. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/informatsionnye-tehnologii/2018/5/vozmozhnost-ispolzovaniya-nejronnyh-setej-v-sisteme-obmena-mgnovennymi-soobshheniyami/> (дата звернення: 28.09.2019).
2. Що таке вебінар і як він проходить? *Моя освіта – реферати, конспекти, доповіді* : веб-сайт. URL: <https://moyaosvita.com.ua/internet/shho-take-vebinar-i-yak-vin-proxodit/> (дата звернення: 29.09.2019).

***Ania Bilous, an independent consultant, director/owner of the research corporate business
Vancouver, Canada***

**On the importance of cultural knowledge when doing business
oversees**

“The race is not always for the swift, but for those, who keep on running”...was written on the wall of the advertising agency in London. This was the company where I started my first foreign job as a telephone sales person, when immigrating to the Western world from Cherkassy.

I believed it was true. We all keep running and being involved in the international business is a life long experience.

Canadians say that Victory is less important than the experience of the race.

I believe this too as every year I enjoy being an entrepreneur and working for myself more and more.

I also believe that building your own business from scratch is a gargantuan task!

How many people want to have sleepless nights, large-scale disappointments and deadline nightmares?

How many of us could put our family lives on a map of a strenuous terrain?

Only the real business driven people would answer YES to the above questions.

Building business requires countless sacrifices and building international business means doubling the effort and the pain that comes with it.

“Life is not fair!” – proclaimed George Peterson, a celebrity psychologist from Canada, who worked for Toronto University for many years, in one of his books,

“12 Rules of Life”.

During one sunny day the university has fired him and instead of concentrating on this gloomy affair, he started his private international business in writing and giving lectures around the world.

“When life gives you a lemon, make a lemonade!”, said many years ago another celebrity writer and a professor of human emotions, Dale Carnegie.

George Peterson used to teach at the psychology department of Toronto university. Today he is a world-renowned scholar and a celebrity speaker.

He is lecturing the audience of the planet on how to value life and make the best out of what you have.

George Pearson's international speaking sessions have already improved the lives and destinies of millions of young and not so young adults. His simple messages about staying on task, planning the future, working hard and not expecting an easy ride when trying to achieve the goals, inspired men and women worldwide.

If building an international business is your cup of tea, then you should work on a plan, dream big and weigh all pros and cons of your business idea.

The amount of time you put into thinking and planning could lead you to reaching new heights and later on could bring you the emotional and monetary compensation that your business heart and brain desire.

In order for you to be prepared to conquer the world you will have to play by the rules of the country that you would like your business to enter.

Building international business from scratch is not that easy and playing by the rules of the country or city that you want to conquer is a must.

Remember: "Follow the customs, or flea the country"?

It is a good saying that should be a motto to any international start up.

But the old proverb "When in Rome do as the Rome does", summarizes it all.

It clearly directs us to adapt to the customs and manners of those you live among or closely associate with.

Do you want their business? Of course you do!

So, the easiest way to get your international customers' attention is to learn about them and offer your services according to their country's customs and rules.

I personally like to start with an advise from a book by Terry Morrison "Kiss, Bow, Or Shake Hands" that I received as a gift by answering one of the questions from her trivia.

Terry was presenting at the international conference that I attended in Savannah, Georgia, in 2006. She was a very dynamic and an interesting speaker and made her speech very engaging by asking audience her questions.

One of the questions was: What starts with "B" and gets you a lot of power in the countries of the former Soviet Union?

I immediately knew the answer and shouted my answer in the audience.

“Blat!”

“You are absolutely right!” , Terry screamed back and explained to everybody that without getting a proper connection, you can’t develop your business.

People started to smile as I moved through the crowd and got my book signed by Terry, the author.

They shouldn’t smile, I thought to myself. Everybody in the west is moving forward with the help of networking, so our “blat” is celebrated in many cultures of the world and it certainly shouldn’t belong to the category of sins.

I must say that Terry’s book was a real well of knowledge.

It describes multiple countries and their traditions, which helps business people to navigate in the foreign cultures of the world.

I am a big advocate for business literature. It is very interesting to follow the summer reading lists of celebrities and famous state officials (thanks God they publish these!) to see what interests them and which books bring success, or stimulate brains.

Bill Gates and Barak Obama shared their summer reading lists with the world by posting them in business magazines several years in a row.

If certain authors or books inspire the business elite, I could certainly be inspired too!

So, have you ever dreamt of doing business in Australia or Ecuador?

You have not? But may be it is a good time to start?

Here are some tips and cultural advices about starting your business in Australia and Ecuador, two countries, selected randomly from the above-mentioned book by Terry Morrisson.

The Australian View

Because of their isolation, Australians are comfortable doing business with people they never meet. They may wish to communicate via e-mails, conference calls, Webex, or phone. Australians are extremely approachable, but even if you can’t fly to Canberra or Sydney, it doesn’t preclude working together.

Australians are creative, curious and not adverse to risk-they generally adopt new technologies as soon as they are available.

Australians do not find it difficult to say “no”. A person’s life is private and not to be discussed in business negotiations. True friendships are few and highly valued.

Egalitarianism stresses a high minimum standard of well-being for the whole of society and an outward show of equality that minimizes privileges associated with formal rank. Emphasis is on an individual ability. Traditional gender roles are changing rapidly and women are fighting for equality in pay and power.

Business Entertaining

- Australians do not make unannounced visits; always call ahead.

- In Australian pub, it is vital to remember that each person pays for a round of drinks. Missing your turn to “shout for a round” is a sure way to make a bad impression.

- Australians do not invite strangers into their homes right away. They take their time getting to know someone before invitation is made. Barbecues are a favorite reason for gathering.

- Good conversation topics are sports, which are very popular and sightseeing, because Australians are very proud of their country. Politics and religion are taken very seriously, so expect some strong opinions if you discuss these topics.

- Your best bet is to be friendly, relaxed, and unpretentious. The usual advice is “just be yourself” in dealing with Australians. However, if your usual demeanor is wired, nervous, or self important, you should downplay those aspects of your personality.

- Australians are quick to go to a first name basis, Wait for them to initiate this as a cue for you to do the same.

- “mate” will be heard more often than “sir”. It refers to anyone of the same gender, but when used with a pronoun “my” (e.g. “my mates”) it refers to one’s friends.

- Rising one or two fingers up in the air can be considered rude.

- For a man to wink at a woman, even when being friendly, is inappropriate.

- Casual dress is very informal. Shorts are quite common (even at work)

What about starting a business with the Republic of Ecuador?

You have to remember that Ecuador is South America's second largest producer of oil. Until discovering oil fields, Ecuador was primarily an agricultural nation.

Tips on doing business in Ecuador

- Do not discuss other Latin American countries with Ecuadorians.

- The Galapagos Islands are a major ecotourism site for Ecuador. A visit to the islands-shows interest in their natural resources.

- There are differences between Ecuadorians who live in the interior, and those on the coast. The inhabitants of Quito tend to be formal, conservative, and very Catholic. People of the coastal cities tend to be more liberal and serene.

- It will be difficult to conduct business without hiring a local contact, who can be either a business consultant or an Ecuadorian lawyer.

- When dealing with the government, you will need to speak Spanish or have an interpreter. However, many executives in private industry will speak English.

- Never change the members of your negotiating team. Such a change could bring the negotiations to a halt. Ecuadorians feel they are negotiating with people, not a corporation. Expect delays and many contract iterations.

- Lunch is the main meal of the day and is the most popular for business meetings.

- Ecuadorians are very friendly: If you establish a good relationship, you may be invited to your associate's home or farm. Never decline an offer like this – it is an honor.

- In an effort to stabilize the economy and slow inflation, Ecuador adopted the US dollar as its national currency in 2000.

These are my short notes about doing business internationally. I wish you great success in any country of the world!

*Замлинський В.А., д.е.н.професор кафедри менеджменту
Пінкус Іцхак - магістр
Одеський національний політехнічний університет*

Реноваційні механізми реінжинірингу системи управління персоналом

21 століття – час наступу високих технологій, реноваційних вимог до методів, що дозволять ефективно управляти персоналом. На що потрібно звернути увагу? На наш погляд, варто зосередитися на цифрових технологіях та глобалізації економіки, які дозволяють суспільству бути мобільними у опануванні різних професій і компетенцій, пошуку прийнятних варіантів працевлаштування у різних країнах. До цього потрібно додати якісно новий рівень освіти, а також постійно зростаючі соціальні очікування самих співробітників. Першочерговим завданням будь-якого менеджера по персоналу сьогодні є мотивація співробітників до досягнення цілей підприємства.

Вагомий внесок у дослідження системи управління персоналом зробили основоположники сучасного менеджменту: Ф. Тейлор, Д. Рікардо, Г. Гант, Г. Емерсон та ін. Предметом дослідження та вдосконалення стимулювання персоналу стали наукові дослідження таких вітчизняних науковців: С. Бандура, Д. Богиня, О. Грішнов, В. Гуменюк, В. Данюк, А. Колот та інші.

Вчені висвітлюють різні напрями формування системи стимулювання, але дана проблематика потребує подальших досліджень питань стимулювання як реноваційного елемента управління підприємством.

Однією з найбільш вагомих функцій менеджменту підприємства є управління персоналом, що спрямоване на працівників відповідно до вимог сучасного господарювання. Управління персоналом – це складова системи управління підприємства, управління стратегічним, пріоритетним, унікальним ресурсом. Управління персоналом, як система, має специфічні риси. По-перше, система реалізується через функції та підфункції, при цьому цей набір постійно змінюється залежно від суспільних відносин. По-друге, система управління повинна

охоплювати всі сфери HR-діяльності (від англ. Human Resource – людські ресурси) на засадах науково обґрунтованої стратегії управління персоналом та його політики.

Функція мотивації - найважливіший фактор підвищення ефективності системи управління. Керівник повинен постійно пам'ятати, що самий детальний план, наукова організації діяльності, матеріально-технічне забезпечення не має сенсу, якщо виконавці, яким доручено цю справу, не виконують його або виконують неякісно. Функція мотивації спрямована на забезпечення сумлінного виконання підлеглими їх обов'язків. З цією метою в системі повинні бути створені умови для моральної і матеріальної зацікавленості працівників при виконанні своїх обов'язків.

Мотивація - це фактор, який не чутливий до змін і є одним з найбільш важливих, який повинен бути врахований при підборі кандидатів на посади і дозволяє визначити методи управління. Перш за все має на увазі особисті мотиви (потреби) людини, а не самі системи мотивації організації. При цьому розглядається весь комплекс заходів, а не тільки матеріальні стимули.

Мотиваційну поведінку полягає в тому, що потреби людини служать мотивом до дії. Мотиви - це психологічні причини (усвідомлені або неусвідомлені пориви, прагнення), які спонукають людей до активних дій, спрямованих на її задоволення.

Співвідношення різних мотивів, що впливають на поведінку людей, утворює його мотиваційну структуру. У кожної людини вона індивідуальна і обумовлюється безліччю факторів: підлогою, віком, освітою, вихованням, рівнем добробуту, посадою, соціальним статусом, особистими цінностями, ставленням до праці та ін. Коли людина досягає такої мети, його потреба виявляється задоволеною, частково чи незадоволення.

Дуже важлива роль в мотивації та стимулювання персоналу відводиться керівництву організації. Сутність функції мотивації полягає в тому, щоб персонал фірми виконував роботу відповідно до делегованих йому правами і обов'язками і погоджувались з прийнятими управлінськими рішеннями. Але

без належного планування, контролю і навіть поведінки керівника неможливо сформувати відповідну мотивацію у підлеглих, а також правильно стимулювати їх.

Для формування правильної мотивації і стимулювання керівнику необхідно дотримуватися чітких правил: визначити мету, для якої потрібен конкретний співробітник; сформувати довгострокові і формувати короткострокові плани мотивації і стимулювання, орієнтуючись на зовнішні і внутрішні чинники мотивації, вибираючи вірні методи стимулювання; сам керівник зобов'язаний вести себе гідно, правильно налаштовувати і виховувати співробітників, уникати управлінських помилок, пов'язаних з управлінням персоналом.

Для успішної діяльності організації в наші дні недостатньо рядових виконавців, необхідно, щоб вони максимально прагнули до розвитку і кар'єрного зростання, самореалізації, були організованими і ініціативними, ну і, звичайно, відповідальними. Максимальної віддачі можна очікувати тільки в тому випадку, якщо людина має можливість реалізувати і розкрити свої комунікаційні якості. Системи заохочення за допомогою застарілих методів контролю і матеріального стимулювання поступово втрачають сенс. Для того щоб зрозуміти, якою має бути ефективна система мотивації співробітників, потрібно звернутися до самого поняття мотивації. Як відомо, вона має на увазі спонукання до дії заради досягнення цілей підприємства або особистих цілей. З точки зору психологів, існує два види мотивації: зовнішня і внутрішня. Остання пов'язана безпосередньо з вмістом самої діяльності, з зацікавленістю в кінцевому результаті, з усвідомленням власної значущості, а також з можливістю розвивати здібності, вдосконалювати вміння. Зовнішня мотивація співробітників включає в себе соціальні гарантії, оплату праці, заохочення (або покарання) і перспективи просування по кар'єрних сходах. Найбільш ефективною визнана система, що поєднує ці методи. На жаль, багато топ-менеджерів досі вважають, що головним важелем мотивації є матеріальні методи. Нематеріальна складова мотивації співробітників часом дозволяє більш істотно підвищити їх результати. Завжди слід враховувати прагнення людини до підвищення власного соціального статусу,

авторитету. А тому корпоративний кодекс повинен бути спрямований насамперед на те, щоб кожен співробітник розумів мету, а також відчував свою причетність до спільної справи. Що стосується розвитку і навчання персоналу, для переважної більшості великих компаній на сьогоднішній день це стало нормою. Сучасні умови господарювання вимагають нових підходів до формування та реалізації реноваційних механізмів управління персоналом підприємств з узгодженою взаємодією керівництва та трудового колективу. Оптимізація системи управління персоналом займає важливе місце та потребує більш детального дослідження її пріоритетного напрямку, а саме – стимулювання персоналу. Створення та впровадження діючого механізму стимулювання створює умови для того, щоб підприємство мало можливість у подальшому реалізувати свою стратегію. Якщо керівництво буде спроможне згуртувати людей, орієнтованих на результат, то буде набагато легше побудувати команду, визначивши точно їх особливості з ступеню самостійності, оптимального контролю за результатом по ключовим результативним підрозділам. Висновки.

На сьогоднішній день за часів високої конкуренції компанії може вижити на ринку і успішно функціонувати завдяки правильно сформованій стратегії. Тому потрібно відійти від тих поглядів, коли цінність надавалася трудовому ресурсу людини, а не ґрунтувалася на розвитку і використанні його особистого ресурсу. Врахування двостороннього взаємозв'язку управління персоналом та конкурентоспроможності підприємства дозволить підприємствам формувати нові конкурентні переваги, підвищувати ефективність використання трудового, стратегічного потенціалу та зміцнювати свою конкурентну позицію на ринку. Концепція сучасної системи управління заснована на збільшенні значення особистості співробітника, визначення його рушійних мотиваторів, правильного коригування його дій для успішного використання в ході досягнення стратегічних завдань. Отримання прибутку хоч і є одним з важливих чинників роботи будь-якої компанії, але займає провідне місце в управлінні займає соціальний фактор. Саме завдяки зростанню працівників, зростає і сама організація.

Вживання в таких умовах забезпечить реалізація конкурентної стратегії яка базуватиметься на інноваційному потенціалі підприємства. При цьому одним із стратегічних завдань, вирішення якого є важливою передумовою успішної реалізації конкурентної стратегії, є побудова системи розвитку професійних компетенцій персоналу та інших фахівців функціональних служб, що є ключовими для формування та зміцнення конкурентних переваг підприємства у сучасних напрямках діяльності. Тому предметом подальших досліджень стане вивчення особливостей компетентнісної складової забезпечення реалізації конкурентної стратегії підприємств.

Список використаних джерел:

1. Замлинський В.А. Реноваційні механізми інтенсифікації підприємств агропродовольчого сектору. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. No 1 (17). С. 50-59.
2. Замлинський В.А. Вплив корпоративної культури на розвиток компанії. Облік і фінанси. 2019. №1 (83). С.145-151. Режим доступу: <http://www.afj.org.ua/ru/article/644/>
3. Yevdokimova, M.; Zamlynskyi, V.; Minakova, S.; Biriuk, O.; Ilina, O. 2019. Evolution of corporate social responsibility applied to the concept of sustainable development, Journal of Security and Sustainability Issues 8(3), 2019. P.473-480. [https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3\(14\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3(14))

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

**«ЕКОНОМІКА, ОСВІТА, ТЕХНОЛОГІЇ В
КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ
ІМПЕРАТИВ РОЗВИТКУ»**

Черкаський державний бізнес-коледж

Відповідальна за випуск ***В.П.Гмиря***

Підписано до друку 24.10.2019.

Формат 60 × 84 ¹/₁₆. Папір офсетний.

Гарнітура Garamond. Офсетний друк.

Умовн. друк. арк. – 2,0. Наклад – 100 прим.